

FETHÜ'D-DÎN AHMED DÎVÂNÎ

AYŞE KORKMAZ

YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

EYLÜL - 2014

FETHÜ'D-DÎN AHMED DÎVÂNÎ

AYŞE KORKMAZ

TARAFINDAN

YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜNE

SUNULAN TEZ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

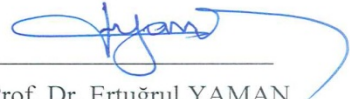
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EYLÜL 2014

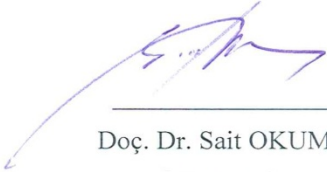
Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Erdal Tanas KARAGÖL
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm şartları sağladığımı tasdik ederim.

Prof. Dr. Ertuğrul YAMAN
Anabilim Dalı Başkanı

Okuduğumuz ve savunmasını dinlediğimiz bu tezin bir Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm kapsam ve kalite şartlarını sağladığımı beyan ederim.

Doç. Dr. Sait OKUMUŞ
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Sait OKUMUŞ

Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Akif FİDAN

Bu tez içerisindeki bütün bilgilerin akademik kurallar ve etik davranış çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca bu kurallar ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmada orijinal olan her tür kaynak ve sonuçlara tam olarak atıf ve referans yaptığımı da beyan ederim; aksi takdirde tüm yasal sorumluluğu kabul ediyorum.

Adı Soyadı : Ayşe KORKMAZ

İmza :

ÖZET

FETHÜ'D-DÎN AHMED DÎVÂNİ

Korkmaz, Ayşe

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Danışman: Doç. Dr. Sait OKUMUŞ

Eylül 2014, 355 sayfa

Bu çalışma; Fethü'd-dîn Ahmed'in daha çok gazellerden oluşmuş Dîvân'ının tenkidli metnini, şairin hayatını, edebî şahsiyetini; eserde yer alan şiirlerin şekil, muhteva ve üslûp özellikleri bakımından incelenmesini esas almaktadır.

Fethü'd-dîn Ahmed dîvânından yola çıkılarak XVIII. yüzyılda yaşadığı düşünülen mutasavvıf bir şairdir. Tezkirelerde ve dönemin diğer kaynaklarında ismine rastlanmayan şairin Dîvân'da, doğduğu tarih olarak verilen 1179/1765-66 tarihinin gerçek doğuşu mu yoksa manevî doğuşu mu kastettiği anlaşılamamaktadır. Yine Dîvân'dan yola çıkarak şairin Halvetî ve/veya Nakşbendî olduğu söylenebilir.

Eser üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Fethü'd-dîn Ahmed'in hayatı, sanatı, edebî kişiliği ve eseri incelenmiştir. İkinci bölümde ise nazım şekilleri, dil, üslûp, imla özellikleri ve muhteva özellikleri incelenmiştir. Son bölümde de nüsha özellikleri, metnin kuruluşunda izlenen yol ve metnin çeviriyazısı vardır.

Tasavvufî şiirler yazan şairin şekilden çok anlama önem verdiği, bu yüzden de vezin ve kafiye gibi şekil unsurlarında hatalar olduğu görülmektedir. Dîvândaki şiirlerde

muhteva olarak vahdet-i vücûd anlayışına bağlı kalınmış; peygamberler, tasavvufi kavramlar, tabiat, devir teorisi vb. konuları işlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fethü'd-dîn Ahmed, tasavvuf, gazel, dîvân, dîn

ABSTRACT

DİVAN OF FETHÜ'D-DİN AHMED

Korkmaz, Ayse

MA, Turkish Language and Literature Department

Supervisor: Assoc. Prof. Sait OKUMUS

September 2014, 355 pages

This study based on Divan's critically text that mostly composed of Fethu'd-din Ahmad's ghazals and the poet's life, literary personality; examination the terms of features, such as the poetry form, content and style.

Fethu'd-din Ahmad who is thought to have lived in XVIII. century is a Sufi poet. Poet's name is not found in tadhkiras and not found in any other sources of the poet's period. His date of birth is given like 1179/1765-66 at Divan. But this date's mean can not understood, neither the spiritual birth date nor real birth date. We said that the poet is Khalwati and/or Naqshband according to Divan.

The work consists of three parts. Fethu'd-din Ahmad's life, his art, his literary personality and his work have been investigated in the first part of work. In the second part which has the broad scope are investigated the verse forms of work, its language, its spelling and orthografical characteristics, content's characteristics. The last section includes features a copy of the text, text's installation method and the text.

The poem's mean is more important than the shape of poem by the poet who writes mystical poems. So that it is seen the mistakes at form elements, such as meter and rhymes.

Prophets who wrote poems depending on the wahdat of the unity, mystical concepts, nature, cycle theory and so on were processed at Divan.

Key Words: Fethu'd-din Ahmad, Sufism, ghazal, divan, religion

Eşime ve Kızıma...

TEŞEKKÜR

Bu alıőmamda benden hiçbir yardımını esirgemeyen, beni s¼rekli y¼nlendirerek yolumu bulmamı sağlayan değerli hocam ve danıőmanım Doç. Dr. Sait OKUMUŞ'a, sabrı ve sevgisi ile beni hiç yalnız bırakmayan sevgili eőim Muhammed Edip KORKMAZ'a, bu s¼reci hem zorlaőtıran hem de g¼zelleőtiren k¼¼k meleğim Defne Nil KORKMAZ'a, daima yanımda olup moralimi y¼ksek tutmama yardımcı olan annem G¼ls¼m ÖRNEK ve babam Nedayi ÖRNEK'e, tez çalıőmam s¼resince bana her zaman destek olan değerli arkadaőlarıma sonsuz teőekk¼r¼ borç bilirim.

Bu tez T¼B¼TAK 2210 Y¼ksek Lisans Bursu ve T¼rk Dil Kurumu tarafından desteklenmiőtir.

Ayşe KORKMAZ

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vii
İTHAF	viii
TEŞEKKÜR	ix
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xviii

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI, SANATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI	5
1.2. SANATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ	7
1.2.1. Mahlası.....	7
1.2.2. Etkilendiği Şairler	8
1.2.3. Şairliği	11
1.3. ESERİ	
1.3.1. Dîvânı	12

İKİNCİ BÖLÜM

DÎVÂN İNCELEMESİ

2.1. NAZİM BİÇİMLERİ	14
2.1.1. Gazeller	14

2.1.2. Kıt'alar	16
2.1.3 Musammatlar.	17
2.1.3.1. Murabbalar	17
2.1.3.2. Tercî-i Bendler	18
2.1.4. Mesnevî	18
2.1.5. Nazım Şekli Belirlenemeyenler	19
2.2. DİL, ÜSLÛP VE İMLÂ ÖZELLİKLERİ	
2.2.1. Üslûp Özellikleri	20
2.2.2. Edebî Sanatlar	22
2.2.2.1. Anlamla İlgili Sanatlar	22
2.2.2.2. Tekrar Sanatları	25
2.2.3. Deyim	26
2.2.4. Arkaik Kelimeler ve Ekler	29
2.2.5. Arapça ve Farsça Unsurlar	33
2.2.6. Ahenk Unsurları	35
2.2.6.1. Vezin	35
2.2.6.2. Kafiye ve Redif	39
2.2.6.2.1 Kafiye	41
2.2.6.2.2 Redif	42
2.2.6.2.2.1. Ek Halindeki Redifler	42
2.2.6.2.2.2. Kelime Halindeki Redifler	42
2.2.6.2.2.3. Ek ve Kelime Halindeki Redifler	42
2.2.6.2.2.4. Kelime Grubu Halindeki Redifler	43
2.2.7. İmlâ Özellikleri	44
2.3. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	
2.3.1. DİN VE TASAVVUF	46

2.3.1.1.Dinî Unsurlar	46
2.3.1.1.1. Allâh	46
2.3.1.1.2. Peygamberler	46
2.3.1.1.2.1. Hazret-i Âdem	46
2.3.1.1.2.2. Hazret-i Nûh	47
2.3.1.1.2.3. Hazret-i İbrâhîm ve Hazret-i İsmâîl	48
2.3.1.1.2.4. Hazret-i Yakûb ve Hazret-i Yûsuf	48
2.3.1.1.2.5. Hazret-i Eyyûb	49
2.3.1.1.2.6. Hazret-i Mûsâ	49
2.3.1.1.2.7. Hazret-i Süleymân	50
2.3.1.1.2.8. Hazret-i Lokmân	50
2.3.1.1.2.9. Hazret-i İsâ	51
2.3.1.1.2.10. Hazret-i Muhammed	51
2.3.1.1.3. Kur'ân-ı Kerîm ve Dört Kitâp	52
2.3.1.1.4. Âyet ve Hadisler	53
2.3.1.1.5. Dört Halîfe, Ashâb, On İki İmâm	59
2.3.1.1.5.1. Dört Halîfe	59
2.3.1.1.5.2. Ashâb	60
2.3.1.1.5.3. On İki İmâm	61
2.3.1.1.6. Diğer Dînî Kavramlar	62
2.3.1.2. Tasavvuf	69
2.3.1.2.1. Tasavvufî Tevhîd Anlayışı	69
2.3.1.2.1.1. Tevhîd	69
2.3.1.2.1.2. Vahdet-i Vücûd ve Kesret	71
2.3.1.2.1.2.1. Varlık/Vücûd	71
2.3.1.2.1.2.2. Senlik, Benlik.....	72

2.3.1.2.1.2.3. Kesret	72
2.3.1.2.1.2.4. Mâsivâ	73
2.3.1.2.1.2.5. Hicâb	74
2.3.1.2.1.3. Yaratılış	74
2.3.1.2.2. Tasavvufî Kavramlar	77
2.3.1.2.2.1. Dört Kapı	77
2.3.1.2.2.2. Tasavvufî Hâl ve Makâmlar	80
2.3.1.2.2.2.1. Müşahede	80
2.3.1.2.2.2.1.1. Basîret	80
2.3.1.2.2.2.1.2. Keşf	80
2.3.1.2.2.2.1.3. Nazar	80
2.3.1.2.2.2.2. Yakîn	81
2.3.1.2.2.2.3. Cem-Fark	82
2.3.1.2.2.2.4. Havf u Recâ	82
2.3.1.2.2.2.5. Zühd	83
2.3.1.2.2.2.6. Rıza	83
2.3.1.2.2.2.7. Sabr	84
2.3.1.2.2.2.8. Tevbe	84
2.3.1.2.2.2.9. Tevekkül	85
2.3.1.2.2.3. Seyr ü Sülûk ileİlgili Kavramlar	85
2.3.1.2.2.3.1. Riyâzet	85
2.3.1.2.2.3.1.1. Riyâzet	85
2.3.1.2.2.3.1.2. Halvet	85
2.3.1.2.2.3.1.3. Erbain	86
2.3.1.2.2.3.2. Kerâmet	86
2.3.1.2.2.3.3. Menzil	86

2.3.1.2.2.3.4. Telvîn ve Temkîn	87
2.3.1.2.2.3.5. Tesbîh	87
2.3.1.2.2.3.6. Velâyet	87
2.3.1.2.2.3.7. Vird	88
2.3.1.2.2.3.8. Zikr	88
2.3.1.2.2.4. Kalble İlgili Kavramlar	89
2.3.1.2.2.4.1. Cezbe	89
2.3.1.2.2.4.2. Fenâ-Bekâ	89
2.3.1.2.2.4.3. Mahv u İsbât	90
2.3.1.2.2.5. Ahlâkla İlgili Kavramlar.....	92
2.3.1.2.2.5.1. Kanâat	92
2.3.1.2.2.5.2. Riyâ	92
2.3.1.2.2.5.3. Sıdk	93
2.3.1.2.2.6. Diğer Kavramlar	93
2.3.1.2.2.6.1. Feyz	93
2.3.1.2.2.6.2. Gaflet	93
2.3.1.2.2.6.3. Himmet	94
2.3.1.2.2.6.4. İlm-i Ledün	94
2.3.1.2.2.6.5. Tecellî	95
2.3.1.2.2.6.6. Tecrid	95
2.3.1.2.2.6.7. Terk	95
2.3.1.2.3. Tasavvufî Açıldan Bakılan Konular	96
2.3.1.2.3.1. Nefs	96
2.3.1.2.3.2. Dünyâ ve Ukbâ	98
2.3.1.2.3.3. Âlem	102
2.3.1.2.3.4. Ölüm	104

2.3.1.2.4. Tarikat ile İlgili Kavramlar	105
2.3.1.2.4.1. Tarikat Mekanları	105
2.3.1.2.4.1.1. Dergâh	105
2.3.1.2.4.2. Tarikat Giysi ve Eşyaları	105
2.3.1.2.4.2.1. Aba	105
2.3.1.2.4.2.2. Asa	106
2.3.1.2.4.2.3. Hırka	106
2.3.1.2.4.2.4. Nemed	106
2.3.1.2.4.2.5. Tâc	107
2.3.1.2.5. Mutasavvıflar, Tasavvufî Tipler	107
2.3.1.2.5.1. Mutasavvıflar	107
2.3.1.2.5.1.1. Hallâc-ı Mansûr	107
2.3.1.2.5.1.2. Veysel Karanî	108
2.3.1.2.5.1.3. İbrâhîm Edhem	108
2.3.1.2.5.1.4. Yûnus Emre ve Niyâzî-i Mısrî	109
2.3.1.2.5.2. Tasavvufî Tipler	109
2.3.1.2.5.2.1. Pîr	109
2.3.1.2.5.2.2. Şeyh	110
2.3.1.2.5.2.3. Mürşid	111
2.3.1.2.5.2.4. Velî	112
2.3.1.2.5.2.5. Ârif	113
2.3.1.2.5.2.6. Zâhid	114
2.3.1.2.5.2.7. Dervîş	115
2.3.1.2.5.2.8. Tâlib	116
2.3.1.2.5.2.9. Sâlik	117
2.3.2. CEMİYET	118

2.3.2.1. Şahıslar	118
2.3.2.1.1. Tarihi Şahsiyetler	118
2.3.2.1.2. Efsanevi Şahsiyetler	118
2.3.2.2. Ülkeler-Şehirler-Dağlar	119
2.3.3. TABİAT	121
2.3.3.1. Kozmik Alem	121
2.3.3.1.1. Felek	121
2.3.3.1.2. Şems	121
2.3.3.1.3. Kamer	122
2.3.3.1.4. Yer ve Gök	122
2.3.3.2. Anâsır-ı Erbaa	123
2.3.3.3. Hayvanlar	124
2.3.3.3.1. Kuşlar	124
2.3.3.3.1.1. Murg	124
2.3.3.3.1.2. Bülbül	125
2.3.3.3.1.3. Anka	125
2.3.3.3.1.4. Pervane	125
2.3.3.3.2. Dört Ayaklı Hayvanlar	126
2.3.3.3.2.1. Arslan	126
2.3.3.3.2.2. At	126
2.3.3.3.2.3. Kurt	127
2.3.3.3.2.4. Merkeb ve Feres	127
2.3.3.4. Bitkiler	127
2.3.3.4.1. Nebat	127
2.3.3.4.2. Gül	127
2.3.3.4.3. Sünbül	128

SONUÇ	129
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
METİN	
3.1. NÜSHA TAVSİFİ	124
3.2. TENKİDLİ METNİN KURULUŞUNDA İZLENEN YOL	128
3.3. TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	130
3.4. TENKİDLİ METİN (DÎVÂN)	131
KAYNAKLAR	341
METNİN DİZİNİ (Kişi ve Yer Adları)	347
Dîvân'ın Yazma Nüshasından Örnek Sayfalar	349

KISALTMALAR

C.	Cilt
çev.	Çeviren
der.	Derleyen
DTCF	Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
G.	Gazel
h.	Hicrî
haz.	Hazırlayan
İSAM	İslam Araştırmaları Merkezi
K.	Kıta
m.	Milâdî
Mr.	Murabba
Ms.	Mesnevî
S.	Sayı
s.	Sayfa
Tb	Tercî-i Bend
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
vb.	Ve benzerleri
Yay.	Yayımları

GİRİŞ

FETHÜ'D-DÎN AHMED'İN YAŞADIĞI DÖNEME GENEL BİR BAKIŞ*

Elimizde sadece Dîvân'ı bulunan Fethü'd-dîn Ahmed'in XVIII. yüzyılda ve XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış olabileceği düşünülmektedir.

Şairin edebî kişiliğini bilimsel olarak ortaya koyabilmek için yaşadığı dönemin sosyal, siyasî ve tarihî şartlarını bilmek gerekir. Fethü'd-dîn Ahmed'in yaşamış olduğu XVIII. yüzyıl genel hatlarıyla şöyledir:

XVIII. yüzyıl Osmanlı Devleti açısından büyük sorunların ve sıkıntıların yaşandığı yüzyıldır. Bu dönemde yedi padişah tahta çıkmıştır: II. Mustafa (1695-1703), III. Ahmed (1703-1730), I. Mahmud (1730-1754), III. Osman (1754-1757), III. Mustafa (1757-1774), I. Abdulhamit (1774-1789), III. Selim (1789-1807)

Osmanlı Devleti'nde XVII. yüzyıldan sonra başlayan gerileme XVIII. yüzyılda da devam etmiştir. Bu dönem hızla toprak kaybedilmeye başlandığı, idarî ve ahlakî bir bozulmanın yaşandığı “Gerileme Dönemi” olarak da adlandırılmıştır. Gerileme Dönemi'nin başlangıcı olarak ise 1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşması gösterilmektedir.

Bu dönemde devlet ekonomik yönden iyice zayıflamış, devlet teşkilatında bozulmalar olmuş, ordu ve eğitim kurumlarında yenilik yapılamamıştır. Bütün bunların yanında ülke içinde ve dışında ayaklanmalar başlamış, bu da Osmanlı'nın daha da güç kaybetmesine neden olmuştur. Bütün bu olumsuzlukların sonucunda 1703'te Şeyhülislâm Feyzullah Efendi'nin idamıyla sonuçlanan Edirne Vakası, Lale Devri'nin bitmesine neden olan Patrona Halil İsyanı (1730) ve 1807'de III. Selim'in ölmesiyle nihayet bulan Kabakçı

* Bu bölüm yazılırken kullanılan kaynaklar şunlardır: Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yay. Ankara 2013; Abdurrahman Güzel, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*, Akçağ Yay., Ankara 2012; Necdet Hayta, Uğur Ünal, *Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri (XVII. Yüzyıl Başlarından Yıkılışa Kadar)*, Gazi Kitabevi, Ankara 2003; Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Meb Yay., Ankara 2001; Osman Horata, *Has Bahçede Hazan Vakti*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.

Mustafa İsyânı gibi olaylar da patlak vermiştir. Bütün bu olayların neticesinde 1792 yılında imzalanan Yaş Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti Dağılma Devri'ne girmiştir.

Bu süre zarfında Osmanlı Devleti Avrupa'nın üstünlüğünü kabul etmiş ve farklı alanlarda ıslahatlara başlamıştır. Matbaanın gelmesi, kara mühendishanesinin açılması, deniz mühendishanesinin kurulması, yabancı ülkelere elçiliklerin açılması, malî alanda bir takım düzenlemelerin yapılması gibi yeniliklerle, içinde bulunulan kötü durumdan kurtulmak amaçlanmıştır. Ama bütün bu çabalar netice vermemiş ve Osmanlı Devleti dağılma sürecine girmiştir.

Kötü giden siyasî ve ekonomik durum sosyal hayata da yansımış; rüşvet, soygun, iltimas gibi yolsuzluklar meydana gelmiştir. Medreselerde ve enderunda ciddî bozulmalar olmaya başlamıştır. Bu durum devlet görevlilerine kadar yansımış ve söz konusu kişiler halka zulmetmeye başlamışlardır. Devletin bu zor günlerine karşın bilim ve kültür hayatı ile edebiyatın bozulmadan çok etkilenmediği görülmektedir. XVIII. yüzyılda edebiyat XVII. yüzyılın devamı olarak gelişmeyi sürdürmüştür. Bu dönem içerisine giren Lale Devri'nde (1718-1730) dîvân edebiyatında belki de son örnekler verilmiştir. Yine bu dönemde halkı bilinçlendirmek, ahlakî ve kültürel bozulmayı önlemek için risaleler, nasihatnameler ve çeşitli kitaplar yazılmıştır.

Dönemin tasavvuf edebiyatı için ise Nihat Sami Banarlı *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*'nde şöyle der:

Umumî bir duraklama ve gerileme içinde bulunan imparatorluğun bu asırda Tasavvuf Edebiyatı sahasında (Şeyh Gâlib gibi büyük bir dîvân şairi istisnâ edilirse) eski şâheserler verilemez olmuştur. Daha çok halk kültürüne seslenen bazı tarikat şeyhlerinin çok tanınmış eserleri bile, bu asırda ancak eski bilgi ve akîdeleri tekrarlayan, popüler birer hamle durumundadırlar.

İstanbul, Bursa, İzmir vb. tarikat çevrelerinde Yûnus'tan beri devam edip gelen ilâhî an'anesinin bir takım şeyh-şâirleri yetişmekle beraber, asrın daha büyük şöhretleri Diyarbakır gibi, Erzurum gibi, Anadolu'nun tarikatlere bütün varlıklarıyla bağlı iman kütlelerinin bulunduğu yerlerde yetişmiştir.

Bu asırda, Bursalı Şeyh İsmâil Hakkı, Edirne'de Gülşenî Dergâhı şeyhi Sezâî, Keşanlı Şeyh Zâtî, Üsküdarlı Şeyh Zekâî vb. şeyh-şairler arasında en tanınmış ve hayatları ve eserleri etrafında menkıbeler teşekkül etmiş iki mühim isim: Diyarbakır'lı Ahmed Mürşidî ile Erzurumlu İsmâil Hakkı'dır. (Banarlı, 2001: 796)

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI, SANATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI

Fethü'd-dîn Ahmed hakkında henüz yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Şair Dîvân'ında 1179/1765-66 yılında doğduğunu söylese de Dîvân'da bu tarih başka bir olayın da tarihi olarak geçmektedir. Bu yüzden şairin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir:

Raḥm-ı māder içre bunca erba'în oldu tamām
Ḥicret itmeklige naḫle irmişim yā Hū diyü (G. 165/4)

‘Aks olundum ḫalvet içre şundular demden şarāb
Sene biñ yüz yetmiş toḫuzda toḫmuşum yā Hū diyü (G. 165/5)

Ahmed, Allāh'tan ayrılıp bu dünyâya gelişinden dolayı gece gündüz feryât etmiş fakat bu hâlini ailesi bile anlayamamıştır:

Vālideynim gice gündüz bilmedi efgānımı
Cānımiñ arzusu dostdan bulmuşum yā Hū diyü (G. 165/6)

Şairin 10 yaşında bülûğ çağına erdiğini öğrenmekteyiz:

On yaşına sinn-i vaḫt oldu
Ḥadd-i bülûğ[a] ol demde irdi (Ms. 245/116)

Şâir, eğitim aldığını ve okuma yazma bildiğini bir gazelinde zikretmektedir:

Oḫıyup yazmaḡla me'lūf gerçi oldum bir zamān
İstegim ancaḫ göñülden ḫılmışım yā Hū diyü (G. 165/7)

Ahmed, Dîvân'ın sonunda yer alan mesnevîde birçok memleket gezdiğini, sonunda Üsküdâr'a geldiğini söylemektedir. Burada bir süre vakit geçirmiş ve bu süre zarfında bir dervîşle tanışmıştır. Bu dervîş, kendisine seyr ü sülûkta yol göstermiştir:

Ġurbet ilinde yandım yaḫıldım
Bir rütbe ḡamla ḡāyet

Çoḫ memleketler gezdim āvāre
Her rüz [u] şebde artmaḫda yara

Çün Üsküdāra geldi bu rāhım
Gūyā ki dilden emr itdi şāhım

Bir niçe müddet eylendim anda
Zerre liyākat kalmadı bende

Günlerden bir gün buldum bir ādem
Şandım ki dolmuş gūyā ki ‘ālem (Ms. 245/127-131)

Ol oldu reh-ber ben bī-nevāya
Cānıma cāndır ten oldu sāye (Ms. 245/138)

Bir gün rüyāsında, İstanbul’da bir şeyh tarafından posta oturtulduğunu, böylece vuslata erdiğini, kendi vücûd şehrine bütün rûhların girdiğini ve yerli yerince oturduklarını, sonrasında da benliğinden tamamen sıyrıldığını görmüştür:

Bağdı yüzüme cān sırr[ı] duydu
Dutdu elimden post üzre koydu

Nuṭṭ-ile virdi aḥkām-ı devlet
Baḥş oldu ol dem vuşlat-ı Aḥmed (Ms. 245/188-189)

Oldu vücûdum bir şehir-i a‘zam
Kapusu açık gāyet mu‘azzam

Bi’l-cümle ervāḥ ol şehre girdi
Yirli yirine zevḳ-ile irdi (Ms. 245/193-194)

Ḥükm eylemekde n’idem Yaradan
Maḥv oldu benlik çıktım aradan

Kendime geldim gördüm bu rü’yā
Ma‘nā imiş ol şugrā vü kübrā (Ms. 245/198-199)

Bu rüyanın şeyhine zâhir olmasından sonra, tarîkatin adeti ne ise o şekilde tâc ve hırka giymiş ve makâmı İstanbul olarak belirlenmiştir:

Gel saña olsun benden icāzet
Diyüben itdi her neyse ‘ādet

Geydirdi baña ol tâc [u] hırka
Çün itdi dāḥil pīrān-ı ‘arḳa (?) (Ms. 245/201-202)

Buldurdu ol dem vaḥdet maḳāmıñ
Didi Sitānbul olsun mekānıñ (Ms. 245/205)

İstanbul’a gidişi; 1179h. yılı, Zilhicce ayının son günleri (Haziran 1766) ve Kurban bayramının dördüncü gününe rastlamaktadır. Bu tarih ile şâirin doğum tarihi aynıdır. Bu

durumda; ya verilen tarihlerde hata vardır ya da şâir “*doğdum*” derken manevî bir doğuşu kastetmektedir. İstanbul’a gidiş tarihi Dîvân’da şu şekildedir:

Tārîḥ biñ yüz yetmiş toḡuzda
Zî’l-ḥiccenîñ hem āḫirinde

Çün ‘ıyd-ı aḏḫî dördüncü yevmi
Tekbîr [ü] teṣrîf āḫir rüsümü

Vardım maḡāmım buldum görüṣdüm
Dâ’im mücâhid oldum dürüṣdüm (?) (Ms. 245/208-210)

Şâirin Halvetî ve/veya Nakşbendî olduğuna dair yine kendi ağzından şiirleri bulunmaktadır. Dîvân’da, ilk bendi;

Dost yolunda ehl-i ‘irfân oldular
Dersini pîrim Buḫûrîden alan
Yüregi derdine dermân urdular
Zâtını pîrim Buḫûrîden alan (Mr. 141)

olan bu murabbadan yola çıkarsak şâirin, Halvetîlik’in bir kolu olan Ramazanîlik’in şubesi Buhûrîlik’e mensup olduğunu söyleyebiliriz. Fakat şâir birkaç şiirinde Nakşbendî olduğunu da söylemektedir:

Çün ezelden ‘ışḡla toḡmuş naḡşîler dirler bize
Ḳudret-ile sırra irmiş naḡşîler dirler bize (G. 191/1)

Meylimiz kesdik ḡamudan biz gürûh-ı ‘āşîḡlarız
Varını ol dosta virmiş biz naḡşîlerdeniz (K. 192/1)

1.2. SANATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.2.1. Mahlası

“Dîvân edebiyatında şairlerin şiirlerinde kullandıkları takma ad” (Pala, 2010: 294) olarak tanımlanan mahlaslar, şiirlerin başka şiirlerle karışmasını engeller. Bazı şairler kendi isimlerini mahlas olarak kullanırlar. Fethü’-d-dîn Ahmed de kendi ismini mahlas olarak kullanan şairlerdendir. Ancak Dîvân’a bakıldığında mahlas kullanımında farklılıklar görülmektedir. Bazı yerlerde Fethü’-d-dîn Ahmed, bazı yerlerde Fethü’-d-dîn Ahmedî, bazı yerlerde de Fethü’-d-dîn Ahmedîn olarak yazılmıştır. Bu yüzden Dîvân’daki bütün mahlas beyitlerinin vezni bozuktur. Bu durumun müstensihden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Dîvân’da şairin mahlası şu şekilde açıklanmaktadır:

Ḥaḡ virdi benim Fethü’-d-dîn vuṣlatı Aḫmedde bu maḡlaş
Her kim ki diler gösteririm cānda niṣānı (G. 226/10)

1.2.2. Etkilendiği Şairler

Her şair genellikle şiire başladığında ve daha sonrasında başka şairlerden etkilenmiştir. Şairin kendini geliştirmesi için bu bir yerde gerekli ve önemlidir. Fethü'd-dîn Ahmed ve şiiri hakkında gerek tezkirelerde gerekse başka kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmadığı için, şairin kendi döneminde veya sonrasında nasıl karşılandığı, şiirinin nasıl görüldüğü hakkında kesin bir bilgi yoktur. Sadece Dîvân'ı bulunan şair hakkında bir şeyler söyleyebilmek için onun şiirlerine bakılmak zorundadır.

Fethü'd-dîn Ahmed tasavvufî şiirler yazdığından dolayı etkilendiği şairleri de tasavvufî şiirler yazan şairlerden aramak doğru olacaktır. Dîvân'ında Yûnus Emre ve Niyâzî-i Mısırî'den bahsetmesi onun şiirlerinde Yûnus ve Mısırî etkisi olabileceğini akla getirmektedir:

Ahmedî elden ele cem' -ile cem' in bula
Luţf-ile geldi dile Yûnus [u] Mısırî baña (G. 8/9)

Ben bu sözüñ Yûnusun cānda ararken bulup
Didi saña Aḥmed[î] mihmān-ı bürhānım bugün (G. 38/11)

Dîvân'da Mısırî'nin etkisi oldukça belirgindir. Niyâzî-i Mısırî ile aynı vezinli, aynı kafiyе/redifli şiirler mevcuttur. Örnek olarak Fethü'd-dîn Ahmed'in 230 numaralı gazeli ile Niyâzî-i Mısırî'nin 170 numaralı gazeli (Erdoğan, 2008: 371) birbirine hem vezin hem kafiyе açısından benzemektedir. Bu gazel Niyâzî-i Mısırî'nin gazeline naziredir, denebilir. Fethü'd-dîn Ahmed'in gazelindeki iki mısranın Niyâzî-i Mısırî'ninki ile aynı olması da bu durumu kuvvetlendirmektedir:

Bugün Ya' kûb kalbine Yûsuf sırr-ı Hudâ viridi
Kamusu pür-nesîm ile o cānāndan haber geldi (G. 230/3)

Bugün Ya' kûb-ı kalbe Yûsuf-ı cāndan haber geldi
Kamîs-i pür-nesîm ile o cānāndan haber geldi (NM. G. 170/1)

Bu Fethü'd-dîn Aḥmede dildār-ile māhı bulup ol rāhı
Ezelden tā-ebed hükm-i Süleymāndan haber geldi (G. 230/5)

Bu Mısırînin vücûdu mısırının oldur şehinşâhı
Ezelden tā-ebed hükm-i Süleymāndan haber geldi (NM. G. 170/6)

Bazı gazelerde kafiyе/redif benzerliğini varken vezin benzerliği bulunmamaktadır. Fethü'd-dîn Ahmed'in 73 numaralı gazeli ile:

Ṭālib iseñ Ḥaḳḳa sen vir yoluna re's
Bekle kemāl ḳapusun ḡayrıya meylîni kes

Vaḥdet ilinden seni da‘vet iderler cānı
Dost yoluna bil anı gitmeye merkeb feres

Yegce koyup nefsiñe menzīl alıp nesliñe
Muntazır-ı Raḥmānıñ dilde ḳoma ḥār u ḥes

Cümle ricāl dirilip feyz-i Ḥudā virilip
Hep ulular dirilip eyleseler bir nefes

Gözden aḳıtmaz yaşı başa çıkarmaz işi
Yolda ḳalır ey kişi nice olan kūh-res

Nefsiñe virme amān ḳalbiñ uyandır hemān
Ḥaḳḳı görünce ‘ıyān ḳalmaya bu ten ḳafes

Kesme şaḳın zārıñı terk idip aḡyārıñı
Aḥmed alıp yārıñı çıkmaḡa eyle heves

Niyâzî-i Mısırî'nin 77 numaralı gazeli (Erdoğan, 2008: 254):

Vasl-ı Hak olmaga eylersen heves
‘Aşka ulaş gayrıdan gönlünü kes

Gayrı nesne sanma ‘aşkı zâhidâ
Kendi hubbundan olupdur muktebes

Kârbândır bu halâyık dâ'imâ
Ehl-i ‘aşk içinde olmuşlar ceres

Cism ü cânın ko yükün yeynildi gör
Râh-ı ‘aşka gidemez merkeb feres

On sekiz bin ‘âlemi tutup kuran
Kâf u nûnun terkîbiyle yek-nefes

Tarfetü'l-‘ayn içre yakar cümlesin
Ger tokunsa nâr-ı ‘aşkdan bir kabes

Bâg-ı cennetde olursa oda yak
Ey Niyâzî koma dile hâr u has

bu duruma bir örnektir.

Yine Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'ndaki 80 numaralı gazel;

Çün bahâristâna irmek âh [u] efgândan ġaraż
Bülbülüñ gül-rüy görmek hem gülistândan ġaraż

‘Āşıḳānıñ ‘ilm-i ḥikmetden ḥaberdâr olsalar
Zât-ı Ḥaḳḳı añlamaḳdır ‘ilm [ü] ‘irfândan ġaraż

Kim ezel Ādem yüzünden zātını ikrār iden
Bunda işbāt eylemekdir vaşf-ı imāndan ğaraż

Ādemiñ vechinde yazılmış *hüva'llāh* āyeti
Gösterip mir'āt-ı vechi nefsi insāndan ğaraż

Ol serāy-ı *lī ma'a'llāh*dan gelir *hiṭāb-ı ırci'ī*
Eylemek diler tekellüm anı sulṭāndan ğaraż

Eylemiş insānı elest kudretin izhār için
Hüküm iden Kāfdan Kāfa mühr ü Süleymāndan ğaraż

Haqqı ister cümle eşyā aç gözün 'āşık iseñ
Bunları görmek durur dünyāya seyrāndan ğaraż

Dā'imā deryāya irmekdir murādı kaṭreniñ
Dürr-i bī-hemtāyı bulmaq baḥr-i 'ummāndan ğaraż

Mün'akis olmak için yokdur karar [bu] zerrede
Ol haqqikat güneşidir şems-i tābāndan ğaraż

Bakmayıp lezzāt-ı dünyādan elin kaṭ' eylemek
Cennetiñ zevkini tuymaq ḥür [u] ğilmāndan ğaraż

Cennet içre rāḥat itmez arz-ı didār isteyen
Sol cemālu'llāhı gör cezb-i insāndan ğaraż

Aḥmedā dost dergāhında maḥv olunmaqdır murād
Haqq-ile Haqq olmak ancak kurb-ı Raḥmāndan ğaraż

Niyâzî Mısrî'nin şu gazeline nazîredir:

Seni seni bilmektir ancak pîre ülfetden garaz
Noktayı fehm eylemekdür 'ilm ü hikmetden garaz

Halkı bunca enbiyâ kim geldi da'vet eyledi
Vahdetin sırrı bilinmekdir o da'vetten garaz

Sâni'i gör günde yüzlü bin dürlü san'at gösterir
Kendini göstermek içündür bu san'atdan garaz

Hep celâlin perdesidir küfr ü 'isyāndan murād
Baḥr-ı cûdun katresidir fasl u rahmetden garaz

Nefsini bilen irermiş bir dükenmez devlete
Fakru fahrîdir Niyâzî bil o devletden garaz (Erdoğan, 2008: 260)

Fethü'd-dîn Ahmed'in şiirlerinde, Niyâzî-i Mısırî'nin yanında Yûnus Emre'nin neşvesi göze çarpmaktadır. Örneğin Yûnus Emre'nin "Sen çıkarsan aradan/Kalır seni yaradan" sözünü;

Cümle cihân halkını *kün* diyüben yaradan
Yâr yedimi (?) söylegil ben çıkarım aradan (G. 151/1)

Ĥükm eylemekde n'idem Yaradan
Maĥv oldu benlik çıkđım aradan (Ms. 245/198)

şekillerinde kullanmıştır.

Dîvân'ın ilk şiiri olan;

‘İşķıñla bu dil ĥaş olup lutfuñla ĥāşşü'l-ĥāş olup
‘İşķ baĥrine ġavvāş olup ĥalsam n'ola yā rabbenā

Aĥmed kuluñ girdi yola zātñ-ile vaĥdet bula
Maĥva varıp maĥvına gelsem n'ola yā rabbenā

ile Yûnus Emre'nin:

Dalayım aşķın bahrine, ġavvās olayım bir zaman
İsteyeyim daim seni, seyyāĥ olayım bir zaman

diye başlayan şiiri de etkilenmenin varlığını ortaya koymaktadır.

1.2.3. Şairliği

Fethü'd-dîn Ahmed hakkında gerek tezkirelerde gerekse diğeri eserlerde herhangi bir bilgiye rastlanamamıştır. Bu yüzden Fethü'd-dîn Ahmed'in şiirinin kendi döneminde veya sonrasında nasıl görüldüğü bilinmemektedir.

Okuma yazma bildiğini kendisi beyan eden Fethü'd-dîn Ahmed'in eğitime ne kadar devam ettiğii hakkında bilgi yoktur.

Fethü'd-dîn Ahmed mutasavvıf bir şairdir. Dîvân'ı baştan sona tasavvufi kavramlarla örölmüştür. Vahdet-i vücüd, devir teorisi, Hz. Muhammed, tasavvufi aşķ gibi konular Dîvân'da öne çıkan konulardır.

Şair, Dîvân'ında uzun ve anlaşılması güç tamlamalara yer vermemiştir. Şiirlerin tasavvufu öğretmek ve anlatmak için yazılmış olması bunun en büyük sebebi olmalıdır.

Nazım şekillerine bakıldığında ise Fethü'd-dîn Ahmed'in gazel şairi olduğu söylenebilir. Dîvân'daki 245 şiirden 182'si gazeldir.

Dîvân'da oldukça fazla vezin kusuru görölmektedir. Bunun şairin daha çok anlama önem vermesinden kaynakladığı söylenebilir.

Şair Dîvân'ında ne şiir hakkında ne de kendi şiiri hakkında herhangi bir düşünceye yer vermemiştir.

Dîvân'ın bazı yerlerinde “ben” kelimesi yerine Azerî lehçesine ait “men” kelimesini kullanması da dikkat çekicidir.

1.3. ESERİ

1.3.1. Dîvân'ı

Fethü'd-dîn Ahmed'in şuan bulunabilen tek eseri Dîvân'ıdır. Bu Dîvân Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 7262 kayıt numaralı mecmuanın içerisinde yer almaktadır. Mecmuanın tamamının tek bir kalem ve yazı ile yazılmış olması ve mecmuanın içindeki diğer eserlerin özellikleri göz önüne alındığında, Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nın müstensih yazması olduğu düşüncesi kuvvetlenmektedir. Biz bu çalışmamızda eserin müstensih yazması olduğunu kabul etmekteyiz.

Eserin tavsifi ve muhtevası hakkındaki bilgiler “Dîvân Nüshasının Özellikleri” bölümünde ele alınmıştır. Dîvân'ın müellif hatlı yazması ve elimizdeki nüshadan başka nüshası tespit edilememiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

DÎVÂN İNCELEMESİ

2.1. NAZIM BİÇİMLERİ

Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nda gazel, kıta, murabba, tercî-i bend ve mesnevî nazım şekillerine rastlanmıştır. Bunların yanında müretteb dîvânlarda en başta yer alan kasideler Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nda bulunmamaktadır.

Görüntü olarak gazelden bir farkı olmayan kasidelerin varlığı ancak içeriğine bakılarak anlaşılabilir. Cemal Kurnaz ve Halil Çeltik kaside için "gazelin maksûd (medhiye) ile duâ gibi en az iki bölüm içeren çeşidine kaside denir" demektedir. (Kurnaz, Çeltik, 2010: 121)

Dîvânda münâcât, tevhîd, medhiye gibi konuları işleyen şiirler olmasına karşın, bu şiirler kasidede aranan bir özellik olan "en az iki bölüm"e sahip olmadıkları için gazel kategorisinde değerlendirilmiştir.

Dîvândaki diğer nazım şekilleri aşağıda incelenmiştir.

2.1.2. Gazeller

Dîvânlarda gazeliyât bölümü olması gereken bir bölümdür. Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nda da en büyük bölüm gazellere ayrılmıştır. Dîvân'daki gazellerin toplamı 182'dir. Şâir genellikle bütün harflerle gazel yazmaya çalışsa da ذ ve ظ harfleriyle yazılmış gazele rastlanmamıştır. Bu durum bu iki harf ve ع, ض gibi harflerle kafiye oluşturulacak kelime bulunmasının zor olmasından kaynaklanmaktadır.

Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nda yazılı olan gazellerin Arap harflerine göre dağılımı şöyledir:

ا (6), ب (4), ت (1), ث (1), ج (1), ح (1), خ (1), د (4), ر (21), ز (8), س (2), ش (2), ص (2), ض (1), ط (1), ع (1), غ (3), ف (2), ق (7), ك (10), ل (7), م (13), ن (22), و (4), ه (24), ی (30)

Arap harflerinin yanında پ (1), چ (2) sesleriyle de yazılmış gazeller de vardır.

Gazellerin harf dağılımına bakıldığında Türkçe ek ve kelimelerde daha fazla bulunan ر, ك, ن, ه, ی sesleriyle yazılmış gazellerin sayı olarak daha fazla olduğu görülmektedir.

Dîvân'daki 182 gazelin 3'ü 5 beyitli, 13'ü 6 beyitli, 37'si 7 beyitli, 37'si 8 beyitli, 34'ü 9 beyitli, 19'u 10 beyitli, 10'u 11 beyitli, 14'ü 12 beyitli, 5'i 13 beyitli, 4'ü 14 beyitli, 2'si 15 beyitli ve birer tanesi de 16, 17, 31 ve 64 beyitlidir. Gelenekte gazeller genellikle 5, 7, 9, 11 gibi tek sayılı beyitlerle yazılır. Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nda 6, 8, 10 vb. çift sayılı beyitlerle yazılmış gazeller de oldukça fazladır.

Dîvân şiiirinde 15 beyitten fazla beyitle yazılmış gazellere mutavvel gazel (İpekten, 2004: 17) denmektedir. Dîvân'da toplamda 4 tane (G. 162, G. 163, G. 164, G. 187) mutavvel gazel bulunmaktadır.

Dîvân'daki gazeller toplamda 1731 beyittir.

Dîvân Edebiyatında şâir mahlasını ya makta beytinde ya da maktadan bir önceki beyitte söyler. (İpekten, 2004: 18) Eğer şair mahlasını söyledikten sonra gazele beyit eklemesi yapmışsa bu tür gazellere müzeyyel gazel denmektedir. Fethü'd-dîn Ahmed mahlasını, 13 beyitlik gazelinin (G. 221) 11. beytinde söylemiş, daha sonra 2 beyit zeyl etmiştir. Bu gazelin mahlas beyti ve zeylleri şöyledir:

‘Işk-ı Hâkklâ her izâfât kuyûdâtdan kırtulup
Aḥmed olmuş çeşm-i zâtıñ dâ'imâ imkânesi

Gel berü sen sırr-ı ‘ışkıñ ḥarf[i] nedir görmege
Ol Muḥammed kevşerinden nüş idip hem ḳanası

Bildiler sırr-ı Muḥammeddir bu yolda reh-berim
Ulu dîvânda duran hem Muḥammed rûhânesi

Bunun yanında 103, 150 ve 187. gazellerde şair mahlasını iki kez kullanmıştır.

Örnek:

Ey kirâmî câmiñ içre gizlidir Aḥmed saña
Ol velâyet remzin añla var sırru'llâhdan

Kim ki cāndan sevgisin izḥâr iderse Aḥmedî
Anı her dem eylemez bi'llâh vişâlu'llâhdan (G. 150/14-15)

“*Matla'dan sonra gelen beyitlerin ilk ve ikinci mısra ortalarının ilk mısra'ın sonu ile kafiyelendiği gazellere musammat gazel, bunların mısra ortalarındaki kafiyelerine de iç kafiye denir.*” (İpekten, 2004: 18) Musammat gazeller 4 mefâ'îlün, 4 müstef'îlün gibi ortalarından ikiye eşit şekilde ayrılabilen kalıplarla yazılır. (İpekten, 2004: 18)

Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nda 28 tane musammat gazel mevcuttur. Bunlardan 13, 178 ve 181. gazellerin bazı beyitlerinde iç kafiye bulunmamaktadır.

Gazellerden 3 tanesinin (G. 190, G. 237) vezni bulunamamıştır. 124 numaralı gazel ise hecenin 10'lu (5+5) kalıbıyla yazılmıştır.

Dîvân'da dikkat çeken hususlardan biri de gazellerden bazılarında çift aruz kalıbı kullanılmasıdır. Şöyle ki; beyitlerin birinci mısraları ile ikinci mısraları farklı aruz kalıbıyla yazılmıştır. Bu gazeller sırasıyla 109, 146, 167, 172, 236 numaralıdır. Gazellerde kullanılan kalıplar “vezin” bölümünde belirtilmiştir.

2.1.3. Kıt'alar

Kıt'a; iki ya da daha çok beyitli, xa xa xa kafiyeli bir nazım şeklidir. Kıt'alarda matla beyti bulunmaz, mahlas beyti de genellikle mevcut değildir. (İpekten, 2004: 52)

Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'ndaki kıt'aların toplamı 15'tir. Bunlardan 1 tanesi 2 beyitli, 2 tanesi 4 beyitli, 1'er tanesi 5 ve 6 beyitli, 4 tanesi 8 beyitli, 2 tanesi 10 beyitli, 2 tanesi 14 beyitli, 1 tanesi 16 beyitli, ve 1 tanesi de 34 beyitlidir. Dîvân'da 177. sıradaki 34 beyitli ve 59. sıradaki 16 beyitli bu kıt'alara uzunluklarından dolayı kıt'a-i kebîre denmektedir.

Şair bütün kıt'alarda mahlas kullanmıştır. Sadece 185 numaralı kıt'ada mahlas son beyitte değil, sondan bir önceki beyittedir. Eklenen son beyit ise vezne uymamaktadır:

Bu yolda Fethü'd-dîn Ahmed fuzûlî olmaya tavrın
Kerem kıl hem niyâz-ile bu sırra halkı üşürme

Bu sırdan açılır meydân bulur bahîrde dürrân
Bu râha olmuşum hayrân bunuñla ol gayrı görme (G. 177/7-8)

Dîvân'daki kıt'alar incelendiğinde 21, 54 ve 177 numaralı kıt'aların tıpkı musammat gazelde olduğu gibi iç kafiyeli olduğu görülmektedir.

Şairin 27 numaralı kıt'anın redifine karar veremediği görülmektedir. 1. beyitte sıhâh, 2 ve 3. beyitte milâh ve geri kalan 7 beyitte de metâh kelimesini kullanmıştır.

Dikkat çekici bir husus da 201 numaralı kıt'adadır. Bu kıt'a sanki 199. gazelin devamı niteliğindedir. Fakat hem 199. gazelde mahlas kullanıldığından hem de söz konusu kıt'a ile söz konusu gazel arasında bir şiirin daha bulunmasından bu kıt'ayı ayrı ele almak ihtiyacı duyulmuştur.

Kıt'aların konusuna gelince; Dîvân'ın tamamının tasavvufî nitelikte olmasından dolayı kıt'alarda da tasavvuf öne çıkmaktadır.

2.1.4. Musammatlar

Sözlük anlamı olarak iplüğe dizilen inci dizisi demek olan musammatlar, terim olarak “nazım birimindeki mısra sayısının üç ve üzerinde olduğu şekillerdir.” (Kurnaz, Çeltik, 2010: 145) Mısra sayısına göre murabba, muhammes, müseddes, müsebba vb. olarak adlandırılır.

2.1.4.1. Murabbalar

Murabba; “ilk bendi kendi içinde, diğer bentlerin sonları daima ilk bentle kafiyeli dörder mısralık bentlerden oluşan tek kafiyeli nazım şeklidir.” (Kurnaz, Çeltik, 2010: 158)

Dîvân’daki murabbaların toplamı 35’tir. Bunlardan 1 tanesi 3 bendli, 4 tanesi 4 bendli, 14 tanesi 5 bendli, 3 tanesi 6 bendli, 6 tanesi 7 bendli, 5 tanesi 8 bendli, 1 tanesi 9 bendli ve 1 tanesi 12 bendlidir.

Murabbaların 16 tanesi murabba-ı müzdevicidir. Çünkü bendlerinin son mısraları sadece kafiye ile bağlanmıştır. 19 tanesi ise murabba-ı mütekerrirdir. Yani, bendlerin son mısraları tekrar etmektedir.

Murabbalarda kullanılan kafiye düzenleri şu şekildedir:

abab cccb dddb

aaba ccca ddda

aBaB cccB dddB

aBcB dddB cccB

Fethû’d-dîn Ahmed Dîvânı’nda, murabbalarda tasavvufî konuların yanında na’t (Mr. 14, Mr. 102, Mr. 233), münâcât (Mr. 14, Mr. 116), tevhîd (Mr. 106), Kerbelâ (Mr. 42, Mr. 203), çehâr yâr (Mr. 63), ramazan ayı (Mr. 155), tevbe (Mr. 169, Mr. 193) gibi konular da işlenmiştir. 141 numaralı murabbada ise şair “*pîrim Buhûr?*” diyerek kendisi hakkında bilgi vermektedir.

46 ve 193 numaralı murabbaların vezinleri de ilgi çekicidir. 46. sıradaki murabba’da ilk bend dışındaki bendlerin ilk üç mısra’ı *mefâ’îlün mefâ’îlün* iken son mısra *mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün*’dür. 193. sıradaki murabba’da ise birinci bend dışındaki bendlerin ilk iki mısra’ı *müstef’ ilâtün müstef’ ilâtün* sonraki iki mısra’ı ise *müstef’ ilâtün müstef’ ilâtün müstef’ ilâtün* kalıbıyla yazılmıştır.

2.1.4.2. Tercî-Bendler

Tercî-bend; “kendi içinde bütün mısraları kafiyeli veya başta gazel olmak üzere, herhangi bir nazım şeklinden oluşan en az iki bendin, bendlerden ayrı ve tek kafiyeli (ortak kafiyeli) mısraarla birbirine bağlandığı nazım şeklidir.” (Kurnaz, Çeltik, 2010: 305)

Fethü’-d-dîn Ahmed Dîvânî’ndaki tercî-bendlerin toplamı 10’dur. Bunlardan iki tanesi dörder mısralı 5 bendden, bir tanesi 4 mısralı 12 bendden, bir tanesi 4 mısralı 11 bendden, bir tanesi 5 mısralı 7 bendden, bir tanesi 4 mısralı 4 bendden, bir tanesi 3 mısralı 11 bendden, bir tanesi 14 mısralı 5 bendden, bir tanesi 16, 19 ve 20 mısralı 5 bendden, bir tanesi de 14, 14, 5, 19, 22 ve 5 mısralı 9 bendden oluşmaktadır.

Terci-i bendlerin kafiye düzenleri de şöyledir:

aaV bbV ccV

aaaV bbbV cccV

aaaaV bbbbV ccccV

aabacadaeafaVV gghgigjgkglgVV

243 ve 244 numaralı terci-i bendlerin kafiye düzenlerinde ve bendlerdeki mısra sayılarında sorun vardır. Özellikle 244 numaralı terci-i bend tamamlanmamış izlenimi uyandırmaktadır.

2.1.5. Mesnevî

İkili, ikişerli anlamlarına gelen mesnevî; “her biri kendi içinde kafiyeli (mukaffâ), en az iki beyitten oluşan çok kafiyeli nazım şeklidir.” (Kurnaz, Çeltik, 2010: 357)

Dîvân’ın sonunda 237 beyitlik bir mesnevî bulunmaktadır. Mesnevînin ilk üç beyti farklı bir aruz kalıbıyla (*Fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün*) yazılmış diğer beyitler *Müstef‘ ilâtün müstef‘ ilâtün* kalıbıyla yazılmıştır.

Mesnevî tamamlanmamıştır ve sonlarına doğru aruz kalıbında çokça hata söz konusudur.

On yedinci perver-i yârda
On sekizinci mevlûda erde

On toközuncu manzar-ı nûrda
Yigrimincisi Rabbe

Nuţk ile *fekad ‘arefe Rabbehu* añladır bu arada
Farğdır mağâmîñ gerek irâde

(...) aranda Hakkıñ diqqatine
Hakkıñ u hem sen riqqatine

Hakke'l yakın[e] irmek murādıñ
Bil anı cāndan 'ıŝqdır ŝırātıñ

Konu olarak devir nazariyesi ve seyr ü sülûk işlenmiştir. Şair önce maden, nebât, hayvan ve insan oluşunu, insan olduktan sonra da şeyhini bulup Hak yolunda ilerlemesini anlatmaktadır.

2.1.6. Nazım Şekli Belirlenemeyenler

Dîvânda 2 şiirin nazım şekli konusunda bir değerlendirme yapılamamıştır. Bunlar 173 ve 232. şiirlerdir.

173 numaralı şiir ise uzunlu kısısalı beyitlerden meydana gelmektedir. Kafiye örgüsü xa xa xa olan şiir bu açıdan kıtayı andırmaktadır. Mısraların uzunlukları ve vezin sorunu göz önüne alındığında kıta demenin mümkün olmadığı düşünülmektedir. Şiirden örnek beyitler:

Dostdan virildi ni' met yenildi
Şükrü dinildi *el-ḥamdü li'llāh* (173/1)

'Ahdim geldim ebedden sırr-ı Aḥmedden
Nūr-ı Aḥaddan *el-ḥamdü li'llāh* (173/2)

Sırr-ı maḥabbet kenz-i mü'eyyed nūr-ı Muḥammed oldum muḳayyed
Sırr-ı 'Aliden 'ahdim beliden *ḳālū beliden el-ḥamdü li'llāh* (173/3)

232. şiir ise 4 beyit ve 4 tane üçlükten meydana gelmektedir. Şiir ya tamamlanmamış bir üçlü ya da son dört beytine birer mısra eklenmiş bir gazeldir.

Cān bülbülünün 'ıŝḳa temennāsı göründü
Dost rāhınıñ yolunda olan māhı göründü

Derde düşen dermān arar bulmağa merhem
Yār baḳçasınıñ gül-i ra' nāsı göründü (232/1-2)

Ṭālib oluban kim ki başiret gözün açdı
Ola ol sırr-ile bu kim rāhı geçdi
Ḳalbiñ aña mir'ātla mücellāsı göründü (232/5)

Dil taḥtına ḥālāt ḳuşadıp ḳudret eliyle
Mürşid ile birlik oluban u hem dileyen
Ol dem Aḥad ismine müsemması göründü (232/7)

2.2. DİL, ÜSLÛB VE İMLÂ ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Üslûb Özellikleri

Şiirlerin geneline bakıldığında Fethü'd-dîn Ahmed Türkçeyi oldukça düzgün kullanmıştır. Fakat Dîvân'ın bazı yerlerinde farklı uygulamalara yer vermiştir. Aslında birer yanlış olarak ele alınabilecek bu kullanımlar şu şekildedir:

Türkçe kelimeyi Arapça ve Farsça kelimelerle, Farsça dilbilgisi kuralıyla tamlamak:

Adım Aḥmed gelir rûḥ-ı erenler
Resûlûn pâyine yüzler sürenler (Mr. 63/VII)

Gidem ' arz-ı vişâline fedâdır cümle-i varım
Bu teşrîf ihtirâm-ı cânı kurbâna haber geldi (G. 229/6)

Hep enbiyâlar bu râh-ı düzde
Başdı kudûmun [çün] sînem üzre (Ms. 245/164)

Refrefi âşârda olan bu dil-i sırdaşıma (Mr. 106/2)

Fazla unsur kullanmak:

Zâtıyla şîfât resmine ol kudret-i Mevlâm
Zıldı seni her cânlara cânân-ı Muḥammed (G. 31/7)

Ey Allâhım ne sırdır bu seniñ ' ışkıñda her iller
Cihânı kaplamış bir Hû seniñ zikriñde hem diller (G. 45/1)

Cümle yüzler içre bir yüz ' aks idip âyînede
Her gönüller içre gizli cümle ' irfân olmuşum

Derdliler gelsin devâniñ ma' deniyim ben bugün
Zâhir [ü] bâḫında her derdlere dermân olmuşum (G. 127/6-7)

Maḥabbet didigim Allâhı sevmek
Yolunda baş-ile hem cânı virmek
Ḥaḳâ 'iḳla bunuñ işbâtın itmek
Maḥabbetdir maḥabbetdir maḥabbet (Mr. 16/VIII)

Taşvîr ile hem şüret-i Raḥmâniye lâ 'iḳ
Sîretde hemân mazhar olan kenz-i ḥafâyız (G. 72/4)

Göñül tesbîh[i] bil sırr-ile hem bürhândadır dâ'im
Hâkikat baħrine ānım varıp hālî oturma (K. 185/1)

Cānānı bulur baña teslim olan el-ħaħk
Sırrım sırrı nūn-ile hem kāfiñ olunca (G. 202/4)

Tekil olması gereken kelimeyi çoğul kullanmak:

‘Arş [u] kürsî nüh felekler ğayrı eşyā cümleten
Dāhil olmaz hāşiye insāna bürhāndan bu ders (G. 74/5)

Evvel ‘ummānı nüh feleklerden eylediñ kim güzār
Hem ‘anāşır menzilin devrāna geldiñ bilmediñ (G. 100/5)

Girmiş-idim çün semā‘ yla zevk ü vicdān-ile ben
‘Arş u kürsî nüh felekler daħı devvār olmadan (G. 164/6)

Türkçe kelimeler arasına atıf vavı getirmek:

‘Aşık olmaklık dilersen ğiç bu ağ u karadan
Dersini Hāħkdan alanlar-çün açılmışdır levāh (G. 26/5)

Muħadder dersini görmüş ararken *levh-i mahfūz*da
Olup u olacak der-kār hākimāndan haber söyler (G. 53/7)

Gel yola ‘inād itme sağ u sol[uñ]a bakma
Da‘ vet oluban Hāħka fermānı ider teşrîf (G. 90/4)

Bi'l-cümle varlık gitsin göñülden
Doğru[l]t özünü geç sağ u soldan (Ms. 245/221)

Gider benlik ü senlik hep aradan
Gelir zāhir olur sulṭān ilinden (G. 163/26)

Maħv oldu kamu benlik ü senlik aradan
Dost vechi çün āyine-i sırdan görününce (G. 200/8)

Çoğulun çoğulunu kullanmak:

Rūz [u] şeb cānım ilinden zār [u] efġānlar idip
Çün açılsa ‘andelibiñ virdi sulṭānım amān (G. 156/2)

Hep enbiyālar bu rāh-ı düzde
Başdı kudūmun [çün] sinem üzre (Ms. 245/164)

Cām-ı ‘ışkı nūş iden abdālları mestdir müdām
Kānda bakşa ğayrı yok zāt-ı Hāħkı var görür (G. 47/2)

‘Ār [u] nāmūs yüzün[ü] ref^ç eyleyen ‘uṣṣākıları
Lā-mekāna yol bulurlar bu fenā fi’llāhdan (G. 150/5)

Açıldı bugün meydān iḥsāna gelir her cān
Aḥbāblarımı her ān maḳbūl [u] ābād eyle (G. 186/2)

Baḥr oluban ṭurmuşum ḳaṭrelere ṭalmışım
Dürlü ma‘ ānilerim dirdim o bāğ içinde (G. 171/5)

Kelime ve kelime grubu tekrarlarına yer vermek:

Derün içre aḥlāk-ı ḥamīde bī-ḥubāb (?) eyler
Gelen karşı o demde dāra pīrān olduğun bildim (G. 122/4)

Niçe müddet bulur enginde istimdāda ṭālibken
Gelen karşı o demde dāra pīrān olduğun bildim (G. 122/5)

Niçeler burc-ı Bārīden geçmezler
Virir diyyet gelir kurbān ilinden (G. 163/6)

Veliler görünür cān içre cāndan
Bular ancak gelir kurbān ilinden (G. 163/8)

‘Azm itdi bunlar ben ḥāk-i pāye
Ḳurmuş alayın cümle nebiler (Ms. 245/159)

‘Azm itdi bunlar ben ḥāk-i pāye
Her biri beñzer bunuñ yeñi ṭoğmuş aya (Ms. 245/161)

2.2.2. Edebî Sanatlar

Fethü’-d-dîn Ahmed Dîvânı’ndaki şiirlere bakıldığında genellikle anlamla ilgili sanatların kullanıldığı görülmektedir. Dîvân’ın tasavvufî olmasından dolayı şair daha çok anlam üzerinde yoğunlaşmış, bu yüzden sese dayalı uygulamaları göz ardı etmiştir.

Dîvân’da kullanılan sanatlar ve bu sanatların uygulandığı beyitlerden örnekler aşağıda verilmiştir.

2.2.2.1. Anlamla İlgili Sanatlar

Teşbîh

Vaḳt-i Bilāl-i Ḥabeşī ref^ç ola fürkat āteşi
Ṭoğdu ḥakā’ik güneşi baḥr-i ‘alā vaḳt-i seḫer (G. 55/8)

122/4^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

6^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

161^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

‘İlm [ü] ‘irfân bahirinde istemektir dâ’imâ
Hem-dem olmak ‘ışık-ile bîdâr[1] gözler cân u dil (G. 113/6)

Murğ-ı rûh zindân-ı çeşm içre garîb olmuş-iken
Râh-ı ‘ışkıñ şem’ ine envâr olandır bu gönül (G. 114/3)

Râh-ı ‘ışkda nefs atına bindiler
Sa’y idip tevḥîd-i zâta irdiler
Hem hiçâbsız Hâkḫ cemâlin gördüler
Feyzini pîrim Buḫûrîden alan (Mr. 141/II)

Telmîh

Dilersem cümle mevtâyı dirildem
Kamuya nefḫ olan ol cân benimdir (K. 51/13)

Zâtını bildirmege ḫallâḫ-ı ‘âlem emr idip
Âdeme boynun[u] egip [hem] sücûd itsin diyü (G. 166/2)

Bütün dünyâ seniñ olsa bilirsniñ dost ele girmez
Ne luḫ oldu görürsün tâc [u] taḫtın terk iden şâha (G. 179/5)

Tenâsüb

Anıñla ḫapmışım tevḥîd topunu
Gönülde ḫâl olan cevgân benimdir (K. 51/8)

Bir bahr-i ‘amîḫ olmuş imiş dildeki zikrim
Manzûr-ı sadef ḫâşıl-ı dürr-dânemi buldum (G. 132/4)

Katreyim deryâya irdim cümleye ben şöyle ḫoldum
Dürrümü kendimde buldum bahr-i ‘ummânım bugün (G. 146/8)

Tezâd

Kamu maḫlûḫ ile itmişken ülfet
Derûn içre ‘ıyân olmuş ḫaḫîḫat
Bu Aḫmed ḫuluna kesretde vaḫdet
Ne ‘izzetdir ne ‘izzetdir bu ‘izzet (Mr. 19/VII)

Gitdi kesret geldi vaḫdet zâtı oldu çün ‘ıyân
ḫükm idip ḫâfdan ḫâfa mühr-i Süleymândır gelen (G. 138/7)

Olamaz maḫlabı dünyâ vü ‘ukbâ
Rızâ’u’llâha kim râḫıḫ gönülden (G. 142/4)

ḫanı her rûz [u] şeb âhiñ nedir bu şimdiki ḫâliñ
Ne gülmek ne bükâ’ itmek alınmış ber-ḫarâr elden (G. 144/8)

Suğrāda olan cümle Fethü'd-dīn Aḥmed gözüne
Tevhīd [ü] münācāt-ile kübrāda göründü (G. 220/10)

İktibas

Gel berü gel şübhe itme bu kelāmu'llāh durur
Fezkurūnī emriniñ fermānı Allāh Hū dimek (G. 110/2)

Küntü kenze mahzen-i esrār olandır bu gönül
Lī ma'a'llāh sırrına bīdār olandır bu gönül (G. 114/1)

İstifham

Sür' at idip rāh-ı 'ışka gitmege
Ḥamd idip dergāha yüzler sürmege
Hem cemāl-i pākini görmeklige
İtmesin mi derdmend sāliḳ-āmīz (Mr. 34/III)

Bulunan dār-ı dünyāda 'aceb ḡafletdedir insān
Yiriñ ḥāzır mı 'uḳbāda 'aceb ḡafletdedir insān (G. 140/1)

Hīç ayılmaz dost elinden nūş iden abdālları
Bādeniñ keyfiyyetin añlar mı mestān olmayan (G. 157/2)

Kerem bahri taşarsa bunca 'işyān
Kalır mı zerrece iḥsāna karşı (G. 168/8)

Tecrīd

Derd-i dostla Aḥmediñ 'ahdi budur 'āşıḳlara
'İşka ifşā itmeden gayrı beşāret itmezem (G. 121/10)

Gel imdi Aḥmedī sen de olagör bunlara bende
Bile ḥaşr olsañ anda bunu maḳbūl-i Ḥudā gördüm (G. 130/13)

Aḥmed yürü var sırrımı yoḳluḳla bulursañ
Varlıḳdan olan yoḳluḳu her cānda viremem (G. 136/12)

Nidā

Ey ḥālīḳ [ü] perverdgār
'İşḳıñ baña bir yādgār
Görsem seni ben āşkār
Ne'ñ eksilir yā Rabbenā (Tb. 3/I)

Gel ey tālib Ḥudā luṭfun dilerseñ
Şerī'atsiz olan ef'āl[i] terk it
Şirāt-ı müstaḳīm üzre gidirseñ

Şerî' atsız olan a' māl[i] terk it (Mr. 18/1)

Almayıp kendiñ hevādan hem esîr-i nefis iken
Hakka karşı müdde'î olmak neden yā derdmend (G. 29/3)

Yā Resūla'llāh meded kılsañ bu Aḥmed bendeñi
Zāhir ü bātında anıñ her işi āsān olur (G. 43/6)

İrsāl-i Mesel

Kimseniñ gönlünü yıkma anı yapmak güç olur
Bir yire cem' olması mümkün mi kesr olsa zücāc (G. 23/3)

Tecāhül-i Arif

Çünkü kurtulmuş 'alā'ıktan özü 'aşıkların
Anlar için iki 'ālemde olur mu hiç hisāb (G. 11/9)

Kimseniñ gönlünü yıkma anı yapmak güç olur
Bir yire cem' olması mümkün mi kesr olsa zücāc (G. 23/3)

Vaşl içinde bu ne fūrkatdır çekersiñ anı sen
Fūrkat içre olsa vaşlıñ cān nişār olmaz mı hiç (G 24/3)

Düşenler derdine yārın diler mi derdine dermān
Derūnlarda 'ucub gizli Hakiñ derdi devāsından (G. 181/11)

Teşhîs

Yir [ü] gök 'ışık-ile tolmuş ulu dergāha yol bulmuş
Özün toğrı saña tutmuş boyun egmekde sünbüller (G. 45/2)

Hüsn-i Ta'lîl

Hakikat vech-i zātından felekler infikāk itmiş
Kararı olmayıp her rüz [u] şeb tedvîr-i elḥamdır (G. 56/2)

Emr-i Hak-ile dolaşdılar bunlar 'anāşır bendine
Āteş-i 'ışık-ile yandırdı cihānı sır ile oldu māhları (G. 231/3)

2.2.2.2. Tekrar Sanatları

Aliterasyon ve Asonans

Saña nūş itdirip 'ışıkñ şarābın bezm-i 'ışık içre
Muḥaşşal ğayr-ı eşyāya alınmış i' tibār elden (G. 144/3)

Qā'il olmaz dost seniñ bu farkıña
Aşlıñı bul raġbet itme fer'iñe
Derde düş dermān ararsañ derdiñe

Derd-i yāre irmez iseñ vāh saña (Tb. 7/II)

Kim bana olmuşsa hem-dem olmuşum derdine merhem
‘Āşıkānım cümle mahrem derde dermānım bugün (G. 146/4)

Ma‘ denden ki nebāt içre dağı hayvān ü insāndan
Maḳāmınca bulardan ben görürdüm resm-i insānı (G. 209/3)

Kalb

Cāhil ü ‘ālim dağı ‘āmil için vardır helāk
Ol helāk olmaz dili Rahmāna olmuşdur ḫalāş (G. 79/7)

Ṭotalım pür-dāne olsun ‘ilm-ile a‘ māl-ile
Ḥaḳkı bilmez ḡaflet-ile bunda nefsin bilmeyen (G. 158/3)

Gel tende ḳoma cāniñ ḳalb içre bulup kāniñ
İkrār ile īmāniñ maḳbūl o[la] sultāna (G. 176/4)

İştikak

Eger sīnemdeki ḫāke ṭoḳunmuşsa ḳudūmuñ kim
Daḳāyık bī-‘ aded ḫāşıl olur tefhīm-i efhemdir (G. 56/6)

Zāhid ikrār idipde bu ‘işkı bilmediñ
Ta‘n iden ‘āşıklar[ı] cānında mat‘ ünun bulur (G. 60/4)

Ger ḡazab tīr-i ḳazādan çıksa dönmeñ lā-maḫāl
Ḡayr[ı] te‘sīr eylemez illā ki maḡzūbun bulur (G. 60/5)

Ol demde zuhūr eyledi ḳün rūḫ-ı izāfi
Buldum özüme mazhar ol insān-ı ‘Alīden (G. 162/12)

2.2.3. Deyim

Fethü‘d-dīn Ahmed Dīvānı‘nda deyim örneklerine oldukça sık rastlanmaktadır. Şairin oldukça fazla deyim kullanması şiirlerdeki tasavvufî anlamı pekiştirmek istemesinden kaynaklanmaktadır. Deyimlerin kelime sırası genellikle bozulmamıştır. Ama bazı mısralarda vezne uygunluk açısından kelimelerin yerleri değiştirilmiştir. Dīvān‘da var olan deyimler ve deyimlerin kullanıldığı şiirler ve beyitleri aşağıda ele alınmıştır:

akı karadan seçmek: doğru ile yanlış, iyi ile kötüyü ayırt etmek (G. 8/3)

ak ve karadan geçmek: doğru ve yanlış, iyi ve kötü olan her şeyden vazgeçmek (G. 26/5)

at koşdurmak: keyfince, istediği gibi davranmak (G. 89/2)

âteşten câme giydirmek: zor şartlar altına sokmak, imtihan etmek (G. 2/6)

baş açık sîne ‘uryân, baş açık yalın ayak, gözi giryân sîne ‘uryân cigeri biryân, gözi giryân ciger biryân, gözi giryân ciger biryân sîne ‘uryân gönül hayrân: çok perişan bir hâlde (G. 2/9, Mr. 174/III, G. 69/8, G. 164/51, 231/2, Mr. 17/V, Mr. 77/II, G. 211/7)

baş eğmek: 1) saygı göstermek için baş eğerek selamlamak. 2) direnmekten vazgeçip buyruk altına girmek (G. 223/6, G. 211/2, G. 168/6, G. 98/1, G. 9/4, G. 41/9, G. 67/5, G. 79/4)

baş koymak: bir işe girişirken ölümü göze almak (K. 51/2, G. 179/5)

bağrını delmek: çok dokunmak, içine işlemek (G. 142/10)

bel bağlamak: birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek (G. 204/3)

boyun eğmek: isteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak (Mr. 235/V, G. 217/7, G. 210/10, G. 168/7, G. 126/3, G. 101/6, G. 101/2, G. 45/2)

cân almak: öldürmek (G. 28/6)

cân ile serden geçmek (baş ile cândan geçmek), cândan geçmek: ölmek için hazır olmak (G. 200/9, Mr. 170/IV, Mr. 169/IV, G. 36/3, G. 66/4, Mr. 83/III)

cân kulağını açmak: dikkatle dinlemek (G. 234/1)

cân u başı terk etmek: birinin uğruna ölmek (G. 43/5)

cân u seri vermek, cân vermek, cân u teni vermek, baş u cân vermek: ölmek (G. 139/5, G. 107/5, G. 105/1, G. 84/6, G. 2/11, Tb. 3/IV, G. 15/8, G. 27/6, G. 35/1, K. 54/7, G. 81/11, Tb. 82/V, Mr. 77/III)

câna kıymak: öldürmek (G. 101/8)

cüdâ düşmek: birbirinden uzakta kalmak (G. 2/6)

dâmenin tutmak: tarikata girmek, derviş olmak. (G. 225/3, G. 5/4, G. 10/7, G. 53/8)

derde düşmek: sorunla karşılaşmak, sıkıntı içinde olmak (G. 128/1, Mr. 7/II, K. 21/2)

derd odına yanmak: dert ateşine yanmak (G. 121/8)

dilini pek tutmak: sonunu düşünmeden gelişigüzel konuşmaktan sakınmak (G. 202/8)

dilden (gönülden) duymak: bir şeyi sezgi yoluyla anlamak (G. 110/7)

dile gelmek: konuşma kudreti, yeteneği, olmayan varlık konuşmak, dillenmek, lisana gelmek (G. 53/1)

- dünyâ(yı) harâm (etmek)*: bir yeri yaşanılmaz duruma getirmek (G. 15/5)
- el almak*: 1) *esk.* tarikatlarda bir mürit, müridinden, başkalarına yol gösterme iznini almak; 2) bir sanatı yapmak için ustanın iznini almak (G. 44/6)
- el bağlamak*: 1) saygı için ellerini göbeğinin üstüne kavuşturup durmak; 2) namaza durmak (Mr. 42/V)
- el çekmek*: yapmakta olduğu bir işi artık yapmamak, vazgeçmek (G. 105/6, Mr. 46/III)
- elinden tutmak*: 1) yardım etmek; 2) kayırmak. (Mr. 77/IV)
- el vermek*: 1) yardım etmek; 2) *esk.* tarikatlarda mürşit, bir müride, başkalarına yol gösterme izni vermek (G. 103/9, G. 103/6)
- elini tutmak*: yardım etmek (Mr. 111/VI)
- fedâ kılmak, baş u cân fedâ kılmak*: kıymak, gözden çıkarmak (Tb. 205/VII, K. 58/6)
- gaflete dalmak*: idraksizlik, bilgisizlik, aymazlık içinde olmak (G. 179/4, G. 140/6)
- gam çekmek, derd çekmek*: tasalanmak, kaygılanmak, üzölmek (G. 4/2, G. 61/1), (G. 38/3)
- göz açmak*: uyanık, dikkatli bulunmak (G. 179/4, G. 140/6, Mr. 111/I-II-III-IV-V-VI, G. 80/7)
- gözünü ayırmamak*: bir şeye sürekli olarak bakmaktan kendini alamamak (G. 25/8)
- gün günden*: günden güne, gün geçtikçe (M. 245/150)
- havsahası almamak*: akli kabul edememek (Mr. 40/IV)
- hor bakmak*: Önem vermemek, değersiz saymak, küçümsemek (G. 41/11):
- kâle gelmek*: konuşma kudreti, yeteneği, olmayan varlık konuşmak, dillenmek, lisana gelmek (G. 11/6)
- ķavlini ūtutmak*: verdiđi sözü yerine getirmek (G. 179/2)
- kendine gelmek*: ayılmak, akli başına gelmek (G. 57/5)
- kulak tutmak*: dinlemek, işitmek istemek. (G. 99/2, G. 184/5)
- parmak kaldırmak*: bir toplulukta söz istemek için işaret parmağını açık bırakarak kapalı eli yukarı kaldırmak. (G. 4/7)
- perde olmak*: engel olmak (G. 71/1)
- rû siyâh*: Utanacak bir durumu bulunan, ayıp (Mr. 170/VI, Mr. 169/III)
- sevdâya düşmek*: Âşık olmak (G. 2/5)
- sînesin yakmak*: bir kimseye büyük bir acı çektirmek. (G. 215/8)

tâkati tâk olmak: takati kesilmek (G. 156/5)

taşdan taşa urmak: çaresiz kalarak çok pişman olmak (G. 219/3)

yola girmek: istenilen, gerekli olan biçimde gelişmeye başlamak (Mr. 46/I)

yüz sürmek (dergâha, yirlere, hâk-i pâye): aşırı sevgi göstermek için yere eğilmek.
(G. 230/2, G. 5/5, G. 11/5, G. 53/9, G. 55/2, G. 56/7, G. 67/9, Tb. 205/X, G. 198/5, G. 123/2, G. 121/5, G. 120/4, G. 120/7, G. 67/9, G. 25/9, G. 31/2, Mr. 32/I, Mr. 32/V, G. 33/3, Mr. 34/III, G. 39/5, Tb. 49/I, Mr. 63/7, G. 76/4)

yüzünü (dergâha) tutmak: yönünü (dergâha) çevirmek (Mr. 233/III, G. 213/3)

yüzü ak alını açık, rûyî (yüzü) ak: çekinecek hiçbir durumu veya ayıbı olmayan (G. 57/9, G. 88/4)

yüzünün karasını silmek: üstüne atılmış bir iftirayı temizlemek (G. 151/3)

2.2.4. Arkaik Kelimeler ve Ekler

Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nda arkaik ek ve kelimelerin çeşidi az olmasına rağmen kullanım oranları oldukça yüksektir. Aşağıda verilen arkaik ek ve kelimeler için birer tane örnek beyit/bend seçilerek gösterilmiş ve bu ek ve kelimelerin kullanıldıkları şiir ve beyitler parantez içinde belirtilmiştir.

Arkaik ekler:

-durur: (G. 9/7, G. 74/2, G. 80/7, G. 88/5, G. 93/6, G. 98/5, G. 107/3, G. 110/2, G. 118/6, G. 125/2, G. 150/9, Mr. 161/IV, G. 164/52, G. 226/9, Tb. 243/I, Ms. 245/91, Ms. 245/92, Ms. 245/93)

Zâhirâ pertevîdir evvel ' ilim bir şems durur
Zâhidâ hiç keşf olunmaz gizli ' ummândan bu ders (G. 74/6)

-gil: (G. 151/1)

Gelip teslim olam derse inanma
Digil vakti gele bürhân ilinden (G. 163/16)

-gur:

Âdeme baş egmeyenler oldu merdûd tâ-ebed
Sırrını duygurmayıp anları şeytân eyledi (G. 211/2)

-ir:

Olursuñ sırr-ile bâğ-ile bostân
Gel ey kırdâş şaşınma cânı dosttan
İrağ menzil irilmez bu hâristân
Kalışuñ korkarın ' işyân içinde (Tb. 180/IV)

-icek/-ıcağ (zarf fiil eki): (G. 33/4, G. 228/3)

Kabirden kalkacak yüzler sürerler
Şırâṭ-ı müstaḳîm üzre giderler
Cemî' -i ümmetiñ senden dilerler
Şefâ' at yâ Resûla'llâh şefâ' at (Mr. 17/IV)

-iser (gelecek zaman eki): (Mr. 32/4)

Bulmadı hergiz hidâyet görmedi vechiñ seniñ
Görmeyiser bunda hem rûz-ı kıyâmet yâ Resûl (G. 118/2)

-leyin: (G. 210/4)

Komuşum şabrımı şeyḫim öñünde
Anıñ Eyyübleyin dermâna geldim (G. 133/7)

-üben/-uban (zarf-fiil): (G. 33/2, Tb. 49/VII, K. 54/6, G. 90/4, G. 94/2-9, G. 109/1-5, G. 147/6, G. 151/1, G. 167/6, G. 171/5-6, G. 187/13, K. 192/2, Mr. 193/V, G. 199/3, 232, G. 238/5-8, G. 240/3-5-7, 245)

Ḳâ'im olup fikrine el saluban ḳa' rına
Mâlik olan dürrüne baḫre ṭalandır gönül (G. 139/4)

Gel saña olsun benden icâzet
Diyüben itdi her neyse 'âdet (Ms. 245/201)

Arkaik kelimeler:

aşır: fayda, istifade (G. 93/3)

Ger ta' ab çekse ne mânî olmayan teslim-i Ḥaḳ
Virse cân şimdi ne aşşı çekdi elinden ṭabîb (G. 10/6)

begim:

Şabâ zevḳin dilermiş 'âşık-ı zâr
O zevḳ ancak begim eşhâra merbûṭ (G. 81/4)

degme: herhangi biri, denen, söylenen (G. 105/9)

Yürü ' ibret-ile şafâ-baḫşın[1] cândan gör kim
Degme bir ehl olana nûr [u] ziyâ virmezler (G. 44/2)

dirgür-: diriltmek (G. 76/4)

Ölmeden öldür öldürüp dirgür
Vaşlıña irgür ey ulu Mevlâm (G. 124/2)

girü: geri (G. 70/8)

Öyle bir dergāh-ı a^ç zām deverān gitmez girü
Kim ider elbetde maḳbūl-baḫş olur iḫsānesi (G. 221/4)

içre: içeride (G. 2/2, G. 6/1-8-10, G. 12/4-7, Mr. 16/VII, Mr. 19/I-VII, G. 24/3-6-7, G. 26/7, K. 27/5-10, G. 36/4, Mr. 40/V, Mr. 42/V, G. 43/1-5, G. 45/5, G. 50/1-2, K. 51/3-6, G. 53/5, K. 59/3-16, G. 60/6, G. 62/4-8, G. 65/2, G. 70/7, G. 80/11, G. 81/7-10-14, Tb. 85/III, G. 86/7, G. 91/3-4, G. 92/4, Mr. 102/I, G. 104/3, G. 107/8, G. 112/2, G. 113/2, G. 114/3, G. 119/2, G. 122/4-7, G. 127/6, G. 128/7, Mr. 129/III, G. 130/6, G. 133/2, G. 136/9, G. 140/3, G. 142/9, Mr. 143/V, G. 144/3-6, K. 145/4, G. 146/6, G. 148/6, G. 150/13, G. 156/7, G. 162/4, G. 163/4-8-12, G. 164/10-11-15-16-17-19-21-22-33-36-40-44-45-61-62, G. 165/4-5, G. 168/4, Mr. 170/IV, G. 176/4, G. 181/13, G. 182/1-4, K. 185/2, G. 187/5-8, G. 189 (içre redifli), G. 190/1, K. 192/2, Mr. 194/I-IV, G. 204/8-10-14, K. 207/6, G. 208/7, G. 209/3-13, G. 210/8-10, G. 211/7, G. 213/6, G. 221/6-7, G. 222/6, G. 224/2, G. 225/2, G. 226/8, Mr. 233/I, G. 237/7, G. 239/4, Tb. 242/V, Tb. 243 (tekrar bendleri), Ms. 245/70-88-163-182-184)

O nūr-ı maḳşūd-ı Mevlā ḳoyup ḳandīl-i ^ç ışḳ içre
Baḳıp ḫāvūs-ı ḳudsīden olundu cümle cān peydā (G. 6/3)

irgür-: geçirmek, eriştirmek (Mr. 116/IV, G. 124/2, G. 165/8, K. 177/16-18-25, K. 185/2, G. 188/9-10-11, G. 189/11, G. 212/3)

Secde idip yüz süren cümlemizi dirgüren
Dosta bizi irgüren nūr-ı Muḫammed imiş (G. 76/4)

issī: sahip

Esdi bir bād-ı kerem kim maḫv olundu bu vücūd
Bir nazarla ^ç afv idip noḳşānımı luḫf issi cūd
Hem ḫayāt-ı cāvidān bulmaḳlıḡa emr-i ḳuyūd
Ḳudret istiḫkāmına irdim bugün Sübhānımıñ (Mr. 106/3)

ḳanda: nerede (G. 25/6, K. 27/7-9, G. 47/2, Tb. 49/4, G. 114/7, G. 138/3, G. 189/9, G. 221/2, Ms. 245/55-

Zātiñ bulalım ḳanda hem maḫv olalım sende
Sāliklerimiñ bunda sa^ç yını cihād eyle (G. 186/8)

ḳanı: hani (K. 59/5, G. 144/8, G. 179/1)

Dost bildiler anlar beni istekleri benden seni
Dirler baña Rabbim kıanı ne'ñ eksilir yā Rabbenā (Tb. 3/IX)

ķandan: nereden (G. 94/1, G. 148 (redif kelimelerinden biri), Ms. 245/106)

Bunlar bu mişle meşgūl olurlar
Aķvālim andan ķandan bilirler (Ms. 245/106)

ķarañulık: karanlık

Nice bu ķarañulık gōñūlde
Ki yandır Şehr-i ' iŐķıñla yā Rabb (G. 12/2)

kendūzi: kendi (G. 62/6, G. 241/2)

Begenir kendūzini zevķ [ū] riyā gōñlūne ũolmuş
Gice gūndūz dōgūnūr ũaşlar-ile fikri gūmāndır (G. 57/7)

ōzge: başka (G. 60/10, G. 66/6-7, G. 79/3, G. 91/2, G. 112/2, G. 121/8, Mr.
174/VII, G. 178/4-5, G. 209/9, Mr. 227/III)

Vūcūd iķlimine ĥūkm eylemek maķşūdudur ammā
' Alā' iķ bendini ķāk itmeden ōzge kemāl olmaz (G. 66/2)

şımaķ: kırmak, yıkmak, bozmak

Ezelki ĥānmānından cūdā dūşdūgūnū bilmiş
Ĥudāññ emrini şımaķla ' işyāndan ĥaber ũōyler (G. 53/2)

şol: ũu (Mr. 19/I, G. 26/3, G. 35/7, G. 48/8, G. 53/4-9, G. 61/4, G. 65/6, G. 75/1-3,
G. 80/11, G. 98/6, G. 101/5, G. 109/5, G. 112/3, G. 114/5-6, Mr. 135/III, Mr. 141/5, K.
149/3, G. 156/1, G. 159/5, G. 164/26-50-63, Mr. 193/V, G. 199/1, G. 217/2)

Şol nefsimi rūĥ eylesem
Hem rūĥumu şāĥ eylesem
Ķāfdan Ķāfa ĥūkm eylesem
Ne'ñ eksilir yā Rabbenā (Tb. 3/II)

ţoyın-: doyurmak

Cūmleye Ĥaķdan ' aķā oldu Muĥammed māyesi
Ger ũoyunmazsa giķer vaķti aniñ her demde ac (G. 23/6)

yalıñız: yalnız

Yalıñız yūgreklik itmeklik dilerse ol kişi
Her ne deñlū sa' y iderse kesbine olmaz revāc (G. 23/5)

yarag: fırsat, imkan

Emr olup dünyāya gelmek kıldılar cānlar yarağ
Şandılar oldu bu cānlar kurb-ı cānāndan ırağ (G. 86/1)

yigirmi/yigrimi: yirmi (Ms. 245/80-234)

Yüz yigrimi dört biñ rūh-ı nebiler
Bi'l-cümle geçdi sırr-ı veliler (Ms. 245/165)

yoğsa: yoksa (G. 61/5, G. 136/3, G. 226/3)

Murādîñ dosta irmekse yüzüñ sür yirlere yoğsa
Budur āşār-ı nuṭkum cümleye üstād nāz olmaz (G. 67/9)

2.2.5. Arapça ve Farsça Unsurlar

Fethü'd-dîn Ahmed'in şiirleri genellikle sade bir yapıdadır. Üçten fazla kelime ile kurulmuş uzun tamlamalar yok denecek kadar azdır. Metinde tamlamalar genellikle iki kelime ile, kimi zaman da üç kelime ile kurulmuştur.

Secde itmek Ādeme fermān-ı Hakk itdi zuhūr
Nūr-ı Yezdān sırrını Ādem yüzünden görmüşüz (G. 70/2)

Dost odur dāmān-ı ışka terk iden her varını
Āşık oldur ışk-ı Hakk zımnında ider sa'y belîğ (G. 87/3)

Aldı şü seniñ senligiñi Tūr-ı hakikat
Ol zevk-ile dil mülküne mihmān olabildiñ mi (G. 109/9)

Nūr-ı zāt-ı kibriyāy intisāb mümkin mi hîç
Feyz-i aḡdesden bu dilde doğmasa Ā irfānımız (G. 69/5)

Cezbe-i ıřkıñ demi nefsiñ Ā imārātın yaḡıp
Ġaflet-i tül-ı emelden cānı bīdār eylediñ (G. 108/2)

Makām-ı kuds-i lāhūta irenler
Görürler bunları dīvān ilinden (G. 163/30)

Şair aşağıdaki beyitlerde hem Arapça hem de Farsça kurallara uygun olarak yapılmış tamlamaları bir arada kullanmıştır:

Āleminñ faḡri Muḡammed ḡatm-i cem'ü'l-enbiyā
Cem'ine pervāz urulmuş Naḡşiler dirler bize (G. 191/3)

Muttakīn-i feth-i bāb-ı sultānu'r-rüsül
Mükrem olunmaḡ dilerseñ giçme şer' u'llāhdan (G. 150/2)

‘Aks idip āyīne-i ‘ayne’l yakīn bī-iştibāh
İrmedim hakkē’l yakīne maḥv-ı her var olmadan (G. 164/38)

‘Ālemiñ fahri Muhammed hatm-i cem‘ü’l-enbiyā
Cem‘ine pervāz urulmuş Naşşiler dirler bize (G. 191/3)

Dîvân’da bazı tamlamaların ikinci kelimeleri Farsça olumsuzluk ön eki almıştır.
Dā’imā deryāya irmekdir murādı kaṭreniñ
Dürr-i bī-hemtāyı bulmağ baḥr-i ‘ummāndan ğaraž (G. 80/8)

Ol zāhid-i bī-gāne söyler imiş efsāne
‘İbretle nazār kılsa ka’il idi ‘irfāna (G. 176/1)

Fethü’-d-dîn Ahmed’in metnin bir yerinde kullandığı aşağıdaki tamlama arapça bir kelime ile Türkçe kelime grubunun (sıfat tamlaması) Farsça kurallara göre tamlanması bakımından dikkat çekicidir:

‘Aks idip āyīne-i ‘ayne’l yakīn bī-iştibāh
İrmedim hakkē’l yakīne maḥv-ı her var olmadan (G. 164/38)

Tamlamalar konusunda değinilmesi gereken bir diğer husus da; Farsça kurallara uygun olarak yapılan bazı tamlamalarda kelimelerden birinin Türkçe kökenli oluşudur. Bilindiği gibi Türkçe kelimelerin Farsça terkip yapılması uygun değildir.

Bir Arapça ve bir Türkçe kelime ile yapılanlar:

Adım Ahmed gelir rūh-ı erenler
Resülün pāyine yüzler sürenler (Mr. 63/VII)

Gidem ‘arz-ı vişāline fedādır cümle-i varım
Bu teşrif ihtirām-ı cānı ḳurbāna haber geldi (G. 229/6)

Vücūd-ı varlığın maḥv eyleyen iḳbāle mālîkiş
Vücūd-ile bütün ḥālinde ‘irfān olduğun bildim (G. 122/8)

Bir Farsça ve bir Türkçe kelime ile yapılanlar:

Hep enbiyālar bu rāh-ı düzde
Başdı ḳudūmun [çün] sīnem üzre (Ms. 245/164)

Çalınıp ṭabl-ı ene’l-Hakk yürüyüp bunca ‘ālem
Görünür meḳş-i dilde nice-i ber-dār şehirlerde (G. 172/7)

‘Āşıka ma‘şūḳ yolunda şol muḳaddes sedd olan
Mā-sivāyı yağma-ı pür-nār idendir bu gönül (G. 114/5)

Refrefi āşārda olan bu dil-i sırdaşıma (Mr. 106/2)

2.2.6. Ahenk Unsurları

2.2.6.1. Vezin

Şiirde ahengi sağlayan en önemli unsurlardan biri vezindir. Dîvân şiirinde tercih edilen vezin ise aruz veznidir. Uzun-kısa, açık-kapalı veya hafif-ağır diye adlandırılan hecelerin oluşturduğu tef'ilelerle oluşan aruz vezni başlıca ritim aracı olmuştur. (Kurnaz, 2010: 3)

Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nda özellikle bazı aruz kalıplarıyla oldukça fazla şiir söylenmiştir. Türk şairlerince en çok kullanılan Remel bahri (İpekten, 2004: 215) Dîvân'da da en çok kullanılan bahirdir. Remel bahrinin 4 vezniyle 106 şiir söylenmiştir. Remel bahrinden sonra yine Türk şairleri tarafından sevilen Hezec bahrinin 5 vezniyle 100 şiir söylenmiştir. Türk şiirinde çok kullanılmayan ve genellikle kaside ve gazelerde rastlanan Recez bahrinin 4 vezniyle 16 şiir vardır. Türk şiirinde çok az rastlanan Münserih bahrinin 1 vezniyle 7 şiir bulunmaktadır. Herhangi bir bahrin içinde bulamadığım “*müstef'ilâtün fâ'ilün müstef'ilâtün fâ'ilün*” kalıbıyla da bir şiir mevcuttur.

Dîvân'da 2 gazel, 3 kıta, 2 murabba ve 1 tane de şekli belirlenemeyen olmak üzere toplamda 8 şiir mevcut olan aruz kalıplarından hiçbirine uymamaktadır. 124 numaralı şiirin ise hecenin 10'lu (5+5) vezniyle yazıldığı düşünülmektedir. Bu şiirin bazı mısraları aruzun *müstef'ilâtün müstef'ilâtün* kalıbına uygun olmasına rağmen, bu vezin tüm şiire uygulanamamaktadır. Bu yüzden şiirin hece vezniyle yazılmış olduğu kaanatine varılmaktadır.

Dîvân'da dikkat çeken hususlardan biri, bazı şiirlerin çift aruz kalıbıyla yazılmış olmasıdır. Matla beyitleri ve ilk bentler dışındaki beyit ve bentlerde farklı aruz kalıplarına yer verilmiştir. Bu türden şiirler ve kullanıldığı kalıplar şöyledir:

	1. Mısra	2. Mısra
109. Gazel	Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün	Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü mefâ'ilün
146. Gazel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
167. Gazel	Mef'ûlü mefâ'ilün mef'ûlü mefâ'ilün	Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
172. Gazel	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
236. Gazel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün
	1-2. Mısra	3-4. Mısra
193. Murabba	Müstef'ilâtün müstef'ilâtün	Müstef'ilâtün müstef'ilâtün müstef'ilâtün
	1, 2 ve 3. Mısra	4. Mısra
46. Murabba	Mefâ'ilün mefâ'ilün	Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ûlün

Örnek olarak:

Çekerken derd-i fûrkatden
 Yanarken nâr-ı hasretten
 Görünmek rûy-ı kudretten
 Ne devletdir ne devletdir bu ' izzet (Mr. 46/II)

Ahlâk-ı zemîmede iken yakdı bir âhiñ
 Cân demine cennet ü rıdvân olabildiñ mi (G. 109/3)

Dosta kurbân oldu cânım Hâk bilir kim hâl ü şânım
 Zâhire yoğ ad [u] şânım gizli sulţânım bugün (G. 146/7)

Kalbiñde olan kâna irmek ulu Raḥmâna
 Dost vechine seyrâna mir 'ât-ile gel yâ Hû diyü (G. 167/7)

Yürü var ' âlem-i dünyâ gamını çekmeyelim
 Çekelim bendini ' ışkıñ nice ağıyâr seşerlerde (G. 172/3)

Fûrkatı varken gönülde oldu gâlib gayretim
 Bi-' aded ' âlemler oldu baḥr-i zâtım vaḥdet-ile Naşşbende (G. 236/4)

Geldim kapuña luţf-ı penâhım
 Derdime dermân ey pādşâhım
 Her hâlde bildim cürm [ü] günâhım *estağfiru'llâh*
Tübtü ila'llâh enheytü kalbî ' ammâ siva'llâh (Mr. 193/II)

Dîvân'ın sonunda yer alan mesnevînin ilk 3 beyti *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmış, geri kalan beyitler ise *müstef'ilâtün müstef'ilâtün* kalıbıyla yazılmıştır. İlk 3 beyit içerisindeki mısralardan 2 tanesinde de aruz kalıbında hata mevcuttur.

Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nda kullanılan vezinlerin nazım şekillerine göre dağılımı şu şekildedir:

Bahir	Vezin	Gazel	Kıta	Murabba	Terci-i Bend	Mesnevî	
Hezec	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	32	3	2	1		38
	Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün	13	2	16	1		32
	Mefâ'ilün mefâ'ilün			1			1
	Mef'ülü mefâ'ilün mef'ülü mefâ'ilün	9	2				11
	Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün	16			2		18
Recez	Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün	8	1				9
	Müstef'ilün müstef'ilün			1	1		2
	Müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün	2	1				3
	Müstef'ilâtün müstef'ilâtün	1				1	2
Remel	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	83	3	7	3		96
	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	1		4	1		6
	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	2			1		3
	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün	1					1
Münserih	Müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün	7					7
	Müstef'ilâtün fâ'ilün müstef'ilâtün fâ'ilün	1					1
Toplam		176	12	31	10	1	230

Fethü'd-dîn Ahmed'in vezin konusunda çok başarılı olduğu söylenemez. Şiirlerin çoğunda vezin hatasına rastlamak mümkündür. Bunun yanında vasl, imâle ve zihafalara da bolca yer vermiştir.

Şiirlerin bazılarında vezne uyması için ses düşürülerek vasl yapılmıştır. Bunların bazıları şair tarafından yapılırken bazıları tarafımcı uygulanmıştır. Örnek bir kaç beyit şöyledir:

Telkîn idip tevḥîd saña dost yoluna hem reh-nümâ
Uymaz iseñ n'itsin saña cânıñ alır 'ışyân-ı çarḥ (G. 28/6)

İhât'itmiş beni bir sırr-ı a' zâm
İçinde dürrüyüm 'ummân benimdir (K. 51/4)

Hükm eylemekde n'idem Yaradan
Maḥv oldu benlik çıkdum aradan (Ms. 245/198)

Dîvân'daki vasl, imâle ve zihafalara örnekler şu şekildedir:

Vasl:

İster iseñ aşı-ı fer^ç [iñ]den haber senden saña
Ol ne sırdır eyleyem vaşfin ezelden ben saña (G. 2/1)

Her ne müşkil var ise āfāk [u] enfüsden eger
Çekme ğam maksūduñ üzre fetḥ ider Sübhān saña (G. 4/2)

Ey Allāhım ne sırdır bu seniñ ‘ışkıñda her iller
Cihānı kaplamış bir Hū seniñ zikriñde hem diller (G. 45/1)

Yir-ile gök arasında ne kim var
Çü virdi hükmin ol Yezdān benimdir (K. 51/7)

İmâle:

Yuyup içmez olup şā’im seniñ ‘ışkıñ ile kâ’im
Ḥabibiñ dostuna dā’im serin virmekte ol güller (G. 45/3)

Ezel cāmın saña ben şunmadım mı
Virilen saña ‘ışk peymānesidir (K. 59/1)

Gel berü gel şübhe itme bu kelāmu’llāh durur
Fezkurūnī emriñiñ fermānı Allāh Hū demek (G. 110/2)

Gice gündüz nār-ı ḥasretle yanan ‘āşıklara
Rāhına mālİK olup hem yār olandır bu göñül (G. 114/8)

Zihaf:

Çün ḥadış-i *küntü kenziñ* ma^ç nāsın[ı] fehm idip
Resm-i cānıñ bu imiş mihmānı Allāh Hū demek (G. 110/3)

Şol nefsimi rūḥ eylesem
Hem rūḥumu şāh eylesem
Kāfdan Kāfa hüküm eylesem
Ne’ñ eksilir yā Rabbenā (Tb. 3/II)

Seḳāhum rabbuhum ḥamrın
İçüp güş eyledim emriñ
Cüş itdi kerem-i baḥriñ
Nice şükrün idem yā Rabb (Mr. 14/5)

Cümle variñi virseñ yoklukda qarār itseñ
Şirk zünnārıñı kırsañ imāna olur bā’ iş (K. 21/3)

Dîvân'da görülen bir diğer husus da vezne uyması için Arapça kelimelerde görülen ses türemesidir.

Zevk-i küllî bu remiziñ ma' nâsın fehm itmege
Zât-ı Hâkka maẓhar olmuş kâmil ü insân gerek (G. 107/7)

Ƙamu ' âlemleriñ varı
İdip ihsânını Bârî
Sükür itmek Ƙuluñ kârı
Nice şükrün idem yâ Rabb (Mr. 14/VI)

Mürâ' at-ı şer' itmezken nefis inşâfa gelmezken
' Acebdir Hâkķı bilmezken nedir bu şâdmân olmaķ (G. 95/4)

Emir idip ' izzet-i nefsiñe virip zillet
' Uşşâķa budur fırsat hiç virmeye düşmâna (G. 176/7)

2.2.6.2. Kafiye ve Redif

Kafiye en az iki mısra arasında (erken dönemde mısra başında, daha sonra genellikle mısra sonunda) bulunan yazılış (imla) ve/veya okunuş/ses benzerliğidir. Ses uyumunu yeterli kabul eden kafiye "kulak kafiyesi", imla uyumunu yeterli gören kafiye de "göz kafiyesi" denir. (Kurnaz, Çeltik, 2010: 6)

Redif ise; "aynı anlam (isim, fiil) ve görevde (edat, ek) tekrarlanan söz grubu"dur. (Kurnaz, Çeltik, 2010: 2)

Fethü'd-dîn Ahmed, Dîvân'ında kafiye ve redif konusunda oldukça dikkatli davranmasına rağmen bazı şiirlerde kafiye hatalarına ve redif kararsızlıklarına rastlanmaktadır.

27. sıradaki kıtada şair redif konusunda kararsız kalmıştır. Kıtanın 1. beytinde sîhâh, 2. ve 3. beyitlerde milâh ve diğer beyitlerde de metâh kelimesi redif olarak kullanılmıştır. Kafiye için ise -ân kullanılmıştır.

Kafiye konusunda düşülen hatalara örnek olarak şunlar gösterilebilir:

38. gazelde kafiye ve redif *-ân/-ı bürhânım bugün* iken 10. beyitte *sırr-ı bürhânım bugün* olarak bitmektedir.

67. gazelde kafiye ve redif *-âz/olmaz* şeklindeyken 6. beyitte *zâr olmaz* şeklinde kullanılmıştır.

73 numaralı gazelde ise matla beytindeki kafiyenin kulak kafiyesi olması dikkat çekicidir:

Ṭālib iseñ Ḥaḳḳa sen vir yoluna *re`s*
Bekle kemāl ḳapusun ḡayrıya meyliñi *kes*

79. şiiirin ilk üç beytinde kafiye ve redif *-ān/dan olmuşdur ḡalāş* şeklinde, diğerk beyitlerde ise *-ān/a olmuşdur ḡalāş* şeklindedir.

84 numaralı gazelde ise kafiye ayn (‘) ve hemze (’) harfleriyle kurulmuş, ses dikkate alınmıştır:

Ṭālib olan ‘ ışḳ yolunu bilmek gerekdir ibtidā’
Vāşılığın ṭavriyyeti itmek gerekdir ibtidā’ (G. 84/1)

Bilseñ ḡaḳīḳat ‘ ilmini dün [ü] gün dost sırrını
Eşyād’olan Ḥaḳ zıkrini itmek gerekdir istimā’ (G. 84/2)

202. gazelin 12. beyti de kafiye açısından sıkıntılıdır:

Ben bu ‘ ışḳ yoluna vir de rāzıñı şanalım (?)
Buluna saña bu vechle her gāhiñ olunca (G. 202/11)

Bu esrāra irem dirseñ sezāvārdır
Sırr ehliniñ esrārına sen vākıf olunca (G. 202/12)

Taḳrīr-i kelāmım sañadır evel ü āḡır
Aḡmed seniñ olsun seniñ evşāfiñ olunca (G. 202/13)

Şair t (ت) ve d (د) seslerini de birbiriyle kafiyele kullanmıştır:

Saña maḳbūl olan Ḥaḳḳa olur maḳbūl bilā-şübhe
Budur ancak velilerde ‘ alāmeṭ yā Resūla’llāh (G. 197/5)

Ḳudūmuñ pākine her dem yüzün izniñle sürmekle
Ḥayāt-ı cāvidān buldu bu Aḡmed yā Resūla’llāh (G. 197/6)

Dîvân’da bir yerde de şair Arap harfli yazımıyla (göz kafiyesi) kafiye oluşturmuştur. Yani yazma nüshada kafiye ك harfi ile yapılmış olup, çeviri yazıda ñ ve k olarak okunmuştur:

Bulup deryā-yı ‘ irfāna ṭalanlar bir daḡı çıḳmaz
Olar zātında maḡv olmuş gerekdir yā Resūla’llāh (G. 175/7)

Ḳuluñ Aḡmed şefā’ at yā Muḡammed ilticā eyler
Ezelden bir ḡarīb-i kemteriñdir yā Resūla’llāh (G. 175/8)

1^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

1^b ḳapusun: ḳapusunda

2^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

2^b Eşyād’olan: Eşyāda olan

12^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

Dîvân'daki diğer kafiye kusurları da yukarıdaki örneklerle benzerlikler göstermektedir.

2.2.6.2.1. Kafiye

Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nda kullanılan kafiyelerin genellikle redifle birlikte kullanıldığı, redifsiz kullanılan kafiye sayısının az olduğu görülmektedir. Metinde kullanılan kafiyeler şöyledir:

-den/-dan, -ān , -an/-en, -et/at/ed, -et, -e, -i/-i-ī, -i/-ī, īb, āb, -il, -āc, -ār/-ar, -ā, -ā/-a, -āḥ, -āh, -end, -ād, -āda/āde, -ār/-ar, -ār, -āne, -l, -en, -īr, -āl, -āz/-az, -es, -āhı/-āhī, -et, -āra, -ā^ç, -ağ/-āğ, -ef/-af, -āf, -lar/-ler, -ām/-am, -ib/-ib, -di/-dı, -er, -āh, -em, -ād, -āk, -āne, -ar/-er, -m, -ş

Klasik şiirde ahengin sağlanabilmesi için veznin yanında kafiye de önemli yer tutmaktadır. Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı incelendiğinde en çok kullanılan kafiye türünün kafiye-i mürdefe yani tam kafiye olduğu görülmektedir. Tam kafiye kullanılmış bazı şiirlerden örnekler şöyledir:

Ey gönül ğayr-ile ülfet itme dir sultān saña
Bir kerîmü'ş-şāna bend olduñ ider iḥsān saña (G. 4)

Bulsam diyen ma^ç şūḳun[u] ^ç āşık için olmaz ḥicāb
^ç Arz eylemiş ḥacātın[ı] olmuş du^ç ālar müstecāb (G. 13)

Rāh-ı Hākka kim giderse māye olmuşdur şalāh
Şer^ç -i pāke şor kim ikrām-ile bulmuşdur felāh (G. 26)

Teslîm olan kāmile raḥb-ı ^ç ale'l-^ç itimād
Terbiyye-i şālişe nuḥḳ-ı ^ç ale'l-inkıyād (G. 30)

Kāmiliñ her tarzı tavır aḥsen-i tedbîr olur
Hükme rāzı olduğuyçün her işi taḳdîr olur (G. 62)

Kim ki nār-ı ^ç işka düşmüş anda olmaz mı melāl
^ç Āşıka rāhat m'olur ma^ç şūḳ yolunda bî-vişāl (G. 115)

Dost yolunda her ne deñlü eyledimse iḥtirām
Hālîmi [bir] şerḥ ideyim muḥtaşar kıldım kelām (G. 126)

Metinde kullanılan kafiye türlerinden biri de kafiye-i mücerrede yani yarım kafiyedir. Bununla ilgili örnekler şöyledir:

Rāh-ı ^ç işka gitmek isterseñ bu dünyādan giç
Bezmi-ı ^ç işka irmek isterseñ var ^ç uḳbādan giç (G. 25)

Dost ilin her kim diler gelsin ziyāret bendedir
Ehl-i derd olanlara Hakkdan icāzet bendedir (G. 48)

Hakkdan geliriz ‘āleme her dürlü i‘ tāyız
Derdlilere dermān-ile biz şadr-ı şifāyız (G. 72)

Ey gönül ‘ışka düşen ülfetden olmuşdur halāş
İstegi Hakk ğayrıya minnetden olmuşdur halāş (G. 78)

Ey sālīkān bulmağ isterseñ rāh-ı Hakkda şeref
Her ne nuḡ eyleser şeyhiñ aç gözün itme telef (G. 89)

2.2.6.2.2. Redif

2.2.6.2.2.1. Ek Halindeki Redifler

Metinde ek halindeki redifler fazla bulunmamaktadır. Bu rediflerin sadece bir tanesi Arapça kökenlidir. Geri kalanlar ise Türkçe eklerdir:

-dur, -dür, -dur/-dür, -ler, -am/-em, -sidir, -ımız, -mışız/-mişiz, -yuz, mediñ/-madiñ, -mayalım/-meyelim, -dan, -a, -sından, -me/-ma (olumsuzluk eki), -ya, -il, -a, -ınınca/-inince, -ı, -si, -ası/-esi, -ları, -sını, **-llāhdan**

2.2.6.2.2.2. Kelime Halindeki Redifler

Fethü’-d-dîn Ahmed Dîvânı’nda tek bir kelime ile oluşturulmuş redifler de mevcuttur. Bu rediflerden iki tanesi Farsça, dört tanesi ise Arapça’dır. Bunların dışında, şair Türkçe kelimeleri kullanmaya özen göstermiştir. Kullanılan Türkçe kelime redifler genellikle fiil kökenlidir.

Metinde kullanılan kelime halindeki redifler aşağıda verilmiştir. Sonda verilen ve koyu yazılmış kelimeler Arapça ve Farsça kökenli olanlardır. Dîvândaki kelime halindeki redifler şu şekildedir:

saña, baña, olup, olacağdır, eyler, olur, virmezler, görür, bendedir, benimdir, ider, istemez, olmaz, olmağ, iñlemek, gerek, eylediñ, degül, gönüm, itmezem, olmuşum, gördüm, gönülden, göründü, elden, isteyen, olmayan, ben, ilinden, olmadan, içinde, gelmese, eyle, midir, bula, eyledi, beni, olanı, olalı, **peydā, Muḡammed, merbūḡ, estağfiru’llāh, el-ḡamdü li’llāh, velī**

2.2.6.2.2.3. Ek ve Kelime Halindeki Redifler

Dîvân’daki rediflerin bir kısmı da ek ve kelime ile oluşturulmuştur. Bu rediflerdeki eklerin tamamı Türkçe kökenli iken eklerden sonra gelen kelimelerin Türkçe, Arapça ve

Farsça kökenli olduğu görülmektedir. Türkçe ek ve kelimelerle kurulanlar önce, Türkçe ek ve Arapça/Farsça kelimelerle kurulanlar -yeni bir paragrafla- sonra verilmiştir. Dîvânda yer alan ek ve kelime halindeki redifler şöyledir:

-dür saña, -dan giç, -dan şor, -a gelmişler, -a gelir, -ın bulur, -a gelmiş, -a bak, -e bak, -1 bilen yok, -a geldiñ anladıñ, -a geldiñ bilmediñ, -mek gerek, -den degül, -a yokdur istegim, -a geldim, -a geldim, -da viremem, -dur gelen, -dur/-dür gönül, -mişe/-mışa beñzersin, -um bugün, -en gelsin, -dan gidersiñ, -a gelsin, -ın/-in bilmeyen, -1 ben, -sün/-sun diyü, -a karşı, -miş ola, -uñ olunca, -lığın buldu, -a gelmez mi, -1 degül mi, -meklik oldu, -da göründü, -1 bildiñ mi, -den seni, -sı göründü

-uñla/-uñle **yâ Rabb**, -i/-1 **hakikat**, -a olur **bâ' is**, -1 **çarh**, -1 **Muhammed**, -1 **bürhânım** bugün, -i **Muhammeddir**, -dan **haber** söyler, -dan bu **ders**, -den olmuşdur **halâş**, -dan **ğarâz**, -de **mahfûz**, -ında ider **sa'y belig**, -1 ider **teşrif**, -1 **ışık**, -ına/-ine **dervişleriñ**, -ına irdim bugün **Sübhanımıñ**, -1 **Allâh Hû** demek, -1 gözler **cân u dil**, -dur **müdâm**, -uñdur/-uñdür **murâdım**, -ını **pîrim Buḥûrîden** alan, -1 **Alîden**, -mişim/-mışım **yâ Hû** diyü, -düm/-dum o **bâğ** içinde, -uñdür/-uñdur **yâ Resûla'llâh**, -ımız **tevḥîd** ile, -muş/-miş **Naḫşîler** dirler bize, -miş/-miş biz **Naḫşîlerdeniz**, -a **haber** geldi, -dan **haber** geldi

2.2.6.2.2.4. Kelime Grubu Halindeki Redifler

Dîvân'da kelime grubu halinde oluşmuş redifler oldukça fazla yer tutmaktadır. Bunlar şu şekildedir:

olmaz mı hiç, bil neler çekseñ gerek, olabildiñ mi, var mı, olduğun bildim, olsa n'ola, itsin seni, olmayan bilmez bizi, olandır bu gönül, ne'ñ eksilir yâ Rabbenâ, irmez iseñ vâh saña, nice şükrün idem yâ Rabb, Maḥabbetdir maḥabbetdir maḥabbet, Şefâ'at yâ Resûla'llâh şefâ'at, Şerî'atsız olani terk it, olmağa **bâ' is**, Bir ğarîbim her murâdım isterim Allâh meded, İtmesin mi derdmend **âşıq-âmîz**, iñleden mâtem gelen, ne devletdir ne devletdir bu **izzet**, Yâ Rab mürüvvet dileğim **afv-ı ḥaḫâdır**/Bir kez nazarıñ derdime biñ dürlü devâdır, vaḫt-i seḫer, eyleyen dost derdidir, Ebû Bekr [ü] **Ömer** **Oşmân** **Alîdir**, nür-1 Muhammed imiş, Pehlevândır ol kişi kim eyleye nefsinî zabt, Ḥasretiñle kaldı **âlem** gitdiñ ey mâh el-vedâ', imiş el-ḫaḫḫ, toğduğı sultânımıñ, Aç gözüñ ğaflet yeter inşâfa gel, Tecellî nür-1 zâtıñla kerem kıl, yâ Rab mürüvvetle **inâyet** kıl, yâ Resûl, ey ulu Mevlâm, olmuş Allâhım, **aceb** ğafletdedir insân, sultânım amân, gelmez misiñ inşâfa sen, yâ Resûla'llâh meded, **lâ-ilâhe illa'llâh**, Didim ez-cân [u] dil el-ḫamdü li'llâh, Tübtü ila'llâh el-heytu ḫalbi **emmâ sivalâh**, Bizi luḫfuñla gerçeklerden eyle, yâ Resûla'llâh, Mâtemiñe

yandı ‘ālem ey şehīd-i Kerbelā, seniñ ‘ışkıñda yā Mevlām, Eyyüb-i Enşārī, hemān sen iste Mevlāyı, Muḥammed Muştafā, amān yā Rabbi yā Allāh yā Mevlām, vaḥdet-ile Naqşbende, Dūr eyleme yā Rabbi rāh-ı rızādan Muḥammed Muştafādan, Çıkma cennet içre ‘işyān eyleyip Ādem gibi/Cāna cānān o[l]ı sırr içinde mühr olup ḥātem gibi, şanma bu efvāhdan olur, Müşkiliñ fethine ancak meded Allāhdan olur

2.2.7. İmla Özellikleri

Fethü’-d-dīn Ahmed Dīvānı’nda oldukça fazla imla yanlışına rastlanmaktadır. Müstensih, bazen bir kelimeyi farklı imlalarla yazarken bazen de bir kelimeyi bütün metinde yanlış imla ile yazmıştır. Bu durum müstensihin özellikle Arapça kelimelerin imla hususiyetleri konusunda fazla bilgi sahibi olmadığını bir göstergesidir. Metin çevrilirken doğru yazımları kabul edilmiş, yanlış yazımlar dipnotta belirtilmiştir.

‘anāşır: اناصر, عناصر

zerre: زرّه, ذرّه

derd: درت, درد

ārzū: عرضو, ارضو, ارزو

zūlf: ذلف, زلف

seyyāḥ: سياه, سياح

Metinde düzlük-yuvarlaklık konusunda ikilem mevcuttur. Müstensih bazı kelimelere eklediği eklerden önce düz ünlüleri (-ı, -i) kullanırken aynı ekin başka örneklerinde yuvarlak ünlüleri (-u, -ü) tercih etmiştir. Bu ekler çeviriyazıda küçük ses uyumuna dikkat edilerek yazılmıştır. Metindeki kelimelerden örnekler şöyledir:

istegiñ, derdiñe, ḳademiñ - boynuña, yoluñ

şabırım, dürrim, derdimüñ - sözüm, yüzümi, kendüme

ḳıldıguñ, itdigüñ, buldığı - ḫolduğın, didüğüm, düşdüğü

Metinde belirtme hali ekinin bazı yerlerde hemze ile gösterildiği görülmektedir.

Bütün ‘uşşāḳ dili āgāḥ zuhūruñ olmaya nāgāḥ

Muḥammed *Mehdīyi* ol şāḥ anı şāḫib-livā gördüm (G. 130/12)

Bir nazarla niçe biñ *vīrāneyi* ma‘ mūr iden

Gösterip dürrün şadefden baḫr-i ‘Ummāndır gelen (G. 138/2)

Dīvān metninde Farsça tamlama yapılırken bazı kelimelerin sonuna ى harfi eklenmiştir. Dilbilgisi kuralı olarak Farsçada tamlama yapılırken sadece ٰ (elif) ile biten

kelimelerden sonra gelen bu harf aşağıda verilen kelimelerden sonra da kullanılarak yanlış imlaya sebep olmuştur:

hāl-i selāmet (G. 2/12), gül-i ter (G. 4/3), ‘ālem-i dünyā (G. 5/1, Mr. 102/II), sırr-ı vuşlat (G. 5/5), kenz-i kân (G. 6/1), Hılqat-i mezmûm (G. 9/3), nefis-i şāfî (G. 9/7), pertev-i evvel (G. 11/4), dürr-i ma‘ānî (Mr. 16/III, G. 36/2), şems-i haķīkat (G. 20/6), bād-ı şabā (G. 26/8), cemāl-i pāk (Mr. 34/III, Mr. 83/4), kevneyn-i sulţān (G. 37/2), sırr-ı *ene’l-Ĥaķķ* (G. 38/3), devr-i eyyām (Mr. 42/I), haşr-ı maħrem (Mr. 42/I), derd-i ‘ışk (G. 43/3), ta‘bîr-i inābet (G. 48/2), sırr-ı siyādet (G. 48/3), ‘ālem-i ğayb [u] şehādet (G. 48/11), devr-i felekler (Tb. 49/II), emr-i Muħammed (G. 50/1), devr-i Muħammed (G. 50/1), sırr-ı Muħammed (G. 50/2), nūr-ı Muħammed (G. 50/4), yār-ı Muħammed (G. 50/5), sırr-ı tarîķ (K. 54/7), vişāl-i yār (K. 59/6), defter-i a‘māl (G. 60/6), küll-i sırr (G. 60/7), pertev-i nūr-ı cemāl (G. 65/2), kemāl-i şıdķ (G. 67/5), vişāl-i dost (G. 67/8), āşār-ı nuţķ (G. 67/9), ‘ālem-i lāhūt (G. 69/4, G. 108/5), zāt-ı kibriyā (G. 69/5), cām-ı ‘ışk (G. 70/1), yedd-i cānān (G. 81/13), şarāb-ı *lem* yezel (Tb. 82/III), zāt-ı Ĥaķķ (G. 89/3), dürr-i Necef (G. 89/6), nūr-ı ‘ālem (G. 91/6), cürm-i mu‘ayyen (G. 94/11), nuţķ-ı pîr (G. 98/3), ‘aķl-ı beşer (G. 99/7), derd-i ķāl (G. 101/5), emr-i Ĥudā (Mr. 102/II), sırr-ı Ĥaķķ (G. 103/8), deryā yı - zāt (G. 108/7), ĥadîş-i *küntü kenz* (G. 110/3), maħzen-i esrār (G. 114/1), nār-ı ‘ışk (G. 115/1), nūr-ı zāt (Mr. 116/I), rāh-ı ‘ışk (G. 121/1), derd-i ‘ışk (G. 127/1), maħv-ı vücūd (G. 136/10), vaşl-ı Ĥudā (G. 137/7), mażhar-ı envār-ı ādem (Mr. 143/II), derd-i Ĥaķķ (G. 154/1), sebeb-i ‘afv-ı kuşūr (Mr. 155/4), derd-i fūrķat (G. 166/4), pertev-i nūr-ı cemāl (G. 166/7), sırr-ı haķīkat (G. 181/4), taŗr-ı sulţān (G. 189/8), ĥayāt-ı cāvidān (G. 197/6)

Müstensih, şiirleri yazarken birkaç kelimeyi harekeli şekilde yazmıştır.

مُطَهَّرٌ بَيْنَكَ كَوْهَرٌ

Bunların yanında müstensih, şeddeli Arapça kelimelerin şeddeli harfini belirtmek için şedde () işareti koymuştur.

مدوّر رقت معلّم سرّ تنزل

Aynı zamanda 166, 167 ve 168. sıradaki gazellerin rediflerini oluşturan “diyü” ve “ķarşu” kelimeleri yazılırken sona bir elif (l) eklenmesi de dikkat çekicidir.

ديوا

قرشوا

2.3. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.3.1. DİN VE TASAVVUF

2.3.1.1. Dinî Unsurlar

2.3.1.1.1. Allâh

Dîvân'ın tasavvufî bir dîvân oluşundan dolayı hemen hemen her şiirde Allâh'a yakarış, O'ndan af ve yardım dileme, O'na övgü gibi konular mevcuttur. Bazen bir şiir tevhîd, münâcât konulu iken, bazen bir veya bir kaç beyitte Allâh'ın yüceliğine, yaratıcılığına ve diğer özelliklerine değinilmiştir. Allâhla ilgili kelime veya kelime gruplarının redif olarak kullanıldığı şiirler ise sırasıyla 3, 12, 14, 32, 49, 106, 110, 117, 124, 128, 165, 227, 235'tir. Bu şiirlerden birer beyit veya bend örnek olarak aşağıda verilmiştir:

Ey hâlık [ü] perverdgâr
‘İşkîñ baña bir yâdgâr
Görsem seni ben âşkâr
Ne’ñ eksilir yâ Rabbenâ (Tb. 3/I)

Uyandır kalbimi fazlıñla yâ Rabb
Bezendir cân[ım]ı feyziñle yâ Rabb (G. 12/1)

Ezelden ‘ahd [ü] mişâkıım
Saña kulluğ ide zâtım
Ki şimdi olmuşum kâ’im
Nice şükrün idem yâ Rabb (Mr. 14/II)

‘İşkîñla özüm sür‘at idip geldi penâha
Sürdüm yüzümü mu‘terifim küll-i günâha
Luţf ile ‘uyüb setr idici kurb-ı ilâha
Yâ Rabb mürüvvet dileğim ‘afv-ı haţâdır
Bir kez nazarıñ derdime biñ dürlü devâdır (Tb. 49/I)

Görenler zâtıña cândan ki hayrân olmuş Allâhım
Düşenler derdine her demde ‘uryân olmuş Allâhım (G. 128/1)

2.3.1.1.2. Peygamberler

2.3.1.1.2.1. Hz. Âdem

Dîvân'da Hz. Âdem ile ilgili farklı farklı konulara değinilmiştir. Öncelikle, Allâh'ın Hz. Âdem'i yarattıktan sonra, var olan bütün varlıkların ona secde etmesini istemesi konu edilmiştir:

Secde itmek Ādeme fermān-ı Hāḫḫ itdi zuhūr
Nūr-ı Yezdān sırrını Ādem yüzünden görmüşüz (G. 70/2)

Bî-tekellüf Ādemiñ esrārına vāḳıf idim
Aña secde itmeyen merdūd ābād olmadan (G. 164/9)

Zātını bildirmege ḫilāf-ı ‘ālem emr idip
Ādeme boynun[u] egip sücūd itsin diyü (G. 166/2)

Ādeme baş egmeyenler oldu merdūd tā ebed
Sırrını duyğurmayıp anları şeyṭān eyledi (G. 220/2)

Şair, Hz. Ādem’in dünyāya gönderilen ilk insān ve ilk peygamber oluşuna da değinmiştir:

Gelen dünyāya Ādemdir kıdemden
Ḳamu cānlar gider ‘uḳbāya andan
Çalınca şūr-ı İsrāfil o demden
Şefā’ at yā Resūla’llāh şefā’ at (M. 17/III)

Bunca rūḫlar gelmez-idi bu ‘anāşır mülküne
Emr-i Hāḫḫla ‘ālem-i dünyāya Ādem gelmese (G. 182/2)

Ādem nebīdir cümle önünde
Zāt-ı Muḫammed āḫir şoñunda (Ms. 245/162)

Sırr-ı Mi’rāc zāhir olmazdı bu ṭavr içre velī
Evveli Ādem şonuñda Mühr-i Hātem gelmese (G. 182/4)

Bir beyitte insan soyunun Hz. Ādem’den geldiği belirtilmiştir:

Cihāna gelmişiz gerçi Ādemden
İlin bulmaḳ bu dem envāra merbūṭ (G. 81/2)

Dîvân’da, Hz. Ādem’in şeytana uyup da cennetten kovuluşuna da yer verilmiştir:

Çıkdı Ādemi cennet içinden
Nice fūrḳat çekip yandı içinden
Yine ‘afv eyleyip giçmek şuçundan
Ne şefḳatdir ne şefḳatdir bu şefḳat (M. 19/II)

Cennet içre ḫūr [u] ḡilmān zātıma müştāḳ idi
Şevḳ-i Havvāya düşüp Ādem ḫavā-dār olmadan (G. 164/10)

2.3.1.1.2.2. Hz. Nūh

Dîvân’da Hz. Nūh’dan bir beyitte bahsedilmiştir. Bu beyitte Hz. Nūh’un kavmine, elçi olarak gönderildiğini söylemesi ve Nūh Tûfānı konu edilmiştir.

Nūh olup Hakkdan haber virdim kamu zī-rūha ben
Şol daği tūfān necātından haber-dār olmadan (G. 164/26)

2.3.1.1.2.3. Hz. İbrâhîm ve Hz. İsmâîl

Şiirlerde geçen peygamberlerden biri de Halîlullâh yani Hz. İbrâhîm'dir. Hz. İbrâhîm'in Nemrut ile mücadelesi ve Nemrut tarafından ateşe atılması, ateşin bir anda güllere dönüşmesi şiirlerde konu olarak kullanılmıştır.

Cân atarsıñ nâr-ı ı şka çün Halîlu'llâh gibi
Yandıran ol nâr-ı cismiñ gül-izâr olmaz mı hiç (G. 24/4)

Kendüni odlara atan şol Halîlu'llâh gibi
İsteyen o[n]dan selâmet var mı fenâ fi'llâhdan (G. 149/3)

Düşmenim mekr itmek ister ben Halîlu'llâh iken
Bilmedi Nemrüd maķâmım nârı gülzâr olmadan (G. 164/27)

Aynı zamanda Hz. İbrâhîm'in oğlu Hz. İsmâîl'i Allâh'a kurbân edişî de metindeki üç beyte konu olmuştur.

İbrâhîm [ü] İsmâ'îl emrine olup kâ'îl
Tekbîr-ile Cebrâ'îl ķurbânı ider teşrîf (G. 90/5)

'Ahdine olup kâ'im şeyhine uyup dâ'im
İsmâ'îl gibi sâlim ķurbâna gelen gelsin (G. 147/2)

İsmâ'îl oldum dosta ķurbân olmağa
Emre teslim olmuşum bir zerre inkâr olmadan (G. 164/28)

2.3.1.1.2.4. Hz. Yakûb ve Hz. Yûsuf

Dîvân'da isimlerine rastlanan diğer peygamberler ise Hz. Yûsûf ve Hz. Yakûb'dur. Kardeşlerinin hilesiyle Hz. Yakûb'dan ayrılmak zorunda kalan Hz. Yûsuf'un Kenân'a hükümdâr olması, Hz. Yakûb'un bu ayrılıştan dolayı perîşan olup sürekli gözyaşî dökmesi, bu ağlayışın sonucunda gözlerinin kör olması ve Yûsuf'un gömleğine ulaşmasıyla gözlerinin tekrar açılması, Hz. Yûsuf'un güzelliği gibi konular beyitlerde işlenmiştir.

Ėam yükün yüklen yürü Ya'ķûbveş 'aşık iseñ
Bil seni kim Ėüsni Yûsuf mâlik-i Ken'ân ider (G. 52/2)

Görünüp Yûsuf yüzünden inleden Ya'ķûbu kim
Yûsufu hem vaż'-ı zindân eyleyen dost derdidir (K. 58/2)

Açıldı sırr-ile ervâğ-ı 'âlem
Göründü mażharı envâr-ı âdem
Göñül Ya'ķûbveş ağlar dem-â-dem

Bu cān Yūsufu mihmān göründü (M. 143/II)

Ġam yükün Ya‘ kûbveş yüklenmeyen ‘āşık mıdır
Vaşl-ı Yūsuf nice olsun mişl-i Ken‘ ān olmayan (G. 157/6)

Ben ki Ya‘ kûb olmadım hîç çeşm-i giryāndan ħalāş
‘Işk-ı pîrāhen gelip meşmûm-ı dildār olmadan (G. 164/30)

Yūsufum ħüsnüm şu‘ āyı tldu bu ‘ālemlere
Ġul olup zindāna düşdüm Mışra ħünkār olmadan (G. 164/31)

Bu ten Ya‘ kûbunuñ çeşmi açıldı
Göründü Yūsufum Ken‘ āna karşı (G. 168/5)

Bugün Ya‘ kûb kalbine Yūsuf sırr-ı Ĥudā viridi
Ġamusu pür-nesim ile o cānāndan ħaber geldi (G. 230/3)

2.3.1.1.2.5. Hz. Eyyûb

Dîvân’da üç farklı yerde Eyyûb Peygamberden bahsedilmiştir. Söz konusu beyitlerde Hz. Eyyûb’e Allâh tarafından verilen hastalık, bu hastalığa rağmen Hz. Eyyûb’ün sabredip Allâh’ı zikretmeyi bırakmaması ve sonunda hastalığına dermân bulunması anlatılmaktadır:

Ġomuşum şabrımı şeyħim öñünde
Anñ Eyyûbleyin dermāna geldim (G. 133/7)

Eyyûbüm tenimde şabr-ile me’lûf olup
Olmadı Ĥaħħdan ‘ināyet inleyip zār olmadan (G. 164/29)

Bugün Eyyûb benim bu ‘ālem içre
Ĥayāt geldi bu dem eġāna karşı (G. 168/4)

2.3.1.1.2.6. Hz. Mûsâ

Hz. Mûsâ metin içerisinde asası ve Firavun ile birlikte anılmıştır. Ayrıca Tûr Dağı’nda Allâh’ı görmek istemesi fakat tecelliye gücü yetmeyeceği için sadece konuşması, Hızır ile karşılaşip onunla yolculuk etmesi de beyitlere konu olmuştur.

Bu me‘ mûrunuñ Ĥaħħdan ne sırdır olduġu añla
Nefis Fir‘avnına ġālib olan Mûsâ ‘aşāsından (G. 180/8)

Mālîk oldum bir ‘aşāya hem Kelîmu’llāh olup
Olmadım Fir‘avna ġālib emr-i Cabbār olmadan (G. 164/32)

Ĥîzr ile hem-dem olup ‘ilm-i ledünni ħāşıl it
Ġılma Mûsāveş te‘ āruz Tûr-ı Sînādan ġiç (G. 25/3)

Göñül bu cāna Tūr oldu
Tekellüm tercümān oldu
Bu cān cānānımı buldu
Nice şükrün idem yā Rabb (Mr. 14/4)ñ

Çün gelen Mūsāya dostdan *len terān*den hıṭāb
Hızrveş ‘āşıqlara serdār olandır bu göñül (G. 114/10)

2.3.1.1.2.7. Hz. Süleymân

Hz. Süleymân babasından sonra hükümdar olmuş bir peygamberdir. Bu yüzden metin içerisinde Süleymân’ın mülkünden ve hükmünden bahsedilmektedir. Aynı zamanda önemli bir sembol olan Süleymân’ın mührü de beyitlere konu edilmiştir.

Buldu göñül zātını cānıma cānānımı
Hük-m-i Süleymānımı virdi o mührü baña (G. 8/8)

Bu Fethü’ d-dîn Aḥmede dil-dār ile mähı bulup ol rāhı
Elinden tā ebed hük-m-i Süleymāndan ḥaber geldi (G. 230/5)

‘Āşıqıñ ancak murādıdır kapuñda dā’imā
Hāl olup balsa kıdem mülk-i Süleymān istemez (G. 65/4)

Süleymān mülkünüñ şāhı ben oldum
Elimde mührü var sulṭān benimdir (K. 51/11)

Eylemiş insānı elest kudretin izhār için
Hük-m iden Kāfdan Kāfa mühr ü Süleymāndan ğaraż (G. 80/6)

Gitdi keşret geldi vaḥdet zātı oldu çün ‘ıyān
Hük-m idip Kāfdan Kāfa mühr-i Süleymāndır gelen (G. 138/7)

Yoluna vir başıñı öñüne қо cānıñı
Ĝam şucun gidermek-içün sanlı Süleymān gerek (G. 107/5)

Hilāfet sırrına mazhar olup zāt [u] şıfātımla
Süleymān-ı zamān oldum be-küllī ‘āşıqān içre (G. 189/10)

2.3.1.1.2.8. Hz. Lokmân

Hz. Lokmân hekimliği ile meşhurdur. Fethü’ d-dîn Ahmed de şiirlerinde Hz. Lokmân’ı hekimliği, dertlere dermân oluşuyla ele almıştır.

Ger dilersen yüregiñ zaḥmına merhem urayım
Ben ki Loqmānım bu derde çün şadāqat bendedir (G. 48/6)

Bugün Loqmānıyım bu bārgāhıñ
Cemī’ -i eşyādan reyḥān benimdir (K. 51/12)

Gör anı kim yüreginiñ yarasını bildi ise
Teslîm olur mürşidine hikmet-i Loqmāna gelir (K. 54/3)

Oldu ma' mür sırr-ile açıldı bîmār-ḥānesi
Ḥasta diller merhemidir şübhesiz Loqmān-ı ıışk (G. 92/6)

Derdiñe dermānı bulmağ gerçi āsāndır velî
Lakin ey ṭālib gözüñe mürşidiñ Loqmān gerek (G. 107/4)

Bañā bîmārınıñ düşdü hedîyi (?)
Bilip derdim bu dem Loqmāna geldim (G. 133/6)

Derd ehiline açılır hikmet-i Loqmān
Derdilere merhem urulur dürlü devādan (G. 137/10)

Bir ġarîbdır derd-i fūrkat āteşi yağıdı anı
El urup Loqmān-ı ı ālemden şenā bulsun diyü (G. 166/4)

2.3.1.1.2.9. Hz. İsa

Fethü'd-dîn Ahmed'in Dîvân'ına konu ettiği bir diğey peygamber de Hz. İsa'dır. İlk olarak Hz. İsa'nın Hz. Meryem'den mucizevî bir şekilde doğuşundan bahsedilmiştir:

Ḥāşıl oldum kudretinden bî-peder māderde ben
Meryem içre çünki toğdum rab' -ı ebkār olmadan (G. 164/33)

Ayrıca metinde Hz. İsa'nın ölüleri diriltten nefesinden de bahsedilmiştir:

Göñülden ṭavr-ı sulṭānı tekellüm tercemān ancak
Dem-i ı İsayā hem-demdir bu cān zamān içre (G. 189/8)

Dilersem cümle mevtāyı dirildem
Ḳamuya nefḥ olan ol cān benimdir (G. 51/13)

2.3.1.1.2.10. Hz. Muhammed

Dîvân'da na't olan on bir adet şiir bulunmaktadır. Sırasıyla 17, 31, 33, 50,76, 118, 174, 175, 197, 198, 233 ve 242 numaralı şiirler Hz. Muhammed'i niteleyen ve O'ndan şefâat dileyen şiirlerdir. Bu şiirlerin redifleri; “*Şefâ'at yā Resūla'llāh şefâ'at, -ı Muḥammed, -da Muḥammed, -ı Muḥammedir, nūr-ı Muḥammed imiş, Muḥammed Muştafā, yā Resūl, yā Resūla'llāh meded, -üñdür yā Resūla'llāh, yā Resūla'llāh, şalli ve sellim 'aleyh'*”dir. Aynı zamanda diğey şiirlerin içerisinde de Muhammed, Muhammed Mustafā, Resūlullāh ve Resūl diyerek Hz. Muhammed'den bahsedilmiştir. Aşağıda bazı örneklere yer verilmiştir:

Gelen dünyāya Ādemdir kıdemden
Ḳamu cānlar gider ı uqbāya andan

Çalınca şūr-ı İsrāfīl o demden
Şefā' at yā Resūla'llāh şefā' at (Mr. 17/3)

‘İşķiñ-ile meydāna girdim
Yā Resūla'llāh meded
Luţfuñ-ile ihsān[1] gördüm
Yā Resūla'llāh meded (Mr. 174/I)

Baħr-i luţfundan temevvüc eyledi feyz-i ilāh
Oldu iķbāl-i şefā' at ol Muħammedden saña (G. 2/10)

Dostuñ Muħammed Muştafā
‘Āşıķlara baħr-i vefā
Anıñ ile sürsem şafā
Ne'ñ eksilir yā Rabbenā (Tb. 3/VII)

2.3.1.1.3. Kur'ân-ı Kerîm ve Dört Kitâp

Dîvân'da dört büyük kitaptan sadece Kur'ân'ın ismi zikredilmektedir. Magz-ı Kur'ân, manâ-yı Kur'ân, Kur'ân'a uymak gibi kavramlarla ele alınan Kur'ân-ı Kerîm, bazı beyitlerde Hz. Ali ile birlikte anılmıştır. Aynı zamanda Furkân sûresinin birinci âyetinde (Âlemlere bir uyarıcı olsun diye kuluna Furkân'ı indiren Allâh'ın şânı yücedir.) Furkân olarak nitelendirilen Kur'ân bu isimle de Dîvân'da geçmektedir. Metinden alınan bazı örnekler şöyledir:

Bâṭınında mażhar olmuş ma' nâ-yı Ŗur'ân ile
Sırrını bulmuş özünde ķil ü hem ķāl istemez (G. 68/5)

Nūr-ı esved üzre ebyaź bu vücūduñ ḥaṭṭı hemān
Oķıyan ‘uşşāķ-ı Mevlā mağz-ı Kur'āndan bu ders (G. 74/3)

Uyup mağz-ı Kur'āndan tuyup ol zevķ-i ‘irfāndan
Ḥaber aldıñsa sultāndan olur ķalbe inān olmaķ (G. 95/5)

A' māl [ü] şerī' atle Kur'āna uyan gelsin
Erķān-ı ṭarīķatle meydāna giren gelsin (G. 147/1)

Bu kân u yekūn-ile fāzıl [u] alçaķ çoķ
Ma' nâ-yı ḥaķīķat ile Furķānı bilen yoķ (G. 94/5)

Dîvân'da dört kitabın özel olarak ismi geçmemesine rağmen “dört kitap” ibaresi kullanılmıştır.

Nice ķurbān olmasın ol şāhı bu Aħmed ķula
Dört kitāb iķre tekellüm eyleye Sübhān metāḥ (K. 27/10)

Dört kitâbîñ aqđemi yaralarıñ merhemi
Kurtaran hażret-i Ādemi *lā-ilāhe illa'llāh* (K. 177/26)

2.3.1.1.4. Āyet ve Hadisler

Āyet ve hadisler Dîvân'da kelime veya kelime grubu halinde iktibas ve telmih yoluyla kullanılmıştır.

Aynı zamanda bazı sûrelerin isimlerine de yer verilmiştir. Metinde isimleri geçen sûrelerin bulunduğu beyitler şöyledir:

Ger kor ise vechiñ üzre *Fātiḥā* āyâtını
Buldular tevfiḳ-i Ḥaḳḳdan oldular mihmān saña (G. 4/5)

Resm olunan rüyum üzre *Fātiḥā* āyâtıdır
Çün ezelden kenz-i maḥfiyim emānet bendedir (G. 48/5)

Derc itdi o dem *Fātiḥā*da cümle-i ma' nā
Hem besmele tefsirini imkān-ı 'Aliden (G. 162/10)

İlāhî sırr-ı ḥāzindir bütün 'irfānı ḥāzimidir
İmām Mūsā-yı Kāzımdır bunu *Şems* [ü] *Duḥā* gördüm (G. 130/7)

Bulduḳ rızāsın bu sırrıñ ḥāşşın
Aldıḳ rızāsın Tāhā vü Yāsīn el-ḥamdü li'llāh (173/11)

Dîvân'da kullanılan âyetler şunlardır:

'*Alleme'l-esmā*

"(Allāh Ādem'e bütün varlıkların) isimlerini öğretti." (Bakara, 2/31)

Olunsa '*alleme'l-esmā* görür mi bî-başar ā' mā
Bilirseñ ḳadrini ammā gidince cānıñ 'uḳbāya (G. 188/4)

Ene'llāh (G. 100/8,)

"Ben Allāhım." (Kasas, 28/30)

Olaldan 'ışḳ-ile anı *ene'llāh* sırrına vāḳıf
Anıñ-çün ḳanda baḳsam görünür cümle[si] ān içre (G. 189/9)

Festekīm (T. 180/3)

"(Öyle ise emrolunduḡun gibi) dosdoḡru ol." (Hud, 11/112)

Ma' nāsın añlar gönülden *festekīm* āyâtınıñ
Emr-i istiḥdām iden Ḳur'āna olmuşdur ḥalāş (G. 79/5)

Fezḳurūnī

"(Öyleyse yalnız) beni anın ki (ben de sizi anayım)." (Bakara, 2/152)

Gel berü gel şübhe itme bu kelāmu'llāh durur
Fezkurūnī emriniñ fermānı Allāh Hū dimek (G. 110/2)

Hüva'llāh

“(De ki:) ‘O Allāh’tır, (bir tektir).’” (İhlās, 112/1)

Ādemiñ vechinde yazılmış *hüva'llāh* āyeti
Gösterip mir’āt-ı vechi nefsi insāndan ğaraž (G. 80/4)

İnnī ena'llāh

“Şüphesiz ben, evet, ben (âlemlerin Rabbi olan) Allah’ım.” (Kasas, 28/30)

Açılıp perde-i *innī ena'llāh* sırrı[1] fâş oldu
Anı münkir dağı olsa gören imāna gelmez mi (G. 212/6)

İrci'ī

“(Sen O’ndan râzı, O da senden râzı olarak Rabbine) dön!” (Fecr, 89/28)

Ol serāy-ı *lī ma'a'llāh*dan gelir *hiṭāb-ı irci'ī*
Eylemek diler tekellüm anı sultāndan ğaraž (G. 80/5)

Ḳābe ḳavseyni ev ednā (G. 53/8, G. 149/5, G. 159/4, K. 207/4, G. 215/7)

“(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az (oldu).” (Necm,
53/9)

Yoluñ kim *ḳābe ḳavseyne* açılır
Bu vech-ile *ev ednā*dan gidersen (G. 152/6)

Ḳālū belā (Tb. 3/X, G. 123/6, G. 238/4)

“(Onlar da) ‘Evet, (şahit olduk ki Rabbimizsin)’ demişlerdi.” (A' rāf, 7/172)

Fürḳat-i āṣār ile yanmışlarız abdālveş
Seyāḫat itmeklige *ḳālū belā*dan almışsınız (G. 70/5)

Kerremnā

“(Biz yücelttik, şereflendirdik,) kerim kıldık.” (İsrâ, 17/70)

Seniñ ḫaḳqıñda nāzildir Ḥudādan emr-i *kerremnā*
Kelāmiñ ma' nāsın fehm eyleyip sen anı bildiñ mi (G. 223/3)

Ḳul huva'llāhu aḫad

“(De ki: ‘O Allāh’tır, bir tekdir.’” (İhlās, 112/1)

Fetḫ idip *seb'ü'l-meşānī ḳul huva'llāhu aḫad*

Çün zebānım ħarf-i şavtsız okuyup me`vāda ben (G. 159/6)

Ḳurretü'l-`ayn

Göz aydınlığı (Furkân, 25/74; Kasas, 28/9; Secde, 32/17)

Bilindi *ḳurretü'l-`ayn* vücūdu şafānıñ dürrü
Muḥammed zātınıñ sırrı Ḥasan ḫulḳ-ı rızā gördüm (G. 130/3)

Küllî şey`in hālikun illā vecchü

“O`nun zatından başka her şey yok olacaktır.” (Kasas, 28/88)

Küllü şey`in hālikun illā buyurdu *vecchü*
Eylerim bu ḫāl içinde her şeyde istignāyı ben (G. 160/7)

Kün fekān (M.16/III)

“(Bir şeyi dilediği zaman onun emri o şeye ancak) ‘Ol!’ demektir. O da hemen oluverir.” (Yâsîn, 36/82)

Görünce vaḫdetiñ esrārını mir`āt-ı ḫüsnünde
O vecchiñ `ışḳ [u] şevḳinde olundu *kün fekān* peydā (G. 6/2)

Lā (ilāhe) illā(illāh) (G. 10/7)

“Allāh`tan başka tapacak yoktur.” (Muhammed, 47/19)

Yüz sürüp dergāha Aḫmed maḫv olunca cümleten
Dosta vāşıl ol yürü *lā* vü *illādan* giç (G. 25/9)

Len terānī (G. 189/6, G. 211/5, G. 222/6)

“Beni (aslâ) göremezsiniz.” (A`râf, 7/143)

Çün gelen Mūsāya dostdan *len terānī*den ḫiṭāb
Ḥızrveş `aşıḳlara serdār olandır bu gönül (G. 114/10)

Levh-i maḫfūz

“(O) korunmuş bir levhadır.” (Burûc, 85/22)

Muḳadder dersini görmüş ararken *levh-i maḫfūz*da
Olup u olacak der-kār ḫakīmāndan ḫaber söyler (G. 53/7)

Limeni`l-mülk

“(Bugün) mülk (hükümrânlık) kimindir?” (Mü`mîn, 40/16)

Şanmañız anı bu `ālemde beyhūde gezer
Limeni`l-mülk nidāsın işidir gūş velī (237/8)

Mā-rameyte iz [ra]meyte

“Attığın zaman sen atmadın (fakat Allah attı).” (Enfâl, 8/17)

Mā-rameyte iz [ra]meyte remzini fark itmeyen
Kıl [ü] kâlin baḥş [ü] nefsin[i] feraḥ-nâk eyledi (G. 215/4)

Mā-zāğa 'l-başar (M. 32/III, G. 239/1)

“Göz (gördüğünden) şaşmadı (ve onu aşmadı).” (Necm, 53/17)

Baş eger her kim ki *mā-zāğa 'l-başar* sultânına
Şer^c -i pâkin hüküm iden fermâna olmuştur ḥalâş (G. 79/4)

Naşrun mina'llâh

“Biz Allâhın yardımcılarıyız.” (Saff, 61/13)

Kanı bir gerçek ^c âşık kim taḥammül eyleye âha
Muḥammed nûrudur reh-ber âna *naşrun mina'llâha* (G. 179/1)

Seḳâhum rabbuhum (M. 14/V)

“Rableri onlara (tertemiz bir içecek) içirecektir.” (İnsân, 76/21)

Seḳâhum rabbuhum ḥamrın içip güş eyledi emrim
Fenâ olup beḳâ buldum irişdim hüküm-i sultâna (G. 178/3)

Seb^c 'l-meşânî

“(Andolsun, biz sana) tekrarlanan yedi (âyeti ve büyük Kur'ân'ı verdik).” (Hicr, 15/87)

Fetḥ idip *seb^c 'l-meşânî kul huva'llâhu aḥad*
Çün zebânım ḥarf-i şavtsız okuyup me'vâda ben (G. 159/6)

Semme vechu'llâh (G. 74/4, G. 150/1, G. 150/12)

“(Nereye dönerseniz) Allâh'ın yüzü işte oradadır.” (Bakara, 2/115)

Semme vechu'llâh vicdân-ile bir cân bulsa ger
İtseler ^c arz-ı taşavvuf dilde ^c irfân istemez (G. 65/5)

Ulü'l-ebşâr (G. 81/14, G. 219/8)

“Basîret sahibi olanlar, kalp gözü açık olanlar” (Âl-i İmrân, 3/13; Nûr, 24/44; Haşr, 59/2)

Her ne görse Ḥaḳdan ayru görmez ol iḥlâş-ile
Hem ulü'l-ebşâr olan her câna olmuştur ḥalâş (G. 79/8)

“Ben cinleri ve insânları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zâriyat, 51/56) ve “Allâh Âdem’e bütün varlıkların isimlerini öğretti.” (Bakara, 2/31) âyetlerine de telmih vardır:

Bir âyetdir işitdüm âftâbdan
Bu ins ü cin yaradıldı o tâbdan
Murâd-ı Hâkık ‘ibâdet ma‘ rifetden
Mağabbetdir mağabbetdir mağabbet (Mr. 16/IV)

Muhammed cümleden a‘ lâ tenezzül bulmaya kaç‘ â
Olunan Âdeme esmâ mu‘ allem olmağa bâ‘ iş (G. 22/5)

Dîvân’da geçen hadisler ise şunlardır:

Hubbu li’llâh

“Sevmek (ve sevmemek) Allâh (rızası) içindir.” (Yılmaz, 1992: 70)

Şerî‘ atle ‘ amel idip tarîkat kavlini tutup
Hâkîkat [ü] ma‘ rifet kenzi tolar *hubbu li’llâha* (G. 179/2)

Men re’anî (G. 64/9)

“Beni gören (gerçekten Hakk’ı görmüştür).” (Buhârî, Tabir: 10; Müslim, Rüya: 2; Darimî, Rüya: 4)

Len terânî menziline varlığın terk eyleyen
Men re’anî mevhibinden dostu seyrân eyledi (G. 211/5)

Hadis bilginleri tarafından uydurma hadis olarak belirtilenler ise şunlardır:

Fakru fahrî

Askalânî, İbn-i Hacer ve İbn-i Teymiye uydurma hadis olduğunu belirtmektedir. (Yılmaz, 1992:49)

“Yoksulluk benim övüncümdür, (ben onunla övünürüm).” (Yılmaz, 92: 49)

Derün içre haber almağ dilerseñ *fakru fahrî*den
Bu fakrıñ lezzetin ma‘ nâda erbâb-ı gınâdan şor (G. 36/4)

Küntü kenz (M. 16/II, G. 110/3, G. 114/1)

İbn-i Teymiye, Zerkeşî, İbn-i Hacer, Suyûtî uydurma hadis olduğunu belirtmektedir. (Yılmaz, 1992:91)

“Ben (gizli) bir hazîneydim.” (Yılmaz, 1992: 98)

Râzîñi nâdâna açma Fethüdîn Aḥmed şaḫın

Küntü kenziñ baħrine irdi bizim esrārımız (G. 71/8)

Men ‘aref (T. 7/4, G. 10/4, G. 67/6, G. 89/4, M. 134/III, M. 141/II, G. 146/2, G. 166/6)

İbn-i Teymiye, Nevevî, Ebu’l-Muzaffer bin Sem’ânî ve İbn-i Garas uydurma hadis olduğunu belirtiyor. (Yılmaz, 1992: 122)

“(Kendini) bilen (Rabbini bilir).” (Yılmaz, 1992: 122)

Men ‘aref sırrın dilersenñ mürşidiñ tüt dāmenin
Her ne nuṭk eyleser icrā eyle ‘izzetdir saña (G. 5/4)

Ölmeden evvel ölünüz. (Mûtû kable en-temûtû) (G. 124/2, G. 105/4, G. 206/4, Ms. 245/227)

Hâfız ibn-i Hacer ve Askalânî uydurma hadis olduğunu belirtiyor. (Yılmaz, 1991: 128)

Sırr-ı tarîķi buluna dost yoluna cān virene
Ölmeden evvel ölene nefħa-ı rûħāne gelir (K. 54/7)

Hadis olmayıp bazı zümreler tarafından hadis olarak kabul edilen ibâreler ise şöyledir:

Laħmüke laħmî

“Etim etimdir.” (Yılmaz, 1992: 101)

Çün *laħmüke laħmî* didi haḳķında Muħammed
Hem şehr-i ‘ulūmuñ ħapusu kân-ı ‘Aliden (G. 162/3)

Lî-ma‘a’llāh (G. 114/1)

“Benim Allāh ile (öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebî öyle bir yakınlığı elde edebilir).” (Yılmaz, 1992: 115)

Ol serāy-ı *lî ma‘a’llāh*dan gelir ħiṭāb-ı *irci‘î*
Eylemek diler tekellüm anı sultāndan ħarāż (G. 80/5)

Kenz-i lâ-yefnā (G. 160/5)

“(Kanâ‘at) tükenmez bir hazinedir.” (Yılmaz, 1992: 91)

Kenz-i lâ-yefnāya mâlik oldular şābir olan
Faħr-ile faħr eyleyen kılletden olmuşdur ħalāş (G. 78/3)

El-kanâ‘atü kenzün lâ-yüfnā

“(Kanâ‘at) tükenmez bir hazinedir.” (Yılmaz, 1992: 91)

Biz ol kim her şey'e şükür ile ıderiz hem temennâ
Çün Hâbîbu'llâh buyurmuş *el-kanâ'atü kenzün lâ-yefnâ* (190/4)

2.3.1.1.5. Dört Halîfe, Ashâb, On İki İmâm

2.3.1.1.5.1. Dört Halife

Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nda dört halife birçok kez kullanılmıştır. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osmân ve Hz. Ali'nin ismi genellikle bir arada yer almaktadır. 63. şiir “*Ebû Bekr [ü] 'Ömer 'Oşmân 'Alîdir*” tekrar beytiyle yazılmıştır. Çehâr Yâr ile ilgili beyitler ve bendlerden bazıları aşağıdadır:

Ebû Bekr [ü] 'Ömer 'Oşmân 'Alî cân
Şerî'atsiz olurlar mıydı bir ân
Yola gel cürmüñü 'afv eyle sulţân
Şerî'atsiz olan imhâli terk it (T. 18/V)

Yolunda cân fedâ olsun diyenler zâhir ü bâtın
Ebû Bekr ü 'Ömer 'Oşmân 'Alî yârı Muhammeddir (G. 50/5)

Hem Ebû Bekr [ü] 'Ömer 'Oşmân [u] 'Alî Hâydarı
Nuţku vahde[t]-ile bilmiş Naşşîler dirler bize (G. 191/4)

Hâlet-ile ben de gördüm ol Resûl-i ekremi
Hem Ebû Bekr [ü] 'Ömer 'Oşmân [u] 'Alî Hâydarı
Bu[nu] Aşmed kıldı kabûl iki cihân serveri
Hâmdü li'llâh olmuşum mihmân Muhammed Muşafâ (Mr. 233/IV)

Bunların yanı sıra, sadece Hz. Ali için yazılmış bir na't de mevcuttur. Bu şiir, Dîvân'da 162. sıradadır ve “*'Alîden*” rediflidir. Gazelden bazı beyitler aşağıdadır:

Aldum ezel dost haberin şâhân-ı 'Alîden
Açıldı yolum 'ışk-ile erkân-ı 'Alîden (G. 162/1)

Ma'nâ-ile açdım yolumu bâb-ı 'ulûma
Hem mazhar olup sırrına a'yân-ı 'Alîden (G. 162/8)

Virdim yoluna cânımı ol zât-ı şerîfîñ
Gördüm ki o dem cânımı cânân-ı 'Alîden (G. 162/16)

2.3.1.1.5.2. Ashâb

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin

Dîvân'da, Hz. Muhammed'in torunları olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin genellikle Kerbelâ'da şehit edilişleriyle anılmıştır. “*Ey şehîd-i Kerbelâ*” tekrarıyla yazılan 203. şiir de Hz. Hasan ve Hüseyin için yazılmış bir na'tidir:

Kerbelâda mâ-ı zehri eşkıyânıñ şunduğu
Ol Hasan Hazretleri nûş-ile teslim olduğu
Şâh Hüseyiniñ ol güzel gâh gülleri kıan torduğu
Yir [ü] gökde ‘ arşî kürsî inleden mâtem gelen (Mr. 42/II)

Hudâ emr eyleye ğufrân nice ağır gele ‘ işyân
Tutup pîrâhen-i mîzân Hüseyin-i Kerbelâ gördüm (G. 130/4)

Hudâ emr eyleye ğufrân nice ağır gele ‘ işyân
Tutup pîrâhen-i mîzân Hüseyin-i Kerbelâ gördüm (G. 130/4)

Feyzimiz ol zât-ı Haqqdan reh-nümâdır cümleye
Hem Hasan Hüseyin [ü] ‘ Alîye irmiş nakşiler diler bize (G. 191/5)

Ben ki bir derdli ğarîbim ki Hüseyin [ü] Hasanıñ
‘ İşkına bendelik ile kabûluñ bu pesi (G. 228/14)

Gönül maqşûduna irdi ki cânânını buldı
Hüseyin pîri habs oldu irişdim bunda bir ra‘na (G. 178/4)

Bilâl-i Habeşî

Sahâbelerden bir diğeri de Habeşistanlı köle bir ailenin evladı olan Bilâl-i Habeşîdir. O, İslâmiyet’i ilk kabul edenlerden ve bunu açıkça söyleyen ilk yedi kişiden biridir. Dîvân'da Bilâl-i Habeşî'nin adı iki yerde zikredilmektedir.

Vaqt-i Bilâl-i Habeşî ref‘ ola fûrkat ateşi
Togdu haqâ’ıq güneşi baır-i ‘ alâ vaqt-i seher (G. 55/8)

Dâhil-i bezm-i sa‘ âdet olacağ Fâruğ ‘ Ömer
Ol zamân çıkdı Bilâl-i Habeşî’niñ cüssesi (G. 228/3)

Ebû Leheb

Peygamber Efendimizin on iki amcasından biridir. Hz. Muhammed’e muhalif tavırla bilinmekte olup yaptığı zulümlerden dolayı Kur’ân’da Tebbet Sûresi onun adına indirilerek Allâh’ın bedduasına maruz kalmıştır. Dîvân’da sadece bir kez zikredilmiştir.

İztırâb virme ki ola kıalbinde müdâm
Umulur mu Ebû Leheb cân hidâyet bulası (G. 228/2)

Eyyûb-i Ensârî

Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nda 218. gazel *Eyyûb-i Ensârî* redifiyle yazılmış bir na'ttir. Eyyûb-i Ensârî, Hz. Muhammed Mekke'den Medîne'ye göç ettiğinde evinde ilk misafir eden sahabedir. Bu yüzden mihmândâr-ı Nebevî'de denmiştir.

Didiler ma' nâda bi'd-dem baña Eyyûb-i Enşârî
Cemâliñ görmege geldim saña Eyyûb-i Enşârî (G. 218/1)

Hâlid bin Velîd

Seyfullâh olarak da bilinen ve hiç savaş kaybetmemiş Arap komutanlarındanr.

Hey ne kutlu kişidir Hâlid ol ibn-i Velîd
Gelmedi bâbı önüne zât-ı mükrim devesi (G. 228/10)

Hız. Fâtıma

Hız. Muhammed ile Hız. Hatice'nin kızı, Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin'in annesidir. Peygamberimizin hayatta kalan tek evladı olan Hız. Fâtıma, peygamberimizin soyunu devam ettiren kişidir. Dîvân'da iki bendde adı geçmektedir.

İki şâhiñ böyle hâli emr-ile tebşîr olup
Hikmet-ile Fâtıma aña gönüñü hasretle tolup
Hük-m-i hallâk-ı ezel icrâsına teslim olup
Tañrı arslanı 'Aliyi iñleden mâtem gelen (Mr. 42/IV)

Eşkiyâdan içdi zehri ol Hızan Hızretleri
Gör ki n'oldu Fâtıma ana baççası sünbülleri
Çana boyandı Hüseyniñ ol siyâh kân gülleri
Mâtemiñe yandı 'âlem ey şehîd-i Kerbelâ (Mr. 203/III)

2.3.1.1.5.3. On İki İmâm

Dîvân'da 130. gazel on iki imamla ilgilidir. Gazelin birinci beytinde Hız. Muhammed (s.a.v.)'in adı geçmekte diğeri beyitlerde ise sırasıyla Hız. Ali, Hız. Hasan, Hız. Hüseyin, Zeyne'l-Âbidin, Cafer-i Sadık, Mûsâ-yı Kazım, Ali Rıza, Muhammed Taki, Aliyyü'l-Nakî, Hasanü'l-Askerî ve Muhammed Mehdî'den bahsedilmektedir. Gazelde sadece, on iki imamdan biri olan Muhammed Bakır'ın ismi geçmemektedir.

Hudâniñ kenz-i esrârı zuhûru emr-i rabbânî
Be-küllî 'âlemiñ varı Muhammed Muştafâ gördüm

Odur Kur'ânîñ envârı dağı envârîñ esrârı
Çamu 'aşıklarıñ gârı 'Aliyyü'l-Murtażâ gördüm

Bilindi *çurretü'l-çaym* vücûdu şafânîñ dürrü
Muhammed zâtıniñ sırrı Hızan hülç-ı rızâ gördüm

Ḥudā emr eyleye ğufrān nice ağır gele ‘ işyān
Ṭutup pīrāhen-i mīzān Ḥüseyn-i Kerbelā gördüm

Dolaşdı ikisi ḥāzre muḥibbi ağrımaz vara
Şırāt-ı müstakīm üzre İmām Zeyne’l-‘ Abā gördüm

Ḳamu ma‘ denleriñ kānı ṭarīkat içre erkānı
Ṭolu dillerde ‘ irfānı İmām Ca‘ fer Ziyā gördüm

İlāhī sırr-ı ḥāzindir bütün ‘ irfānı ḥāzımdır
İmām Mūsā-yı Kāzımdır bunu Şems [ü] Duḥā gördüm

Kerem kılmış aña Sübhān idemez münkiri tuğyān
Ki dā’im ṭa‘ nını ‘ uryān ‘ Alī Mūsā Rızā gördüm

Bu zātıñ sırrına irdim yoluna cānımı virdim
Bu yolda müttekī her kim Taḳī-i ittiḳā gördüm

Olunmuş ḥükm-ile fermān yolunda oluruz ḳurbān
Dilerseñ derdiñe dermān Naḳī-i reh-nümā gördüm

Bu nuṭḳumla olan ‘ āmil aña en‘ ām olur ḥāşıl
Ḥaḳīkatde olur kāmīl İmām-ı ‘ Askerī gördüm

Bütün ‘ uşşāḳ dili āġāh zuhūruñ olmaya nā-gāh
Muḥammed Mehdīyi ol şāh anı şāḥib-livā gördüm

Gel imdi Aḥmed[ā] sen de olagör bunlara bende
Bile ḥaşr olsañ anda bunu maḳbūl-i Ḥudā gördüm

2.3.1.1.6. Diġer Dīnî Kavramlar

Cennet, Hûrî ve Gılmân

Hûrî ve gılmân, Kur’ânda birçok âyette zikredilmektedir. Hûrî için “Onları âhîret mutluluġuna erenler için, hep bir yaşta eşlerini çok seven gösterişli bâkireler yaptık.” (Vâkı’a, 56/36-38) ve “Oralarda bakışlarını sadece eşlerine çevirmiş dilberler vardır. Onlara eşlerinden önce ne bir insân, ne bir cin dokunmuştur.” (Rahmân, 55/56) âyetleri geçmektedir. Gılmân için ise; “Hizmetlerine verilmiş, kabuġunda saklı inci gibi gençler etraflarında dönüp dolaşırlar.” (Tûr, 52/24)

Dīvân’da hûrî, gılmân ve cennet genellikle birlikte kullanılmıştır. Dīvân’dan bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Menzil-i ‘ adne girip āh-ı enīsim görüp
Cümlesi ḥayrān olup cennet ü ḥūrî baña (G. 8/5)

Bize cennetde virdi hūrī ğilmān
Ḥabību'llāh elinden kevşer iḥsān
Tecellī ay cemālin kıлмақ ey cān
Ne ni' metdir ne ni' metdir bu ni' met (M. 19/4)

Pertev-i nūr-ı cemāliñ görmege müştāk olan
Olsa iḳbāl cennet içre hūrī ğilmān istemez (G. 65/2)

İltimāsı yoқdur anıñ cennet [ü] hūrī için
Bir rızādır maḳşūdu hicrān [u] işāl istemez (G. 68/3)

Baқmayıp lezzāt[a] dünyādan elin қаţ eylemek
Cennetiñ zevḳini tuymaқ hūrī ğilmāndan ğaraż (G. 80/10)

Gitdi қорқу қалмаdı iki cihān қаyġusu
Ḥubb-ı dilden zāt-ı Ḥaққdan ğayrınıñ yoқ sevgisi
Cānda bir zerre yoġ-iken hūrī ğilmān arzūsı
Cennet istiḳdāmına irdim bugün Sübhānımıñ (M. 106/IV)

Cennet içre hūr [u] ğilmān zātıma müştāk idi
Şevḳ-i Ḥavvāya düşüp Ādem ḥavā-dār olmadan (G. 164/10)

Küll-i 'āşıḳ anda olmaz hūrī ğilmān arzūsı
Cennet içre rāḥat itmez 'arz-ı dīdār olmadan (G. 164/62)

Yüzüm döndürmüşüm fānī cihāndan
Rızāñ için giçip baş-ile cāndan
Alıp meylim daḫı hūrī cināndan
Gidem senden yaña estaġfiru'llāh (M. 169/IV)

Cennet maḳāmı gizlidir anda
Ḥūrī [vü] ğilmān ḥizmetde bende (Ms. 245/90)

Hūrî ve ğilmāndan ayrı olarak sadece cennetin kullanıldığı beyit ve bendler de mevcuttur:

Çıḳıp cennet serāyından niçe biñ dürlü keyfiyyet
Neler çekmiş ğarīb başında tūfāndan ḥaber söyler (G. 53/3)

Açılsa ne hoş tālibe āyīne-i 'arşıñ
Zātıñ görünen cennet [ü] firdevs-i şemendir (G. 61/6)

Açılır ol vaḳit cennet ḳapusu
'Aceb ḳudret ile olmuş birisi
İdenler cümleye cennet ḳapusu
Ebū Bekir 'Ömer 'Oşmān 'Alīdir (M. 63/VI)

Cennet içre rāhat itmez arz-ı didār isteyen
Şol cemālu'llāhı gör cezb-i insāndan ġaraż (G. 80/11)

Cehennem kāfire rabṭ olduğuyçün
Ki cennet zevkleri ebrāra merbūṭ (G. 81/9)

Sāyeñde bu keyfiyyet zāhir ola bī-minnet
Feth ola sekiz cennet ʿilmānı ider teşrīf (G. 90/6)

Cehennem ve Şeytân

Cehennem, bu dünyada nefsinin isteklerine engel olamayanların ahirette cezalandırılacağı yerdir. Fethü'd-dîn Ahmed şiirlerinde cehennemi ele alırken bu hususa dikkat etmiştir. Dünyâya meyl etmeyip müezzinin öğütlerini dinleyenlerin bu cezadan/azaptan kurtulabileceğini, kafirlerin ise cehennem azabına maruz kalacağını belirtmiştir.

Fāniye hīç meyl itmeyen ʿömrün hebāya virmeyen
Dünyā vebāli olmayan çekmez cehennemden ʿazāb (G. 13/4)

Mü'ezzin rāh-beriñdir nuṭkunu zāyiʿ eyleme bir dem
Düşüp ḳalbi telvīne cehennemden zarar görme (K. 184/4)

Cehennem kāfire rabṭ olduğuyçün
Ki cennet zevkleri ebrāra merbūṭ (G. 81/9)

Kur'ân'da geçen “Hani meleklerle, ‘Âdem için saygı ile eğilin’ demiştik de İblis hariç bütün melekler hemen saygı ile eğilmişler, İblis (bundan) kaçınmış, büyüklük taslamış ve kâfirlerden olmuştu.” (Bakara, 2/34) ve “Her kim onu dost edinirse mutlaka o kimseyi saptırır ve onu cehennem azabına sürükler.” (Hacc, 22/4) âyetlerinde şeytânın Allâh tarafından lanetlenmiş ve insanı doğru yoldan çıkartan yaratılmışlardan olduğu görülmektedir. Dîvân'da da şeytân genellikle nefis ile birlikte yer almış ve kötüyü niteler biçimde kullanılmıştır.

ʿAnāşır bendin urdu emr-i Sübhān
Ḳarışmışken aña hem nefis ü şeytân
Ḳılınmaḳ cürmümüz çün ʿafv [u] ġufrān
Ne rif atdir ne rif atdir bu rif at (Mr. 19/III)

Habs olunmuşdu şeyātīñ cümle şavmıñ ile
Bāb-ı cennet açılıpdı vaḳt-i temcīdiñ ile
Şöyle ṭolmuşdu şafālar dilde tesbīhiñ ile
Ḳasretīñle ḳaldı ʿālem gitdiñ ey māh elvedāʿ (Tb. 82/II)

Dünyâda hemân bir yemege geymege mâ'îl
Yolun orucu nefis-ile şeytânı bilen yok (G. 94/3)

Aña sa' y-ile terbiyye ne yapsın
O kim gelmiş ola şeytân ilinden (G. 163/18)

Âdeme baş egmeyenler oldu merdûd tâ ebed
Sırrını duygurmayıp anları şeytân eyledi (G. 210/2)

Aña teslîm cân idip havf [u] recâdan geçûben
Sürebildiñ mi o nefsiñdeki şeytân olanı (G. 239/3)

İns, Cin ve Melekler

Dîvân'da ins ve cin beraber yer almaktadır. Bendlerden birinde “*Ben cinleri ve insânları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.*” (Zâriyat, 51/56) âyetine telmih vardır:

Bir âyetdir işitdim âftâbdan
Bu ins ü cin yaradıldı o tâbdan
Murâd-ı Hâkîk 'ibâdet ma' rifetden
Mağabbetdir mağabbetdir mağabbet (Mr. 16/IV)

Çün üç bölükde kavm-i sirişte (?)
İkisi ins cin biri firîşte (Ms. 245/85)

İştîyâkından açılmışdır gönülde yaralar
Cân fedâ itmekde hâzır derd-ile âvâreler
Gelmesine muntazırken niçe biñ bî-çâreler
İns ü cinne oldu rahmet toğduğı sultânımıñ (Mr. 102/IV)

Mest olup seyrân iderdim cân ilinden dâ'imâ
İns ü cin[ler] bu hâlâ'îk cümlesi var olmadan (G. 164/5)

Hem 'ubûdiyyet idip 'irfânımız tevhîd ile
İns ü cinni ister ol sultânımız tevhîd ile (G. 187/1)

Tasavvuf Sözlüğü'nde melek hakkında şöyle denmektedir: “Demişlerdir ki hizmete me'mûr olanlara melek ve rasûl derler. Me'mûr olmayanlara rûh derler. Ya'ni akl-ı evvelin fevkinde olanlara rûh ve tahtında olanlara melek derler.” (Seyyid Mustafa Rasim Efendi, 2013: 1082)

Dîvân'da melek ismi dört beyitte zikredilmektedir.

Mertebe-i saltanatdır bu Hudâ da' vet idip anı
Giderken 'izz ü nâz-ile melekler gördüler gönlüm (G. 120/3)

Kemâl-i 'arz [u] hâcâta melekler oldular hâzır
Ki cümle hâk-i pâyine o dem yüz sürdüler gönlüm (G. 120/4)

Nefh-i rûh olmazdan evvel bu ‘anâsır mülkünü
Seyr iderdim çün melekler anda mi‘mâr olmadan (G. 164/7)

Ol ne maqbûl zât-ı nûrdur ki tolmuş cümleye
‘Arş u kürsî hem melekler eyleye seyrân metâh (K. 27/4)

“*Melek*” kavramının yanında, Dîvân’da dört büyük melekten Cebrâîl ve İsrâfîl ismen zikredilmektedir.

*Rûhü’l-kudûs*dür mâ-cerâ ‘âlem tolu tâbe-serâ
Yoğ kimsede çün [ü] çerâ bir hükümüne hâ’il olup (G. 15/3)

Gelen dünyâya Âdemdir kıdemden
Kamu cânlar gider ‘uqbâya andan
Çalınca şûr-ı İsrâfîl o demden
Şefâ‘at yâ Resûla’llâh şefâ‘at (Mr. 17/3)

Cennetin kapıcısı büyük meleklerden biri olan Rıdvân, Dîvân’da cennet ile birlikte ele alınmıştır.

Muntazırdır zâhir ü bâtında istiğbâline
Cennet içre hür u rıdvân eyleye ğılmân metâh (K. 27/5)

Ahlâk-ı zemîmede iken yağıdı bir âhîñ
Cân demine cennet ü rıdvân olabildiñ mi (G. 109/3)

Şalınma yürü zâhid başıñı da‘vâyı terk it
‘Işık hâletini cennet ü rıdvânda viremem (G. 136/8)

Kiminiñ derk-i esfel yolları hep
Kimisi cennet-i rıdvân ilinden (G. 163/7)

Hac

Hac, İslâmın beş şartından biridir. Kur’ân’da birçok kez zikredilen hac ibadeti Hacc Sûresi 27. ayette “İnsanlar arasında haccı ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler.” olarak belirtilmiştir. Dîvân’da bazı beyitlerde ismen zikredilirken, bazı beyitlerde tavâf, Ka’be gibi kavramlarla îmâ edilmiştir.

Gidenler râh-ı ‘ışkıñda buldular Ka‘be-i kerbiñ
Bulanlar haccı lezzâtiñde kurbân olmuş Allâhım (G. 128/6)

Hâzıriniñ cürmünü kıldıñ mu‘âf
Cümle hüccâc-ile vağfede tavâf
Ol haqîkat Ka‘besin itmek tavâf
İtmesin mi derdmend ‘aşık-âmiz (Mr. 34/IV)

Ol haķıķat Ka‘besin ‘āşık tavāf itse n’ola
Anıñ-içün dervîşiniñ işi devrāndır müdām (G. 131/6)

Beyt-i Haķķı nice biñ kez eylese sa‘y [u] tavāf
‘Iyd-ı ekber sırrına irmez ki ķurbān olmayan (G. 157/4)

Kevser

Kevser, cennetteki ırmaklardan birinin adıdır. Kur‘ān’da sadece bir yerde (Şüphesiz biz sana Kevseri verdik. Kevser, 108/1) geçen Kevser hakkındaki bilgi sahih hadislerden edinilmektedir. Dîvân’da cennet ve nûş etmekle birlikte kullanılan kevsere üç yerde rastlanmaktadır.

Bize cennetde virdi hūr [u] ğılmān
Ĥabîbu’llāh elinden kevşer ihsān
Tecellî ay cemālin kıлмаķ ey cān
Ne ni‘ metdir ne ni‘ metdir bu ni‘ met (Mr. 19/IV)

Gel berü sen sırr-ı ‘ışkıñ ĥarf[i] nedir görmege
Ol Muĥammed kevşerinden nûş idip hem ķanası (G. 221/12)

Nūr-ı zāt-ı kibriyādan çün tesellî bulmuşum
Dest-i ķudretten şunulur nûş idince kevşeri (G. 222/7)

Mahşer

“Ölülerin yeniden dirileceği yer ve zaman” (Parlatır, 2006: 999) olan mahşer için Kur‘ānda şöyle denmektedir: “Dağları yürüteceğimiz ve senin yeryüzünü çırılçıplak göreceğin günü hatırla. Biz onları mahşerde toplarız da içlerinden hiçbirini bırakmayız.” (Kehf, 18/47) Dîvân’da da bu anlamda yani gerçek anlamıyla kullanılmıştır.

Gelince mahşer içre faĥr-i ‘ālem
Ĥamuya luĥf [u] ihsānıñla yā Rabb (G. 12/7)

Her kesî ider cihānda defter-i a‘mālını
Der-kenār olduķda mahşer içre mektübun bulur (G. 60/6)

Ĥamu ķullar gelir mahşer yirine
Ki çāre eylemezler birbirine
Getiren anları luĥf-ı ķarîne
Ebū Bekr [ü] ‘Ömer ‘Oşmān ‘Alidir (Mr. 63/III)

Ümmetiñ ĥālî n’olurdu şūr çalındıķda hemān
Luĥf-ile mahşer yirine gelmese sulţānımız (G. 69/7)

Dünyāda olan ĥārdan mahşer günü hem zārdan
Hep dostlarımı nārdan luĥfuñla āzād eyle (G. 186/3)

Sırât

Sırât, Dîvân'da iki anlamda kullanılmıştır. İlk olarak “üstünden geçip cennete gitmek üzere cehennemın üzerine kurulacak olan çok dar ve güç geçilir köprü” (Parlatır, 2006: 1506), ikinci olarak da “doğru yol” (Parlatır, 2006: 1506) şeklinde yer almaktadır.

Varıp âsân-ı vech üzre şırâtı
Giçem maqbûl olanlarıñla yâ Rabb (G. 12/6)

Dünyâya geldiñ nedir murâdıñ
Kırduñ mı dosta gitmege şırâtıñ (Ms. 245/7)

Hakke'l yakîn[e] irmek murâdıñ
Bil anı cāndan 'ışkır şırâtıñ (Ms. 245/237)

Kabirden kalkacak yüzler sürerler
Şırât-ı müstaķim üzre giderler
Cemî' -i ümmetiñ senden dilerler
Şefâ' at yâ Resûla'llâh şefâ' at (Mr. 17/IV)

Gel ey t̄alib Hudâ luţfun dilerseñ
Şerî' atsiz olan ef' âl[i] terk it
Şırât-ı müstaķim üzre giderseñ
Şerî' atsiz olan a' māl[i] terk it (Mr. 18/I)

Bu ümmet hālini cāndan şoranlar
Füyüzâtın ' uşât için virenler
Şırât-ı müstaķim üzre t̄uranlar
Ebū Bekr [ü] ' Ömer ' Oşmān ' Alīdir (Mr. 63/IV)

Haşr u neşr için kurulmuşdur şırâtü'l-müstaķim
Yürüyüp andan geçmeyince bil neler çekseñ gerek (G. 103/5)

Dolaşdı ikisi hāzre muħibbi ağrımaz (?) vara
Şırât-ı müstaķim üzre İmām Zeyne'l- Abā gördüm (G. 130/5)

Şırât-ı müstaķim yolu erenleriñ yol bülbülü
Direner vaşlı gülü *lā-ilāhe illa'llāh* (K. 177/29)

Ramazān Ayı

Ramazān ayı ile ilgili Kur'ân'da “(O sayılı günler), insanlar için bir hidâyet rehberi, doğru yolun ve hak ile batılı birbirinden ayırmanın apaçık delilleri olarak Kur'ân'ın indirildiği Ramazān ayıdır. Öyle ise içinizden kim bu aya ulaşırsa onu oruçla geçirsin.” (Bakara, 2/185) geçmektedir. Bu ay mübârek aylardan biridir.

Fethü'd-dîn Ahmed de Dîvân'ında bu aya değinmiştir. Dîvanda hem Ramazan ayının gelişi hem de bitişi ile ilgili birer şiir bulunmaktadır. 155. şiirde “*Merhabâ*” diyerek Ramazanı karşılarken, 85. şiirde “*el-vedâ*” diyerek Ramazanı uğurlamaktadır. Şiirlerden birer bend örnek olarak aşağıda verilmiştir:

Geldi eyyâm-ı mürûr ile ‘ibâdet sebebi
Merhabâ şehri-i şıyâm mâh-ı mübârek ramazân
Oldu âsâyişim dillerde ferâgat talebi
Merhabâ şehri-i şıyâm mâh-ı mübârek ramazân (Mr. 155/I)

Çarç-ı dünden irtihâl[e] geldiñ ey mâh-ı şıyâm
Hasretiñle kaldı ‘âlem gitdiñ ey mâh-ı şıyâm
Yine teşrifiñle olsa bu gönüller şâd [u] kâm
Hasretiñle kaldı ‘âlem gitdiñ ey mâh el-vedâ‘ (Tb. 85/I)

2.3.1.2. Tasavvuf

2.3.1.2.1. Tasavvufî Tevhîd Anlayışı

2.3.1.2.1.1. Tevhîd

“Tevhîd, ibâdet için teni şehvâtta ve gönlü hatarâtta ayırmaktır. Ve illâ Hak Tealâ vâhiddir. Ve şerîatte tevhîd, Hakk’a birdir diye Hakk’ı birlemektir. Ammâ tarîkatte, gönlü Hak’tan gayrıdan ayırmaktır.” (Seyyid Mustafa Rasim Efendi, 2013: 351) Dîvân’da tevhîd topa, hâl ise çevgâna benzetilmektedir.

Anıñla kapmışım tevḥîd topunu
Gönülde hâl olan çevgân benimdir (K. 51/8)

Tevhîd bir sırdır.

Sırr-ı tevḥîd maḥrem olmak için ey Aḥmed[â]
Gayrıdan kesdim ümidim faẓl-ı rahmetden degül (G. 112/7)

Yâ ilâhî kudretiñ cândan beyân olsa n’ola
Sırr-ı tevḥîd câna cânândan ‘ıyân olsa n’ola (G. 206/1)

Görünen naḳş-ı şüretten yine tevḥîdiñ envârı
Bu sırta vâkıf olmaḳdan olundu ‘ârifân peydâ (G. 6/6)

Tevhîd, varlık şehrinin yıkılıp onun yerine yapılan bir bina gibidir.

Varlığım şehriñi vîrân eyledi başdan başa
Ḳurdular tevḥîd binâsın zıkr-i Sübhân olmuşum (G. 127/3)

Tevhîd bir tohumdur ve bu tohum günün birinde büyüyecek ve meyve verecektir. Bu meyve Hakk’ın feyzidir.

Ekenler tohum-ı tevḥîd bugün üstâd-ı kâminden
Ki Ḥaḫḫı birlemek feyzi ile iŝmârlığın buldu (G. 208/4)

“Lâ ilâhe illallâh (Allâh’tan başka ilâh yoktur)” ibâresi tevḥîdin anahtarındır. Dîvân’da 177. şiir “*lâ-ilâhe illa’llâh*” rediflidir ve şiirde bu lafzın özelliklerine değinilmiştir.

Nuḫkudur iḳrârımıñ resmidir imânımıñ
Zikridir sultânımıñ *lâ-ilâhe illa’llâh* (K. 177/2)

Sırr-ı Ḥudâ maḫremi yaralarıñ merhemi
Erenleriñ reh-beri *lâ-ilâhe illa’llâh* (K. 177/10)

Kim gelirse tevḥîde toğrulup Ḥaḫḫa gide
Ėayrı sevdâyı nide *lâ-ilâhe illa’llâh* (K. 177/32)

Ayrıca Dîvân’da 187. şiir de tevḥîd ile ilgili yazılmıştır ve tevḥîd ile neler yapılabileceği, tevḥîdin içinde neler barındırdığı anlatılmıştır.

Zâtını iḳrârımızdır tâ ezelden tâ ebed
Bî-ŝerîk [ü] bî-naẓîr imânımız tevḥîd ile (G. 187/2)

Çâ[r] ‘anâşır içre ḫalvet eyleyip kesb-i kemâl
Feth idip cennet ḫapusın açavuz tevḥîd ile (G. 187/5)

Tasavvufta amaç, Allâh’ı birlemek, O’nun birliğine gönülden inanmaktır.

Dâ’im olsun maḫşadiñ tevḥîd-i ‘irfân-ı Ḥudâ
Sırrıñ iḳâz eylesin bu ‘ilm [ü] ḫikmetden seni (G. 225/6)

Tevḥîd üç derecedir. Bunlar; tevḥîd-i ef’âl, tevḥîd-i sıfât ve tevḥîd-i zâttır. Tevḥîd-i ef’âl, “sâlikin bütün fiileri hakikî müessir olarak Allâh’tan görmesi”dir. Tevḥîd-i sıfât; “Hak, sâlike sıfatlarla tecellî edince, sâlikin eşyâyı değil, sadece Allâh’ı ve sıfatlarını görmesi”dir. Tevḥîd-i zât ise; “Hak, sâlike zâtı ile tecellî edince, sâlikin eşyânın zâtını değil, mevcûd olarak sadece Allâh’ı görmesi”dir. (Üstüner, 2007: 43-44) Dîvân’da bu mertebelerden sadece tevḥîd-i zât ele alınmıştır. Tevḥîd-i zâta erenlerin Allâh’ı arada hiçbir engel olmadan gördüğü belirtilmiştir.

Râh-ı ‘ıŝḫda nefis atına bindiler
Sa’y idip tevḥîd-i zâta irdiler
Hem ḫicâbsız Ḥaḫḫ cemâlin gördüler
Feyzini pîrim Buḫûrîden alan (Mr. 141/3)

Kelime-i tevḥîddeki *lâ* nefy, *illâ* ise ispat içindir. Bazı kimseler *lâ*da kalmışlar, *illâya* ulaşamamışlardır. Bazıları da hem *lâ* hem de *illâdan* geçmiştir.

Kim ki Aḥmed dāmenin[i] tıtdı açdı bāb-ı ʿışk
Lā diyen sürdüre illā olmadı ʿışkdan naşib (G. 10/7)

Yüz sürüp dergāha Aḥmed maḥv olunca cümleten
Dosta vāşıl ol yürü lā vü illādan giç (G. 25/9)

2.3.1.2.1.2. Vahdet-i Vücûd ve Kesret

Sözlüklerde “birlik, teklik” olarak açıklanan vahdet tasavvufta Hakk’ı temsil eder. Bu yüzden gerçek anlamda birlik Hakk için söz konusudur. Dîvân’da vahdet bazen bir bağa, bazen bir denize, bazen de bir şaraba benzetilmektedir.

Bu fenā gülzārına meyl eylemez ʿāşık olan
Bāğ-ı vahdet bülbülüysen gül-i ter bürhān saña (G. 4/3)

Yoğ olup hem var olanlar baḥr-i vahdetde nihān
Çekdi haṭṭı dest-i kudret anlara buldum devām (G. 126/11)

Hem yakīn olmuş o şūfî vahdetiñ deryāsına
Ben āna sa’y itdigim Aḥmede maḥv olsun diyü (G. 166/8)

Qalmasin aşlā taʿaddüd birlige irsin elin
Nüş idip vahdet şarābın bul rızā-yı lā-yezāl (G. 115/9)

Vahdet meyine irmiş ʿārif diler kim
Mir’āt idinir her dem ol sîret-i insānı (G. 217/3)

İnsanoğlunun bu dünyâya gelmeden önce var olduğu yer olarak vahdet ili gösterilmektedir.

Emr-i Haḥḥ geldim cihāna vahdet ilinden ğarīb
Bir yüze oldum muḳābil gördüm ol yüzden qarīb (G. 10/1)

Bir beyitte de vahdet inciye benzetilerek kullanılmıştır.

İrāde kalmadı aşlā bu ten aşdāfınıñ hükümü
Ki vahdet dürrünüñ emriyle ʿummāna ḥaber geldi (G. 229/3)

Vahdet bir sırdır ve bu sır bir denize benzer, bu âlemdeki yaratılmışlar da suyun üzerinde oluşan hava kabarcıklarına benzer.

Sırr-ı vahdet bir bahirdir kâle gelmez vaşfi hiç
Cümle ʿālem zātınıñ ʿindinde gūyā bir ḥabāb (G. 11/6)

2.3.1.2.1.2.1. Varlık/Vücûd

Vahdet-i vücûd anlayışındaki en önemli hususlardan biri varlık/vücûddur. Fethü’-d-dîn Ahmed de Dîvân’da bu konuya sıkça yer vermiştir.

“Hakikî vücûd sahibi olan Hakk’ın yolundaki en büyük hicâblardan biri, kulun kendinde varlık vehmetmesidir. O’na kavuşmak için, varlık engeli ortadan kaldırılmalıdır.” (Üstüner, 2007: 47)

Varlığın maḥv eyleyip ol dosta vâsıl olmağın
Duyalar ‘irfân yüzünden cümle erbâb-ı kemâl (G. 115/10)

Vücûd [u] varlığın maḥv eyleyen iḳbâle mâlikmiş
Vücûd-ile bütün hâlinde ‘irfân olduğun bildim (G. 122/8)

Maḥv-ı vücûd eyleye ol ḳalmaya hiç sağ-ile şol
Maḫhar-ı tevḫîd ile ol zât-ile bir dâne gelir (K. 54/8)

Vücûduñ maḥv idip teslim idersin
Ḳabûliyyet bunuñ ḳurbânesidir (K. 59/15)

Nefs, varlığın en büyük alametidir. Dünyâyaya olan meyli ve nefsi içinde barındıran varlıktan kurtulunursa, asıl olan varlığa yani Hakk’a ulaşılacaktır.

Pek şaḳın varlık yüzünden virme fırsat nefsiñe
Meyl-i dünyâyı tıraş it gitmesin elden bu çağ (G. 86/8)

Varlığından vazgeçenin Hakk’ı göreceğine de Dîvân’da değinilmiştir.

Len terâni menziline varlığın terk eyleyen
Men re ‘ânî mevhibinden dostu seyrân eyledi (G. 211/5)

2.3.1.2.1.2.2. Senlik, Benlik

“Bilgiye, güzelliğe, güce, mala mülke güvenip kendine varlık vermek” (Üstüner, 2007:51) demek olan senlik ve benlik tasavvufta çokça işlenen konulardan biridir. Vahdet-i vücûda göre Hakk’tan başka varlık yoktur, bu yüzden senlik ve benlikten vazgeçmek gerekir.

Gider benlik ü senlik hep aradan
Gelir zâhir olur sulṫân ilinden (Ms. 245/26)

Maḥv oldu ḳamu benlik ü senlik aradan
Dost vechi çün âyine-i sırdan görününce (G. 200/8)

Hükm eylemekde n’idem Yaradan
Maḥv oldu benlik çıḳdım aradan (Ms. 245/198)

2.3.1.2.1.2.3. Kesret

“Çokluk demek olan kesret, vahdetin zıttıdır. Kesret, bir olan Hakk’ın isim ve sıfatlarıyla tecellî ederek çokluk hâlinde görünmesidir. Vahdetin zuhûrudur. Aslında kesret

yoktur veya kesret, vahdetten başka bir şey değildir.” (Üstüner, 2007: 54) Dîvân’da kesret bir pazara, vahdet ise bir denize benzetilmektedir.

Kim yumardı dünyede bāzār-ı keşretten gözün
Baħr-i vahdetden füyüzāt virmese imānımız (G. 69/3)

Yağdı bu bāzār-ı keşret bağrını ‘āşıklarıñ
Virmeyip fırsat anıñçün nefsiñ ihlāk eyledi (G. 215/2)
Kesrette vahdeti bulmak konusu da en çok işlenen konulardandır.
Keşret içre vahdeti bulmağ ne müşkil ‘āşığa
Eylemek ister gönül ma‘ şük için cāndır ferāğ (G. 86/7)

Kendiñ için bil muhaşşal mantığıñ ihāmını
Aħmedā vahdet bulan keşretten olmuşdur ħalāş (G. 78/7)

Âşıkları kesrette sanmak doğru değildir. Onlar bütün yüzlerde sadece O’nun yüzünü görür.

Derd-i ‘ışka düş olanlar şanmañız keşrettedir
Bağdıgınca cümle yüzden bir yüzü tekrār görür (G. 47/4)

2.3.1.2.1.2.4. Mâsivâ

“Allâh’tan başka her şey”e mâsivâ denir. (Uludağ, 2001: 235) Âşığa maşûk yolundaki en büyük engel mâsivâdır.

‘Âşığa ma‘ şük yolunda şol muğaddes sedd olan
Mā-sivâyı yağma [vü] pür-nār idendir bu gönül (G. 114/5)

Aşk ateşi mâsivâyâ olan meyli de yakar ve insanı vücûdun hükmüne girip perişan olmaktan kurtarır.

Mā-sivāniñ meylini ħarğ eyledi ol nār-ı ‘ışk
Bu vücûdum ħükmünü almış perîşān olmuşum (G. 127/2)

Hakk’a ulaşmak için gönülden ve akıldan mâsivâyı çıkarmak gerekir.

Be-küllî mā-sivā ħubbunu iħrāc eyledim dilden
Görünmek vech-i sultānım muğarrer oldu cān içre (G. 189/5)

Şöyle urdu şıdğ-ile mir’āt-ı ħalbim açmağa
Nūr-ı himmetle silindi mā-sivāniñ defteri (G. 222/3)

Benim bu didelerim Ĥağğda giryān
Çü ħubb-ı mā-sivādan itdik ‘uryān
Ki zāt-ı pāk-i rāhıñda her ān
Tecellî nūr-ı zātıñla kerem ħıl (Mr. 116/VI)

2.3.1.2.1.2.5. Hicâb

Gerçek anlamıyla “perde, örtü” demek olan hicâb, tasavvufta “sâlik ile murâdı arasına giren engel, âşıkı sevgilisinden ayıran perde”dir. (Uludağ, 2001: 168) “Herhangi bir sebeple âşıkı maşûktan uzak tutan mânia, kalbe yerleşen ve hakikatlerin orada tecellî etmesine engel olan sûretler, maddelerin izleri”dir. (Uludağ, 2001: 168)

Hakk’a ulaşabilmek, O’nun yüzünü görebilmek için bütün perdelerin aradan kaldırılması gerekmektedir.

Ref‘ eyle hicâbım göreyim gül yüzünü kim
Derdli dilemek yoluna dermân-ı Muḥammed (G. 31/5)

Cümle hicâbdan giçilir ‘ âleme rahmet saçılır
Zevḳ-ile dilden açılır bâb-ı vefâ vaḳt-i seḫer (G. 55/6)

Râh-ı ‘ ışḳda nefis atına bindiler
Sa‘ y idip tevḫîd-i zâta irdiler
Hem hicâbsız Ḥaḳḳ cemâlin gördüler
Feyzini pîrim Buḫûrîden alan (Mr. 141/III)

2.3.1.2.1.3. Yaratılış

Tasavvufta yaratılış “küntü kenzen mahfiyyen” yani “ben bilinmeyen bir hazîne idim, bilinmeyi diledim, birtakım kimseleri yarattım, onlara kendimi bildirdim ve onlar da beni bildiler” (Yılmaz, 1992: 91) sözüne dayandırılmaktadır.

Saḅa fetḫ eyledim esrâr-ı muḫlaḳ
Ḥaḳîḳatde nefisdir zât-ı muḫlaḳ
Göñülde *küntü kenziñ* sırr[ı] el-ḫaḳḳ
Maḫabbetdir maḫabbetdir maḫabbet (Mr. 16/II)

Şair bu sözü bir hadis olarak ele almaktadır. Oysa ünlü hadis bilginleri bu sözün uydurma olduğunu belirtmektedir. (Yılmaz, 1992: 91)

Çün ḫadîş-i *küntü kenziñ* ma‘ nîsin[i] fehm idip
Resm-i cāniñ bu imiş mihmâni Allâh Hû demek (G. 110/3)

Küntü kenze maḫzen-i esrâr olandır bu göñül
Lî ma‘ allâh sırrına bîdâr olandır bu göñül (G. 114/1)

Üstüner *Divan Şiirinde Tasavvuf* adlı eserinde şöyle demektedir:

Allâh mutlak vücûd sâhibi olarak, kendi gizliliğindeyken, daha zaman ve mekân yokken, onun güzelliğini görecektir göz ve sevecek gönül yoktu. İşte bundan dolayı, Allâh, gizli bir hazîne-yken, kendi güzelliğini görmek ve göstermek için kainatı

yaratmıştır. Sonuç olarak, mutasavvıflarca yaratılışın, var oluşun sebebi aşktır. (Üstüner, 2007: 73)

Kur’ân’da “Ben cinleri ve insânları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zâriyat, 51/56) şeklinde de yaratılıştan bahsedilmektedir.

Bir âyetdir işitdim âftâbdan
Bu ins ü cin yaradıldı o tâbdan
Murâd-ı Hâkık ‘ibâdet ma‘rifetden
Maḥabbetdir maḥabbetdir maḥabbet (Mr. 16/IV)

Dîvân’da yaratılışı anlatan bir diğer âyet olan *kün fekân*’dır (Bir şeyi dilediği zaman onun emri o şeye ancak ‘Ol!’ demektir. O da hemen oluverir. Yâsîn, 36/82).

Ki cānîñ bir şadefdir lâ-mekānı
Nice zâhir olup dürr-i ma‘ânî
Bilem dersēñ ḥaḳîkat *kün fekān*
Maḥabbetdir maḥabbetdir maḥabbet (Mr. 16/III)

Görünce vaḥdetiñ esrārını mir’ât-ı ḥüsnünde
O vechiñ ‘ışık [u] şevkinde olundu *kün fekān* peydâ (G. 6/2)

Yaratılışın ancak aşk için olduğu; bütün feleklerin, bütün mülklerin aşk uğruna yaratıldığı şöyle belirtilmiştir.

İderseñ sözlerim idrāk yaradıldı ḳamu emlāk
Anîñ ‘ışık [u] ḳoḳuz eflāk müdevver olmağa bā‘ iş (G. 22/6)

Bilirseñ sırr-ı Hâkıkdır bunca emlāk
Yaradıldı yer [ü] gök cümle eflāk
Ḥudā luḳfuyla buldum sırr-ı muḡlāk
Didim ez-cān [u] dil *el-ḥamdü li’llāh* (Mr. 183/VII)

Tasavvufî anlayışta Allâh ilk olarak Muhammed nûrunu, sonra da onun nûrundan diğer varlıkları yaratmıştır. İlk nur ve son zuhûr olan bu hakîkate nûr-ı Muhammedî denir. Dîvân’da 76. şiir nûr-ı Muhammed için yazılmıştır.

İbtidâdan doğan nûr-ı Muḥammed imiş
Feyz-i beḳâdan gelen nûr-ı Muḥammed imiş (G. 76/1)

Her cānda nihān olmuş-iken nûr-ı Muḥammed
Ümmetlere iḥsān-ile dünyâda göründü (G. 220/5)

Yaratılışla ilgili diğer kavram da bezm-i elesttir. Bezm-i elest Rabb’in ezelde Ademoğullarının sulplerinden zürriyetlerini alarak ve onları kendilerine karşı şahit tutarak, “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” diye sorduğu ve “Evet, şahit olduk (ki Rabbimizsin)”

cevabını aldığı meclistir. (A'râf, 7/172) Dîvân'da bezm-i elest yerine bezm-i ezel, bezm-i vahdet, elest faslı, ezel gibi kavramlar da yer almaktadır.

Sâķī-i bezm-i elestiñ ħamrını nüş eyleyen
Cüş ider göñlü bahârından o dem 'ummân-ı 'ışķ (G. 92/8)

Derūnuñ 'ışķ-ile toľmuş zebāniñ zıkr-i Sübhānda
Elest bezmindeki peymāneden içmişe beñzersin (K. 145/3)

Ol bezm-i ezel cām-ile bir bāde göründü
Nüş itmege biñ cān-ile fedāda göründü (G. 220/1)

İçip mey dest-i kudretten
Ħayāt bul bezm-i vahdetden
Ħaber al nuķ-ı AĦmedden
Hemān sen iste Mevlāyı (Mr. 227/VIII)

Edeb tarīķat nesli Ħaķķdır olarıñ aşlı
Kudretle elest faşlı şunmuş-idi peymāne (G. 176/2)

Tā-ezelden āšnā-yı 'ışķ-idiñ n'oldu saña
Şadır olan Ħaķķıña fermāna geldiñ bilmediñ (G. 100/2)

Şol ezelden cām-ı 'ışķı nüş idenler her zamān
Bunda huşyār olmamaķ aşlında hicretten degül (G. 112/3)

Yine Kâlû belâ (Evet, şahit olduk ki Rabbimizsin. A'râf, 7/172) ibâresi de Dîvân'da yer almaktadır.

Evveli *ķālû belâ*dan sırra varan bir veliden
Sırr-ı MuĦammed 'Aliden gayrı yola gitmeyelim (G. 123/6)

Mey-ĥāne-i 'ışķından nüş eyleyen aşlından
Ķālû belâ faşlından 'irfānı duyan var mı (G. 238/4)

Ezel baħrinde baħş olmuş hidāyet yā Resūla'llāħ
Seni iķrār iden bulmuş sa' ādet yā Resūla'llāħ (G. 197/1)

Yaratılışta, Kâlû belâ (Evet, şahit olduk ki Rabbimizsin. A'râf, 7/172) diyerek verilen söz ve yapılan antlaşma yani *ahd ü mîsâk* da Dîvân'da yer almaktadır.

Ol ki dostdan ġayrıya meyl itmedi rüz-ı ezel
'Ahd [ü] mîşâķında aşlā bulmadı fırsat ķarîb (G. 10/2)

Ezelden 'ahd [ü] mîşâķım
Saña ķulluķ ide zātım
Ki şimdi olmuşum ķā'im
Nice şükrün idem yā Rabb (Mr. 14/II)

Cān bu bahiri bulsalar evvelki ‘ahdi bilseler
‘Ālem kamu dost olsalar bir vech-ile kâbil olup (G. 15/7)

Qanı yā itdigiñ ol ‘ahd ü mîşâk
O ‘ahde tûrmamak bî-gānesidir (K. 59/5)

Yār ile yār olmak için ‘ahd [ü] mîşâk-ı ezel
Pîr yüzünden âşkâr gördük ezel ikrārımız (G. 71/3)

Hulûş olmak dur[ur] ‘ahdim ezelden
Nedir hâl[i] kâbül olmaz ‘amelden
Hayâl-ile olan tûl-ı emelden
Olur mu hiç vefâ estağfiru’llâh (Mr. 169/II)

2.3.1.2.2. Tasavvufi Kavramlar

2.3.1.2.2.1. Dört Kapı

“Tarîkat ehlinin manevî yolculuğu esnasında geçmesi gereken dört aşama: şerîat, tarîkat, marifet, hakîkat.” (Uludağ, 2001: 110) Bu kavramlar Dîvân’da bazen tek tek, bazen de beraber kullanılmıştır.

Şerîat

Dîvân’da 18. şiir şerîatsiz olan her şeyi terk etmekle alakalıdır. Şerîat her şeyin başı kabul edilmiştir.

Gel ey tâlib Hudâ lutfun dilerseñ
Şerî‘atsiz olan ef’âl[i] terk it
Şirâ‘-ı müstakîm üzre giderseñ
Şerî‘atsiz olan a‘mâl[i] terk it (Mr. 18/I)

Teklîf olan ‘aqlıñdır ol dost-ile ‘ahdiñdir
Ol kapu şerî‘atdır a‘mâl-ile gel yā Hû diyü (G. 167/2)

Tarîkat

Tasavvufta “Hakk’a ermek için tutulan, birtakım kuralları ve âyinleri bulunan yol” (Uludağ, 2001: 338) anlamına gelen tarîkat, Dîvân’da da bu anlamda kullanılmıştır.

Tarîkat fi‘lini icrâ idenler
Bu gurbet dârını koyup gidenler
Rizâsıyla niçe zillet çekenler
Kemâl-ile olur ‘izzetde maḥfûz (Mr. 83/2)

Kamu ma‘denleriñ kânı tarîkat içre erkânı
Tolu dillerde ‘irfânı İmâm Ca‘fer Ziyâ gördüm (G. 130/6)

Marifet

“Sûfîlerin rûhânî hâlleri yaşayarak, manevî ve ilâhî hakîkatleri tadarak (iç tecrübeyle vasıtasız olarak) elde ettikleri bilgi, irfân” (Uludağ, 2001: 234) demek olan marifet Dîvân’da bu anlamıyla kullanılmaktadır.

Yürüyüp ma‘rifet bâbın açanlar
Bu yolda Hakk için cāndan geçenler
Şunup ‘ışkıñ şarābından içenler
Kemāl-ile olur feyzinde maḥfūz (Mr. 83/III)

Bu sırriñ maḥremi olsun Muḥammed sırrını bulsun
Ma‘rifet nūrunu görsün ma‘rifetiñ ziyāsından (G. 180/3)

Hakikat

Tasavvuf Terimleri Sözlüğü’nde “Hakk’ın sâlikten vasıflarını alarak yerine kendi vasıflarını koyması (ittisaf bi-evsâfillâh). Zira kul ile kulda ve kuldan faaliyette bulunan O’dur.” (Uludağ, 2001: 153) diyerek açıklanan hakikat, Dîvân’da da bu anlamda kullanılmış, 20. şiir hakikat üzerine yazılmıştır. Aynı zamanda hakikat güneşe ve denize de benzetilmiştir.

Ḳamu maḥlûḳ ile itmişken ülfet
Derün içre ‘ıyân olmuş ḥaḳîḳat
Bu Aḥmed ḳuluna keşretde vaḥdet
Ne ‘izzetdir ne ‘izzetdir bu ‘izzet (Mr. 19/VII)

Dünyā ile ‘uḳbāyı daḥı terk iden el-ḥaḳḳ
Ma‘nî-i ḥaḳîḳatde biten sırr-ı semendir (G. 61/3)

Ṭulū‘ itse o dem şems-i ḥaḳîḳat
Gönül anıñ seḫer-gāhı degül mi (G. 213/7)

Bilseñ ḥaḳîḳat ‘ilmini dün [ü] gün dost sırrını
Eşyād’olan Hakk zikrini itmek gerekdir istimā‘ (G. 84/2)

Ki mürşidiñi Hakk bilmek ḥaḳîḳat baḫrine varmak
Bu dünyādan gönülün almak ırgür seni Mevlāya (G. 188/10)

Evelden bî-mekān idim
Ḳamu cānlara cān idim
Ḥaḳîḳat sırrı kān idim
Seniñ ‘ışkıñda ey yā Rabb (Tb. 205/I)

Şeriat, tarikat, marifet ve hakikatin berâber kullanıldığı beyitler ve bendler de mevcuttur.

Şeriat ve Tarikat

Tarikatdır saña bundan murādım
Şerī' at cümleñiñ şehānesidir (K. 59/8)

A' māl [ü] şerī' atle Kur'āna uyan gelsin
Erkân-ı tarikatle meydāna giren gelsin (G. 147/1)

Şeriat ve Hakikat

Olur hāşıl şerī' atle haqīkat
Kamunuñ kesb için kār-hānesidir (K. 59/9)

Marifet ve Hakikat

Bu rāh-ı Haqka kim girdi vişāliñ güllerin derdi
Haqīkat [ü] ma' rifet zātı nūrān olduğun bildüm (G. 122/9)

Bu rāh sırr-ı haqīkatden girenlere ma' rifetden
Bunuñ zevki şafāsından kesenler meyl[i] dünyādan (G. 181/4)

Tarikat ve Hakikat

Tarikat içre haq erkānı bilmek
Ne devletdir ne devletdir bu devlet
Haqīkat içre şol ' irfānı bilmek
Ne devletdir ne devletdir bu devlet (Mr. 19/I)

Bir luṭf [u] gānīmetdir pīrān-ı tarikatdır
Meydān-ı haqīkatdır ' irfān-ile gel yā Hū diyü (G. 167/5)

Şeriat, Tarikat ve Hakikat

' İlm-ile şerī' atden erkān-ı tarikatden
Ol kân-ı haqīkatden ' irfān[ı] ider teşrif (G. 90/2)

Tarikat, Marifet ve Hakikat

Tarikat sırrını görsün haqīkat baħrine girsin
Ma' rifet nūrunu bulsun bulan pīri gīnāsından (G. 181/2)

Şeriat, Tarikat, Marifet ve Hakikat

Şerī' atle ' amel idip tarikat kolumu tıtuṭup
Haqīkat [ü] ma' rifet kenzi tolar *ḥubbu li'llāha* (G. 179/2)

2.3.1.2.2.2. Tasavvufî Hâl ve Makâmılar

2.3.1.2.2.2.1. Müşahede

2.3.1.2.2.2.1.1. Basîret

Tasavvufta kutsiyet nûruyla aydınlanmış kalbin, nesnelere hakîkati ve içyüzünü görebilme gücü anlamına gelen basîret, Dîvân'da da bu şekilde kullanılmıştır. (Uludağ, 2001: 67)

Şâir itikatsızlığın basiret gözüne bir toz olduğunu ve bu tozu silmenin de şeriatin özü olduğunu belirtmektedir.

Başîret gözünüñ ilhâd tozudur
Silen anı şerî' atîñ özüdür
Degül benden bu sırrımıñ sözüdür
Şerî' atsız olan aḥvâli terk it (Mr. 18/6)

Esmâyla tezekkür olunan zât-ı müsemmâ
Envâr-ı başîretle tecellâ-yı güşâyız (G. 72/5)
Allâh ancak basîretle görülebilir.
Her kim ki mülâzımdır luḫfuñ demine cânı
Ol gördü başîretle âyîne-i Raḫmânı (G. 217/1)

2.3.1.2.2.2.1.2. Keşf

“Perde arkasında ve aklın ötesinde gâib olan bazı şeyleri bilme ve Allâh'ın tecellîlerini temâşâ etme” (Üstüner, 2007: 133) anlamına gelen keşf, Dîvân'da genellikle keşf olmak, keşf olunmak olarak kullanılmıştır.

Cümle mevcüdâtı bir bir gördü bu cânım gözü
Keşf-i ihlâl oldu cümle ḫalmadı aşlâ hicâb (G. 11/3)

‘İlm-i ledün keşf oluna müşkil olan ḫâl biline
Gel gidelim cân iline ‘azm-i beḫâ vaḫt-i şehër (G. 55/9)

Pek şaḫın nâ-ehl olandan keşf-i esrâr eyleme
Ḫâliñ ‘arz eyleme kim erbâb-ı şefḫatden degül (G. 112/6)

2.3.1.2.2.2.1.3. Nazar

Nazar, “şeyhlerin ve ermişlerin müritlere ve sülûk ehline bakışı”dır ve bu bakış müritlerin “ruhlarına tesir ederek onlara yeni bir şekil verir.” (Uludağ, 2001: 268) Dîvân'da genelde “nazar kılmak” şeklinde kullanılmasının yanı sıra “bakmak” anlamıyla da yer almaktadır.

Bunca dem dost zülfüne ber-dâr olup Maşûrveş
Her nazar ḫıldıkça ḫâliñ çün şî'âr olmaz mı hiç (G. 24/2)

Hem cānıma cānān nazarı ‘ aks olununca
İsm oldu nihān sırr-ı müsem māda Muḥammed (G. 33/6)

Noḡta-ı zātıñ göñlümün içre bir ‘ ummān olur
Bir nazar kılsañ kamu derdlilere dermān olur (G. 43/1)

Nazar kııl ‘ ālem-i ervāḡa bir kez
Kamu ol bādeniñ mestānesidir (K. 59/2)

2.3.1.2.2.2. Yakîn

“Kesin ve apaçık bilgi” anlamına gelen yakîn, bir şeyi “delille değil, îmân gücüyle apaçık olarak görme” (Uludağ, 2001: 378) ve “manevî gerçekleri kalp gözü ile temâşâ etme”dir. (Üstüner, 2007: 134) Yakîn üç türüdür:

İlme’l yakîn: “Bir şey hakkında habere dayanan kesin bilgi” (Uludağ, 2001: 378)

Ayne’l yakîn: “Bir şey hakkında görme yoluyla elde edilen kesin bilgi” (Uludağ, 2001: 378)

Hakke’l yakîn: “Bir şey hakkında o şeyi yaşayarak, onunla haşır neşir olarak elde edilen kesin bilgi” (Uludağ, 2001: 378)

Dîvân’da her üç yakîn türü de geçmektedir.
Maḡhariyyet oldu çün Ḥaḡḡe’l yakînden āşḡār
Anıñ için didiler Aḡmed saña her ān (?) baña (G. 9/10)

Bu ‘ıyāndır fark-ı farka irmedikçe Aḡmedā
Olmaya ḡaḡḡe’l yakîn ‘ ayne’l yakîn[in] bilmeyen (G. 158/7)

‘ Aks idip āyîne-i ‘ ayne’l yakîn bî-iştibāḡ
İrmedim ḡaḡḡe’l yakîne maḡv-ı her var olmadan (G. 164/38)

Bu bezmiñ vāşılı her kim olur cānānı her cānı
Ebed ‘ āşıklara ḡaḡḡe’l yakînden söylenir adı (K. 207/12)

İdüp ‘ ayne’l yakînden daḡı ḡaḡḡe’l yakîn[iñ] fer‘i
Maḡāmatıñ ḡamusundan özü ḡayyārlıḡın buldu (G. 208/8)

Ḥaḡḡe’l yakîn[e] irmek murādıñ
Bil anı cāndan ‘ ışḡdır şırātıñ (Ms. 245/237)

Ger taşavvufdan ḡaberdār olmadı zāhir-perest
Varamaz ‘ ayne’l yakîne evvel ‘ ilmin bilmeyen (G. 158/6)

Fark-ile ‘ ilme’l yakînde Ḥaḡḡıñ eyleyip
Cān-ile ‘ ayne’l yakînden perteviñ şaldıñ ise (Tb. 243/IV)

Zātiyye ile ‘ilme’l yakīnden
Terbiyye-i bi’l-‘ayne’l yakīnden (Ms. 245/230)

2.3.1.2.2.2.3. Cem-Fark

Cem’, “Hakk’ı halsız temâşâ etme, halkı değil yalnızca Hakk’ı seyretme, bütün eşya ve varlıkların Allâh sayesinde mevcut olduklarını görme, her şeyi Allâh’tan görme” (Uludağ, 2001: 87) anlamındadır. Dîvân’da cem’in yanında cem’-i cem’ veya cem’ü’l-cem’ de kullanılmaktadır. Cem’ü’l-cem’, “sâlikin ne kendini ne de halkı görmesi, yalnızca hakikat sultânını görmesi”dir. (Uludağ, 2001: 87)

Ahmedin elden ele cem’-ile cem’ in bula
Luţf-ile geldi dile Yûnus [u] Mısrî baña (G. 8/9)

Cem’ ü tafşilîñ bu ‘âlem içre izhâr itmege
Çıkmışım cennet içinden fazl-ı ebhâr olmadan (G. 164/11)

Cem’-i cem’iden zühûra geldi Sultânü’r-rüsûl
Sırr-ı Mî’râc zâhir oldu münkir âgyâr olmadan (G. 164/34)

Naql olundu hep erenler feyz-i cem’ ü’l-cem’-ile
Fethü’ d-dîn Ahmediñ cânı oldum vahdet ile nakşbende (G. 236/8)

Tefrika, gönülde türlü endişelerin var olması ve dikkatin dağılması hâlidir ve kesreti ifade eder. Kısaca mâsivâyı Allâh’a ait olarak görmektir. (Üstüner, 2007: 137-138) Dîvân’da bu anlamıyla kullanılmasının yanında “ayırarak, ayrılık, dağıtmak” (Üstüner, 2007: 137) anlamlarında da kullanılmıştır.

Zâtıyla şifât farkını tahkîke ir[er]señ
Ol hüccet-ile bürhân-ı âmâde Muhammed (G. 33/5)

Bu ‘ıyândır fark-ı farğa irmedikçe Ahmedâ
Olmaya haqqe’l yakīn ‘ayne’l yakīn[in] bilmeyen (G. 158/7)

Yüreginde derd-i ‘ışk olan müdâm dâ’im âh idip iñler
Farğa fark irişince derdini dermân bula (G. 204/5)

Maḥv-ile baqsam yokdur görünür
Farğ-ile baqsam cümle dirilir (Ms. 245/196)

2.3.1.2.2.2.4. Havf u Recâ

Tasavvufta “Allâh veya gazabı veya azabı ve cehennem korkusu” (Uludağ, 2001: 161) anlamına gelen havf ve kalbin hoşlandığı bir şeyi beklemesinden duyduğu rahatlık ve

ferahlık olan recâ Dîvân'da hem ayrı ayrı hem de beraber kullanılmaktadır. (Uludağ, 2001: 288) Bu anlamların yanında havf, korku; recâ da istek anlamıyla yer almaktadır.

Bulan bunu terk itmez havf olan yola gitmez
Düşmânları itmez *lâ-ilâhe illa'llâh* (K. 177/19)

Ezelden havf [u] haşyetden giçirdiñ
Saña ' aşıkları şâniñla yâ Rabb (G. 12/5)

' Aql-ı ma' aş bunda kalır dost koğusu anda gelir
Derd-i dile çâre olur ' arz-ı recâ vaqt-i seher (G. 55/4)

Çü sırrıñ râhına düşdü bu cânım
Keremiñ bahrine irgür çü kânım
Recâmdır kim sırr-ı zâtıñ Sübhânım
Tecellî nür-ı zâtıñla kerem kııl (Mr. 166/IV)

Aña teslim cân idip havf [u] recâdan geçüben
Sürebildiñ mi o nefsiñdeki şeytân olanı (G. 240/3)

2.3.1.2.2.2.5. Zühd

Zühd için Üzgör “asl-ı maksûda dirler ve dahı i'râz itmeğe dirler şol şey'den kim Hak yolunda nefse şer ola kurb-ı Hak'dan mâni' ola” (Üzgör, 1995: 291) der. Bayburtlugil ise “Nefsin dünyâdan zevk aldığı an, dünyâ malından ve boş konuşmaktan yüz çevirmektir” (Bayburtlugil, 1985: 354) şeklinde açıklamıştır. Dîvân'da da bu anlamda kullanılmaktadır.

Zühd ü taqvâ ile hem-dem-i güşe-i mescidin
Niçe müddet boynum egdim rüz [u] şeb kıldım kıyâm (G. 126/3)

Aşkın olduğu yerde ne zühd ve takva ne de zevk ve taat kalır.

' Işık gelince zühd ü taqvâ zevk [ü] tã' at mahv olup
Dost[un] benden yaqın olduğun bildim tamâm (G. 126/6)

Kişinin bu dünyâdaki amacı cennete ve onun içinde saklı güzelliklere sahip olmak ise o kişi zühd hâlidir.

' Aql-ı ma' aş mezhebi cennet için mu' idi
Hürî olan maqşadı zühde varandır gönül (G. 139/8)

2.3.1.2.2.2.6. Rıza

Rızâ için Uludağ *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*nde şöyle demektedir:

Cüneyd'e göre, irâdeyi ortadan kaldırmak; el-Kannâd'a göre, kaderin acı tecellîleri karşısında kalbin huzur ve sükûn hâlinde olması; İbn Atâ'ya göre, Hakk'ın ezeli

tercihini gören sâlikin onun kendisi hakkındaki tercihinin kendisi için yaptığı tercihten daha iyi olduğunu kavrayarak kızmayı ve şikâyeti bırakmasıdır. (Uludağ, 2001: 291)

Dîvân'da “hoşnut ve memnun olma hâli” (Uludağ, 2001: 291) anlamıyla da kullanılmaktadır.

Dilerseñ kendü ‘ aklıñla vişâl-i dosta irmeklik
Direm aniñ-içün rāh-ı rızâdan dürlü nāz olmaz (G. 67/8)

Âşığın tek derdi, Allâh’ın rızâsını kazanmaktır. Onun cennete ve diğer güzelliklere ilgisi yoktur.

İltimâsı yokdur aniñ cennet [ü] hūrî için
Bir rızâdır maqşûdu hicrân [u] işâl istemez (G. 68/3)

Âşık Hakk’ın rızâsını kazanabilmek için gece gündüz âh u zâr eder, ağlar.

Ṭarîkat içre mürşidler kamu ‘ uşşâka luṭfuñdur
Rızâ dergâhında giryân olmuş Allâhım (G. 128/7)

Der-iseñ ‘ akla danışma
Rızâdan gayra yapışma
Taşarruf kaydına düşme
Hemân sen iste mevlâyı (Mr. 227/VI)

2.3.1.2.2.2.7. Sabr

Tasavvufta “başa gelen musibetlerden dolayı Allâh’tan başka kimseye şikâyetçi olmamak, sızlanmamak, yakınmamak, kendini acındırmamak” (Uludağ, 2001: 298) anlamına gelen sabır, Dîvân’da da bu anlamda kullanılmaktadır.

Şabr ile tevekkül ḳapusun bekleyen ‘ âşık
Şol fahr ile eyleyen ol şâhı bulurmuş (G. 75/3)

Ḳomuşam şabrımı şeyhim öñünde
Aniñ Eyyübleyin dermâna geldim (G. 133/7)

Vahdet ilinde bulan zîkr-i Ḥaḳı söyleyen
Faḳr ile fahr eyleyen şabra varandır göñül (G. 139/6)

2.3.1.2.2.2.8. Tevbe

Tevbe; sözlük anlamıyla “dönmek”, tasavvufî anlamıyla “kusurlu şeylerden vazgeçerek, Hakk’a yönelmek”tir. (Üstüner, 2007: 138) Dîvân’da 169 ve 193. şiirler tevbe sözü olan “estagfirullâh” ile yazılmıştır. Şiirlerden bir bend ve bir beyit aşağıda verilmiştir.

Uyup nefse ne kim ben işledimse
Nedâmetler aña estağfiru'llâh
Eger ğafletle kendim bilmedimse
Peşimânlar aña estağfiru'llâh (Mr. 169/1)

Ey dest-gîre bî-çâre zikriñle anlar *estağfiru'llâh*
Tübtü ila'llâh el-heyту қalbi 'emmâ siva'llâh
' Afvîñ diler kim yüz kere eyler *estağfiru'llâh*
Tübtü ila'llâh el-heyту қalbi 'emmâ siva'llâh (Mr. 193/1)

2.3.1.2.2.9. Tevekkül

“Tevekkül, tasavvufî düşüncede bir sonuca ulaşmak için gerekli tedbirleri aldıktan ve şartları eksiksiz bir şekilde hazırladıktan sonra, o neticenin elde edilmesini Allâh'tan beklemek ve bilmek anlamındadır.” (Üstüner, 2007: 150) Dîvân'da da bu anlamda kullanılmıştır.

Sermāye budur t̄alibe şabr ile tevekkül
Faqr âteşi hem söndürülür baqr-i ğınādan (G. 137/11)

Teslîm-i tevekkül ile vü rızā bābında olan er kim
Şığmaz imiş anıñ ğubbla ' işqa kamu kevn ü mekāna (G. 190/8)

Hem tevekkül eyle Haqqā ğāşıl olsun bir ğınā
Ol ğınā-ile alır faqr u zilletden seni (G. 225/5)

2.3.1.2.2.3. Seyr ü Sülûk ile İlgili Kavramlar

2.3.1.2.2.3.1. Riyâzet

2.3.1.2.2.3.1.1. Riyâzet

“Tasavvuf yolunun esaslarından biri olan riyâzet, sâlikin nefsinin arzuladığı şeyleri yapmamasıdır. Dünya lezzetlerinden ve rahatından uzak, perhiz ve kanaatle yaşamadır.” (Üstüner, 2007: 161) Dîvân'da bu anlamda kullanılan riyâzet, ta'ab kelimesiyle birlikte yer almaktadır.

Ol kadar cihād-ı ekber hem riyāzāt u ta' ab
Çekdigimce varlığımdan ölmedim ki kırtulam (G. 126/4)

Çünkü çekdirdi riyāzāt ta' abların nefisim
Gezmişim fāñ cihānda post bulunca serseri (G. 222/4)

2.3.1.2.2.3.1.2. Halvet

Tasavvufta; “ne bir meleğin ne de diğer herhangi bir kimsenin bulunmadığı bir hâlde ve yerde Hak ile sırren konuşmak, rûhen sohbet etmek” ve “mâsivâdan ilgiyi kesip

tamamen Allâh'a yönelmek ve kendini ibâdete vermek" (Uludağ, 2001: 156) anlamına gelen halvet Dîvân'da da bu anlamda kullanılmıştır.

Bir mu'azzam halvet oldu bu 'anâşır hırkası
Cümle mevcûd 'aks idip mir'ât-ı dilden açmışız (G. 70/6)

Çā[r] 'anâşır içre halvet eyleyip kesb-i kemâl
Fetḥ idip cennet kapusun açavuz tevḥîd ile (G. 187/5)

Naḳl olunduñ halvet içre şundular demden şarâb
Çünkü geydi rûḥuñ ol demde 'anâşır câmesi (G. 239/4)

Dîvân'da halvet bir saraya benzetilmiştir.
Ḥalvet serâyım döşendi gâyet
Zevḳ ile aña kıldım 'ibâdet (Ms. 245/77)

2.3.1.2.2.3.1.3. Erbain

Tasavvufta erbaîn, "dervîşin kırk gün süreyle özel bir mekânda inzivâya çekilip kendisini ibâdete vermesi"dir. (Üstüner, 2007: 165) Şâir Dîvân'da, anne karnında erbâini tamamladığını belirtmektedir.

Raḥm-ı mâder içre bunca erba'în oldı tamâm
Ḥicret itmeklige naḳle irmişim yâ Hû diyü (G. 165/4)

2.3.1.2.2.3.2. Kerâmet

Kelime anlamı "yücelik, yükseklik, cömertlik, azizlik" (Üstüner, 2007: 168) olan kerâmet, tasavvufta "peygamberlik iddiasıyla ilgisi olmaksızın bir kişide harikulade bir hâlin zuhûr etmesi"dir. (Uludağ, 2001: 208-209) Dîvân'da da bu anlamda kullanılmaktadır.

Eglenip keş ü kerâmetle yoluñdan ḳalmayıp
Ḳarşıña her ne gelir şuḡrâ [vü] kübrâdan giç (G. 25/7)

Kerâmet şâhibi olsañ
Ḳamuya cân olup ḫolsañ
Şaḳın aldanma 'âşıkçañ
Hemân sen iste mevlâyı (Mr. 227/V)

2.3.1.2.2.3.3. Menzil

"Makâm, konak, durak, mertebe; seyr ü sülûk esnasında varılan ve geçilen konaklama yerleri" (Üstüner, 2007: 152; Uludağ, 2001: 241) demek olan menzil, Dîvân'da hem tasavvûfî anlamda hem de gerçek anlamıyla kullanılmıştır. İncelemede menzil, makâm ve mertebe aynı başlık altında ele alınmıştır.

Kârbân-ı 'ışık içinde râh-ı Ḥaḳḳa gitmege
Menzil-i maḳşûda irmek 'ışık-ile bâzârımız (G. 71/7)

Len terānī menziline varlığın terk eyleyen
Men re 'ānī mevhibinden dostu seyrān eyledi (G. 211/5)

Cānını her kim virir bu sırra vākıf olmağa
Ol maḳāma irişenler görmeye bir dem 'azāb (G. 11/7)

Be-küllī sırr-ı mevcūda hem işbāt-ile nāsūtda
Maḳām-ı ḳuds-i lāhūtda iren bīdār imiş el-ḫaḳḳ (G. 96/6)

Mertebe-i salṭanatdır bu Ḥudā da' vet idip anı
Giderken 'izz ü nāz-ile melekler gördüler gönlüm (G. 120/3)

2.3.1.2.2.3.4. **Telvîn ve Temkîn**

“Telvîn bir hâlden diğerk hâle geçme, temkîn istikâmet üzere karar kılma ve iyice yerleşme makâmı anlamındadır.” (Üstüner, 2007: 253) Dîvân'da sadece birer yerde geçmektedir.

Mü 'ezzin rāh-beriñdir nuṭḳunu zāyi' eyleme bir dem
Düşüp ḳalbi telvîne cehennemden zarar görme (K. 185/4)

Ol yār [u] cāna oldum muvāfiḳ
Taḫrīk [ü] temkîn her ān muṭābıḳ (Ms. 245/64)

2.3.1.2.2.3.5. **Tesbîh**

“Hakk'ı takdîs ve tenzîh etmek, onun her türlü kusurdan arınmış olduğunu dile getirmektir. Bu maksatla sübhanallâh (Allâh'ım, seni tenzîh ve takdîs ediyorum) demek”tir. (Uludağ, 2001: 348; Üstüner, 2007: 159) Tesbîh, Dîvân'da dört yerde geçmektedir.

Sende tesbîh [ü] temcîde şafâlar virilir
Dilde āgâh olana nūr u ziyâlar görünür
Vāşıl olmaḳ dileyen cānlarda ḳadriñ bilinir
Merḫabâ şehir-i şıyām mâh-ı mübârek ramazân (Mr. 155/III)

Göñül tesbîh[i] bil sırr-ile hem bürhândadır dâ'im
Ḥaḳıḳat baḫrine ānım varup ḫālî oturma (K. 185/1)

Ol dem melâ'ik tesbîh [ü] tahlîl
Eyler idim ben her emre te'cîl (Ms. 245/36)

2.3.1.2.2.3.6. **Velâyet**

Velîlik, ermişlik, Hakk'ın kulunu, kulun Mevlâ'sını dost edinmesi, Allâh ile kulu arasındaki karşılıklı sevgi ve dostluk; Allâh'ın kulun (ibâdeti tâat gibi) işleri kendi

üzerine alması; Allâh'ın kulun, kulun da Allâh'ın velisi (vekili) olmasıdır. (Uludağ, 2001: 371)

Kur'ân'da bu konu hakkında “Allâh da mü'minlerin (velisi) dostudur. (Âl-i İmrân, 3/68; Bakara, 2/227) denmektedir. Dîvân'da velâyet bu anlamıyla yer almaktadır.

Cümle diller içre bulmuş ' izzeti
Hakk aña virmiş velâyet devleti
' Âlem içre öyle cân ey Aḥmedâ
Kıymetin bilenlere bir dânedir (Mr. 40/V)

' Âşıka ma' şük tecellî kılsa mir'âti benim
Sır içinde görünen gizli velâyet bendedir (G. 48/9)

Vechümde yer[i] bellü durur sırr-ı velâyet
İkrâr ile her dem görünür sırrum ' ıyânı (G. 226/9)

2.3.1.2.2.3.7. Vird

“Düzenli bir şekilde belli zamanlarda okunmak üzere âyet, hadis ve ermişlerin sözlerinden derlenmiş dualar” (Uludağ, 2001: 374) olan vird, Dîvân'da iki yerde zikredilmektedir.

Seni görmeyeniñ bir oldu derdi
Göñülde göreniñ artmağda virdi
Şükür bu cânım zâtıñı gördü
Tecellî nür-ı zâtıñla kerem kııl (Mr. 116/III)

Çün şalât-ı pâkiñi kıil-ile evrâd eyleyen
Ol kişiye nür-ı vechiñ görmege bürhân olur (G. 43/2)

2.3.1.2.2.3.8. Zikr

Kelime anlamı “anmak, hatırlamak, yâd etmek” (Uludağ, 2001:385) olan zikr, tasavvufta “Allâh'ı anmak ve hatırlamak”, (Uludağ, 2001:385) “Allâh adının tekrarlanması” (Üstüner, 2007: 153) demektir. Dîvân'da çok kez geçen bu kelime tasavvufî anlamıyla kullanılmıştır.

Ancak mâsivâya yüz çevirip de sadece Hakk'ı zikretmek ile meşgul olanlar, hakîkate ulaşabilecektir.

Terk-i ' alâ 'iğ kılıp zikr ile meşgûl olup
Şems-i ḥakâ 'iğ doğup ' aks ola nûru baña (G. 8/2)

Şair, zikri nefsi öldüren bir silaha benzetmiştir.

Kim mücâhid girdiler meydân-ı ' ışka derd-ile
Nefsine gâlib olanlar zikri kılmışdır silâḥ (G. 26/2)

Aşk şarabını içip şeyhinin her dediğini kabul eden ve gece gündüz Hakk'ı zikredenler asla yabancı değildir.

Kim elinden bādeyi nūş eyleyen
Her ne nuṭṭ eylerse anı diñleyen
Gice gündüz zıkr-i Ḥaḳḳı söyleyen
Şanmasınlar ol kişi bī-gānedir (Mr. 40/3)

2.3.1.2.2.4. Kalble İlgili Kavramlar

2.3.1.2.2.4.1. Cezbe

“Kesble tahsîli ve nutk ile ta'rîfi mümkün olmayan muhabbet-i zâtiyye” (Seyyid Mustafa Rasim Efendi, 2013: 367) olarak tanımlanan cezbe “İlâhî inâyetin gereği olarak Cenâb-ı Hakk'ın, kendisine giden yolda ihtiyaç duyulan her şeyi kuluna bahşedip çabası ve çalışması olmaksızın onu kendisine çekmesi ve yaklaştırması”dır. (Uludağ, 2001: 90) Dîvân'da cezbe bu anlamıyla yer alırken cezb etmek, cezb olunmak, cezb-i insân gibi ibâreler de bulunmaktadır.

Elinden cezb-i feyziñ şarâbın nūş idip Aḥmed
İle ayılmayıp her anda sulṭândan ḥaber söyler (G. 53/11)

Bir cezbedir ḥalk[1] çeker cān gözünüñ sermāyesi
Çün muntazır cezb itmede her gūşede mey-ḥāneler (G. 64/7)

Cennet içre rāḥat itmez arz-ı dîdār isteyen
Şol cemālu'llāhı gör cezb-i insāndan ğaraż (G. 80/11)

Cezb olunan vaḥdete sırra varan ḥazrete
Vāşıl olan ol zāta derde doyandır gönül (G. 139/11)

2.3.1.2.2.4.2. Fenâ-Bekâ

Tasavvuf yolunu seçen mürid, bir mürşidin gözetim ve denetimi altında, Kabiliyetine göre değişen süreler içinde çeşitli riyâzet ve mücâhedelerle nefsini terbiye eder. Bu terbiye ve tezkiye sonucunda ulaşılan noktaya fenâ ve bekâ adı verilir. (Üstüner, 2007: 172)

“Fenâ, kulun kendi fiil ve davranışlarını görmekten fânî olup, gerçek kul olma noktasına ulaşmasıdır. Varlığı, Hakk'ın varlığında yok etmektir.” (Üstüner, 2007: 172) Dîvân'da bu anlamıyla sadece bir kez kullanılan fenâ, genellikle “fânî, dünyâ, mâsivâ” gibi anlamlarda kullanılmakta, bazı beyitlerde gül bahçesine benzetilmektedir.

Fenâ-ender-fenâda kâ'im olmak
Be-küllî varlığın üzmeklik oldu (G. 214/6)

Bu fenâ gülzârına meyl eylemez ‘ âşık olan
Bâğ-ı vaḥdet bülbülüyseñ gül-i ter bürhân saña (G. 4/3)

Gelmişiz kevn-i mekāna emr olup devrân-ile
Bu fenâya ‘ âlem-i dâr u beḳâdan gelmişiz (G. 70/4)

“Bekâ, kulun Hakk’ın bütün eşyâdaki tecellisini görmesidir. Kulun her şeyini Allâh’la kâim görmesi ve bilmesidir.” (Üstüner, 2007: 172) Dîvân’da hem bu anlamda hem de “ölmezlik, ebedîlik” (Parlatır, 2006: 174) anlamında kullanılmıştır.

Ḥudâ virdi aña sırr-ı beḳâyı
Ḳamu ‘ âşıklara baḫr-i vefâdır (G. 37/4)

‘ İlm-i ledün keşf oluna müşkil olan ḫâl biline
Gel gidelim cân iline ‘ azm-i beḳâ vaḳt-i seḫer (G. 55/9)

Nice itsin bu beḳâ olmayan eşyâya nazar kim
Alamaz gönle aniñ şöhretini fânî cihândır (G. 57/4)

Dünyâniñ yoḳdur beḳâsı sende bildik ḳâl-ile
Ḥâl ile bilmek odur kim anı terk itmek gerek (G. 105/5)

Dîvân’da fenâ fillâh ve bekâ billâh da kullanılmıştır. Fenâ fillâh, “kulun beşerî vasıflardan ve aşağı arzularından sıyrılıp ilâhî vasıflarla donanması” (Uludağ, 2001: 134) bekâ billâh ise “Allâh’ta bâkî olma hâli”dir. (Uludağ, 2001: 71)

Kendünü odlara atan şol Ḥalîlu’llâh gibi
İsteyen o[n]dan selâmet var mı fenâ fi’llâhdan (K. 149/3)

Cânını ḳurbân idenler ‘ ıyd-ı vasla irdiler
Geldi tekbiriñ şadâsı saḳf beḳâ bi’llâhdan (K. 149/4)

Fenâ fi’llâh beḳâ bi’llâh olup ‘ avn-ı Ḥudâ birle
Ulu dergâha yol bulmuş biz naḳşilerdeniz (K. 192/3)

2.3.1.2.2.4.3. Mahv u İsbât

“Mahv, bir şeyin izinin kalmayacak şekilde ortadan kaybolması, kulun fiillerinin Hakk’ın fiillerinde/zâtında fânî olması, sâlikin, alışkanlıklarından gelen kötü sıfat ve huylarını ortadan kaldırması”dır. (Üstüner, 2007: 174)

Vücudunu, nefsinin mahveden kişinin tek işi Allâh’tır. O’ndan başka düşüncesi yoktur ve her anını O’nu zikrederek geçirir.

Maḫva gelir ol kişi maḫz-ı ḫayırdır cünbişi
Ḥaḳḳ-iledir her işi ḳuṭb-ı ‘ ale’l-infirâd (G. 30/8)

Hakk'a ulaşabilmek için sahip olunan cân ve tenden/vücûddan geçmek gerekir.

İster isen Hakkı sen maḥv ola kim cân u ten
Cümle zî-rûḥa ben iḥsân-ı bürhânım bugün (G. 38/5)

Maḥv-ı vücûd eyleye ol ḳalmaya hîç şağ-ile şol
Maḥzar-ı tevḥîd ile ol zât-ile bir dâne gelir (K. 54/8)

Kendüñi maḥv eyleyip ol zât-ı Hakkı bulmağa
Ma' nî-i vicdân-ile imâna geldiñ bilmediñ (G. 100/10)

Varlığıñ maḥv eyleyip ol dosta vâşıl olmağıñ
Duyalar ' irfân yüzünden cümle erbâb-ı kemâl (G. 115/10)

Nefsini mahv eden kişi küçücük bir katre iken birden bir ummâna dönüşür.

' Aşığa ma' şükunuñ hem luḥf baḥri cüş idip
Maḥv idip bir ḳatre iken Aḥmed[â] ' ummân ider (G. 52/6)

Vücûdunu mahv eden kişi bu dünyâda da âhirette de ihyâ olur ve o kişiye türlü
ihsânlar bahş olur.

Vücûdun maḥv iden ihyâ olurmuş
Cemâli bâ-kemâliñi görürmüş
O ḳula dürlü iḥsân[1] olurmuş
Seni iḳrâr iden elbet efendim (Mr. 129/IV)

Hakke'l yakîne varabilmek için de bütün varlığı yok etmek gerekir.

' Aks idip âyîne-i ' ayne'l yaḳîn bî-iştibâh
İrmedim ḥaḳḳe'l yaḳîne maḥv-ı her var olmadan (G. 164/38)

Maḥv ile ilgili bazı beyitler de şöyledir:

Maḥv oldu ḳamu benlik ü senlik aradan
Dost vechi çün âyîne-i sırdan görününce (G. 200/8)

Hükm-i Yezdân birle dâ'im kendini maḥv eyleyip
Öyle ' aşıḳ mâlikü'l-mülk kevn ü mekân olsa n'ola (G. 206/6)

İdüben maḥv-ı vücûd zâtıñ[a] âyîne olup
Görebildiñ mi ḳamu cânlara cân olanı (G. 240/7)

Sözlükte “şâhit ve kanıt göstererek bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkarma”
(Parlatır, 2006: 763) olarak açıklanan isbât tasavvufta “vuslat hâllerinin gerçekleştirilmesi,
çoşkun muhabbetin tesiriyle her şeyi Hak'tan görmesi, sâlikin iyi huylar kazanıp
ibâdetlerini yapması ve Hakk'ın açıkladığı ve meydana çıkardığı şey”dir. (Üstüner, 2007:
174) Dîvân'da genellikle sözlük anlamıyla kullanılmıştır.

Nefsin işlâh eyleyip ma‘ nâ yüzünden şübhesiz
Sırr ilin işbâtı küll-i sırr-ı nâsûtun bulur (G. 60/7)

Kim ezel Âdem yüzünden zâtını ikrâr iden
Bunda işbât eylemekdir vaşf-ı imândan ğaraż (G. 80/3)

Be-küllî sırr-ı mevcûda hem işbât-ile nâsûtta
Mağâm-ı kıuds-i lâhûtta iren bîdâr imiş el-ħaĥĥ (G. 96/6)

Kim ki tâlibdir diler hem ‘ahdiniñ işbâtını
Şâdıĥ olur cân[1] içre Aħmedâ mihmân bula (G. 204/14)

2.3.1.2.2.5. Ahlâkla İlgili Kavramlar

2.3.1.2.2.5.1. Kanâat

“Tasavvufta yaşamak için zorunlu olan ihtiyaçların dışında kalan nefse ait arzulardan uzak durmak” (Üstüner, 2007:185) anlamına gelen kanaat, Dîvân’da bir yerde denize benzetilerek, bir yerde ise “*kanaat tükenmez bir hazinedir*” sözüne vurgu yapılarak kullanılmıştır.

Luţf-ı Ħaĥĥla çün kanâ‘ at *kenz-i lâ-yefnâ* imiş
Çekmezim her vech-ile derd [ü] ğam [u] feryâdı ben (G. 160/5)

Yoklukta karar eyleyip ol şabr ile me’lûf
Hem baħr-i kanâ‘ atde olan dürrüne irmiş
Çün faħr-ile faħr eylemegi şâh-ı Rüsûlden
Almış anı cân içre daħı faħrine gelmiş (242)

2.3.1.2.2.5.2. Riyâ

“Hak rızası için yapılmayan ihlassız işler ve samimiyetsiz ibadetler” (Uludağ, 2001: 293) anlamına gelen riyâ, Dîvân’da bu anlamıyla yer bulmaktadır. Aynı zamanda bî-riyâ kelimesi de bu anlamın tam zıttı kastedilerek kullanılmıştır.

Begenir kendüzünü zevĥ [ü] riyâ gönlüne tölmuş
Gice gündüz döĝünür taşlar-ile fikri gümândır (G. 57/7)

Kibr ü kîn [ü] ‘ucb ü riyâ zevĥ [ü] tã‘ at derdini
Şöyle kim vîrân ider gör kim ‘aceb vîrân-ı ‘ışĥ (G. 92/5)

Aña uyanlara cânıñ nişâr it
Bilirsîñ pāk [ü] tâhir bî-riyâdır (Gç 37/6)

Şöyle kim âvâre olmuş cân u gönlü dost-ile
Bî-riyâdır ĥalk içinde ‘araĥ u şâl istemez (G. 68/2)

2.3.1.2.2.5.3. Sıdk

Sıdk, “sâlikin yalandan kaçınıp doğruluktan ayrılmaması” (Üstüner, 2007: 180) anlamına gelmektedir. Dîvân’da da bu anlamda kullanılmaktadır.

Kemâl-i şıdk-ile şeyhe gerek teslim-i cân itmek
Ki her kim başın egmezse bu yolda ser-firâz olmaz (G. 67/5)

Hîç dönmeye fermândan hem şıdk-ile imândan
O varlığını cândan sultâna viren gelsin (G. 147/3)

Başını top eyleyip de dost yolunda şıdk-ile
Kim giderse ictihâdîñ resmini a‘ yân bula (G. 204/12)

2.3.1.2.2.6. Diğer Kavramlar

2.3.1.2.2.6.1. Feyz

Feyz, tasavvufta “sâlikin çalışması ve çabası söz konusu olmaksızın Allâh tarafından onun kalbine herhangi bir hususun verilmesi”dir. (Uludağ, 2001: 137) Dîvân’da da bu anlamda kullanılan feyz, genellikle feyz-i ilâhî, feyz-i Hakk gibi ibareler şeklindedir. Bir beyitte de gül bahçesine benzetilmiştir.

Bahr-i luţfundan temevvüc eyledi feyz-i ilâh
Oldu iqbâl-i şefâ‘ at ol Muḥammedden saña (G. 2/10)

Açıldı gülşen-i feyz-i ḥaḳîḳat
Kuruldu meclis-i bezm-i ḥaḳîḳat (G. 20/1)

Viridi Ḥudâ feyz-i tarîḳ dost Muḥammed ‘aleyh
Lâ’iḳ olan feyz-i Ḥaḳa ḥizmet-i pîrâna gelir (K. 54/5)

Göñülde feyz-i Sübhânı maḥabbetle olur ḥâşıl
Bu ân-ile varıp ma‘ şûḳa ‘ âşîḳ bî-niyâz olmaz (G. 67/7)

2.3.1.2.2.6.2. Gaflet

Gaflet, “Hak’tan habersiz olmak, nefsin isteklerine uymak, zamanı faydasız geçirmek, dünyâ veya âhiret hayatı için gerekli olan bir şeyin önemini takdîr edememek”tir. (Üstüner, 2007: 197) Dîvân’da da bu anlamda kullanılmıştır.

Ġaflet-ile sen bu dünyâdan bil neler çekseñ gerek
Gelmez ise başa ‘ aḳlıñ bil neler çekseñ gerek (G. 103/1)

Şair, insanların gaflet hâlinde olduğunu fakat bu durumdan kurtulmaları gerektiğini vurgular.

Gözüñ aç ğaflete ḫalma özüñ âteşlere ḫalma
Bilirken sen de aldanma ‘ aceb ğafletdedir insân (G. 140/6)

Aşağıdaki bendde de şair gaflete düşmesinden dolayı tevbe etmektedir.

Uyup nefse ne kim ben işledimse
Nedâmetler aña estağfiru'llâh
Eger gafletle kendüm bilmedimse
Peşimânlar aña estağfiru'llâh (Mr. 169/I)

2.3.1.2.2.6.3. Himmet

Himmet; *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*'nde “bir kemâl hâlini veya diğer bir şeyi elde etmek için bütün rûhânî güçleriyle birlikte kalbin Hakk'a yönelmesi” şeklinde açıklanmıştır. (Uludağ, 2001: 170) Dîvân'da himmet-i şeyh, nûr-ı himmet gibi ibârelerle kullanılan himmet, insanı bütün azlıklardan kurtarandır.

Bulduğu tevfiğ kişiniñ ehl-i dile ma' lûm olur
‘Işık odu kim câna düşer himmet-i şeyhâna gelir (K. 54/2)

Şöyle urdu şıdk-ile mir'ât-ı kalbim açmağa
Nûr-ı himmetle silindi mâ-sivânîñ defteri (G. 222/3)

Cân [u] dilden sen ki teslim olur-iseñ şeyhiñe
Himmet-ile kırtarur her dürlü kılletden seni (G. 225/4)

2.3.1.2.2.6.4. İlm-i Ledün

Hakk'ın katından doğrudan doğruya, vasıtasız gelen bilgiye ledün ilmi denir. Bütün ilimlerin Allâh katından geldiğine inanan mutasavvıflar, şer'î ve zahirî ilimlerin, melek ve resûl aracılığı ile gelmesinden dolayı, aracısız olarak doğrudan Hak'tan gelen ilhâma da ilm-i ledün demişlerdir. (Üstüner, 2007: 202)

İlm-i ledün âşıkların gönül yoluyla ulaşabileceği bir bilgidir.

‘Âşıkları cân virdiler ‘ilm-i ledünnü bildiler
Dil mülküne hazır'oldular maqşüdları hâşıl olup (G. 15/8)

İlm-i ledün ancak mürşide bağlılıkla öğrenilebilir ve ilm-i ledün sahibi âşık her şeyi gönül yoluyla idrâk edebilir.

Okı ‘ilm-i ledünnî mürşidiñden
Bilinir her ne kim gâ'ib gönülden (G. 142/8)

Ledünnî ‘ilm ma' nâsın[1] dilerseñ
Dalıp deryâsına yüzmeklik oldu (G. 214/1)

2.3.1.2.2.6.5. Tecellî

Gerçek anlamda “görünmek, açığa çıkmak” olan tecellî, tasavvufta “gayba ait nûrların kalbe doğması ve görünmeyenin kalpte görünür hâle gelmesi”dir. (Üstüner, 2007: 189) Dîvân’da da tasavvufî anlamıyla yer almaktadır.

‘Âşıka ma‘ şūḡ tecellî kılsa mir’âtı benim
Sırr içinde görünen gizli velâyet bendedir (G. 48/9)

Zât bahrinden tecellî eyledikçe Aḥmedâ
Cümle vâşillar diliñde bir ulu tekbîr olur (G 62/9)

Açıp mir’âtını gör kim bulunur ḡalb-i insânî
İkilikten birlikdir tecellîniñ ki mirşâdı (K. 207/11)

Ey göñül bil zât-ı Ḥaḡḡıñ dil tecellî-hānesi
Kim ki ‘âşıqdır bu yolda ‘ışḡ oduñ bî-gānesi (G. 221/1)

2.3.1.2.2.6.6. Tecrid

“Sâlikin zâhirini mal ve mülkten, bâtınını karşılık bekleme anlayışından arındırması, yaptığı her şeyi sırf Hak rızâsı için yapması, makâm ve hâl sahibi olma düşüncesini hatır ve hayâlinden dahi geçirmemesi” (Uludağ, 2001: 342) olan tecrîd Dîvân’da terk-i tecrîd ibâresiyle ele alınmıştır.

Terk-i tecrîd ihtiyâr it münezzeh ol bir zamân
Ḳavm [u] ḡardaş u ḡabile hem aḡibbâdan ḡiç (G. 25/4)

Kim ki Ḥaḡḡa virdi cānın ol daḡı cānān bula
Terk-i tecrîd ihtiyâr iden yolu āsān bula (G. 204/1)

2.3.1.2.2.6.7. Terk

“Tasavvufta bir şeyden arzuyu kesmek, bir emelden geçmek” (Uludağ, 2001: 348) anlamına gelen terkin dört şekli vardır: terk-i dünyâ, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk. Dîvân’da terk; bırakmak, vazgeçmek anlamlarında kullanılmasının yanında tasavvufî anlamıyla ve terk-i terk kavramıyla yer almaktadır.

Terk-i terk itmek gerek bu sırra vâḡıf olmaḡa
Derd-i Ḥaḡḡdan ḡayrıya ‘ilm-i ferāḡat bendedir (G. 48/4)

Didiler ḡaḡḡıña Aḡmed yüzü aḡ alnı açığıdır
Şoyunup terki daḡı terk ideli ḡaylî zamāndır (G. 57/9)

Terk-i ‘alâ’iḡ kılıp zıkr ile meşḡül olup
Şems-i ḡaḡā’iḡ doğup ‘aks ola nûru baña (G. 8/2)

Terk-i cān itmeklige tevfiğini kıldı refîk
Terk-i cān [u] ‘ ışkı hem-dem eyledi baña Hudām (G. 126/5)

2.3.1.2.3. Tasavvufi Açıdan Bakılan Konular

2.3.1.2.3.1. Nefs

Dîvân’da en çok işlenen konulardan biri de nefstir. Nefs, “bir şeyin varlığı, kişi, cān, rûh, bir şeyin bütünü, kan, insan cesedi, beden, herhangi bir şeyin özü, iç yüzü ve cevheri,azamet” (Üstüner, 2007: 209), “benlik, aşağı duygular, kulun kötü huyları ve çirkin vasıfları, insanın zâtı, mahiyeti” (Uludağ, 2001: 271) gibi çok çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Dîvân’da nefisle kastedilen, insanın kötü huy ve davranışlarıdır. Bunlardan bazıları kibir, kin, yalan, cimriliktir. Önemli olan kişinin nefsini bilmesidir. Çünkü “*nefsini bilen Rabbini bilir (men arefe nefsehû fekad arefe Rabbehû)*”.

Men ‘aref’sırrın dilerseñ mürşidiñ tüt dāmenin
Her ne nuṭṭ eylerse icrā eyle ‘ izzetdir saña (G. 5/4)

Men ‘aref’sırrına maṣhar olmağa vardır delîl
Olmaya hiç ḳalb evinde derd-i ma‘ şūḳdan ḳarîb (G. 10/4)

Nefsini bilendir didiler Rabbi bilenler
‘ İrfān-ı ḳaḳā’iḳ bilinir ‘ ilm-i künādan (G. 137/6)

Ṭotalım pür-dāne olsun ‘ ilm-ile a‘ māl-ile
Ḳaḳḳı bilmez ḳaflet-ile bunda nefsin bilmeyen (G. 158/3)

Nefsin bilen olmaz şaḳî her kim şorar bu mantıḳı
Hiç ṭurmasın bulsun Ḳaḳı budur aña şāfi cevāb (G. 13/6)

Bir mutasavvıfın en büyük görevi uğraşıp çabalayarak nefsini yok etmektir. Çünkü nefis, Hakk ile insân arasındaki en büyük perdedir.

Ol çerāḳıñ pertevine nefsim olu çün hiçāb
Urdular fürḳat odundan sîneme dāḳ üzre dāḳ (G. 86/3)

Hiçāb oldu bu nefsim murḳ-ı rûḳa
Anı iḳāz için ‘ irfāna geldim (G. 133/3)

Nefs bir kale, bir bina gibidir. Onu yıkmak ve yerine Allâh sevgisini koymak gerekir.

Dünyā varını yaḳmaḳ nefsiñ ḳal‘ asın yıḳmaḳ
Allâh emirin ṭutmaḳ iḳsāna olur bā‘ iş (K. 21/5)

Zāhir oldu ḳalb evinde bî-‘ aded rûḳ ‘ askeri
Yıḳdı nefsiñ ḳal‘ asını çünki vāh [u] zārımız (G. 71/6)

Cezbe-i ‘ıŝkîñ demi nefsiñ ‘imārātın yakıp
Ėaflet-i tŭl-ı emelden cānı bīdār eylediñ (G. 108/2)

Eğer nefse hakim olunamaz ve onun isteklerine esir olunursa Allāh’a mŭdde‘ olunacaktır.

Almayıp kendiñ hevādan hem esīr-i nefis iken
ĖaĖka Ėarŝu mŭdde‘ ī olmağ neden yā derdmend (G. 29/3)

Dīvān’da nefis bazen bir ata, bazen de bir askere benzetilmektedir. Bu nefis atını dizginlemek, nefis askerini de zabt etmek gerekmektedir.

Rāh-ı ‘ışkda nefis atına bindiler
Sa‘y idip tevĖīd-i zāta irdiler
Hem Ėicābsız ĖaĖĖ cemālin gŭrdŭler
Feyzini pīrim BuĖŭrīden alan (Mr. 141/III)

Ėuvvet-ile nefis atına ŝŭyle ursun bir licām
Zabı idip mŭlk-i Hŭdan iktimām itsin seni (G. 219/5)

O nefsiñ ‘askeri zabt olmaz anda
Boşanmışdır gelir tŭfān ilinden (G. 163/17)

Hakk’a ulaşmak, O’nun cemāline kavuşabilmek iÇin sŭnneti nefisine set etmek, nefisine aman vermemek veya nefisini ıslah etmek gerekmektedir.

Ŗer‘-i pāk-i Muŝtafāyı nefsiñe sedd eyleyip
Feyz-i ĖaĖĖı ister iseñ *Menn [ŭ] Selvādan* giÇ (G. 25/2)

Nefsiñe virme amān Ėalbiñ uyandır hemān
ĖaĖĖı gŭrŭnce ‘ıyān Ėalmaya bu ten Ėafes

Nefsin ıŝlāĖ eyleyip ma‘nī yŭzŭnden ŝŭbhesiz
Sırr ilin iŝbātı kŭll-i sırr-ı nāsŭtun bulur (G. 60/7)

Bŭtŭn bunları yapıp da nefisini ŭldŭren kişi, Dīvān’da bir pehlivana benzetilmektedir.

Olsa iĖbāl[i] cihāniñ yok beĖāsı n’idelim
Sa‘y idip dergāh-ı ĖaĖĖa bī-tereddŭd gidelim
Ey Ėarındaŝ gel seniñle ĖaĖĖ tekellŭm idelim
Pehlevāndır ol kişi kim eyleye nefisini zabı (Tb. 82/I)

Nefsin yedi makāmı vardır. Bunlar; nefis-i emmāre, nefis-i levvāme, nefis-i mŭlhimme, nefis-i mutmainne, nefis-i raziyye, nefis-i marziyye ve nefis-i kāmiledir. Dīvān’da nefis-i kāmile dışındaki diğer nefis mertebelerine değinilmektedir.

Geçmiş emmâreden levvâmeye terkîb ile
Mülhim[e] [vü] muṭma'inne ḳalbde âşkâr olmadan (G. 164/37)

Levvâmeye-i nefis olduḳda ḳâ'im
Levme baḳam rûy-ı şeyḫe dâ'im (Ms. 245/224)

Emmârelikden nefsiñ geçersin
‘Aḳl-ı ma‘nânıñ âbın içersin (Ms. 245/223)

Mülhimme olsa nefsiñ nişanı
İlhâm [u] ilhâḳla farḳ eyle anı (Ms. 245/225)

Çün muṭma'inne bulsun maḳâmıñ
İşitdiñ mi Manşûr kelâmiñ (Ms. 245/226)

Râziyyelikde sâbitse nefsiñ
Marziyyelikde olmaya seddiñ (Ms. 245/228)

2.3.1.2.3.2. Dünyâ ve Ukbâ

İçinde yaşadığımız kozmik varlığın adı olan dünyâ, tasavvufta insanın ölümden önceki hayatıyla ilgili eğilimleri, amaçları ve arzularının bütünü mânâsında kullanılır. İnsanı Hak'tan uzaklaştıran ve gaflete düşüren her şey mal-mülk, makâm-mevki, şan-şöhret, hırs ve menfaat dünya kavramına dahildir. Mutasavvıflar dünyânın geçiciliğinden, ona gönül verilmemesi lüzûmundan bahsetmişlerdir; Hakk'a giden yolda önlerine çıkan dünyâyı en büyük engel olarak gördüklerinden onu sürekli yermişlerdir. (Üstüner, 2007: 214)

Tasavvuf Sözlüğü'nde dünyâ hakkında şöyle denilmektedir: “Her ne şey ki seni Rabbinden meşḡûl eder ise, dünyâ odur.” (Seyyid Mustafa Râsim Efendi, 2013: 516)

Dünyâ bir gurbet yeridir.

‘Âlem-i dünyâyâ gelmek bil ki ğurbetdir saña
Aşlıñı farḳ itmek isterseñ bu fırsatdır saña (G. 5/1)

Dünyâyâ meyl etmek, doğru yoldan çıkmak ve âhiretten vazgeçmekle birdir. Bu yüzden dünyâ zinciri boyna takılmamalı, dünyâ varı yok edilmelidir.

Dünyâ demi zencirini taḳmaz olar gerdânına
Baḳmaz nefis ibrâmına hergiz olar çekmez ‘itâb (G. 13/2)

Mestim[i] ezel eyledim hiç bir yaña şalınmadım
Hem ‘ışḳ yolun yañılmadım dünyâyâ ben mâ' il olup (G. 15/4)

Dünyâ varını yaḳmaḳ nefsiñ ḳal' asın yıḳmaḳ
Allâh emirin ṭutmaḳ ihsâna olur bâ' iş (K. 21/5)

Meyl[i] dünyādan kesenler şol devāma sa‘ y ider
Zikr ile albi evinde hşıl olmuş inşirāh (G. 26/3)

Pek şakın varlık yüzünden virme fırsat nefsiñe
Meyl-i dünyāyı ıraş it gitmesin elden bu çağ (G. 86/8)

Bī-vefā dünyāya meyl itmek degül ‘ āil işi
‘ Āil oldur kim beāda hūner ider sa‘ y belīg (G. 87/2)

Dünyāda hemān bir yemege geymege mā’ il
Yolun orucu nefis-ile şeytānı bilen yok (G. 94/3)

Āşık ve ākil dünyāya asla heves etmez.

‘ Āil bu dünyāyı n’ ider cümle gelen oyup gider
‘ Ömrüñ günü tiz tiz giçer malñ alır mīrān-ı çarh (G. 28/2)

Baar mı dünyāya ‘ āil olanlar
Umar mı fā’ ide zindān ilinden (G. 163/11)

‘ İşk eri dünyā vü mā-fi-hāya ılmaz i‘ tibār
Anıñ-içün bunda zāhid ‘ āşıkı bīmār görür (G. 47/5)

Dünyā kısa süreliğine kalınacak olan bir misafir-hānedir.

‘ Anāşır görünüp bu ‘ ālem içre
Beş on gün dünyānıñ mihmānesidir (K. 59/3)

Dünyā sıkıntılarla dolu bir yerdir, orada rahat yoktur.

Öyle o ki rāhat ideyim dir cihānda
‘ Āşıklara dünyā dinilen dār-ı mihendir (G. 61/2)

Dünyā lezzetlerinden el çekmek cennet kapısını aralar.

Bamayıp lezzāt-ı dünyādan elin ať eylemek
Cennetiñ zevini uymaq hūr [u] ılmāndan araż (G. 80/10)

Dünyā bir çokluk pazarıdır, önemli olan o çoklukta tekliği yani Allāh’ ı bulmaktır.

urulmuş dünyāda bāzār-ı keşret
Göñül vaħdet ile āvāre merbūť (G. 81/6)

İnsanları hileleri ile kandırmaya çalışan dünyāya karşı tedbirli olunmalı, ona
aldanılmamalıdır.

Dünyā aña dirler ki ‘ aceb mekri tükenmez
Ālūde olan yol yañılır ‘ işk-ı fedādan (G. 137/3)

Gel ey insān-ı kāmilsēñ şaşın aldanma dünyāya
Bugün Qurʾān[1] ʿāmilsēñ derūnuñ virme şiryāya (?) (G. 188/1)

Bu dünyâ eski bir yerleşim yeridir.

Zirā bu dünyā bir köhne ābād
Meyl eyleyenler olmağda ber-bād (Ms. 245/14)

Yaşadığımız bu dünyâ, fânîdir. O ezelî ve ebedî değildir, elbet bir gün sonu
gelecektir.

Yoğsa bu dünyā zevkine taldıñ
O zevki dāʾim kalır mı şandıñ (Ms. 245/11)

Gördüm ki dünyā fânîdir ey dil
Cümle ehli olan meşğulmuş bil (Ms. 245/107)

Nice itsin bu beğā olmayan eşyāya nazar kim
Alamaz gönle aniñ şöhretini fānî cihāndır (G. 57/4)

Dünyāniñ yoğdur beğāsı sende bildik kâl-ile
Hâl ile bilmek odur kim anı terk itmek gerek (G. 105/5)

Dünyânın hiç vefāsı yoktur.

Bî-vefā dünyā hayāline ço derd-i kâliñi
Nefsiñ alıp şol hayâlden zıkr-i Hakkā girmediñ (G. 101/5)

Dünyā için çekdiñ cefā
Hiç bulmadıñ andan vefā
ʿÖmrüñ virip itdiñ hebā
Gelmez misiñ inşāfa sen (Mr. 161/III)

Hakkʾa kavuşabilmek için dünyâda ölmeden evvel ölmek gerekir.

Gel bu sırra mağrem olmak diler-iseñ ey hoca
Dünyâda ölmezden evvel hâşılı ölmek gerek (G. 105/4)

Ziynete benzetilen dünya, insanın nefsiyle savaştığı bir meydândır.

Nice geçsin bu dünyā ziyetinden
Ki raṭb olmuş aña hüsran ilinden (G. 163/14)

Bil bu dünyā âhiret ağıyarıdır
Cümleniñ nefsi ile ceng dâridir
Rūḥa sedd olan bu dünyā varıdır
Aç gözün gâflet yeter inşāfa gel (Mr. 111/III)

Dünyâ ile ilgili beyitlerden bazıları da şunlardır:

Şoyunup dünyā libāsından gey[in]dim bir ʿabā
Vaşl-ı dost arzusu-ile ağladım her şubḥ [u] şām (G. 126/2)

Şanır mısıñ gelen gitmez gidenler bir dağı gelmez
Bu dünyāniñ işi bitmez ‘aceb ğafletdedir insān (G. 140/2)

Bu cihāniñ ğurbet içre ‘izzetin terk eyleyip
Almısz ol derd ü ‘ışk biz fenādan geçmişiz (G. 70/7)

‘Āşıkıñ bil bu cihān varı degül
Bülbülüñ feryadı gülzarı degül (G. 119/1)

Elin çekmek gerek fānī cihāndan
Özün geçmek gerek baş-ile cāndan
Bu cān içre olan bir gizli kāndan
Cemālin seyr ider *el-ħamdü li’llāh* (Mr. 170/IV)

‘Āşıklara dünyā ħarām ‘uqbā dağı olmaz merām
‘İşk baħrine ğarķım müdām her cānibim sāhil olup (G. 15/5)

Rāh-ı ‘ışka gitmek isterseñ bu dünyādan ğiç
Bezm-i ‘ışka irmek isterseñ var ‘uqbādan ğiç (G. 25/1)

Dünyā vü ‘uqbā murādından derünüñ kaç idip
Dost yolunda kimseye olmaķ gerekdir serdmend (G. 29/7)

Ukbā ise; “āhiret, öbür dünyā”dır. (Parlatır, 2006: 1746) Allāh’a ulaşabilmek için nasıl dünyā mallarından vazgeçmek gerekiyorsa, ukbāyı da terk etmek gerekir. Çünkü āşığın isteği Allāh’tır, dünyā ve ukbā değildir. Bu sebeple ukbā, Dîvân’da genellikle dünyā ile birlikte kullanılmıştır:

Olamaz maṭlabı dünyā vü ‘uqbā
Rızā’u’llāha kim rāğıb ğöñülden (G. 142/4)

Geçenler dünyā [vü] ‘uqbā hevāsın
Sülūkuñ bil Ħaķıñ rāhı degül mi (G. 213/2)

Dünyā [vü] ‘uqbā olar yanında bir zerre degül
Bunca ‘izzetler bırağıp aldı dost sevdāsını (G. 234/6)

Hem rāzı oldu ben derd-mendden
Her vechle dünyā vü āħiretten (Ms. 245/204)

Dünyā ile ‘uqbāyı dağı terk iden el-ħaķķ
Ma’ nī-i ħaķıķatde biten sırr-ı semendir (G. 61/3)

2.3.1.2.3.3. Âlem

Âlem “duyu ya da akıl yoluyla kavranabilen veya mevcûdiyeti düşünölebilen, Allâh’ın dışındaki varlık ve olayların tamamı”dır. (Üstüner, 2007: 221) Tasavvufta mevcûdun sadece Allâh olmasından dolayı âlem, Allâh’ın tecellilerinden ibarettir.

Dîvân’da âlem çok farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Âlem, âlem-i lâhut ve âlem-i nâsut olarak ikiye ayrılır. Âlem-i lâhut, ulûhiyyet âlemidir. Bütün âlemlerin özüdür. Âlem-i nâsut ise, gözümüzle gördüğümüz âlemdir, maddî âlemdir.

Cân virip cânânı bulmak kaçdını kıldıñ o dem
‘Âlem-i lâhûta irmek oldu çün cândan saña (G. 2/11)

‘Âlem-i lâhûta tayyâr olmağa kâdir mi var
Murğ-ı rûh[a] perr ü bâl açdırmasa mihmânımız (G. 69/4)

İçerüden içerü[ye] bâba pervâz itdirip
Murğ-ı rûhum ‘âlem-i lâhûta tayyâr eylediñ (G. 108/5)

‘Âlem-i lâhûtdur ‘azmim bugün ‘abdâlveş
Bir dağı ol kenz-i mağfiden seyâhat itmezem (G. 121/9)

Cân aşlına ric‘at eyleyecek ‘âlem-i lâhûta
Sırrında olan rûz-ı ezel hânemi buldum (G. 131/5)

‘Âlem-i nâsûta baksañ birbirinden fark[ı] yok
Vâşıl-ı esrâr olanlar fark iderler hâşımı (G. 224/4)

Âlem, aynı zamanda kübrâ ve sugrâ olarak da ikiye ayrılır. Âlem-i kübrâ kâinatı, âlem-i sugrâ ise insanı temsil eder. “Kâinat insanın büyük nüshası, insan kâinatın küçük nüshasıdır.” (Üstüner, 2007: 222)

Bir ‘aceb esrâra irdim ‘âlem-i kübrâda ben
Cân [u] dilden zât-ı Hağğa olmuşum üftâde ben (G. 159/1)

Fânini terk eyleyip aldım beğâdan lezzeti
Bulmuşum hem bâtınımda ‘âlem-i kübrâyı ben (G. 160/6)

Bir ‘aceb hey’etde gördüm ‘âlem-i şugrâyı ben
Anıñ-içün bulmamışım dünyâda lezzâtı ben (G. 160/1)

Dîvân’da misâl ve rûhânîler âlemi olan manâ âleminden bahsedilmektedir.

Diz çöküp o gün ‘âlem-i ma‘nâda okudum
Ma‘nâsı ile hazret-i Kur‘ân-ı ‘Aliden (G. 162/9)

İdrâk edilir olup olmadıklarına göre âlem, şehâdet ve gayb olarak da adlandırılır. İnsanın duyu organları ile bilemeyeceği ve akılla kavrayamayacağı varlık âlemine

gayb âlemi, insanın bilme alanına giren varlık âlemine de şehâdet âlemi adı verilmiştir. (Üstüner, 2007: 223)

Bu iki âlemi şâir, âlem-i zâhir ve bâtın olarak da ele almıştır.

‘Âlem-i gaybı şehâdetden taşarruf virdiler
Cümle mevcûdât için kudret saña seyrân baña (G. 9/9)

Kıl itâ‘at eyleyem ben vâkıf-ı esrâr seni
Sırr-ı ‘ışıkdan ‘âlem-i gayb [u] şehâdet bendedir (G. 48/11)

Ne kim mevcûd ‘âlem-i zâhir [ü] bâtın saña muhtâc
Ki her hükümün saña virmiş seniñdir yâ Resûla’llâh (G. 175/6)

Dîvân’da sıklıkla rastlanılan dü/iki âlem de yaşanılan âlemi, dünyâyı ve ölümden sonra yaşanılacak olan âlemi, âhireti ifade etmektedir.

Çünkü kırtulmuş ‘alâ’îkdan özü ‘âşıkların
Anlar için iki ‘âlemde olur mu hiç hisâb (G. 11/9)

Yoluñda tâc u tahtın terk iden İbrâhîm Edhemdir
Virip varın iki ‘âlemde sultân olmuş Allâhım (G. 128/4)

İrişmiş lutfuna Ahmed şefâ‘at vâşılı olmuş
Dü ‘âlemde kamu ‘âşıkların fahri Muhammeddir (G. 50/8)

Mağv ola şügl-ı dü ‘âlem vaḥdetin sırrın bulup
Top ile çevgân elinde bir ulu meydân bula (G. 204/4)

“Mutasavvıflara göre âlem son derece geniştir. Yeryüzü ve gökyüzünde, Allâh tarafından idare ve terbiye edilen sayısız yaratık vardır. Bu genişliği ifade etmek için on sekiz bin âlemden söz edilir.” (Üstüner, 2007: 222)

Şevk tutdu on sekiz biñ ‘âlemi başdan başa
Her taraftan toğdu gūyâ niçe yüz biñ âftâb (G. 11/2)

Her ne var a‘lâ vü esfel zâhir ü bâtın kamu
On sekiz biñ ‘âlemin sırrını ‘arşdan görmüşüz (G. 70/3)

On sekiz biñ ‘âlemin envârıdır sırr-ı Resûl
Cümle eşyâ içre sırrın itdiren pîrân-ı ‘ışık (G. 92/4)

Zât-iken ol dem şıfâta eylediñ çün kim nüzûl
On sekiz biñ ‘âlemi seyrâna geldiñ bilmediñ (G. 100/3)

Nürdan kandîl içinde zıkr iderdim Rabbi[mi]
On sekiz biñ ‘âlemin taşvîr-i eş‘âr olmadan (G. 164/3)

Maḥv [u] şarf olmuş vücūdı zāt-ı envārdır o kim
On sekiz biñ ‘âlem içre olmuş ol büt-ḥānesi (G. 221/7)

Ayrıca Dîvân’da, rûhlar âleminin kastedildiği âlem-i ervâh, âhiret demek olan âlem-i dâr-ı bekâ, dünyayı niteleyen âlem-i kevn ü fesâd, âlem-i dünyâ, âlem-i mülk de kullanılmıştır.

Nazar kııl ‘âlem-i ervāḥa bir kez
Kamu ol bâdeniñ mestānesidir (K. 59/2)

Gelmişiz kevn-i mekāna emr olup devrân-ile
Bu fenāya ‘âlem-i dâr-ı beḳādan gelmişiz (G. 70/4)

‘Âlem-i dünyāya gelmek bil ki ğurbetdir saña
Aşlıñı farḳ itmek isterseñ bu fırsatdır saña (G. 5/1)

Yürü var ‘âlem-i dünyā ğamını çekmeyelim
Çekelim bendini ‘ışkıñ nice aġyār seḫerlerde (G. 172/3)

Me’mūr oluban ‘âlem-i mülke nice geldi
Cânında bürücāt-ile devrānı bilen yoḳ (G. 94/2)

Meskenim cānān ilidir cānımı buldum beḳā
‘Âlem-i kevn ü fesāda cān emānet itmezem (G. 121/3)

2.3.1.2.3.4. Ölüm

Ölüm tabiî ve ihtiyârî olmak üzere ikiye ayrılır. Tabiî ölüm, insanın eceli geldiğinde rûhunu teslim etmesi ve maddî varlığının yok olmasıdır. İhtiyârî ölüm ise, nefsin ölümüdür; bu dünyâyâ ait bütün isteklerin yok edilmesi, aklın ve gönün sadece Allâh’a yönelmesidir. Bu yöneliş “ölmeden önce ölmek”le yapılabilir. (Uludağ, 2001: 244-245; Üstüner, 2007: 239)

Sırr-ı tarîḳi buluna dost yoluna cān virene
Ölmeden evvel ölene nefḫa-ı rûḫāne gelir (K. 54/7)

Gel bu sırra maḫrem olmak diler-iseñ ey ḫoca
Dünyāda ölmezden evvel ḫāşılı ölmek gerek (G. 105/4)

Ölmeden öldür öldürüp dirgür
Vaşlıña irgür ey ulu Mevlām (G. 124/2)

İnsanın ölüm gelmeden evvel gafletten çıkıp, Allâh’a yönelmesi gerekmektedir.

Zāt-ı Ḥaḳḳa ḫālib ol mevt gelmeden
Aç gözüñ ğaflet yeter inşāfa gel
Bu ğanîmet fırsatı fevt olmadan
Aç gözüñ ğaflet yeter inşāfa gel (Mr. 111/I)

Ölüm hayatın gerçeklerinden biridir, gizli bir bilgi değildir. Herkes bir gün bu dünyâyı bırakıp âhirete göç edecektir. İnsanların bu gerçeği bilip, benimseyip gafletten kurtulmaları gerekmektedir.

Degüldür bu ölüm şaklı göründü cümleniñ naqli
Getirmez başına ‘aqlı ‘aceb ğafletdedir insân (G. 149/4)

Tasavvufta ölüm bir yok oluşu, sonu temsil etmez. Ölüm bir başlangıç, bir kavuşmadır. Mutasavvıflar ölümü, âşığın maşûğa kavuşması olarak görürler ve şeb-i arûs (düğün gecesi) diye nitelendirirler. Bu varlıktan kurtulabilmek için ölüm şarttır.

Ol kadar cihād-ı ekber hem riyâzât u ta‘ ab
Çekdiğimce varlığımdan ölmedim ki kurtulam (G. 126/4)

2.3.1.2.4. Tarîkat ile İlgili Kavramlar

2.3.1.2.4.1. Tarîkat Mekanları

2.3.1.2.4.1.1. Dergâh

“Tarîkat ehlinin barındıkları, ibâdet ve zikir törenlerini yaptıkları yer” (Üstüner, 2007: 359) olan dergâh, Dîvân’da dergâha yüz sürmek, dergâha yüz tutmak, erenler dergâhı, dergâh-ı Hakk gibi ibarelerle kullanılmıştır.

Sür yüzüñ dergâha dâ’im iste sırr-ı vuşlatı
Ğayrıdan meyliñi kes gör kim ne ni‘ metdir saña (G. 5/5)

Ṭâlibe lâyıķ mı Hakkı bulmadan itmek tuzağ
Kim erenler dergâhından olma şaşkın sen ırağ (G. 88/1)

Dâ’imâ dergâh-ı dost vaşlı ile ğandân idim
Rûh-ı a‘ zam ğalk olup tevķir-i envâr olmadan (G. 164/2)

Mağv-ı şarfdan cem‘ü’l-baħrine irmek kaşdına
Dergâh-ı Hakkda ‘ aşıklar yüzünü ğak eyledi (G. 215/6)

Her varını terk itmiş dergâh[a] yüzün tutmuş
‘ Ğşıķ oña dirlermiş dâ’im ola bî-gâne (K. 201/2)

2.3.1.2.4.2. Tarîkat Giysi ve Eşyaları

2.3.1.2.4.2.1. Aba

Dervîşlerin ve müritlerin giydikleri kalın ve kaba kumaştan yapılan uzun ve bol elbise. Yoksul ve züğürtlerin giydiği basit bir elbise olduğu için sûfler ve dervîşler bu elbiseyi fakr alameti ve züht nişânesi olarak giymeyi tercih etmişlerdir. Aba, dervîşliğin ve sûfliğin simgesidir. (Uludağ, 2001: 19)

Dîvân'da da bu anlamıyla kullanılmıştır:

Bu yola kim ki girer faqr-ile fahr itmez ise
Geyecek egnine bir köhne ' abâ virmezler (G. 44/4)

Şoyunup dünyâ libâsından gey[in]dim bir ' abâ
Vaşl-ı dost arzûsu-ile ağladım her şubh [u] şâm (G. 126/2)

2.3.1.2.4.2.2. Asa

Tasavvufî simgelerden biri olan asâ, Dîvân'da Hz. Mûsâ ile birlikte anılmıştır.

Mâlik oldum bir ' aşâya hem Kelîmu'llâh olup
Olmadım Fir' avna gâlib emr-i Cabbâr olmadan (G. 164/32)

Bu me' mûrunuñ Haqdan ne sırdır olduğu añla
Nefis Fir'avnına gâlib olan Mûsâ ' aşâsından (G. 181/8)

2.3.1.2.4.2.3. Hırka

“Tarîkat mensuplarının giydikleri özel elbise” (Üstüner, 2007: 344) anlamına gelen hırka, bir mürit adayına giydirilse bu durum, o “mürit adayını şeyhin kabul ettiğini dolayısıyla Hakk'ın da kabul ettiğini” (Uludağ, 2001: 166) gösterir. Dîvân'da bir yerde bu anlamda geçmekte olup diğer iki kullanımda “*anâsır hırkası*” olarak yer almıştır.

Geydirdi baña ol tâc [u] hırqa
Çün itdi dâhil pîrân-ı ' arqa (Ms. 245/202)

Bir mu'azzam halvet oldu bu ' anâsır hırkası
Cümle mevcûd ' aks idip mir'ât-ı dilden açmışız (G. 70/6)

Dervîşiniñ bil ki evvel rütbesi
Fânî olmuşdur ' anâsır hırkası
Men ' aref'sırrına mazhar cümlesi
' Işkıını pîrim Buğürîden alan (Mr. 141/2)

2.3.1.2.4.2.4. Nemed

“Nemed keçe, kebe, abâ, yünden yapılmış örtü demektir. Dövme yünden ve siyah renkli kalın kumaştan yapılan dervîş elbisesine de nemed adı verilmiştir.” (Üstüner, 2007: 350) Dîvân'da sadece bir yerde geçen nemed, kâfiyeye uydurulmak amacıyla nemend şeklinde yazılmıştır. Dünyâyâ ait her şeyi üstünden atan mutasavvıf sadece bir nemed giymekle yetinmektedir.

Her taşarruf varlığından kurtulup Aḥmed gibi
Cânîña cânân ilinden geyesiñ bir hoş nemend (G. 29/8)

2.3.1.2.4.2.5. Tâc

“Serpuş, külah; asalet, kudret, ihtişam ve saltanat simgesi olarak başa giyilen süslü ve değerli başlık” (Uludağ, 2001: 335) olan tâc, aynı zamanda “tarikat şeyhlerinin rûhânî saltanat ve manevî devlet sembolü olarak giydikleri başlıklara” (Üstüner, 2007: 353) denir. Dîvân’da da bu anlamla karşımıza çıkmaktadır.

Yedd-i kudret çünki geydirdi velâyet tâcını
Cümle eşyâ kaldırıp barmağ ider imân saña (G. 4/7)

Bu şân-ile geyem tâc-ı velâyet
Velîlerde olan izniñle yâ Rabb (G. 12/3)

Ol cihâdîñ hâşıla her kim velâyet tâcını
Başın urdu her tarafda bulduğı iclâle bağ (G. 93/5)

2.3.1.2.5. Mutasavvıflar, Tasavvufi Tipler

2.3.1.2.5.1. Mutasavvıflar

2.3.1.2.5.1.1. Hallâc-ı Mansûr

Mutasavvıfların en meşhûrlarındandır. Hemen hemen bütün tasavvuf mahfillerini meşgul eden “*Ene’l-Hak*” sözünün sahibidir. Bu cümlenin telaffuzundan sonra dar ağacına asılarak katledilmiştir. (Ceylan, 2007: 395) Fethü’-d-dîn Ahmed Hallâc-ı Mansûru anlatmak için şiirlerinde onun dar ağacına asılmasını ve “*Ene’l-Hakk*” sözünü kullanmıştır.

Bunca dem dost zülfüne ber-dâr olup Manşürveş
Her nazar kıldıkça hâliñ çün şî‘âr olmaz mı hiç (G. 24/2)

Bî-tereddüd dost yolunda baş u cân kılan fedâ
Bildi Manşür anı pinhân eyleyen dost derdidir (K. 58/6)

Yolunda cân virip cânânı bulmağ
Olan Manşürveş ber-dâra merbût (G. 81/11)

Bî-tekellüf hubb-ı sevdâñı tağıp gerdânıma
Göñülüm Manşürveş zülfün[e] ber-dâr eylediñ (G. 108/4)

Derd-ile meydân-ı ‘ışk içre bu dem Manşür idim
Virmişim Hâkğdan haber her câna ber-dâr olmadan (G. 164/40)

Tevhîd-i *ene’l-Hakk* dimeniñ vâşılı her kim
Manşür gibi ‘ışk dârına ber-dâr olacağdır (G. 35/4)

Bâtınında kim ki çalmışdır *ene’l-Hakk* nevbetin
Zülf-i dostda kendi[ni] Manşürveş ber-dâr görür (G. 47/3)

Dost zülfüne ber-dâr olan düşdü *ene'l-Hakk* bahrine
Baṭnı şadef menzil olup hem düşmede devrâneler (G. 64/6)

2.3.1.2.5.1.2. Veysel Karanî

Hız. Muhammed zamanında yaşamış ve Hız. Ali ile Sıffîn Savaşı'nda savaşmış,
Yemen doğumlu müslümanlardandır. Dîvân'da sadece bir yerde ismine rastlanmaktadır.

Şol zât-ı mükerrrem ḥarr-ı ma' nî-i gûlâmı
Veysel'l-Karânî mevlûdı iqlîm-i Yemendir (G. 61/4)

2.3.1.2.5.1.3. İbrâhîm Edhem

Fakrı ve sülûku, saltanat ve debdebeye tercih edişî ile fedâkarlık ve samîmiyetin
timsali olarak şöhret bulan (Ceylan, 2007: 392) İbrâhîm İbn-i Edhem, metinde malını
mülkünü, tâcını tahtını terk etmesiyle anılmıştır.

İbn-i Edhem mâl u mülkün tâc [u] tahtıñ terk idip
Derd ile teslîm-i pîrân eyleyen dost derdidir (K. 58/3)

Gör anı kim dost ḥiṭâbın cân kulağı aḥz idip
Bî-tereddüd tâcı tahtı terk iden ḥünkâra baḡ (G. 91/5)

Dil bula bu dem gibi ecele mübhem gibi
Vaş ola Edhem gibi şânına dervîşleriñ (G. 99/6)

‘Âşıḡa dost derdidir terk-i ‘alâ’iḡ itdiren
Mişl-i İbrâhîm Edhem cümle varım terk-i ‘âm (G. 126/9)

Yoluñda tâc u tahtıñ terk iden İbrâhîm Edhemdir
Virip varın iki ‘âlemde sultân olmuş Allâhım (G. 128/4)

Sâde diller nice bulsun sırrıñı ey dost seniñ
‘İşḡ yolunda İbn-i Edhem gibi deyyâr olmadan (G. 164/42)

Ol tâc-ile tahtın bırağan râh-ı Ḥudâda
Dil Mısrına esrâr ile ḥünkâr olacaḡdır (G. 35/6)

Gör anı kim dost ḥiṭâbın cân kulağı aḥz idip
Bî-tereddüd tâcı tahtı terk iden ḥünkâra baḡ (G. 91/5)

Virselers tâc-ile tahtı i‘tibârım yoḡ aña
Ta‘n iden olursa bu sözden nedâmet itmezim (G. 121/4)

Bu cihânıñ ‘işreti [vü] ‘izzeti şâhlık durur
Ḥân mân [u] tâc [u] tahtına yoḡdur istegim (G. 125/3)

Bütün dünyâ seniñ olsa bilirsñ dost ele girmez
Ne luṭf oldu görürsün tâc [u] tahtın terk iden şâha (G. 179/5)

2.3.1.2.5.1.4. Yûnus Emre ve Niyâzî-i Mısırî

XIII. yüzyılda yaşamış olan Anadolu’da Türkçe şiirin öncüsü Yûnus Emre ve XVII. yüzyılda yaşamış Halvetiyye tarikatının Mısriyye kolunun kurucusu olan Niyâzî-i Mısırî Dîvân’da yer alan mutasavvıflardandır.

Ben bu sözüñ Yûnusun cānda ararken bulup
Didi saña Aḥmed[î] mihman-ı bürhānım bugün (G. 38/11)

Aḥmedin elden ele cem‘ -ile cem‘ in bula
Luṭf-ile geldi dile Yûnus [u] Mısırî baña (G. 8/9)

2.3.1.2.5.2. Tasavvufi Tipler

2.3.1.2.5.2.1. Pîr

Farsçada yaşlı, ihtiyar kişi anlamına gelen pîr, Arapça’daki şeyhin karşılığıdır. “Hak yola sülûk eden müridlere, tehlikeli ve korkulu yerleri bildiğinden dolayı, onlara faydalanacağı ve zarar göreceği şeyleri gösterir; himmetiyle onları terbiye ve idare eder.” (Üstüner, 2007: 385)

Eğer Hakk’ın feyzine layık olmak istenirse, pîrlere hizmet edilmelidir.

Virdi Ḥudā feyz-i tarîk dost Muḥammed ‘aleyh
Lâ’ik olan feyz-i Ḥaḳa ḥizmet-i pîrāna gelir (K. 54/5)

Ḥizmet-i pîrān kılmak ihtiyār itmek neden
Ol Ḥudānıñ manzarında ola anıñ rûyu ağ (G. 88/4)

Hakk’a yâr olabilmek, O’na elest bezminde verdiğimiz sözü hatırlayabilmek için de bir pîre ihtiyaç vardır. O bize verdiğimiz sözü açık açık gösterir.

Yâr ile yâr olmak için ‘ahd [ü] mîşâk-ı ezel
Pîr yüzünden âşkâr gördük ezel ikrārımız (G. 71/3)

Hakk’a ulaşabilmek için var olan makâmlara ancak pîrin sözü dinlenerek varılabilir ve her makâmda ayrı bir sırâ vâkîf olunur.

Çünkü geçdiñ ol maḳāmı nuṭḳ-ı pîri diñleyip
Sen bu esrâr[1] henüz inşāfa geldiñ añladiñ (G. 98/3)

Gel berü gel nuṭḳ-ı pîrden al ḥaberiñ zātıñıñ
Görmek olur sırr-ile seyrānımız tevḥîd ile (G. 187/10)

Kişi kendinde var olan cevherin farkında değildir. Bu cevheri keşfedebilmek için, pîrin eteğine yapışıp nefsinin öldürmek gerekir.

Pîr-i ‘ışkıñ dâmenine nefsinı teslîm idip
Kaatrede gizli olan ‘ummândan olmuşdur ħalâş (G. 79/2)

Dîvân’da pîrin yanında “aşk şarabını sunan hakikî ve kâmil mürşid” (Uludağ, 2001: 282) olan pîr-i muġân da yer almaktadır.

Ben oldum cümleñiñ pîr-i muġânı
Ne kim var ‘ışk-ile mestân benimdir (K. 51/9)

Şol bâdeyi ger saña şunan pîr-i muġanı
Şeyġim diyüben emrine fermân olabildiñ mi (G. 109/5)

Pîr-i muġânıñ ebr-i sa‘âdetiñe tolup mu‘cizâ ile
Okıdup âb-ı vîrânı tıyurup bu nicesi (G. 228/5)
Fethü’-d-dîn Ahmed, Dîvân’ında daha birçok yerde pîr kavramını kullanmıştır.

Bunlardan bazıları şöyledir:

Çün virilir feyz *bañnen ba‘de bañnin* nakl olup
Sem‘ olan cânı ilinden sırr-ı pîrândır müdâm (G. 131/4)

Özüm ol pîre tapşurdum
Tarîkat yoluna girdüm
‘Alâ’iğ bendini çözdüm
Seniñ ‘ışkıñda yâ Mevlâm (Tb. 205/VIII)

Pîr yüzünden eyleyip ikrârlarıñ işbâtını
Dest urup peymâne-i vaġdet-i ‘irfânesi (G. 221/5)

Erkân-ı pîrde buldum nihâyet
Ersâm-ı şeyġi geydim tamâmet (Ms. 245/206)

2.3.1.2.5.2.2. Şeyh

Tarîkatlarda kendisine uyulan, tâlibleri irşâd etmek ehliyet ve liyâkatine sâhip olan kâmil kişiye şeyh adı verilir. Şerîat, tarîkat ve hakîkat ilimlerinde yüksek dereceye ulaşan bir kimse olan şeyh, müntesiplerini bir annenin çocuğunu terbiye edip yetiştirmesi gibi eğitir. (Üstüner, 2007: 387)

Dîvân’da şeyhe cânını teslim etmek gerektiği üzerinde durulmuştur.

Kemâl-i şıdk-ile şeyhe gerek teslim-i cân itmek
Ki her kim başın egmezse bu yolda ser-firâz olmaz (G. 67/5)

Şöyle teslim ol ki şeyhe cân [u] başıñla müdâm
Beyt-i dil ġizmetlerinde varıñı virmek ġilâl (G. 115/7)

Cân [u] dilden sen ki teslim olur-iseñ şeyhiñe
Himmet-ile kırtarır her dürlü kılletden seni (G. 225/4)

Daima şeyhin hizmetinde olmak, onun her söylediğini yapmak gerekir. Ancak bu yolla kurtuluşa erilecektir.

Ey sâlikân bulmak isterseñ rāh-ı Hakkda şeref
Her ne nuḡk eylerse şeyhiñ aç gözün itme telef (G. 89/1)

Olsa teslīm zāt-ı ‘ışkıñ şeyh yüzünden görmege
Baş açık yalın ayak hizmetde der-kār olmadan (G. 164/51)

Vücūdün bendini aña ki şeyhiñ nuḡkunu diñle
Dün ü gün āh idip inle irişince bu kübrāya (G. 188/6)

Şeyh sâlike ne sunarsa, sâlikin tereddütsüz onu alması gerekir. Eğer şeyh zehir ikram ederse, onu sanki şeker gibi, helva gibi yemek gerekir. Ancak bu yolla *men ‘aref* sırrına ulaşılabilir.

Ger şunarsa ol zehir peymānesin şeyhiñ saña
Sükkeri helvā gibi yud ḥāşıl olsun *men ‘aref* (G. 89/4)

Dīvân’da şeyh ile ilgili diğer beyitlerden bazıları şöyledir:

Şüretā elin alıp şeyhine ikrārında
Bî-vefâlıklar iden cāna vefā virmezler (G. 44/6)

O şeyh-i kāmiliñ pâyına cāndan
Sürüb[en] yüzüm[ü] dīvāna geldim (G. 133/8)

‘Ahdine olup kâ’im şeyhine uyup dā’im
İsmā’îl gibi sâlim ḡurbāna gelen gelsin (G. 147/2)

2.3.1.2.5.2.3. Mürşid

Mürşid doğru yolu gösteren, dalâletten önce hak yola ileten kimsedir. (Uludağ, 2001: 260; Üstüner, 2007: 388)

Kişi eğer Hakk’a ulaşmak ve O’nun rızasını kazanmak isterse mürşidin eteğini tutup o ne derse onu yapmak zorundadır. Onun eşiğine başını koyup da kendini mürşide teslim eden elbette Hakk’a ulaşacaktır.

Men ‘aref sırrın dilerseñ mürşidiñ tüt dāmenin
Her ne nuḡk eylerse icrā eyle ‘izzetdir saña (G. 5/4)

İşigine koyup başın olanlar mürşide teslīm
Bilip bād-ı şabā vaktin irişmişdir seḡergāha (G. 179/6)

Rāh-ı Hakk’ta önemli olan bir mürşid bulmak ve canını onun yolunda fedâ edebilmektir. Onun kapısını bekleyip kendinin farkına varabilmektir.

Varıp ben mürşidim buldum
Yolunda cān fedā kıldım
Sırr-ile zātımı bildim
Seniñ ‘ışkıñda yā Mevlām (Tb. 205/VII)

Fedādır mürşide cānım fedādır
Çapusun beklemek ‘ayn-ı şafādır (G. 37/1)

Olanlar Hakk-ile sâ’il yolunda kalmayıp hâ’il
Bulup bir mürşid-i kâmil özün bilmekte ‘âkıller (G. 45/7)

Ṭālib iseñ Hakk’a [sen] bul bu yolda mürşidiñ
Yoksa bu rāhiñ yolu bürhānımız tevḥīd ile (G. 187/14)

Bu derde çāre bulmağa gice gündüz idip efgān
Bulup bir mürşid-i kâmil ‘ibretle sırr-ı aḥfāya (G. 188/8)

Şair, Hakk’ın mürşidleri insanlara rehber olsun diye gönderdiğini düşünmektedir.

Cümleye reh-ber için gönderdi Hakk mürşidleri
Añlamazdık rāh-ı Hakkı açmasa pīrānımız (G. 69/2)

Bu dünyâda bir katre olan insanın, hakikat bahrine ulaşabilmek için bir mürşid bulması ve canını ve başını bu yolda feda edip gönül evini fethetmesi gerekir.

Çatresiñ ‘ummāniña irmeklige mürşid gerek
Cān [u] başıñ-ile teslīm fetḥ ola dil-ḥānesi (G. 239/7)

2.3.1.2.5.2.4. Velî

Dost, yâr sevgili gibi anlamlarda kullanılan velî, tasavvufta Hakk’ın sevgisini ve dostluğunu kazanmış kişidir. Velî günâha düşmeyen kişi değil, düştüğü günâhta ısrar etmeyen kişidir. (Uludağ, 2001: 372; Üstüner, 2007: 390) “Velî nefsenden fânî ve Hakkla bâkîdir.” (Uludağ, 2001: 372)

Velîlerin başının tâcı şerîattir ve ancak onunla dermân bulunur. Velîler, şerîate uygun olmayan bütün sözlerden uzak durmalıdır.

Şerî‘ atdir velîler başı tâcı
Amiñla buldular derde ‘ilâcı
Ṭutanlar çün Resûlu’llāh du‘acı
Şerî‘ atsiz olan aḳvāl[i] terk it (Mr. 18/II)

Velî; nefisini, canını ve tenini kurbân eden, cānının içindeki cānı bulandır.

Velîler görünür cān içre cāndan
Bular ancak gelir ḳurbān ilinden (G. 163/8)

Velî bilir ancak bunu birlik ile dün [ü] günü
Terk eylemiş cân u teni bu tarîkiñ esrârına (G. 184/7)

Nebîlerin yanında velîler de hakîkat güneşinin nûru, ışığıdır.

Çü sensin ravza-ı dilden toğan şems-i haqîkat kim
Nebîlerle velîler perteviñdir yâ Resûla'llâh (G. 175/4)

Dîvân'da velîlerle ilgili başka beyitler de bulunmaktadır:

Tîğ-ı velîden şağın râh-ı Hâka ol yaqîn
Fikr ile Hâkka baqîn olmayasın yaradan (G. 151/6)

Cemâ' at çün velîlerdir küdürât olmaya anda
Bu cem'[e] dâhil ol luğf it küdürât sen de gösterme (K. 185/5)

Saña maqbûl olan Hâkka olur maqbûl bilâ-şübhe
Budur ancak velîlerde 'alâmet yâ Resûla'llâh (G. 197/5)

2.3.1.2.5.2.5. Ârif

Ârif, "Allâh Tealâ'nın kendi zatını, sıfatlarını, isimlerini ve fiillerini müşahede ettirdiği kimse"dir. (Uludağ, 2001: 45) "Ârif Allâh'a, cehennemden kurtulmak veya cennete girmek için değil, Cenâb-ı Allâh'ın hakkı olduğu için O'na ibâdet eder." (Uludağ, 2001: 45)

Görünen naqş-ı şüretten yine tevhîdiñ envârı
Bu sırı vâkıf olmağdan olundu 'ârifân peydâ (G. 6/6)

Ârif, dünyâdan ve fânî olan olan her şeyden elini eteğini çekmiştir. O sadece bâkî olan Allâh için ibâdet eder. O, dört unsurdan oluşmuş olan bu vücûdunu Hakk'ı görebilmek adına yakmıştır.

Bâkî olan saltanatdan sır-ile 'ârif olan
Dünyâ vü fânî olan 'izzetden olmuşdur halâş (G. 78/6)

Gördüler 'ârif olan Hâkq kudretin izhâr için
Zulmet 'anâşırda yakmış nûr-ı vechinden çerâğ (G. 86/2)

Ârifin tek gerçeği Hak'tır. Onlar durmadan Hakk'ı zikrederler ve bu zikir sırasında gönülleri Hakk'a dönüktür. Bu yüzden de mahşer gününde Allâh'ın ihsânı onların üzerinde olacaktır.

'Ârif oldur zikr-i Hûnuñ ma'nîsin dilden duya
Eylemiş rûz-ı ezel ihsânı Allâh Hû dimek (G. 110/7)

Ârif olabilmek için Hak sırlarına nail olup, hakîkat denizine ulaşabilmek gerekir.

Ben ol sırra vâsıl oldum cân ilinden haber şordum
Rûhânda bir bahre irdim irmeyenler ‘ârif midir (K. 196/1)

2.3.1.2.5.2.6. Zâhid

“Dinin özüne inemeyip zâhirde kalmış, hakîkate vâsıl olamamış, Hakk’a erişememiş ve âşıkları devamlı eleştiren tip” (Üstüner, 2007: 411) olan zâhid, Dîvân’da genellikle yerilmiştir.

Zâhid için önemli olan Hakk’a ulaşmak değil; cennete ulaşmaktır. Onun amacı sadece sevap kazanmaktır.

Değişmiş zâtını zâhid şevâba
Çalışır sa‘y ider dâ’im hicâba
Ki görmek kendüyü lâ’ik ‘azâba
Ne hikmetdir ne hikmetdir bu hikmet (Mr. 19/V)

Zâhid âşığın zıttıdır ve âşığı dâimâ hasta olarak görür, onun davranışlarını tasvip etmez, onu sürekli kınar. Oysaki kendi davranışları, ibâdetleri kusurludur.

‘İşk eri dünyâ vü mâ-fi-hâya kılmaz i‘tibâr
Anıñ-içün bunda zâhid ‘âşığı bîmâr görür (G. 47/5)

‘Âşıka ta‘n itme zâhid ger perişân olsa da
‘İşkiñ eţvârında Hakkı bulmağa vardır mesâğ (G. 86/9)

Sâde-diller bilmediler kâmilîñ miqdârını
Anıñ-içün i‘tikâdı zâhidîñ taşşır olur (G. 62/2)

Zâhid zevk ve riyâ sahibidir, Allâh aşkından inlemek onun kârı değildir.

Zâhidîñ zevki riyâsı tölmuş iken gönüne
Ol ne kâbil sa‘y idip de kârı zârı inlemek (G. 104/4)

Zâhidîñ zühd ü riyâsından geçilmez dostlar
Dervişîñ tekkede devrânına yoğdur istegim (G. 125/4)

Âşıklar, zâhidin kendini kınamasını umursamazlar; zâhid ise âşığın hâlini asla bilemez.

‘Âşık oldur istimâ‘ itmez ki zâhid ta‘nını
Terk-i nâmûs eyleyen zilletten olmuşdur halâş (G. 78/5)

Zâhidâ bilmez-iseñ ‘âşıkîñ sen ahvâlini
Gerçi h‘âb-ı râhat içre derd-ile bîdâra bağ (G. 91/4)

Zâhidin zühdünün zehri kendine perde olmuş ve hakîkati görmeye engel olmuştur.

Zâhidîñ zehr-i vera‘ı perde olmuş kendüne
Nefsine ruşatla dâ’im itdiği ihmâle bağ (G. 93/2)

Zâhid ile ilgili beyitlerden bazıları da şöyledir:

Cânını terk itmeden cânân[ı] diler ‘aql-ile
Zâhidi bî-gâne eyler niçe biñ dürlü hayâl (G. 115/3)

Zâhidâ sen rûz [u] şeb zâr itdigim ta‘n eyleme
İñleden ol derdmende derde Sübhândır müdâm (G. 131/2)

Ol zâhid-i bî-gâne söyler imiş efsâne
‘İbretle nazâr kılsa kâ’il idi ‘irfâna (G. 176/1)

Bu tohm-ı ma‘nevî esrârını inkâr idip zâhid
‘Anâşır bend [ü] bağında derûn-ı darlığın buldu (G. 208/5)

2.3.1.2.5.2.7. Dervîş

Tahsin Yazıcı dervîş için şöyle demektedir:

Dervîşlik bir riyâzet ve mücâhede faaliyetiyle başlar. Sıkı bir perhize girilen bu dönemde yeme, içme, konuşma ve uyuma en aza indirilir; ibâdet, zikir ve tefekkür arttırılır; nefsin arzularına hâkim olmaya, ölçülü ve disiplinli yaşamaya, böylece rûhî bir erginlik ve manevî olgunluğa ulaşmaya çalışılır. Çile hırkasını giyen dervîş istediği gibi hareket edemez, zorluklara dayanmak mecburiyetindedir. Dervîşin muradına ermesi için sabırlı ve tahammüllü olması şarttır. (Yazıcı, 1994: 188)

Dervîşler, müşidlerin bütün emirlerine boyun eğen kişidir; dert ve elem onun arkadaşıdır.

Müşidleriñ her emrine râm olmayan dervîş midir
Dervîş odur derd ü elem mihmânını bilmiş ola (G. 195/2)

Dîvân’da 99. şiir dervîşlerin özellikleriyle, varlıklarıyla, yapması gerekenlerle alakalıdır.

‘İbret-ile bir bakın münker idemez yakîn
Kimse dayanmaz şağın çarbına dervîşleriñ (G. 99/5)

Dil bula bu dem gibi ecele mübhem gibi
Vaşl ola Edhem gibi şânına dervîşleriñ (G. 99/6)

Ḥalk-ı cihân bî-ḥaber eyledi Mevlâ nazâr
İrmedi ‘aql-ı beşer ḥâline dervîşleriñ (G. 99/7)

Şâir, dervîşin işinin tekkede devrân olduğunu belirtir. Bir beyitte bu duruma isteğinin hiç olmadığını söylerken, bir beyitte de Ka’be’yi tavâf etmekten daha önemli görür.

Zâhidiñ zühd ü riyâsından geçilmez dostlar
Dervîşiñ tekkede devrânına yoğdur istegim (G. 125/4)

Ol haķıķat Ka‘besin ‘āşık tavāf itse n’ola
Anıñ-içün dervîşiniñ işi devrāndır müdām (G. 131/6)

2.3.1.2.5.2.8. Tâlib

Talep eden, isteyen anlamına gelen tâlib; Hakk’ı bulmak için yola çıkan ve mâsivâdan elini çeken kişidir. Şâir Dîvân’da genellikle tâlibe seslenmekte ve ona öğüt vermektedir.

Gel ey tâlib Hudâ luţfun dilerseñ
Şerî‘atsız olan ef‘âl[i] terk it
Şırâţ-ı müstaķim üzre giderseñ
Şerî‘atsız olan a‘mâl[i] terk it (Mr. 18/1)

Gel ey tâlib bu cân derdine kimse çâre-zâr olmaz
Bu dünyâ fırsatı her demde bil tolu tırâz olmaz (G. 67/1)

Fethü’-d-dîn Ahmed tâlib olanlara neler yapması gerektiğini açıklar. Buna göre tâlib gayrıdan elini eteğini çekmeli, kemâl kapısını beklemeli, aşk yoluna âşinâ olmalıdır.

Ŧâlib iseñ Haķķa sen vir yoluna re’s
Bekle kemâl ķapusun ğayrıya meyliñi kes (G. 73/1)

Ŧâlib olan ‘ışķ yolunu bilmek gerekdir ibtidâ’
Vâşılığıñ tavriyyeti itmek gerekdir ibtidâ’ (G. 84/1)

Tâlib; erenler dergâhından uzak durmamalı, bu yolda can ve başını fedâ etmeli, gece gündüz Allâh’ı zikredip gönül aynasının pasını silmeli, sabır ve tevekkül hâlinde olmalıdır.

Ŧâlibe lâyıķ mı Haķķı bulmadan itmek tuzağ
Kim erenler dergâhından olma şaķın sen ırağ (G. 88/1)

Ŧâlib iseñ baş [u] cāniñ sen fedâ ķıl ‘ışķ için
Zirâ oldur dost yolunda cümleye bürhân-ı ‘ışķ (G. 92/3)

Ŧâlib olan zıkr-i Haķķa gice gündüz sa’y idip
Zıkr ile mir’ât-ı ķalbiñ pasını silmek gerek (G. 105/2)

Ŧâlib iseñ dost yoluna gel gidelim turtmayalım
Luţf u kerem Haķķ yoluna itdigin unuţmayalım (G. 123/1)

Sermāye budur tâlibe şabr ile tevekkül
Faķr âteşi hem söndürülür baħr-i ğınādan (G. 137/11)

Dîvân’da tâlib ile alakalı başka beyitler de mevcuttur. Bunlardan bazıları şöyledir:

Ŧâlibe lâzım durur her mürşide dil virmemek
Anıñ-içün bî-cihet eşrāfa geldiñ añladıñ (G. 98/5)

Var ki t̄alib cān içinde gizli ‘ ilme irmediñ
Dersini H̄aqqdan alan üstāda küllī uymadıñ (G. 101/1)

Göñülden fet̄ olur bāb-ı ilāhī
İrağ olma şaqqın t̄alib göñülden (G. 142/2)

Zāt-ı H̄aqqā t̄alib olmak ‘ ışk durur sermāyesi
Olmaz āsān evvelinde bil ki düşvār olmadan (G. 164/52)

Bu deme t̄alib olan rāhatı terk eyler ise
Aña ‘ aşk diyenler olmaya bī-zār şehirlerde (G. 172/5)

T̄alib iseñ H̄aqqā [sen] bul bu yolda mürşidiñ
Yoksa bu rāhıñ yolu bürhānımız tevḥid ile (G. 187/14)

2.3.1.2.5.2.9. Sâlik

Sâlik, sülûk eden, bir yola girip o yolda giden, yoldu ve bir tarîkata girmiş bulunan anlamındadır. Tasavvufî tip olarak makâmlarda ilmiyle değil, hâliyle ilerleyen kimse demektir. Hâl ile hareket eden sâlik bu hâlde iken, ayne’l yakîn bilgiye sahip olur. Bu bilgi, onun sapıtmasına sebep olacak herhangi bir şüpheyeye kapılmasını engeller. (Üstüner, 2007: 408)

Sâlik, çıkmış olduğu bu yolda şeyhinin her dediğini yapmakla mükelleftir.

Ey sâlikān bulmağ isterseñ rāh-ı H̄aqqda şeref
Her ne nuḡk eyleser şeyhiñ aç gözüñ itme telef (G. 89/1)

Seyr ü sülûkta amaç kendinden geçip, aşk ile manâya ulaşmaktır.

Kendüzün maḥv eyleyip de sâlikiñ her gördüğü
‘ Işk-ile ma‘ nī yüzünden bir ‘ aceb ta‘ bîr olur (G. 62/6)

Sâlik olan kişi Hakk’a giden bu yolun misafirini bilendir.

T̄alib olan cān derdiniñ devrānını sürmüş ola
Sâlik olan dost rāhınıñ mihmānını bilmiş ola (G. 195/1)

2.3.2. CEMİYET

2.3.2.1. Şahıslar

2.3.2.1.1. Tarihî Şahsiyetler

Dîvân'da Nemrûd, Firavun, İskender, Hızır ve Sultân Murâd isimleri zikredilmektedir.

Düşmenim mekr itmek ister ben Hâlılu'llâh iken
Bilmedi Nemrûd mağâmım nârı gülzâr olmadan (G. 164/27)

İnlediñ ' âleme tolsun
Nefs-i Fir'avn ğarķ olsun
O râh-ile Hâķa irsün
Hemân sen iste mevlâyı (Mr. 227/II)

*Len terân*den geĉip ĥazrete yoldaş olduĝum
Zulmet iĉre gizli envârıñ olup İskenderi (G. 222/6)

Hızır ile hem-dem olup ' ilm-i ledünnü ĥâşıl it
Kılma Mûsâveş te' âruz Tûr-ı Sînâdan ĝiĉ (G. 25/3)

Bâz-gâhın (?) görmeden ancaķ ki Sultân Murâd
Bu vücûd iķlimine hünkâr olandır bu ĝöñül (G. 144/9)

2.3.2.1.2. Efsanevî Şahsiyetler

Tasavvufî aşktan bahseden şiiirlerde, aşkı anlatabilmek iĉin Leylâ ile Mecnûn ve Ferhat ile Şîrîn anılmıştır.

Görünüp Leylâ yüzünden iĥtiyârsız ĝöñlünü
Baĝlayıp Mecnûnu ĥayrân eyleyen dost derdidir (K. 58/4)

Dürlü istiĝnâ ile ' ışķın virip ' aķlın bulan
' Aks idip bu ' ışķ-ı Leylâ bil ki Mecnûnun bulur (G. 60/3)

Yaķdıñ beni başdan başa nâmûsumu ĉaldıñ taşa
Leylâya sen maĥbûb gibi ķandan gelip itdiñ fiĝân (G. 148/3)

Leylâya düş olması Mecnûn âşâridir
Cân nişâr itmek tûlû' eylemiş ' ışķu'llâhdan (G. 150/6)

Derd ehliniñ sermâyesi tıfl-ı diliñ hem ṭâyesi
Şîrînine Ferhâd gibi ķandan gelip itdiñ fiĝân (G. 148/2)

Şîrînde olan cür' a-ı feyz-i ilâhî
Cân göz-ile elĥâf-ile Ferhâda göründü (G. 220/4)

2.3.2.2. Ülkeler-Şehirler-Dağlar

Dîvân'da; âşıklar yeri ve Fethü'd-dîn Ahmed'in mekânı olan İstanbul, Hz. Muhammed'in yaşadığı yerler olan Mekke ve Medîne, kutsal olarak kabul edilen Kabe, Hz. Hasan ve Hüseyin'in şehit edildiği Kerbelâ, Hz. Ali'nin mezarının bulunduğu söylenen Necef, Hz. Mûsâ'nın Allâh'a seslendiği Tur Dağı ve efsanevî Kaf Dağı zikredilmektedir. Bu yer isimleriyle ilgili örnekler şu şekildedir:

İdersen lutf-ile teşrif eger sen
Sitānbul ' aşıkıñ meydānesidir (K. 59/12)

Geldi Sitānbul içinde bunlar
Sür' atle ey dil tırmaz[a] bunlar (Ms. 245/179)

Buldurdu ol dem vahdet maqāmıñ
Didi Sitānbul olsun mekānıñ (Ms. 245/205)

' Āşık iseñ gel berü[ye] ey dede
Dost bulunmaz dönmek ile tekkede
Niçe biñ yıl kâ'im olsañ Mekke
Tavf-ı yâre irmez-iseñ vâh saña (Tb. 7/I)

Sevmeyen nefse uyup da ol kişi ebleh imiş
Cümle sevdi dağı maḥlûḳ-ı Ḥudānıñ Mekkesi (G. 228/13)

Feth oldu o dem kudret-ile bāb-ı Medîne
Ta' lîm idüben ' ilmini İsrâda Muḥammed (G. 33/2)

Ol ḥaḳîḳat Ka' besin ' aşık tavâf itse n'ola
Anıñ-içün dervîşiniñ işi devrândır müdām (G. 131/6)

' Arş [u] kürsî nüh felekler dâ'im eylerler tavâf
Cümle ' uşşâḳ Ka' beyim dâr-ı selâmet bendedir (G. 48/7)

Kerbelâda mâ-ı zehri eşkıyānıñ şunduğu
Ol Ḥasan Ḥazretleri nûş-ile teslim olduğu
Şâh Hüseyinîñ ol güzel gâh gülleri kan tılduğu
Yir [ü] gökde ' arşı kürsî inleden mâtem gelen (Mr. 42/II)

Ḥudâ emr eyleye ğufrân nice ağır gele ' işyân
Tutup pîrahen-i mîzân Ḥüseyn-i Kerbelâ gördüm (G. 130/4)

Tal bu vahdet baḥrine sen aç dehāndan ḳaddine
Lutf-ı Ḥaḳḳ zâhir olunca ḥâşılñ dürr-i Necef (G. 89/6)

Göñül bu cāna Tür oldu
Tekellüm tercemān oldu
Bu cān cānānını buldu

Nice ŧükürün idem yā Rabb (Mr. 14/IV)

Aldı ŧu seniñ senligiñi Tūr-ı haķıķat
Ol zevķ-ile dil mülküne mihmān olabildiñ mi (G. 109/9)

Duyduñ ey sālİK göñül ‘anķāsı Aħmed[dir] bugün
Ol tecellī sırrına sen Kāfa geldiñ añladıñ (G. 98/8)

Zirā ki benim zātım[1] sen farķ idemezsiñ
Kāfdan Kāfa ħükm eyleyen oldur bu zamānı (G. 226/7)

2.3.3. TABİAT

2.3.3.1. Kozmik Alem

2.3.3.1.1. Felek

Gök anlamına gelen felek, eskilere göre dokuz tanedir. “Her semâda bir yıldız tasavvur edilmiştir. Bu yedi seyyâr yıldızdan herbirinin dünyâya ve dünyâ üzerindeki canlı cansız her şeye hâkim ve müessir olduğu farz olunmuştur.” (Onay, 2000: 209)

Fethü’-d-dîn Ahmed feleklerin dokuz tane oluşuna ve sürekli devrân etmesine çokça değinmiştir. Bir beyitte bu devrânı tavâfa benzetmiştir.

‘Arş [u] kürsî nüh felekler dâ’im eylerler tavâf
Cümle ‘uşşâk Ka‘beyim dâr-ı selâmet bendedir (G. 48/7)

Evvel ‘ummânı nüh feleklerden eylediñ kim güzâr
Hem ‘anâşır menzilin devrâna geldiñ bilmediñ (G. 100/5)

Girmiş-idim çün semâ‘yla zevk ü vicdân-ile ben
‘Arş u kürsî nüh felekler dağı devvâr olmadan (G. 164/6)

Beyitlerden birinde âşıkların devrini feleklerden öğrendiği söylenmektedir.

‘Kamu ‘âşıkların almış bu edvârı feleklerden
İderler ‘ışık-ile cevân murâdı sırr-ı erhamdır (G. 56/3)

Bütün feleklerin Allâh’ı zikrettiğine de değinilmiştir.

Vaşlıña iren dergâhıña kıldı dilekler
Zikriñde kamu arz u semâ devr-i felekler
Cândan acıyıp derdime maqbûl-i melekler
Yâ Rabb mürüvvet dileğim ‘afv-ı haţâdır
Bir kez nazarıñ derdime biñ dürlü devâdır (Tb. 49/II)

Beyitlerden birinde feleklerin dönüşünü Allâh’tan ayrılışlarına bağlamaktadır.

Haķıķat vech-i zâtıñdan felekler infikâk itmiş
‘Kararı olmayıp her rüz [u] şeb tedvîr-i elhamdır (G. 56/2)

2.3.3.1.1.2. Şems

Güneş, şems Dîvân’da genellikle hakikat güneşi olarak kullanılmıştır.

Terk-i ‘alâ’îk kılip zıkr ile meşgûl olup
Şems-i haķâ’îk doğup ‘aks ola nûru baña (G. 8/2)

‘Hicâb anıñ hilâfında olamaz
Gelir zâhir olur şems-i haķıķat (G. 20/6)

Lâ-mekândan şöyle toğmuşdur haķıķat güneşi
‘Garķ olunmuş pertevine şems ü eşkâl istemez (G. 68/6)

Güneşin doğuşu da beyitlerde konu edilmiştir.
Gicelerde feryādîñ artır bulasıñ bād-ı şabāh
Maṭla‘-ı şems olmak olmaz vaḳt-i eşhār olmadan (G. 164/60)

Çü sensin ravza-ı dilden toğan şems-i ḥaḳīḳat kim
Nebilerle veliler perteviñdir yā Resūla’llāh (G. 175/4)

Bir beyitte ilim bir güneşe benzetilmektedir.

Zāhirā pertevidir evvel ‘ ilim bir şems durur
Zāhidā hiç keşf olunmaz gizli ‘ ummāndan bu ders (G. 74/6)

Güneş ile ilgili diğerk beyitlerden bazıları da şunlardır:

Şemsi bulan zerrede bahre iren çatrede
Dost görünür ey dede derd-ile āvāreden (G. 151/5)

Bir şems-i ḥāver maşrıḳda kānı
Mağribde ḳondu bir rūḥ-ı şānī (Ms. 245/84)

2.3.3.1.1.3. Kamer

Dîvân’da ay, doğmak, felekler, ay ve güneş, ay yüzlü, mâh-ı tâbân gibi ibârelerle birlikte anılmıştır.

Be-küllî ‘ âlemiñ cānı vücūd iḳlîminiñ şāhı
Ṭutan eflāk-ile şems ü ḳamer nūr-ı Muḥammeddir (G. 50/4)

Muḥîṭ olsa gönülde nūr-ı esved
Sevdā içre doğan mâhı degül mi (G. 213/6)

Maḳām-ı ḳuds-i lâhūta bu cānım sırr-ile da‘ vet
İrip şems-i ḥaḳīḳat mâh-ı tâbāna ḥaber geldi (G. 229/2)

Cān bülbülünñ ‘ ışḳa temennāsı göründü
Dost rāhınıñ yolunda olan mâhı göründü (G. 232/1)

Gül yüzü beñzer doğmuş bir aya
Sürdüm yüzümü ol ḥāk-i pāye (Ms. 245/140)

2.3.3.1.1.4. Yer ve Gök

Dîvân’da yer ve gök, zemîn ve âsumân, arş ve kürsi, arz ve semâ olarak geçmektedir. Bütün yaratılmışları anlatmak için kullanılmaktadır.

Ol ne maḳbül zāt-ı nürdur ki ṭolmuş cümleye
‘ Arş u kürsî hem melekler eyleye seyrân metāḥ (K. 27/4)

Şöyle kim geldi kemālāt ḳalmadı arz [u] semāvāt
Birlige irişdi ḥālāt ‘ ayn-ı ‘ irfānım bugün (G. 146/5)

Niçe on sekiz [biñ] ‘ âlemiñ irsâminı niçe dem
Eyledim devrân zemîn [ü] âsmân içre (G. 189/2)

Yir [ü] gök ‘ ışık-ile tolmuş ulu dergâha yol bulmuş
Özün toğrı saña tutmuş boyun egmekde sünbüller (G. 45/2)

2.3.3.2. Anâsır-ı Erbaa

Anâsır-ı erbaa yani dört unsur, madde âlemini oluşturan su, hava, ateş ve topraktır. Dîvân’da hem anâsır olarak hem de dört unsurun adı açık açık söylenerek kullanılmıştır. Metnin geneline bakıldığında dört unsurla insan vücudunun kastedildiği görülmektedir. Bu dört unsur kişinin Hak yolunda önüne çıkan bir engeldir ve bu engelden kurtulmak gerekir. Eğer dört unsur yani varlık/vücut yok edilirse Allâh’a ulaşılacaktır:

Nâr u bād [u] âb [u] hâkıñ kudreti gitdi hemân
Kalmadı bir zerre varlık dostda mihmân olmuşum (G. 127/4)

Anâsır insanın canına ve gönlüne bir bağ gibi düşünülmüş ve onun kırılması veya çözülmesi gerektiği savunulmuştur.

Gice gündüz hırş-ı dünyâniñ ‘ aceb me‘ lüfun
İtmiş-iken murğ-ı rûhuñ bu ‘ anâsır kayd [u] bend (G. 29/2)

Cân u dil bî-ihtiyâr ol ‘ âlem-i farqa düşüp
Çün ‘ anâsır ol zamândan cân [u] gönle oldu bāğ (G. 86/4)

Ol ‘ anâsır bendi taķılmışdı cânım boynuna
Görmedim dost vechini iħrâķ-ı bi’n-nâr olmadan (G. 164/41)

Bazı beyitlerde dünya yerine anâsır mülkü, anâsır âlemi denilmiştir.

Bu ‘ anâsır mülkünüñ mi‘ mâr[1] olduñ zât-ile
Aniñ-içün cân-ile sırdaş olandır bu gönül (G. 114/4)

Bu cân murğuna zindân olduğuyçün
‘ Anâsır mülkünü vîrâna geldim (G. 133/4)

Bu ‘ anâsır ‘ âleminde rûhları Mi‘ râc idip
Vaşlı içün yaşlanırlar lâ-mekân şahrâsını (G. 234/8)

Dîvân’da iki yerde de anâsır bir hırkaya bir yerde de giyeceğe benzetilmiştir.

Dervîşiniñ bil ki evvel rütbesi
Fânî olmuşdur ‘ anâsır hırķası
Men ‘ aref sırrına mażhar cümlesi
‘ Işķını pîrim Buħûrîden alan (Mr. 141/2)

Naql olunduñ halvet içre şundular demden şarāb
Çünkü geydi rūhuñ ol demde ‘anāşır cāmesi (G. 239/4)

Genellikle anāşır olarak kullanılan bu kavram, bazı beyitlerde çār anāşır olarak yer almaktadır.

Nice kırtarsın ki cānın bu ‘alā’iğden o kim
Cān üzre çār ‘anāşır kayd [u] bendin bilmeyen (G. 158/2)

Çā[r] ‘anāşır içre halvet eyleyip kesb-i kemāl
Fetḥ idip cennet kapusun açavuz tevḥīd ile (G. 187/5)

Anāşır karanlıkla da nitelendirilmiştir.

Bu zulmet ‘anāşırda görüp bakma ḥakīre
Ḳudret-ile andan görünen vech-i beḳāyız (G. 72/3)

Gördüler ‘ārif olan Ḥaḳḳ ḳudretin izḥār için
Zulmet ‘anāşırda yakmış nūr-ı vechinden çerāğ (G. 86/2)

2.3.3.3. Hayvanlar

2.3.3.3.1. Uçabilen Hayvanlar

2.3.3.3.1.1. Murg

Farsça bir kelime olan murg, kuş demektir. Dîvân’da rūḥ bir kuşa benzetilmiş ve bu rūḥ kuşu âlem-i lâhûta ulaşmak istemektedir.

‘Ālem-i lâhûta tayyār olmağa ḳādir mi var
Murğ-ı rūḥ[a] perr ü bāl açdırmasa mihmānımız (G. 69/4)

İçerüden içerü[ye] bāba pervāz itdirip
Murğ-ı rūḥum ‘ālem-i lâhûta tayyār eylediñ (G. 108/5)

Bir beyitte de kuşun dile gelip yaratılış hâllerinden bahsettiği söylenmiştir.

Gelip bir murğ dile aḥvāl-i ekvāndan ḥaber söyler
Nice devrān idip her varı seyrāndan ḥaber söyler (G. 53/1)

Murg ile ilgili beyitlerden bazıları da şunlardır:

Naḳş-ı şūret ‘ālemine iltifātı olmayan
Āşiyānı olanda murğ-ı lâhûtun bulur (G. 60/9)

Ḥicāb oldu bu nefsim murğ-ı rūḥa
Anı ikāz için ‘irfāna geldim (G. 133/3)

Ḳamunuñ zübdesidir şūret-i insānı bulduḳda
Bilip ḥabs olduḡun ol murğ-ı rūḥum āşiyān içre (G. 189/3)

2.3.3.3.1.2. Bülbül

Gelenekte âşık rolünü üstlenmiş olan bülbül; Dvn'da gece gündüz Allh'ı zikreden, ma'şku (gl) bulmak için çaba sarf eden, âh u fign eden sliki temsil etmektedir. Bülbülün amacı sevgilinin gl yüzünü görebilmektir.

Bu fen glzrına meyl eylemez 'âşık olan
Bg-ı vaħdet blblyseñ gl-i ter brhn saña (G. 4/3)

'Işık odu düşdü ki gnlmñ işin efgn ider
Rz [u] şeb ezkr an bülbülü ħayrn ider (G. 52/1)

Bülbül gl görmüş gibi ħandan gelip itdiñ fign
Dost bgına girmiş gibi ħandan gelip itdiñ fign (G. 148/1)

Sırr-ile Ħaħħdan 'at seni irgürür zta
Cn bülbülü öte *l-ilhe illa 'llh* (K. 177/25)

Gülşen-i vaşlı açılıp gl cemlin gösterip
'Andelbi zr [u] giryn eyleyen dost derdidir (K. 58/1)

Rz [u] şeb cnm ilinden zr [u] efgnlar idip
n açılrsa 'andelbiñ virdi slħnm amn (G. 156/2)

2.3.3.3.1.3. Anka

Ank, ismi olup cismi olmayan bir kuştur. Yüzü insana benzer ve vücudunda otuz farklı kuşun alametleri vardır. Nesli bir beddua sonucu tükenmiştir veya Kaf Dağı'nda yaşar ve dnyya hiç uğramaz. (Onay, 2000: 90)

Dvn'da gönül bir ankya benzetilmiştir.

Gönül ħatında 'anħym baña hergiz zevl olmaz
'Aħıl fehm eylemez bülbül-i 'iřħa hiç mecl olmaz (G. 66/1)

Duyduñ ey slik gönül 'anħs Aħmed[dir] bugün
Ol tecell sırrına sen Ħfa geldiñ añladıñ (G. 98/8)

Derd ehline sermye maħbb oluban mye
Tfl-ı dil-i 'anħya mey-ħne olan gelsin (G. 147/6)

2.3.3.3.1.4. Pervane

Kendini yakncaya kadar şem ile uğraşan, gece kelebeği de denen kanatlı küçük bir böcektir. Bu hayvan ateş cezbeder ve nefisini bırakıp kendini ateşe atar. Fethü' d-dn Ahmed de Dvn'ında pervneyi Allh yolunda nefisini yok etmeye çalışan ve eden slike/âşga benzetir. Bu kavram; şem, nr, ateş gibi kelimelerle birlikte yer almaktadır.

Kudüret kalmaya ašlā gönüilde
Yağar pervâne[yi] şem^ç -i haķıķat (G. 20/4)

Yandım ezel ^ç ışķ nārına o āteşin zevķi nedir
Bunda ħaber virmeklige geldim size pervāneler (G. 64/5)

Şöyle kim açmaya rāzın hīç kimseye ahvālin
^ç Işķ āteşine cānın pervāne kılan gelsin (G. 147/4)

Nār-ı ^ç ışķa yanması ^ç āşıkların pervāneveş
Şem^ç -i zātın resmi üzre eylemiş mihmān beni (G. 216/5)

2.3.3.3.2. Dört Ayaklı Hayvanlar

2.3.3.3.2.1. Arslan

Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nda arslan, gücü ve heybetinden dolayı Hz. Alî'nin bir sıfatı olarak kullanılmıştır. Bunun yanında çarh bir arslana benzetilmiş, dev peri ve pelengi ile birlikte de ele alınmıştır.

İki şāhın böyle ħāli emr-ile tebşir olup
Ĥikmet-ile Fāṭma aña gönülı ħasretle toľup
Ĥük-m-i ħallāķ-ı ezel icrāsına teslim olup
Tañrı arslanı ^ç Alîyi inleden mātem gelen (Mr. 42/IV)

Çün el ele el Ĥaķķa dimek oldu ^ç iyānım
Gösterdi Ĥudām sırrını arslan-ı ^ç Alîden (G. 162/15)

Mürşide teslim ü rızā kılmış-iken ^ç ahd ü beķā
İķrārın itme hebā mālin alır arslan-ı çarĥ (G. 28/5)

Şaķın cānā nūrāniden gözün aç
Gelipdir dev perī arslan ilinden (G. 163/15)

Yolda var arslan pelengi dev peri bildin ise (Tb. 243/IV)

2.3.3.3.2.2. At

Dîvân'da nefis bir ata benzetilmiştir. Seyr ü sülûkta önemli olan, nefis atına binip onun dizginlerini elinde tutabilmektir.

Ĥuvvet-ile nefis atına şöyle ursun bir licām
Zabṭ idip mülk-i Ĥüdan iktimām itsin seni (G. 219/5)

Rāh-ı ^ç ışķda nefis atına bindiler
Sa^ç y idip tevĥid-i zāta irdiler
Hem ĥicābsız Ĥaķķ cemālin gördüler
Feyzini pīrim Buĥūrīden alan (Mr. 141/3)

2.3.3.3.2.3. Kurt

Fethü'd-dîn Ahmed kurt, çoban, saban kelimelerini tenasüplü bir şekilde kullanmıştır.

Çurd olmadan evvel çapayım münşîyi dersin
Sen bilemeseñ var çobanın gizli şabanı (G. 226/5)

2.3.3.3.2.4. Merkeb ve Feres

Dîvân'da sadece bir beyitte geçen merkep ve at için; râh-ı Hak'ta ancak insân olanın yol alabileceği, o yolda merkep ve atların olamayacağı söylenmektedir.

Vahdet ilinden seni da'vet iderler cânı
Dost yoluna bil anı gitmeye merkep feres (G. 73/2)

2.3.3.4 Bitkiler

2.3.3.4.1. Nebat

Dîvân'da devir nazariyesinin anlatıldığı beyitlerde geneli kapsayan nebât kavramı kullanılmıştır.

Niçe dem ma' den nebât hayvân-ile me'lûf olup
Fazl-ı Haqqıla şüret-i insâna geldiñ bilmediñ (G. 100/6)

Hem-dem içre feyz alırdım bulmadım bir dem vücūd
Gâh nebât u gâh hayvân gâh eşcâr olmadan (G. 164/16)

Ma' denden ki nebât içre dağı hayvân ü insândan
Mağâmınca bulardan ben görürdüm resm-i insânı (G. 209/3)

2.3.3.4.2. Gül

Gelenekte maşûk olarak kullanılan gül, Dîvân'da visâl gülü, gül yüz, bülbül-gül gibi kavramlarla kullanılmıştır.

Bu râh-ı Haqqı kim girdi vişâliñ güllerin derdi
Haqqikat [ü] ma' rifet zâtı nûrân olduğun bildim (G. 122/9)

Âh [u] zârîñla tırdım
Derdiñle düzene girdim
Vişâli gülünü dirdim
Yâ Resûla'llâh meded (Mr. 174/II)

Ref' eyle hicâbım göreyim gül yüzünü kim
Derdli dilemek yoluna dermân-ı Muhammed (G. 31/5)

Cânlara ten tende cân bülbüle gül gülde ân
Cümlede itme gümân rahşân-ı bürhânım bugün (G. 38/8)

Çün bahāristāna irmek āh [u] efgāndan ğaraż
Bülbülñ gül-rüy görmek hem gülistāndan ğaraż (G. 80/1)

Dost bāġını ārzü idip her zār iden bülbül müdür
Bülbül odur dostuñ gülü ra' nāsını dirmiş ola (G. 195/3)

Bir şeyḫ-i kāmīl vaşfin diliyle
Bir oldu güyā bülbül gül-ile (Ms. 245/136)

Bir beyitte gül maşûk rolünden sıyrılıp âşık olmuştur ve sevgili için canını vermektedir.

Yuyup içmez olup şā'im seniñ ' ışkıñ ile kâ'im
Ḥabībiñ dostuna dā'im serin virmekde ol güller (G. 45/3)

Dîvân'da bu dünya dikenlerle dolu bir bahçeye benzetilmiş ve bu bahçede gül bitmeyeceği söylenmiştir.

Olan ' âkil alıp şatmaz bu ḥāristānda gül bitmez
Ölen mālın alıp gitmez ' aceb ğafletdedir insān (G. 140/5)

Bülbül Hak yolunda ilerleyen sālīki, gül ise Hakk'ı niteler.

Her varını terk itmiş Ḥaqq yoluna ol gitmiş
Bülbül oluban ötmüş kona ol gül dalına (G. 199/3)

Gülzâr, gülistân, gülşen de Dîvân'da gül bahçesi olarak kullanılan kelimelerdendir.

Bu fenā gülzârınıñ zevkine yoǵdur istegim
Bî-vefā zümresiniñ luḫfuna yoǵdur istegim (G. 125/1)

Saña göñül murġu ' aceb feryādıñ idinmişsin
Açıldıġıñ gülistāndan ḫaber almışa beñzersin (K. 145/1)

Gülşen-i vaşlı açılıp gül cemālin gösterip
' Andelībi zār [u] giryān eyleyen dost derdidir (K. 58/1)

2.3.3.4.3. Sünbül

Eserde gülün dışında kullanılan tek çiçek sünbüldür. Sünbül görünüşünden dolayı boyun eğmiş bir insana benzetilmektedir. Sünbülle ilgili beyitler aşağıda gösterilmiştir.

Yir [ü] gök ' ışık-ile tolmuş ulu dergāha yol bulmuş
Özün toġrı saña tutmuş boyun egmekde sünbüller (G. 45/2)

Eşkıyādan içdi zehri ol Ḥasan Ḥazretleri
Gör ki n'oldu Fāṭma ana baqçası sünbülleri
Kana boyandı Ḥüseyniñ ol siyāh kân gülleri
Mātemiñe yandı ' ālem ey şehīd-i Kerbelā (Mr. 203/III)

SONUÇ

Fethü'd-dîn Ahmed XVIII. yüzyılın mutasavvıf şairlerindedir. Tezkirelerde ismine rastlanmayan Fethü'd-dîn Ahmed'in hayatı hakkındaki bilgi Dîvân'ından yola çıkılarak oluşturulmaya çalışılmıştır. Dîvân'a göre şairin XVIII. yüzyılda yaşadığı, eğitim aldığı, Nakşbendî ve/veya Halvetî olduğu ve İstanbul'da görev yaptığı düşünülen şairin şiirlerine bakıldığında Niyâzî-i Mısırî'den ve Yûnus Emre'den etkilendiği, Niyâzî-i Mısırî'ye nazireler yazdığı görülmüştür. Şairin mahlasını (Fethü'd-dîn Ahmed) bu kadar uzun ve aruza uygun olmayan hecelerle kullanması da dikkat çekicidir. Müstensih yazması kabul edilen bu dîvânda, mahlas tercihinin müstensih tarafından yapıldığı varsayılmıştır. Tarafımdan aruz veznine uygunluk sebebiyle Ahmed veya Ahmedî olarak kabul edilen mahlasın; müstensihin, şairi vurgulamak için ön adıyla birlikte kullandığı varsayılmıştır. Fakat bu bilgiler yeterli düzeyde olmayıp şair hakkında kesin bilgilere ulaştırmamıştır.

Bu çalışmada; daha önce hiç söz edilmemiş ve araştırma yapılmamış olan Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı, şekil ve muhteva açısından incelenmiştir. Dîvânda gazellerin sayısı kıt'a, murabba ve tercî-i bendlere göre daha fazladır. Ayrıca dîvânda bir adet mesnevî ve nazım şekli belirlenemeyen şiirler de yer almaktadır. Bunların yanında söz konusu şiirlerde oldukça fazla aruz hatalarına ve kafiye/redif yanlışlıklarına rastlanmıştır. Dîvân'daki amacın tasavvufu anlatmak ve öğretmek olduğu düşünüldüğünden şairin şekle çok önem vermemiş olduğu kabul edilmiştir. Bu belirsizliklerin ve hataların ise şair tarafından mı yoksa müstensih tarafından mı yapıldığı belirlenememekle birlikte -Dîvân'ın müstensih yazması kabul edilmesinden dolayı- müstensihten kaynakladığı kabul edilmiştir. Bunların yanında, Fethü'd-dîn Ahmed bazı şiirlerde çift vezin kullanarak farklı bir uygulama ortaya koymuştur. Bu durumun tasavvufî neşveden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tüm bu şekli aksaklıklara rağmen Dîvân'da sağlam ve güçlü bir muhteva karşımıza çıkmıştır. Deyimlerle, ayet ve hadislerle pekiştirilen şiirlerin didaktik bir amaca hizmet ettiği görülmüştür.

Dîvândaki din ve tasavvuf anlayışı Kur'ân ve sünnete uygun olarak karşımıza çıkmıştır. Karmaşık ve uç noktalardaki söylemlere rastlanmamıştır. Mecazlı anlatım ise nadir olarak karşımıza çıkmıştır.

195 varak olan Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı'nın müstensih nüshası olduğu tespit edilmiş ve metindeki bazı imla yanlışları ve şekil bozukluklarının müstensih hatası olduğu kabul edilmiştir.

Fethü'd-dîn Ahmed'in tasavvufu öğretmek ve anlatmak amacıyla söylediği şiirlerin dilinin ağır olmadığı ve anlaşılmaz öğelere yer vermediği tespit edilmiştir. Bu durum yine şairin amacının, tasavvufu halka anlatmak ve öğretmek oluşuyla ilgilidir.

Daha önce hakkında hiçbir araştırma yapılmamış müstensih hatlı tek nüsha olan Dîvân'ın tenkidli metni hazırlanarak araştırma dünyasına kazandırılmıştır. Ortaya çıkacağı düşünülen yeni bilgi ve belgelerle, şimdilik eldeki tek eser olarak dîvânı bilinen Fethü'd-dîn Ahmed'in hayatı ve -eğer varsa- diğer eserleri aydınlanacak ve Türk Edebiyatı içerisindeki yerini alacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

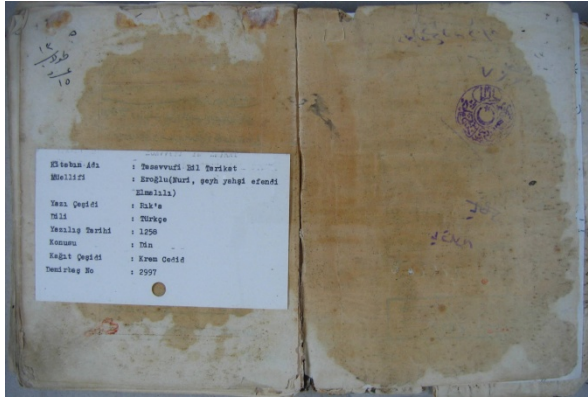
METİN

3.1. NÜSHA TAVSİFİ

Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânı Antalya Elmalı Halk Kütüphanesi'nde bulunan 2997 kayıt numaralı mecmuanın içerisinde 88-283. varaklar arasında yer almaktadır. Daha sonra Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ne verilen mecmua, burada 7262 kayıt numarasıyla yer almaktadır.

Mecmuaya sonradan eklenen kağıtta nüshanın tanıtımı şu şekildedir:

Kitabın Adı:	Tasavvufi Bil Tarikat
Müellifi:	Eroğlu (Nuri, Şeyh Yahşi Efendi Elmalılı)
Yazı Çeşidi:	Rik'a
Dili:	Türkçe
Yazılış Tarihi:	1258
Konusu:	Din
Kağıt Çeşidi:	Krem Cedid
Demirbaş No:	2997

Mecmuanın başındaki vakıf mührünün üzerinde şöyle yazmaktadır:

“Bu kitâb Elmalıda Cengiz-zâde el-Ḥâc Ahmed el-Fıtr Efendinin vaḳfiyyesidir.
1291”

Mecmuada iki adet sayfa numarası vardır. Alt alta bulunan sayfa numaralarının yukarıda olanı her sayfa için bir sayı verilerek oluşturulmuştur. Bu yüzden aşağıda olan sayfa numarası tercih edilmiştir.

Mecmua rik'a yazı çeşidiyle yazılmış olup tek bir müstensih'in elinden çıkmıştır.

Mecmuanın içinde Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânî'nin dışında; *Tasavvuf-ı bi't-tarikat*, *Fî Beyân-ı Adâb-ı Tarikat ve Esrâr-ı Fark-ı Sâlik*, *Mevlid-i Nebevî*, *Divân-ı Ziyâî*, mersiyye, medhiyye ve bazı şairlerden şiirler yer almaktadır. Mecmuanın aynı kalem ve yazı ile yazılmış olması, mecmua içinde başka şiirlere ve başka bir dîvâna yer veriliyor olması, çalışmamız olan dîvânda çok fazla imla, vezin ve kafiye/redif hatalarına rastlanması bizi Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânî'nin müstensih yazması olduğu fikrine ulaştırıyor.

Dîvân'ın her sayfasında 15 satır bulunmaktadır.

Eserde toplamda 245 şiir bulunmaktadır. Bunların; 182 tanesi gazel, 15 tanesi kıta, 10 tanesi terci-i bend, 35 tanesi murabba ve 1 tanesi de mesnevidir, 2 adet şiirin şekli belirlenememiştir.

Dîvân'da yer alan şiirlerin sırasına uygun dökümü şöyledir:

1. [Kıt'a]	21. [Kıt'a]	41. [Gazel]
2. [Gazel]	22. [Gazel]	42. [Murabba']
3. [Tercî-i Bend]	23. [Gazel]	43. [Gazel]
4. [Gazel]	24. [Gazel]	44. [Gazel]
5. [Gazel]	25. [Gazel]	45. [Gazel]
6. [Gazel]	26. [Gazel]	46. [Murabba']
7. [Tercî-i Bend]	27. [Kıt'a]	47. [Gazel]
8. [Gazel]	28. [Gazel]	48. [Gazel]
9. [Gazel]	29. [Gazel]	49. [Tercî-i Bend]
10. [Gazel]	30. [Gazel]	50. [Gazel]
11. [Gazel]	31. [Gazel]	51. [Kıt'a]
12. [Gazel]	32. [Murabba']	52. [Gazel]
13. [Gazel]	33. [Gazel]	53. [Gazel]
14. [Murabba']	34. [Murabba']	54. [Kıt'a]
15. [Gazel]	35. [Gazel]	55. [Gazel]
16. [Murabba']	36. [Gazel]	56. [Gazel]
17. [Murabba']	37. [Gazel]	57. [Gazel]
18. [Murabba']	38. [Gazel]	58. [Kıt'a]
19. [Murabba']	39. [Gazel]	59. [Kıt'a]
20. [Gazel]	40. [Murabba']	60. [Gazel]

61. [Ġazel]	94. [Ġazel]	127.[Ġazel]
62. [Ġazel]	95. [Ġazel]	128.[Ġazel]
63. [Murabba ^ç]	96. [Ġazel]	129.[Murabba ^ç]
64. [Ġazel]	97. [Ġazel]	130.[Ġazel]
65. [Ġazel]	98. [Ġazel]	131.[Ġazel]
66. [Ġazel]	99. [Ġazel]	132.[Ġazel]
67. [Ġazel]	100.[Ġazel]	133.[Ġazel]
68. [Ġazel]	101.[Ġazel]	134.[Murabba ^ç]
69. [Ġazel]	102.[Murabba ^ç]	135.[Murabba ^ç]
70. [Ġazel]	103.[Ġazel]	136.[Ġazel]
71. [Ġazel]	104.[Ġazel]	137.[Ġazel]
72. [Ġazel]	105.[Ġazel]	138.[Ġazel]
73. [Ġazel]	106.[Murabba ^ç]	139.[Ġazel]
74. [Ġazel]	107.[Ġazel]	140.[Ġazel]
75. [Ġazel]	108.[Ġazel]	141.[Murabba ^ç]
76. [Ġazel]	109.[Ġazel]	142.[Ġazel]
77. [Murabba ^ç]	110.[Ġazel]	143.[Murabba ^ç]
78. [Ġazel]	111.[Murabba ^ç]	144.[Ġazel]
79. [Ġazel]	112.[Ġazel]	145.[Kıt ^ç a]
80. [Ġazel]	113.[Ġazel]	146.[Ġazel]
81. [Ġazel]	114.[Ġazel]	147.[Ġazel]
82. [Tercî ^ç -i Bend]	115.[Ġazel]	148.[Ġazel]
83. [Murabba ^ç]	116.[Murabba ^ç]	149.[Kıt ^ç a]
84. [Ġazel]	117.[Murabba ^ç]	150.[Ġazel]
85. [Tercî ^ç -i Bend]	118.[Ġazel]	151.[Ġazel]
86. [Ġazel]	119.[Ġazel]	152.[Ġazel]
87. [Ġazel]	120.[Ġazel]	153.[Ġazel]
88. [Ġazel]	121.[Ġazel]	154.[Ġazel]
89. [Ġazel]	122.[Ġazel]	155.[Murabba ^ç]
90. [Ġazel]	123.[Ġazel]	156.[Ġazel]
91. [Ġazel]	124.[Ġazel]	157.[Ġazel]
92. [Ġazel]	125.[Ġazel]	158.[Ġazel]
93. [Ġazel]	126.[Ġazel]	159.[Ġazel]

160.[Ġazel]	189.[Ġazel]	218.[Ġazel]
161.[Murabba ^ç]	190.[Ġazel]	219.[Ġazel]
162.[Ġazel]	191.[Ġazel]	220.[Ġazel]
163.[Ġazel]	192.[Kıt ^ç a]	221.[Ġazel]
164.[Ġazel]	193.[Murabba ^ç]	222.[Ġazel]
165.[Ġazel]	194.[Murabba ^ç]	223.[Ġazel]
166.[Ġazel]	195.[Ġazel]	224.[Ġazel]
167.[Ġazel]	196.[Kıt ^ç a]	225.[Ġazel]
168.[Ġazel]	197.[Ġazel]	226.[Ġazel]
169.[Murabba ^ç]	198.[Ġazel]	227.[Murabba ^ç]
170.[Murabba ^ç]	199.[Ġazel]	228.[Ġazel]
171.[Ġazel]	200.[Ġazel]	229.[Ġazel]
172.[Ġazel]	201.[Kıt ^ç a]	230.[Ġazel]
173.	202.[Ġazel]	231.[Ġazel]
174.[Murabba ^ç]	203.[Murabba ^ç]	232.
175.[Ġazel]	204.[Ġazel]	233.[Murabba ^ç]
176.[Ġazel]	205.[Tercī ^ç -i Bend]	234.[Ġazel]
177.[Kıt ^ç a]	206.[Ġazel]	235.[Murabba ^ç]
178.[Ġazel]	207.[Kıt ^ç a]	236.[Ġazel]
179.[Ġazel]	208.[Ġazel]	237.[Ġazel]
180.[Tercī ^ç -i Bend]	209.[Ġazel]	238.[Ġazel]
181.[Ġazel]	210.[Ġazel]	239.[Ġazel]
182.[Ġazel]	211.[Ġazel]	240.[Ġazel]
183.[Murabba ^ç]	212.[Ġazel]	241.[Ġazel]
184.[Ġazel]	213.[Ġazel]	242.[Tercī ^ç -i Bend]
185.[Kıt ^ç a]	214.[Ġazel]	243.[Tercī ^ç -i Bend]
186.[Ġazel]	215.[Ġazel]	244.[Tercī ^ç -i Bend]
187.[Ġazel]	216.[Ġazel]	245.[Meşnevī]
188.[Ġazel]	217.[Ġazel]	

3.2. TENKİDLİ METNİN KURULUŞUNDA İZLENEN YOL

1. Dîvân'da şiirler baştan sona dîvândaki sıraları gözetilerek numaralandırılmıştır. Numaraların yanında da şiirlerin nazım şekli parantez içerisinde gösterilmiştir.

Örnek: 2 [Gazel]

2. Dîvân'ın elde bulunan nüshası tek olduğu için varak numaraları bu nüshadaki numaralandırma esas alınarak sayfaların sol kenarında verilmiştir.

3. Dipnotlarda gösterilen kelime veya ibareler, metin içerisinde büyük harfliyse dipnotta da büyük, metin içerisinde küçük harfliyse dipnotta da küçük harfle yazılmıştır.

4. Metinde vezin hatalarının düzeltilmesi ve anlamın daha açık ve anlaşılır olabilmesi için yapılan eklemeler köşeli parantezle belirtilmiştir.

5. Vezni aksayan mısralar "Mısrada vezin aksamaktadır." şeklinde dipnotta belirtilmiştir.

6. Metin içerisinde geçen Arapça ibareler italik yazılmıştır. Anlamları tırnak içerisinde dipnotta belirtilmiştir.

7. Metinde geçen âyetlerin mealleri ve Kur'ân-ı Kerim'deki yerleri "(Öyleyse yalnız) beni anın ki (ben de sizi anayım)." (Bakara, 2/152) şeklinde dipnotta gösterilmiştir.

8. Farsça tekrar eden kelimeler arasına giren ekler kısa çizgi (-) ile yazılmıştır.

Örnek: dem-ā-dem, dem-be-dem, fenā-ender-fenā

9. Dîvân'da geçen mā, lā, bilā, zī, fī Arapça ön ekleri ile; tābe, der, ber, bī, bā, nā, ez, be, pūr Farsça ön ekleri kelime birleştirilirken kısa çizgi (-) kullanılmıştır.

10. Farsça ve/veya Arapça kelimelerle yapılmış birleşik kelimeler ve kesik tamlamalarda da kısa çizgi (-) kullanılmıştır.

Örnek: gül-^çizār, şahib-rızā, gül-rüy, kūh-res, šāh-bāz, ser-firāz, gül-sitān, s̄ābit-
kadem, dil-güşā, zāhir-perest, pīr-perver, tā-ezel, sāde-diller, hasta-dil vb.

11. Farsça kelimelerdeki vav-ı ma'duleler ~ ile gösterilmiştir.

Örnek: ḥ[~]āb, ḥ[~]āh, ḥ[~]āhiş, ḥ[~]ār

12. Özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılmış fakat ekler ayrılmamıştır.

Örnek: Ḥasan, Ḥüseynin, Muḥammeddir

13. Vezne uyması için tarafımdan yapılan ses düşmeleri kesme işareti (ˆ) ile gösterilmiştir.

Örnek: n'ide, ziyād'eyle, n'oldı, n'ola, n'olur, ne'ñ, ḥazr'oldılar

14. İmâle ve zihâflar metinde gösterilmemiştir.

15. Metinde ٱ harfi ile yazılan -ub zarf-fiil eki Türkçede kelimelerin “b” ile bitmeme kuralına uyarak -ıp/-ip/-up/-üp şeklinde yazılmıştır.

16. Sonu şeddeli Arapça kelimeler kendinden sonra sesli ile başlayan bir ek veya kelime almışsa şeddeli aksi halde şeddesiz okunmuştur.

Örnek: sırr içinde, sırrı, sırr-ı, sırra, sırdan

Bazı yerlerde ise şeddeli okunması gereken kelimeler vezni bozmamak adına şeddesiz okunmuştur.

Örnek: sır-ı, sıra, sırrı

17. Vezinler şiirlerin başında italik harflerle belirtilmiştir.

18. Nefs, emr, ‘ilm, bahr gibi kelimeler, buldukları mısra’ın vezne uyması için nefis, emir, ‘ilim, bahir şeklinde yazılmıştır.

Örnek: Terk idüp dâr-ı fenâyı hazz-ı *nefîs*den geçüp

Zâhirâ pertevdir evvel ‘*ilim* bir şems durur

19. Metinde hem ı hem de ۷ ile yazılmış olan ma’nâ kelimesi, ۷ sesinin kelime sonunda â şeklinde okunmasından dolayı ma’nâ olarak yazılmıştır. Bunu esas alarak, sugrâ, kübrâ, ednâ kelimelerinde de aynı kural uygulanmıştır.

20. Metinde hem derd, hem de dert şeklinde yazılmış olan kelimenin derd şekli tercih edilmiştir.

21. Emin olunmayan kelimelerin yanına (?) konulmuştur.

22. Okunamayan kelimelerin yerine (...) işareti konulmuştur.

23. Metinde kelimeye bitişik olarak yazılan ile, iken, imiş, idi, ise gibi kelimeler başlarına kısa çizgi (-) konularak yazılmıştır.

24. 18. yüzyıla ait metinlerde Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerinin ne şekilde gösterileceği konusunda araştırmacılar arasında bir birlik bulunmamaktadır. Bu çalışmada, konuşma dilindeki değişikliklerin yazı dilini de etkilediğini düşünerek eklerdeki ünlülerde oldu, benim, gidip, geldiği, senin vb. şeklinde normalleştirme yoluna gidildi. Bu normalleştirme kafiye ve redif uygunluğu dikkate alınarak yapıldı. Buna karşın ünsüzlerde çıkdı, yapdı, degül vb. şeklinde metne bağlı kalınmıştır. Kelime köklerindeki ve bazı edatlardaki (içün, niçün, gerü, gice, kapu vb.) ünlülerin eski şekilleri korunmuştur.

3.3. TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

Fethü'd-dîn Ahmed Dîvânî'nın tenkidli metni hazırlanırken ilmî eserlerin transkripsiyonunda uygulanan kurallar takip edilmiştir. Metnin kuruluşunda takip edilen transkripsiyon harfleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

ا	a, e, ı, i, u, ü	ش	ş
ا	a, ā	ص	ş
ء	ʾ	ض	z, ḍ
ب	b	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	ʿ
ث	ṯ	غ	ġ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, ñ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	ẓ	ن	n
ر	r	و	v (o, ü, u, ü)
ز	z	ه	h (e, a)
ژ	j	ی	y (ı, i, i)
س	s	لا	lā

3.4. TENKİDLİ METİN (DİVÂN)

1[**Kıt' a**]

Müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

- [45a] 1 'Işkıñla bu dil hâş olup lutfuñla hâşşü'l-hâş olup
'Işk baħrine ğavvâş olup ıalsam n'ola yâ Rabbenâ
- 2 Aħmed kuluñ girdi yola zâtiñ-ile vaħdet bula
Maħva varıp maħvına gelsem n'ola yâ Rabbenâ

2 [**Ġazel**]

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 İster iseñ aşl-ı fer' [iñ]den ħaber senden saña
Ol ne sırdır eyleyem vaşfın ezelden ben saña
- 2 Nür-ı a' zamdan tevellüd eyledi rûhuñ seniñ
Oldu ' izzet cennet içre ħür [u] ğılmândan saña
- 3 Emre istiħdâma noķşân eylediñ ħikmet ile
Añla kimdir geydiren ğaflet pirâhenden saña
- 4 Gerçi var zâtiñda esrâr-ı ilâhiden eşer
Dil hevâya meyl idince sedd olundu ten saña
- 5 İştıyâkla bir zamân düşdüñ hevâ sevdâsına
İstegiñ bulmaķla geldi meskenet andan saña
- 6 Aña niçe ħân mânından cüdâ düşmüş gönül
Ġüyyâ bir câmeyi geydirdi âteşden saña
- 7 Duydu maħbûs olduĝuyçün fûrķat-i âşâr ile
Oldu yüzünden cismiñ ħal' a-ı âhenden saña
- 8 Çok devirlerden bu derdiñ istedik dermânını
Cümle yüzden çâre olmaz didiler bizden saña
- 9 Derd-i ' ışķla baş açık hem sine ' uryân gördüler
Hep erenler didiler yardım ola Ħaķdan saña
- 10 Baħr-i luţfundan temevvüc eyledi feyz-i İlâh
Oldu iķbâl-i şefâ' at ol Muħammedden saña

1/1^b Işķ: 'Işķiñ

1/2^a Aħmed: Fethü'd-dîn Aħmedin

1/2^a yola: bu yola

1/2^a zâtiñ-ile: zâtiñla

1/2^b, 2/7^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

- [45b] 11 Cān virip cānānı bulmaq qaşdıñı kıldıñ o dem
‘ Ālem-i lāhūta irmek oldu çün cāndan saña
- 12 Cümleye hāl-i selāmet yok olunca Aḥmedī
Var olunmaq hālını Hāq kıldı müstaḥsen saña

3 [Tercī‘ -i Bend]

Müstef‘ ilün müstef‘ ilün

I

Ey ḥālīk [ü] perverdgār
‘ Işkıñ baña bir yādgār
Görsem seni ben āşkār
Ne’ñ eksilir yā Rabbenā

II

Şol nefsimi rūḥ eylesem
Hem rūḥumu şāh eylesem
Qāfdan Qāfa ḥükm eylesem
Ne’ñ eksilir yā Rabbenā

III

Qılsañ velāyetle kibār
Hiç qalmasa dilde gubār
Virseñ baña bir zülfikār
Ne’ñ eksilir yā Rabbenā

IV

‘ Işkıñ düşürdüñ cānıma
Cānım virem cānānıma
Maḥrem olam sulṭānıma
Ne’ñ eksilir yā Rabbenā

V

Virsem saña cān u teni
Maḥv eylese zātiñ beni
Ma‘nā-ile bulsam seni
Ne’ñ eksilir yā Rabbenā

VI

‘ Āşık ile ma‘şūk gibi
Ma‘şūkuna maḥbūl gibi
Sevseñ beni maḥbūb gibi
Ne’ñ eksilir yā Rabbenā

11^a cānān: canān

11^b cān: can

12^a Aḥmedī: Fetḥü’ d-dīn Aḥmedīn

IV-2 cānān: canān

IV-3 olam: olsam

VII

Dostuñ Muḥammed Muṣtafā
‘Āşıklara baḥr-i vefā
Anıñ ile sürsem şafā
Ne’ñ eksilir yā Rabbenā

VIII

Dervīşimiñ mev‘ üdları
Hem şıdķ-ile ma‘ hūdları
Zātiñ ola maḫşūdları
Ne’ñ eksilir yā Rabbenā

IX

Dost bildiler anlar beni
İstekleri benden seni
Dirler baña Rabbim ḫanı
Ne’ñ eksilir yā Rabbenā

X

Fermāniña *ḫālū belī**
Teslīm idip cān u dili
Bi’l-cümlesi olsa velī
Ne’ñ eksilir yā Rabbenā

XI

Deryā-yı ‘ ışķ cūş eylese
Hep anları ğarķ eylese
Birlik demi maḫv eylese
Ne’ñ eksilir yā Rabbenā

XII

Anlar-ile girdim yola
Hiç baḫmayıp şaĝa şola
Virseñ rızā Aḫmed ḫula
Ne’ñ eksilir yā Rabbenā

4 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- [46a] 1 Ey göñül ğayr-ile ülfet itme dir sulṭān saña
Bir kerīmü’ş-şāna bend olduñ ider iḫsān saña
- 2 Her ne müşkil var ise āfāķ [u] enfüsden eger
Çekme ğam maḫşūduñ üzre fetḫ ider Sübhān saña

*“(Onlar da) ‘Evet, (şahit olduk ki Rabbimizsin)’ demişlerdi.” (A’râf, 7/172)
XII-1 Aḫmed: Fethüddin

- 3 Bu fenā güلزārına meyl eylemez ‘aşık olan
Bāğ-ı vaḥdet bülbülüyeñ gül-i ter bürhān saña
- 4 Açdılar cānuñ gözüñ seyr eylediñ mevcüd ne-var
Çünkü tıyduñ gizli sırrı kıatreler ‘ummān saña
- 5 Ger kıor ise vechiñ üzre Fātiḫā āyātını
Buldular tevfiķ-i Ḥaķdan oldular mihmān saña
- 6 Yedd-i kıudret çünkü geydirdi velāyet tācını
Cümle eşyā kıaldırıp barmaķ ider imān saña
- 7 Sırr-ı Aḫmedī Ka‘be vaşlında sa‘y eyler iken
‘İd-i ekber oldu cāniñ zebḫ ider kıurbān saña

5 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 ‘Ālem-i dünyāya gelmek bil ki ğurbetdir saña
Aşlıñı fark itmek isterseñ bu fırsatdır saña
- 2 Nefsiñe meyl eyleyip de dalma devlet çāhına
Nefsiñi bilmek murādın eyle devletdir saña
- 3 Derdiñe bu ‘arşada hiç kimseden yok fā‘ide
Ḥaķdan um iḫsāniñi her demde şefķatdır saña
- 4 *Men ‘aref** sırrın dilerseñ mürşidiñ tıt dāmenin
Her ne nuḫ eylerse icrā eyle ‘izzetdir saña
- 5 Sür yüzüñ dergāha dā‘im iste sırr-ı vuşlatı
Ġayrıdan meyliñi kes gör kim ne ni‘metdir saña
- [46b] 6 Her maķāmı reh-beriñ insān-ı kāmildir velī
Gösteren ol dost cemālin[i] duy Aḫmeddir saña

6 [Ġazel]

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 Zihī esrār-ı ḫikmetden olundu kenz-i kān peydā
Zihī kāndan nihān içre olundu pür-‘ıyān peydā
- 2 Görünce vaḥdetiñ esrārını mir‘āt-ı ḫüsnünde
O vechiñ ‘ışķ [u] şevķinde olundu *kün fekān*** peydā

7^a Aḫmedī: Fethü‘d-dīn Aḫmedīn

*“Kendini bilen (Rabbini bilir).” (Yılmaz, 1992: 122)

5/6^b Aḫmeddir: Fethü‘d-dīn Aḫmedden

**“(Bir şeyi dilediği zaman onun emri o şeye ancak) ‘Ol!’ demektir. O da hemen oluverir.” (Yâsîn, 36/82)

- 3 O nūr-ı maḡşūd-ı Mevlā ḡoyup ḡandīl-i ‘ ıḡḡ iḡre
Baḡıp ḡāvūs-ı ḡudsīden olundu cümle cān peydā
- 4 ‘ Atā [vü] luḡf olundu enbiyā ervāhına ol dem
Veliler intisābından olundu ‘ āḡıḡān peydā
- 5 Bulup bir ḡāl merātibce ki her cān maḡhariyyetden
Kimi ḡālīḡ kimi nāḡıḡ olundu kāmīlān peydā
- 6 Görünen naḡḡ-ı ḡūretten yine tevḡīdīñ envārı
Bu sırra vāḡıf olmaḡdan olundu ‘ ārifān peydā
- 7 Bu ‘ ālem zāhir olmuḡdur kemāl-i luḡf-ı baḡrinden
Bu arz u ‘ arḡ-ile kürsī olundu āsmān peydā
- 8 Münezzeḡdir mekān [u] hem zamāndan zāt-ı a‘ lāsı
Anıñçün bir mekān iḡre olundu hem zamān peydā
- 9 ḡamu zī-rūḡ olan gelmeñ merātibce bu dünyāya
Murādı ḡaḡ zuhūrundan olundu kārban peydā
- 10 Tecellī ḡevḡıñ āḡārı nebīlerle velīlerdir
Görünüp bu cihān iḡre olundu nāzikān (?) peydā
- 11 Bi-ḡamdi’llāḡ ezel baḡrinde luḡfa ḡarḡ olup Aḡmed
Ki bundan ḡāl-i dūnīden olundu rāyegān peydā

7 [Tercī‘ -i Bend]

Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

I

[47a] ‘ Āḡıḡ iseñ gel berü[ye] ey dede
Dost bulunmaz dönmeḡ ile tekkede
Niḡe biñ yıl ḡā’im olsañ Mekkede
ḡavf-ı yāre irmez-iseñ vāḡ saña

II

ḡā’il olmaz dost seniñ bu farḡıña
Aḡlıñı bul raḡbet itme fer’iñe
Derde düḡ dermān ararsañ derdiñe
Derd-i yāre irmez iseñ vāḡ saña

III

Derddir sermāye bu yolda hemān
ḡahr-ı nefis it aña virme ḡiḡ amān
Vaḡl olunca sen de aña bir zamān
Vaḡl-ı yāre irmez iseñ vāḡ saña

IV

‘Aqla uyma ‘ışka uy kim bulasıñ
Men ‘aref* sırrını sen de bilesiñ
Dost yüzün âdem yüzünden göresiñ
Baħr-i zāta irmez iseñ vāh saña

V

Cümleden ‘ārī olup kanad açıp
Lā-mekāna perr urup pervāz açıp
Diñle Aħmed ber-murādlıqdan giçip
Nā-murāda irmez iseñ vāh saña

8 [Ġazel]

Müfte‘ilün fā‘ilün müfte‘ilün fā‘ilün

- 1 ‘Işk yolunuñ reh-beri açdı bu sırrı baña
Dost yolunuñ serveri kıldı bu emri baña
- 2 Terk-i ‘alā’iķ kılıp zıkr ile meşgöl olup
Şems-i haķā’iķ doğup ‘aks ola nūrı baña
- 3 Dār-ı fenādan giçip tūr-ı beķādan içip
Ağ[1] karadan seçip şer ile ħayrı baña
- 4 Cānıma cānānımıñ derdlere dermānımıñ
Bir ola sulţānımıñ luţf-ile ķahrı baña
- 5 Menzil-i ‘adne girip āh-ı enīsim görüp
Cümlesi ħayrān olup cennet ü ħūrī baña
- [47b] 6 Kendü bilem anda degil sende yā bende degil
Bil ki mekānda degil kıldı bu remzi baña
- 7 Cümle erenler gelip nūr-ile ķalbim tölup
Birbirine zarf olup naķl ola sırrı baña
- 8 Buldu gönül zātını cānıma cānānımı
Ĥük-m-i Süleymānımı virdi o mūhri baña
- 9 Aħmedī elden ele cem‘-ile cem‘ in bula
Luţf-ile geldi dile Yūnus [u] Mısrī baña

* “Kendini bilen (Rabbini bilir).” (Yılmaz, 1992: 122)

V-1 Aħmed: Fethū’d-dīn Aħmedīn

2^a Terk-i ‘alā’iķ kılıp: Terke ‘alā’iķdan giçip

4^a cānānımıñ: canānımıñ

6^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

8^a cānānımı: canānımı

9^a Aħmedī: Fethū’d-dīn Aħmedīn

9^b [u]: hem

9 [Gazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey gönül bil geldi Hâkdan derd saña dermân baña
Her ne yüzden gösterir gurbet saña erkân baña
- 2 Miḥneti rāḥat bilince geldi çok ḥāl başıña
Oldu bu çarḥ-ı sitem rikḳat saña devrân baña
- 3 Hılḳat-i mezmūmu giçdiñ nefsi-şāfi didiler
Ol ecilden virdiler şafvet saña iḥsân baña
- 4 Baş egip bu rāh-ı ıḣḳda niçe zilletler çekip
Hâḳḳı ikrār oldu çün devlet saña imân baña
- 5 Sen şoyunduñ her izāfāt [u] kuyūdāt dan bugün
Şundular ıḣḳ cāmını ıḣret saña ḥayrân baña
- 6 Açdılar mir'āt-ı ma' nā dostu gördün çün ıyân
Ayıdağıdan (?) doğan şefḳat saña vicdân baña
- 7 Nefsi-şāfi rūḥ-ı şāfi ı aḳl-ı küll bir sır durur
Baş olup birlik demi ı izzet saña mihmân baña
- 8 Ḳudret-i künc-i ezelden baḥr-ı ıḣḳı cūş idip
Şöyle i' t̄a eyledi ḥikmet saña ı irfân baña
- 9 ı Ālem-i ḡaybı şehādetden taşarruf virdiler
Cümle mevcūdāt için ḳudret saña seyrân baña
- 10 Mazhariyyet oldu çün Hâḳḳe'l yakīnden āşkār
Anıñ için didiler Aḥmed saña her ān (?) baña

10 [Gazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- [48a]
- 1 Emr-i Hâḳ geldim cihāna vaḥdet ilinden ḡarīb
Bir yüze oldum muḳābil gördüm ol yüzden ḳarīb
 - 2 Ol ki dostdan ḡayrıya meyl itmedi rüz-ı ezel
ı Ahd [ü] mişāḳında aḣlā bulmadı fırsat ḳarīb
 - 3 Aḥsen-i taḳvīm ki ol ma' şūḳdan oldu mün' akis
Vech-i zātıñ oldu mir'āt-ı mücellāsı ḥabīb

5^a izāfāt [u]: izāfātı

7^b birlik: bürdelik

10^b Aḥmed: Fethüddin Aḥmedin

- 4 *Men ‘aref** sırrına maẓhar olmağa vardır delîl
Olmaya hîç ƣalb evinde derd-i ma‘ ūƣdan ƣarîb
- 5 Evvel ikrâr sonra inkâr eylemekden yâ ilâh
Ŗaƣla ‘ âŖıƣlar du‘ âsın eyle luƣfuñdan mu‘ cîb
- 6 Ger ta‘ ab çekse ne mânî olmayan teslim-i Haƣ
Virse cân Ŗimdi ne aŖŖı çekdi elinden ta‘bîb
- 7 Kim ki Aħmed dâmenin[i] tıtdı açdı bâb-ı ‘ ıŖƣ
Lâ diyen sürdüre *illâ* olmadı ‘ ıŖƣdan naŖîb

11 [Ėazel]

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

- 1 Göñlümüñ burcunda toğdu bir ‘ acâ’ib mâh-ı tâb
Cânımıñ içinde ƣondu bir güher ‘ âlî cenâb
- 2 Ŗevƣ tıtdı on sekiz biñ ‘ âlemi baŖdan baŖa
Her taraıdan toğdu güyâ niçe yüz biñ âftâb
- 3 Cümle mevcüdâtı bir bir gördü bu cânım gözü
KeŖf-i ihlâl oldu cümle ƣalmadı aŖlâ hicâb
- 4 Bir ‘ acerb ‘ âlem dağı gördüm aniñ hîç ģaddi yok
Perteı-i evvel imiŖ dost vechine olan niƣâb
- 5 Yüz sürüp dergâha ƣıldım derd-i dilden ‘ arz-ı ģâl
Ėamdü li’ llâh geldi Haƣdan luƣf-ile oldum ģıtâb
- 6 Sırr-ı vaģdet bir baģirdir ƣâle gelmez vaŖfı hîç
Cümle ‘ âlem zâtınıñ ‘ indinde güyâ bir ģabâb
- 7 Cânını her kim virir bu sırra vâƣıı olmağa
Ol maƣâma iriŖenler görmeye bir dem ‘ azâb
- [48b] 8 Ėaƣƣa vâŖıllar didiler iki ‘ âlemde hemân
Sırr-ı tevĥidîñ firâƣından ziyâd olmaz ‘ iƣâb
- 9 Ėünkü ƣurtulmuŖ ‘ alâ’iƣdan özü ‘ âŖıƣlarıñ
Anlar için iki ‘ âlemde olur mu hîç ģisâb
- 10 ‘ İlm-i bātından ģaber ister olursa Aħmedî
ĖoŖça te’vîl eyle tâ kim kimseden çekme ‘ itâb

* “Kendini bilen (Rabbini bilir).” (Yılmaz, 1992: 122)

10/5^b du‘ âsın: du‘ âsını// mu‘ cîb: mucîb

7^a Aħmed: Fetĥü’ d-dîn Aħmedî

11/10^a Aħmedî: Fetĥü’ d-dîn Aħmedî

10^b ĖoŖça: ĖoŖça

12 [Ġazel]

Mefā' ilün mefā' ilün fe' ulün

- 1 Uyandır albimi fa'lıñla yā Rab
Bezendir cān[ım]ı feyziñle yā Rab
- 2 Nice bu arañulı gōñülde
Ki yandır Şehr-i 'ıŐıñla yā Rab
- 3 Bu Őān-ile geyem tāc-ı velāyet
Velilerde olan izniñle yā Rab
- 4 amu ma' denleriñ kānını bulsam
aıat ire esrāriñla yā Rab
- 5 Ezelden avf [u] aŐyetden giirdiñ
Saña 'āŐıları Őāniñla yā Rab
- 6 Varıp āsān-ı vech űzre Őırāı
Giem mabūl olanlarıñla yā Rab
- 7 Gelince maŐer ire Far-i 'ālem
amuya luf [u] isāniñla yā Rab
- 8 Ref' olup 'uŐāt-ı mü'mināne
Ne deñlü emr [ü] fermāniñla yā Rab
- 9 O dem da' vet olununca cināna
Girem bi'l-cümle ebrāriñla yā Rab
- 10 Cināniñdan görünce mest [ü] ayrān
Olam ol demde didāriñla yā Rab
- 11 Bu Amed uluñuñ cānānı cānı
Boyansın zāt-ı tevidiñle yā Rab

13 [Ġazel]

Müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

- [49a] 1 Bulsam diyen ma' Őūun[u] 'āŐı icün olmaz icāb
'Arz eylemiş ācātın[ı] olmuş du'ālar müstecāb
- 2 Dünyā demi zencirini tamaz olar gerdānına
Bamaz nefis ibrāmına hergiz olar ekmez 'itāb

2^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

8^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

11^a Amed: Fethü'd-din Amedin//cānān: canān

2^b Bamaz nefis: Bamağız nefis

- 3 Ol dost için girmiş yola varmış ‘aceb elden ele
Cânın virip cânân bula ref^c olmuş ol cāndan hicāb
- 4 Fāniye hiç meyl itmeyen ‘ömrün hebāya virmeyen
Dünyā vebāli olmayan çekmez cehennemden ‘azāb
- 5 Dā’im fenā kaydın çeken ‘ömrün hemān itlā iden
Hep varımı koyup giden anlar için çokdur ‘iķāb
- 6 Nefsin bilen olmaz şakī her kim şorar bu mantığı
Hiç turmasın bulsun Hāķı budur aña şāfi cevāb
- 7 Aḥmed saña virmiş Hudā çün luḫfunu itmez cüdā
Şer^c -i Resūlden mā-^c adā olmaz ḫula rāh-ı şevāb

14 [Murabba‘]

Mefā‘ilün mefā‘ilün

I

Baña her dürlü iḫsānıñ
Nice şükrün idem yā Rab
Dem-ā-dem ni‘ met-i zātıñ
Nice şükrün idem yā Rab

II

Ezelden ‘ahd [ü] mişāķım
Saña ḫulluḫ ide zātım
Ki şimdi olmuşum ḫā’im
Nice şükrün idem yā Rab

III

‘Anāşır mülkü ḫarlıḫdan
Giçirdiñ cümle varlıḫdan
ḫalāşım bī-başarlıḫdan
Nice şükrün idem yā Rab

IV

Göñül bu cāna Ṭūr oldu
Tekellüm tercemān oldu
Bu cān cānānını buldu
Nice şükrün idem yā Rab

[49b]

7^a Aḥmed: Fetḫü’ d-dīn Aḥmedīn
III-1 mülkü: mülkünü
IV-3 Cānānını: canānını

V

*Seķāhum Rabbuhum** ħamrın
İçip gūş eyledim emriñ
Cūş itdi kerem-i baħriñ
Nice şükrün idem yā Rab

VI

Ķamu ‘ālemleriñ varı
İdip ihsānını Bārī
Şükür itmek ķuluñ kārı
Nice şükrün idem yā Rab

VII

Baña luţf [u] ģanīmetdir
Seni bilmek ne ni‘metdir
Ķuluñ bī-çāre Aħmeddir
Nice şükrün idem yā Rab

15 [Ėazel]

Müstef ilün müstef ilün müstef ilün müstef ilün

- 1 ‘Işķıñ temennā eylerim her dem-ā-dem sā’il olup
Dün gün seni fikr eylerim çün nefsime fā’ il olup
- 2 Giriyan olup gözüm demi görseñ bilirsñ derdimi
Açsañ gönülde virdimi görsem anı nā’il olup
- 3 Rūhü’l-ķudüsdür mā-cerā ‘ālem tolu tābe-serā
Yok kimsede çün [ü] çerā bir ħükmüne ħā’il olup
- 4 Mestim[i] ezel eyledim ħiç bir yaña şalınmadım
Hem ‘ışķ yolun yañılmadım dünyāya ben mā’ il olup
- 5 ‘Āşıķlara dünyā ħarām ‘uķbā daħı olmaz merām
‘Işķ baħrine ģarķım müdām her cānibim sāħil olup
- 6 Zāhid bunu farķ itmedi ‘ışķıñ yolun terk itmedi
Çün nefsini ħarķ itmedi ferħaşları zā’il olup
- 7 Cān bu baħiri bulsalar evvelki ‘ahdi bilseler
‘Ālem ķamu dost olsalar bir vech-ile ķābil olup
- [50a] 8 ‘Āşıķları cān virdiler ‘ilm-i ledünnü bildiler
Dil mülķüne ħazır’oldular maķşüdları ħāşıl olup

* “Rableri onlara (tertemiz bir içecek) içirecektir.” (İnsân, 76/21)

VII-3 Aħmeddir: Fethü’ d-din Aħmeddir

3^b çün [ü]: çüni

8^b ħazır oldular: ħazır’oldular

- 9 Gördü cemālîñ enbiyâ buldu vişâliñ aşfiyâ
Açdı zülâlûñ evliyâ dost cevriñe kıâ' il olup
- 10 Aḥmed ḳapuñda bir gedâ ḳıldı münâcâtın edâ
Ḳılamasın şamt u şadâ 'ışḳıñ ile kâmil olup

16 [Murabba']

Mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ulün

I

Göñül ḳurbiyyet itmeklik Ḥudāya
Maḥabbetdir maḥabbetdir maḥabbet
Sebeb ola bu yolda cān fedāya
Maḥabbetdir maḥabbetdir maḥabbet

II

Saña fetḥ eyledim esrār-ı muḡlaḳ
Ḥaḳıḳatde nefisdir zāt-ı muḡlaḳ
Göñülde *küntü kenziñ** sırr[1] el-ḥaḳ
Maḥabbetdir maḥabbetdir maḥabbet

III

Ki cāniñ bir şadefdir lâ-mekānı
Nice zāhir olup dürr-i ma' ānı
Bilem derseñ ḥaḳıḳat *kün fekām***
Maḥabbetdir maḥabbetdir maḥabbet

IV

Bir āyetdir işitdim āftābdan
Bu ins ü cin yaradıldı o tābdan
Murād-ı Ḥaḳ 'ibādet ma' rifetden
Maḥabbetdir maḥabbetdir maḥabbet

V

Ne iḥsān oldu bir avıç bu ḥāke
Ki rāci' aşla her şey pāk-i pāke
İrişdiren seni ol zāt-ı pāke
Maḥabbetdir maḥabbetdir maḥabbet

9^b zülâlîñ: zilâlîñ

10^a Aḥmed: Fetḥü'd-din Aḥmed

I-2 maḥabbet: maḥabbetdir (Murabba'ın diğerk bendlerinin son mısra'ları da aynı durumdadır.)

* "Ben (gizli) bir hazîneydim." (Yılmaz, 1992: 98)

** "(Bir şeyi dilediği zaman onun emri o şeye ancak) 'Ol!' demektir. O da hemen olur." (Yâsîn, 36/82)

IV-2 tābdan: tābindan

[50b]

VI

Bu elfāz u ma' nā saña benden
Anı şanma zühür eyler bu tenden
Açılan cān cihānına bu cāndan
Maḥabbetdir maḥabbetdir maḥabbet

VII

Erenlerdir bulan dostuñ vişālin
Vişāliyle bulup ' ışkıñ kemālin
Bu cān içre gören Allāh cemālin
Maḥabbetdir maḥabbetdir maḥabbet

VIII

Maḥabbet didigim Allāhı sevmek
Yolunda baş-ile hem cānı virmek
Ḥaḳā 'iḳla bunuñ işbātın itmek
Maḥabbetdir maḥabbetdir maḥabbet

IX

Cemī' -i reh-nümālar iḳtidāsı
Ḥudāvendi cihā[niñ] muḳtedāsı
Bu Aḥmed dir ki ' ışkıñ intihāsı
Maḥabbetdir maḥabbetdir maḥabbet

17 [Murabba']

Mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

I

Elā ey seyyid [ü] maḥbüb-ı Mevlā
Şefā' at yā Resūla 'llāh şefā' at
Çapuñ muḥtācdır ednā vü a' lā
Şefā' at yā Resūla 'llāh şefā' at

II

Boyandık cānda nār-ı ḥasretiñe
Ulaşdık dilde şān [u] ' izzetiñe
Zerrece bārgāh-ı ḥazretiñe
Şefā' at yā Resūla 'llāh şefā' at

III

Gelen dünyāya Ādemdir kıdemden
Çamu cānlar gider ' uḳbāya andan
Çalınca şūr-ı İsrāfil o demden
Şefā' at yā Resūla 'llāh şefā' at

IX-3 Aḥmed: Fethü'd-dīn Aḥmedīñ

II-2 şān [u]: şānı

II-3 Zerrece: Zerrece

II-3 Misra'da vezin aksamaktadır.

[51a]

IV

Çabirden kaçkacak yüzler sürerler
Şırât-ı müstaķim üzre giderler
Cemî' -i ümmetiñ senden dilerler
Şefâ' at yâ Resûla 'llâh şefâ' at

V

Münâdî hâzrete da' vet idince
Başı açık yalın ayak gidince
Zâ' if ümmetler ' işyânın bilince
Şefâ' at yâ Resûla 'llâh şefâ' at

VI

Şu vaktin ayrılır cânım ki tenden
Çekip dervîşlerim el cümle benden
O demde Aħmedî maķşûdu senden
Şefâ' at yâ Resûla 'llâh şefâ' at

18 [Murabba']

Mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ülün

I

Gel ey tãlib Ĥudâ luşfun dilerseñ
Şerî' atsiz olan ef' âl[i] terk it
Şırât-ı müstaķim üzre giderseñ
Şerî' atsiz olan a' mâl[i] terk it

II

Şerî' atdir velîler başı tâcı
Anıñla buldular derde ' ilâcı
Tutanlar çün Resûlu' llâh du' âcı
Şerî' atsiz olan aķvâl[i] terk it

III

Bu yolda nefsiñi ķurbân iderseñ
' Ubüdiyyetde maķbülün şorarsañ
Rızâ 'u' llâh[1] şıdķ-ile ararsañ
Şerî' atsiz olan idhâl[i] terk it

IV

Şaķınma cânıñı hergiz cefâdan
Ki zîrâ olmayasıñ dūr şafâdan
Ĥudâdan ķork hayâ it Muştafâdan
Şerî' atsiz olan işâr[1] terk it

[51b]

V

Ebū Bekr [ü]‘ Ömer ‘ Osmān ‘ Alī cān
Şerī‘ atsiz olurlar mıydı bir ān
Yola gel cürmünü ‘ afv eyle sultān
Şerī‘ atsiz olan imhāli terk it

VI

Başiret gözünüñ ilhād tozudur
Silen anı şerī‘ atıñ özüdür
Degül benden bu sırrımıñ sözüdür
Şerī‘ atsiz olan aḥvāli terk it

VII

Diyeler olmaya ehl-i şekāvet
Ḥabību’llāh kıla Ḥaḫdan şefā‘ at
Bulam dirseñ kemāl-ile sa‘ ādet
Şerī‘ atsiz olan icmāli terk it

VIII

Murādı Aḫmedī bundan i‘ ānet
Recāsı cümleye dostdan ‘ ināyet
Rızā-yı Ḥaḫkı taḫşile nihāyet
Şerī‘ atsiz olan ikmāli terk it

19 [Murabba‘]

Mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ülün

I

Ṭarīkat içre ḫaḫ erkānı bilmek
Ne devletdir ne devletdir bu devlet
Ḥaḫīkat içre şol ‘ irfānı bilmek
Ne devletdir ne devletdir bu devlet

II

Çıkarıdı Ādemi cennet içinden
Nice fūrkat çekip yandı içinden
Yine ‘ afv eyleyip giçmek suçından
Ne şefkatdir ne şefkatdir bu şefkat

III

‘ Anāşır bendin urdu emr-i Sübhān
Ḳarışmışken aña hem nefis ü şeytān
Ḳılınmaḫ cürmümüz çün ‘ afv [u] ḡufrān
Ne rif‘ atdir ne rif‘ atdir bu rif‘ at

VI-3 sözüdür: sözü müdür

VIII-1 Aḫmedī: Fetḫü’d-din Aḫmedin

[52a]

IV

Bize cennetde virdi hūr [u] ğılmān
Ḥabību'llāh elinden kevşer iḥsān
Tecellī ay cemālin kılmak ey cān
Ne ni' metdir ne ni' metdir bu ni' met

V

Değişmiş zātını zāhid sevāba
Çalışır sa'y ider dā'im ḥicāba
Ki görmek kendüyü lā'ik 'azāba
Ne hikmetdir ne hikmetdir bu hikmet

VI

Gel imdi ḥālīñe eyle nedāmet
Ḥudāniñ luṭfuna yokdur nihāyet
Bizi kılmak rızāsına hidāyet
Ne kudretdir ne kudretdir bu kudret

VII

Ḳamu maḥlūk ile itmişken ülfet
Derūn içre 'ıyān olmuş ḥaḳīḳat
Bu Aḥmed ḳuluna kesretde vaḥdet
Ne 'izzetdir ne 'izzetdir bu 'izzet

20 [Gazel]

Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- 1 Açıldı gülşen-i feyz-i ḥaḳīḳat
Ḳuruldu meclis-i bezm-i ḥaḳīḳat
- 2 Erenler muntazırdır sākī cāna
Döner peymāne-i 'ışk-ı ḥaḳīḳat
- 3 Kime şunsa virir ol naḳd-i cānın
Olur mestāne-i ḥamr-ı ḥaḳīḳat
- 4 Kudüret ḳalmaya ašlā göñülde
Yaḳar pervāne[yi] şem'-i ḥaḳīḳat
- 5 Taşar oldum kerem baḥri hem emvāc
Leṭāfetle eser bād-ı ḥaḳīḳat
- 6 Ḥicāb anıñ ḥilāfında olamaz
Gelir zāhir olur şems-i ḥaḳīḳat

IV-1 hūr [u]: hūrī

VII-3 Aḥmed: Fetḥü'd-din Aḥmed

- 7 O şemsiñ ‘ aksine her kim muķābil
İhāt’eyler anı nūr-ı haķīkat
- [52b] 8 Girenler kōrkudan āzār olurlar
Selāmet dārıdır şehr-i haķīkat
- 9 Varanlarda bulunmaz ğayrı sevdā
Bilinir anda maķşūd-ı haķīkat
- 10 Bu hāl üzre vücūduñ maḥv iderseñ
Alır Aḥmed seni zāt-ı haķīkat

21 [Kıta]

Mef’ülü mefā’ilün mef’ülü mefā’ilün

- 1 Gel cānı kōma tende tā kim olasın bende
Yalvarma ḥudāvende ğufrāna olur bā’ is
- 2 Sırrı bulsañ sende gözde olmaya perde
Düşmüşsün eger derde dermāna olur bā’ is
- 3 Bildiñ ise dünyāyı terk eyle bu ğavgāyı
İtmek kuru da’ vāyı ‘ işyāna olur bā’ is
- 5 Dünyā varını yakmaķ nefsiñ ḳal’ asın yıķmaķ
Allāh emirin tıtmak iḥsāna olur bā’ is
- 6 Mevlā isimin sürmek vaşlı gülünü dermek
‘ Işķ meydānına girmek cevāna olur bā’ is
- 7 Cevre ola gör ḳā’ il böyle olunur kāmīl
Bir ḳatre iken vāşıl ‘ ummāna olur bā’ is
- 8 ‘ Uşşāka faziletler Ḥaķ yola ‘ azimetler
Aḥmed bu naşihatler her cāna olur bā’ is

7^b İhāt’eyler: İhāta eyler

10^b Aḥmed: Fethü’ d-dīn Aḥmedīn

21/1^a cānı: cāniñ

1^b Yalvarma: Yalvarmak

2^b Düşmüşseñ: Düşmüş iseñ

3^a Bildiñ ise: Bildiñse

5^a ḳal’ asın: ḳal’ asını

5^b emirin: emrini

6^a isimin: ismini

8^b Aḥmed: Fethü’ d-dīn Aḥmediniñ

22 [Ġazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Hüdāniñ kenz-i esrārı muḡahher olmaġa bā' iş
Muḡammedir ki ef' āli muḡallaḡ olmaġa bā' iş
- 2 Bu ' ālem ümmetiyçündür ki anıñ ' izzetiyçündür
Muḡammed ḡürmetiyçündür mu' azzam olmaġa bā' iş
- [53a] 3 Virilir feyzleri Ḥaḡdan alırlar ne raḡmetden
Bu ümmet ġayrı ümmetden mükerrem olmaġa bā' iş
- 4 İrişdi cümleñiñ ' ilmi Ḥudāya ḡullarıñ ' azmi
Cemī' -i ümmetiñ ḡalbi muḡahher olmaġa bā' iş
- 5 Muḡammed cümleden a' lā tenezzül bulmaya ḡaḡ' ā
Olunan Ādeme esmā mu' allem olmaġa bā' iş
- 6 İderseñ sözlerim idrāk yaradıldı ḡamu emlāk
Anıñ ' ışḡı ḡoḡuz eflāk müdevver olmaġa bā' iş
- 7 Göründü aña kenzu'llāh Muḡammedir emīnu'llāh
Nebīlerle veliyyu'llāh muḡarreb olmaġa bā' iş
- 8 Aña ḡurbān olan Aḡmed bulur dilinde hem ' izzet
Anıñ iḡün sekiz cennet müzeyyen olmaġa bā' iş

23 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey göñül gel cümle maḡlūḡātla eyle imtizāc
Ḥālīḡıñ ' indinde ḡāzır bulasın bir taḡt [u] tāc
- 2 Cümlede mevcūd olan bir sırr-ı a' ḡamdır velī
İntisāba ' ilm [ü] iḡsāniñ ola her dürlü bāc
- 3 Kimseniñ göñlünü yıḡma anı yapmaḡ ḡüç olur
Bir yire cem' olması mümkün mi kesr olsa zücāc
- 4 Düşse gökden yir bulur illā göñüldeñ düşeniñ
Didiler eslāf anıñçün derdine olmaz ' ilāc
- 5 Yalıñız yügreklik itmeklik dilerse ol kişi
Her ne deñlü sa' y iderse kesbine olmaz revāc
- 6 Cümleye Ḥaḡdan ' aḡā oldu Muḡammed māyesi
Ger ḡoyunmazsa ḡiçer vaḡtı anıñ her demde ac

7 Merd olup meydāna gir merdānelikle Aḥmedī
Zāhir ü bāında Ḥaḳdan ğayra olma iḥtiyāc

24 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- [53b] 1 Ey gönül rāz-ı nihānıñ āşkār olmaz mı hīç
Derd-ile yanan bu cānıñ vaşl-ı yār olmaz mı hīç
- 2 Bunca dem dost zūlfüne ber-dār olup Manşūrveş
Her nazar kıldıqça ḥālīñ çün şı'ār olmaz mı hīç
- 3 Vaşl içinde bu ne fūrkatdır çekersiñ anı sen
Fūrkat içre olsa vaşlıñ cān nişār olmaz mı hīç
- 4 Cān atarsiñ nār-ı 'ışka çün Ḥalīlu'llāh gibi
Yandıran ol nār-ı cismiñ gül-izār olmaz mı hīç
- 5 Şöyle mest olduñsa huşyār olmadıñ her dā'imī
İçdigiñ ol cām-ı 'ışkıñ bir ḥumār olmaz mı hīç
- 6 Cümle mevcūdāta sırrıñ tılduğun bilmiş iken
Cümle diller içre zātuñ i' tibār olmaz mı hīç
- 7 Ḥaḫ-ı kudret kıldı tevcīh-i luḫf-ile vāşılığın
Hep erenler içre ḳadriñ der-kenār olmaz mı hīç
- 8 Sırr içinde gizli terk-i maḥrem iken Aḥmedī
Her ne deñlü olsa derdiñ iḥtiyār olmaz mı hīç

25 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün (fa' lün)

- 1 Rāh-ı 'ışka gitmek isterseñ bu dünyādan giç
Bezm-i 'ışka irmek isterseñ var 'uḳbādan giç
- 2 Şer'-i pāk-i Muştafāyı nefsiñe sedd eyleyip
Feyz-i Ḥaḳḳı ister iseñ *Menn [ü] Selvādan* giç
- 3 Ḥıẓr ile hem-dem olup 'ilm-i ledünnü ḥāşıl it
Ḳılma Mūsāveş te'āruẓ Ṭūr-ı Sīnādan giç
- 4 Terk-i tecrīd iḥtiyār it münezzeh ol bir zamān
Ḳavm [u] ḳardaş u ḳabile hem aḥıbbādan giç

23/7^a Aḥmedī: Fetḫü'd-dīn Aḥmedīn

8^a Aḥmedī: Fetḫü'd-dīn Aḥmedīn

25/4^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

4^b aḥıbbādan: aḥıbbā cem'inden

- 5 Gice gündüz rüyuñ üzre şöyle aķ şular gibi
Aşlıña sen qavuşunca bunca deryādan giç
- 6 Qanda varsañ anda bir dürlü taşarruf görünür
Aç gözün kim aldanıp qalma o hayāldan giç
- [54a] 7 Eglenip keşf ü kerāmetle yoluñdan qalmayıp
Qarşıña her ne gelir şuğrā [vü] kübrādan giç
- 8 Reh-berin olsun Muḥammed dāmenin pek tut hemān
Ḥāk-i pāyden gözün ayırma cem^c -i cem^c den giç
- 9 Yüz sürüp dergāha Aḥmed maḥv olunca cümleten
Dosta vāşıl ol yürü *lā* vü *illā*dan giç

26 [Ġazel]

Fā^cilātün fā^cilātün fā^cilātün fā^cilün

- 1 Rāh-ı Ḥaķķa kim giderse māye olmuşdur şalāḥ
Şer^c -i pāke şor kim ikrām-ile bulmuşdur felāḥ
- 2 Kim mücāhid girdiler meydān-ı ^cışķa derd-ile
Nefsine ġālib olanlar zıkrı qılmışdır silāḥ
- 3 Meyl[i] dünyādan kesenler şol devāma sa^c y ider
Zıkr ile qalbi evinde ḥāşıl olmuş inşirāḥ
- 4 Çünki vardır yüreginde derd uyutmaz ^cāşıkı
Derd-ile yanmaqla nefse ġālib olmuşdur revāḥ
- 5 ^cĀşık olmaqlık dilerseñ giç bu aġ u qaradan
Dersini Ḥaķdan alanlar-çün açılmışdır levāḥ
- 6 Farķına varmaz bu remziñ ^cışķa yoldaş olmayan
^cİşķ-ile me^clūf olanlar sa^c id olmuşdur şıḥāḥ
- 7 Cennet-i ^cirfāna bunda dāḥil olmuşsañ eger
Gicesi yoķdur ki cennet içre olmuşdur şabāḥ
- 8 İrdiler bād-ı şabāya derd-ile iķāz olan
Dost qapusu Aḥmed için bil ki olmuş iftitāḥ

25/7^b gelir: gelirse

8^a pek: peyk

9^a Aḥmed: Fetḥü'd-din Aḥmedin

9^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

26/8^b Aḥmed: Fetḥü'd-din Aḥmedin

27 [Kıta] a]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Hağ resülün ğapusunda cümlemiz muhtâc iken
Ğadrini bilmek odur kim eyleye ihsân şihâh
- 2 Ni' metin şükrünü bilmek vâcib oldu ğullara
Lâ'ik oldur her zamân eyleye sultân milâh
- [54b] 3 Ol Ebü Bekr ' Osmân-ı zi'n-nüreyn dağı
Lâ'ik [ol]dur her zamân eyleye sultân milâh
- 4 Ol ne mağbül zât-ı nürdur ki tolmuş cümleye
' Arş u kürsî hem melekler eyleye seyrân metâh
- 5 Muntazırdır zâhir ü bātında istikbâline
Cennet içre ğür u rıdvân eyleye ğilmân metâh
- 6 Yoluna cân virmişler cânâna vâkıf olan
Olmaya aşlâ münâsib eyleye nâdân metâh
- 7 Derdli olmayan kişiden umma dermân ğandadır
Derdliden şor sen anı kim eyleye dermân metâh
- 8 Ğıl şefâ' at zerre ikrârı dağı olanlara
Kendüne inşâf idende eyleye imân metâh
- 9 Kim Şefi' ü'l-müznibiniñ vech-i zâtın göreniñ
Ğanda bağsa görünen şem' e ile ol cân metâh
- 10 Nice ğurbân olmasın ol şâhı bu Ağmed ğula
Dört kitâb içre tekellüm eyleye Sübhân metâh

28 [Ğazel]

Müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

- 1 Gel sözüme diñle beni ' ağılnı alır seyrân-ı çarğ
Aldatmasın ' aşık seni ğönlün alır ğayrân-ı çarğ
- 2 ' Ğakil bu dünyâyı n'ider cümle gelen ğoyup gider
' Ömrün ğünü tiz tiz ğiçer mâlinı alır mirân-ı çarğ
- 3 Da' vâ-yı ğilmân iden dirseñ ğamül Furğâna ben
Uymaz iseñ Ğur'âna sen ğalini alır tufân-ı çarğ

27/3^a, 4^a, 6^a Mısralarda vezin aksamaktadır.

27/4^b seyrân: sereyân

6^a cânâna: canâna

10^a olmasın: olmasınlar//Ağmed: Fetħü'd-din Ağmed

- 4 İrmek Haka imān-ile ‘ahdiñ budur sultān-ile
Bulmaz iseñ vicdān-ile hāliñ alır ‘irfān-ı çarḥ
- 5 Mürşide teslīm ü rızā kılmış-iken ‘ahd ü beḳā
İkrārıñı itme hebā māliñ alır arslan-ı çarḥ
- 6 Telkīn idip tevḥīd saña dost yoluna hem reh-nümā
Uymaz iseñ n’itsin saña cāniñ alır ‘işyān-ı çarḥ
- [55a] 7 ‘Āşık iseñ diñle bunu cehl ile ol Hakkıñ kulu
Yoksa giçer fırsat günü başıñ alır tuḡyān-ı çarḥ
- 8 [Ey] Aḥmed[i] ḥaḳdır sözüñ Hakkā olup toḡrı özüñ
Da‘ vet iderse añsızın varıñ alır devrān-ı çarḥ

29 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Bir naşīhat eyleyem Hakk üzere olsañ ḥişsemend
Cān [u] dilden diñleseñ inşāf-ile kılsañ pend
- 2 Gice gündüz ḥırş-ı dünyāniñ ‘aceb me‘ lūfun
İtmiş-iken murḡ-ı rūḥuñ bu ‘anāşır kayd [u] bend
- 3 Almayıp kendüñ hevādan hem esīr-i nefis iken
Hakkā karşı müdde‘ i olmaḳ neden yā derdmend
- 4 Kendü kendüñ hem bu eṭvārıñ yürü var terkin it
Kārbān-ı ‘ışık içinde olasıñ bir ser-bülend
- 5 Vāşıl olmaḳ kāmiliñ ḳabzına girmekle olur
‘İşḳ zencirin seniñ boynuña eylerse kemend
- 6 Var başı terk it yolunda yüzüñü ḥāk ideḡör
Ehl-i ‘irfān işiginde bulunur himmet bülend
- 7 Dünyā vü ‘uḳbā murādından derūnuñ ḳaṭ‘ idip
Dost yolunda kimseye olmaḳ gerekdir serdmend
- 8 Her taşarruf varlığından ḳurtulup Aḥmed gibi
Cāniña cānān ilinden geyesiñ bir ḥoş nemend

28/8^a Aḥmed[i]: Fetḥü’ d-dīn Aḥmed
29/4^a kendüñ: kendüñe
8^a Aḥmed: Fetḥü’ d-dīn Aḥmed

30 [Gazel]

Müstef' ilün fâ' ilün müstef' ilün fâ' ilün

- 1 Teslîm olan kâmile raṭb-ı 'ale'l-' itimâd
Terbiyye-i şâliṣe nuṭṭ-ı 'ale'l-inḳıyâd
- 2 Emrini pek diñleye gizlileri söyleye
Varımı terk eyleye 'azm-i 'ale'l-ımtidâd
- 3 Rûḫ ola ḥakîm hemîn 'aql ola andan emîn
Nefsde ola tâbi' in [kelâm-ı] 'ale'l-infisâd
- [55b] 4 Nefs ola 'aqla muzâf 'aqlı ola rûḫa ğılâf
Rûḫda bula 'ıṣḳ-ı şâf feyz-i 'ale'l-istinâd
- 5 Rûḫ kıla andan sefer 'ıṣḳdan ola çün ḫaber
İstemeye hîç nefer ḳurb-ı 'ale'l-ıctihâd
- 6 Ḥazrete dâḫil olur rûḫda daḫı maḫv olur
Vâḫid-i muṭlaḳ olur sırr-ı 'ale'l-iṣṭihâd
- 7 Buldu hemân saĝlıĝı gitdi gönül ṭarlıĝı
Ḳıldı Ḥaḳḳıñ varlıĝı luṭf-ı 'ale'l-ittihâd
- 8 Maḫva gelir ol kişi maḫz-ı ḫayırdır cünbişi
Ḥaḳḳ-iledir her işi ḳuṭb-ı 'ale'l-infirâd
- 9 Aḫmedî dost fazlıdır vâşıl olan aşıldır
Zâhir olan emridir ḫükm-i 'ale'l-inḳıyâd

31 [Gazel]

Mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ülün

- 1 'Āşıqlara dost yoluna bürhân-ı Muḫammed
Derdililere dermân olan iḫsân-ı Muḫammed
- 2 Ümmetleriñiñ maṭlabı yüz ḫâkiñe sürmek
Ḳurbân olayım yoluña ey kân-ı Muḫammed
- 3 Açılsa gönül zâtiña yüz olsa muḳâbil
Bulur o gönül 'ıṣḳ-ile 'irfân-ı Muḫammed
- 4 Sırrıñdaki esrârı gören cümle velîdir
'Aynıñda olan manzar-ı Raḫmân-ı Muḫammed

30/3^a ḫakîm: ḫâkîm

3^b kelâm-ı: Elyazması nüshada silik olan bu kelime için metin tamiri yapılmıştır.

9^a Aḫmedî: Fetḫü'd-dîn Aḫmedîn

31/2^a yüz: yüzü

- 5 Ref eyle hicābım göreyim gül yüzünü kim
Derdli dilemek yoluna dermān-ı Muḥammed
- 6 Bulan seni buldum dise Allāh ‘aceb mi
Buyurmadı mı şāniña ḥāḳān-ı Muḥammed
- 7 Zātıyla şifāt resmine ol ḳudret-i Mevlām
Ḳıldı seni her cānlara cānān-ı Muḥammed
- 8 Ger toğdu ḥāḳā’iḳ güneşi nūr yüzünden
İḳrārı saña Aḥmediñ imān-ı Muḥammed

32 [Murabba‘]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

I

[56a] Yā ilāhī girmişim derdiñle ‘ışḳıñ rāhına
Bir ġarībim her murādım isterim Allāh meded
Kimse maḥrem olmamışdır yüz süren dergāhiña
Bir ġarībim her murādım isterim Allāh meded

II

Ṭoymuşum rüz-ı ezelden ‘ışḳ-ile mihmānlığım
Ol baḥirde maḥv iken ben var imiş sultānlığım
Şimdi bildim ġurbet ilde zār-ı ser-gerdānlığım
Bir ġarībim her murādım isterim Allāh meded

III

Emr idip iḳlīm ‘ademden gelmişim devrān-ile
Cümle zī-rūḥuñ maḳāmın görmüşüm seyrān-ile
Reh-berim her demde *mā-zāġa’l-başar** sultān-ile
Bir ġarībim her murādım isterim Allāh meded

IV

‘Ālem-i kevn [ü] fesādiñ yok imiş hiç rāḥatı
Kim geliser aña her dem gitmek imiş ‘ādeti
Çarḥ-ı dūnuñ irtihāle fevt olunmaz sā‘ati
Bir ġarībim her murādım isterim Allāh meded

V

Derdimiñ dermānına geldim bugün bī-çāreyim
Dem-be-dem başdan ayāġa derd-ile pür-pāreyim
Yüz sürüp geldim ḳapuña Aḥmed-i bī-çāreyim
Bir ġarībim her murādım isterim Allāh meded

^{8b} Aḥmediñ: Fetḫü’-d-dīn Aḥmediñ

* “Göz (gördüğünden) şaşmadı (ve onu aşmadı).” (Necm, 53/17)

V-3 Aḥmed: Fetḫü’-d-dīn Aḥmed

33 [Gazel]

Meʿ ūlü mefāʿ ilü mefāʿ ilü feʿ ūlün

- 1 Gösterdi bu şeb şānını maʿ nāda Muḥammed
Kıldı hemān iḥsānını bālāda Muḥammed
- 2 Feth oldu o dem kudret-ile bāb-ı Medīne
Taʿ līm idüben ʿ ilmini İsrāda Muḥammed
- 3 Sürdüm yüzümü ḥasret-ile pāy-ı Resüle
Bez̄l itdi hemān ḥūnunu meʿvāda Muḥammed
- 4 Dostuñ gamı gālib olacak ʿ āşıkı mağlūb
Bildirdi o dem kim gelir imdāda Muḥammed
- [56b] 5 Zātıyla şifāt farkını taḥkīke ir[er]señ
Ol ḥüccet-ile bürhān-ı āmāde Muḥammed
- 6 Hem cānıma cānān nazarı ʿ aks olununca
İsm oldu nihān sırr-ı müsem māda Muḥammed
- 7 Çün bağıdı dem luṭf-ile Aḥmed nazarıyla
Maḥv oldu kamu aldı bu isnāda Muḥammed

34 [Murabbaʿ]

Fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

I

Yā ilāḥi bī-nihāyet luṭfuñu
İtmesin mi derdmend Aḥmed-āmiz
Çatıre iken sırr-ı vaḥdet baḥriñi
İtmesin mi derdmend ʿ āşık-āmiz

II

Server-i enbiyānıñ ḥātemi
Eylesem qurbān yolunda cānımı
Görmek için ravza-ı sultānımı
İtmesin mi derdmend ʿ āşık-āmiz

III

Sürʿ at idip rāh-ı ʿ ışka gitmege
Ḥamd idip dergāha yüzler sürmege
Hem cemāl-i pākini görmeklige
İtmesin mi derdmend sālīk-āmiz

33/3^b meʿvāda: meʿvāyda

7^a Aḥmed: Fethüʿd-din Aḥmed

II-1 Mısraʿda vezin aksamaktadır.

IV

Ḥāzırınıñ cürmünü kıldıñ mu‘āf
Cümle hüccāc-ile vakfede tavāf
Ol ḥaḳıḳat Ka‘ besin itmek tavāf
İtmesin mi derdmend ‘āşık-āmiz

V

Kim ki olmuşdur çapunuñ sā‘ili
Cümle ‘āşıkıñ çü sensiñ şāhibi
Ol rızāñıñ ṭalibi Aḥmed gibi
İtmesin mi derdmend ‘āşık-āmiz

35 [Ġazel]

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

- [57a] 1 Ḥaḳḳıñ yoluna cānın viren var olacaḳdır
İkrarı olan mürşidine yār olacaḳdır
- 2 Bir cān ki ezel ‘ışık oduna uğrasa cānı
‘Ālemde o kim derd-ile bīmār olacaḳdır
- 3 Dostuñ ki celāliyle eger yaralanırsa
Bilsin ki cemāli ile tīmār olacaḳdır
- 4 Tevḥid-i ene’l-Ḥaḳ* dimeniñ vāşılı her kim
Manşūr gibi ‘ışık dārına ber-dār olacaḳdır
- 5 Her varlığını Ḥaḳқа viren ‘āşık-ı şādık
Sultān ile bir gizlice bāzār olacaḳdır
- 6 Ol tāk-ile taḥtın birağan rāh-ı Ḥudāda
Dil Mısrına esrār ile hünkār olacaḳdır
- 7 Şol dem açılır ‘ışık-ile āyine-i ḳalbi
Ol anda görüp zātını bīdār olacaḳdır
- 8 Bu ‘ışık-ı ilāhīde [ey] Aḥmed saña her dem
Dervişin olan şāhib-i esrār olacaḳdır

IV-3 Ka‘ besin: Ka‘ besini

V-3 Aḥmed: Fetḫü’-d-din Aḥmed

35/1^a cānın: cānını

3^a yaralanırsa: yaralarsa

* “Ben Hakk’ım.” Hallāc-ı Mansūra isnād edilen meşhūr söz.

8^a Aḥmed: Fetḫü’-d-din Aḥmedī

36 [Gazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Göñül bu derde dermāniñ şamuya reh-nümādan şor
Dilerseñ cāna cānāniñ Muḥammed Muştafādan şor
- 2 O şāhiñ sırr-ı Mi' rācın şaқın bī-gāneden şorma
Anı dürr-i ma' āniyle ' Aliyyü'l-Murtażādan şor
- 3 Bu yolda baş [u] cānından geçip vāşıl olan Ḥaққа
Maқāmiñ bilmek isterseñ şehīd-i Kerbelādan şor
- 4 Derün içre ḥaber almaқ dilerseñ *faқru faḥr*den *
Bu faқrıñ lezzetin ma' nāda erbāb-ı ğınādan şor
- 5 Veliler ictimā' ından nedir ḥāşıl olan dirseñ
Muvahḥid ' ayn-ı zāt olmaқ anı şāhib-rızādan şor
- 6 Bu cem' e irmek isterseñ gerekdir ' ışq-ı sultāni
Hem ' ışq etvārını ancaқ maқām-ı muқtedādan şor
- [57b] 7 Nihāyet sırr-ı aḥfāya ḥaberdır mübtedā bunda
Dilerseñ Aḥmediñ ḥālin maқām-ı müntehādan şor

37 [Gazel]

Mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

- 1 Fedādır mürşide cānım fedādır
Ḳapusun beklemek ' ayn-ı şafādır
- 2 Saña vaşf itdigim kevneyn-i sultān
Göñül aña Muḥammed Muştafādır
- 3 Odur mir'āt olan nūr-ı cemāle
O yüzden görünen vech-i beқādır
- 4 Ḥudā virdi aña sırr-ı beқāyı
Ḳamu ' aşıqlara baḥr-i vefādır
- 5 Ḳudūmuñ başdığı ol yir ne қutlu
O cān giryān gözüm ol ḥāk-i pādır
- 6 Aña uyanlara cāniñ nişār it
Bilirsniñ pāk [ü] ṭāhir bī-riyādır
- 7 Eşigin bekleyen buldu sa' ādet
Ḳapusunda niçe şāhlar gedādır

* “Yoksulluk benim övüncümdür, (ben onunla övünürüm).” (Yılmaz, 92: 49)
36/7^b Aḥmediñ ḥālin: Fethü'd-dīn Aḥmediñ ḥālin yürü var

8 Olaldan sırrına maḥrem bu gönül
Ḳamu ʿuṣṣāk içinde muḳtedādır

9 Maḳāmın Aḥmediñ bilmek dilerseñ
Sözü ʿirfān özü sırr-ı Ḥudādır

38 [Ġazel]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿlün (fāʿilün)

1 Ben bu yoluñ sırrına ḳurbān-ı bürhānım bugün
Cān ṣadefiñ dürrüne ʿummān-ı bürhānım bugün

2 Ḥamr-ı ezelden içip cān u cihāndan geçip
Perde-i zātım açıp seyrān-ı bürhānım bugün

3 Arada var bir beden derdini çekmek neden
Sırr-ı *eneʿl-Ḥaḳḳa** ben meydān-ı bürhānım bugün

[58a] 4 Tende vefā kılmaya tāḳati yok ḥamleye
Maḥva varıp cümleye sulṫān-ı bürhānım bugün

5 İster isen Ḥaḳḳı sen maḥv ola kim cān u ten
Cümle zī-rūḥa ben iḥsān-ı bürhānım bugün

6 Toḥm-ı maʿānī virip kendümü yağma kılip
Dānelerim cemʿ olup ḥarmān-ı bürhānım bugün

7 Dosta giden illere ʿāşık olan ḳullara
Āgāh olan dillere ʿirfān-ı bürhānım bugün

8 Cānlara ten tende cān bülbüle gül gülde ān
Cümlede itme gümān raḥṣān-ı bürhānım bugün

9 Vaḥdet-ile cümlede deryā olup ḳaṫrede
Mevcūd olup zerrede tābān-ı bürhānım bugün

10 Gitdi gönülden gümān oldu cemālim ʿıyān
Cümleye zātım hemān sırr-ı bürhānım bugün

11 Ben bu sözüñ Yūnusun cānda ararken bulup
Didi saña Aḥmed[i] miḥmān-ı bürhānım bugün

37/9^a Aḥmediñ: Fetḫüʿd-dīn Aḥmediniñ

* “Ben Hakk’ım.” Hallāc-ı Mansūra isnād edilen meṣḥûr söz.

38/5^b iḥsān: sırr-ı iḥsān

6^b olup: olup ben de

7^b dillere: dillere bunda

8^b raḥṣān: sırr-ı raḥṣān

9^b tābān: māh-ı tābān

11^b Aḥmed[i]: Fetḫüʿd-dīn Aḥmed

39 [Gazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Bu cânlar cân ilinden 'ālemi devrāna gelmişler
O devr-ile kimi hayvān kimi insāna gelmişler
- 2 Çün insān şüretinde kâbiliyyet var iken her ān
Ne sırdır kim kimi münkir kimi imāna gelmişler
- 3 Muḥammed dünyāda zāt [u] şifātıyla görünmüşken
Kimi ikrār idip anı kimi bī-gāne gelmişler
- 4 Hem ol sulṭānımıñ 'ışkı bu deñlü enbiyāya kim
Muḳaddem geldiği anıñ için 'irfāna gelmişler
- 5 Bir ān-ile ulu dergāha yüz sürmek murādıyla
Ki bunca pādşāhlar kul olup sulṭāna gelmişler
- 6 Cemī'-i enbiyā' ü evliyā ervāḥ-ı cânında
Saña 'azm eyleyip ey Aḫmed[i] cânāna gelmişler

40 [Murabba']

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

I

[58b] Dost cemālin şem'ine müştāk olan
Derd-i 'ışk-ile müdām pervānedir
Cānı teslīm eyleyip cânān bulan
Maḫv olup dergāhına mihmānedir

II

Himmat eyler kim yaḫīn olsa aña
Döndürür oldum yüzün Ḥaḫdan yaña
Eyler iseñ cânı teslīm olsaña
Cām-ı 'ışḫdan şunduğu peymānedir

III

Kim elinden bādeyi nüş eyleyen
Her ne nuḫ eylerse anı diñleyen
Gice gündüz zıkr-i Ḥaḫḫı söyleyen
Şanmasınlar ol kişi bī-gānedir

39/4^a 'ışkı: 'ışka//enbiyāya: enbiyā tā

6^b Aḫmed[i]: Fetḫü'd-din Aḫmed

IV

Şüretâ olmaz nişânı bil anıñ
Gösterilse havşalañ almaz seniñ
Kısmeti yok zâhir ü bî-gâneniñ
Görse anı dir ki bu dîvânedir

V

Cümle diller içre bulmuş ʿizzeti
Haqq aña virmiş velâyet devleti
ʿÂlem içre öyle cân ey Aḥmedî
Kıymetin bilenlere bir dânedir

41 [Gazel]

Feʿilâtün feʿilâtün feʿilâtün feʿilün

- 1 Ey gönül sende Hudâ her ne ki mihmân eyler
Anı bir vaqt ola kim mihr-i dıraḥşân eyler
- 2 Cümle eşyâda füyûzât-ı ilâhîden eşer
Gösterip dürlü letâfet ile elvân eyler
- 3 Âdemiñ bundaki nisvân-ile cemʿiyyetin
Görme ḥor cünbüşünü anda ne pinhân eyler
- 4 Raḥm-ı mâderde olan nuṭfeye ʿibretle bakıp
Gör nice ḥikmet-ile kaṭreyi ʿummân eyler
- [59a] 5 Toḥm-ı maʿnâya virip resm-i ḥaḳîkatde olan
Zâtını dilde koyup şüretin insân eyler
- 6 Vaḳti itmâm olunup fetḥ ola dünyâ kapusu
Her ne isterse anı luṭf-ile iḥsân eyler
- 7 Meyli âsâyiş-i dünyâya olup bunca zamân
Ki anıñ müşkilini[ñ] fetḥini âsân eyler
- 8 Anı tevfiḳe yaḳîn eyleyip ol ʿışka ezel
Dosta reh-ber yoluna cânını ḳurbân eyler
- 9 Şöyle teslim-i rızâya egilir baş anıñ
Bildirip sırr-ı maʿânî özün ʿirfân eyler
- 10 Çün ʿinâyet yemminiñ mevci zuḥûr eyleyecek
Dilde mirʾâtın açıp vâşıl-ı cânân eyler

V-3 Aḥmedî: Fetḥüʾd-dîn Aḥmedî
4^a ʿibretle: ʿibret-ile

- 11 Baġma ħor kimseye vir ki Ĥudānıñ olacaġ
Bir gedā [vü] ġul iken ʿālemde sulţān eyler
- 12 Aġmedī baġşı ʿināyet saña Ĥaġdan olalı
Yārla sırrıñ vāşıl olan şıdġla imān eyler

42 [Murabbaʿ]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

Devr-i eyyām eyleyip ħaşr-ı maġremdir gelen
Añla ey dil cümle varı aġladan mātem gelen
Bu ʿıyāndır dost rızāsıyçün şehīd-i cān olan
Cümle ħalkı zārı zārı inleden mātem gelen

II

Kerbelāda mā-ı zehri eşġıyānıñ şunduġu
Ol Ĥasan Ĥazretleri nūş-ile teslīm olduġu
Şāh Ĥüseyniñ ol güzel gāh gülleri ħan tılduġu
Yir [ü] gökde ʿarşı kürsī inleden mātem gelen

III

Ĥulle gönderdi cinānından Ĥudā anlara bil
Vaġt-i ʿīd anı teb[ā]şir eyledi şöyle celīl
Sürġ vedādır ħilyeni şāh istedikde Cebrāʿil
Ol ħaberle Muştafāyı inleden mātem gelen

IV

[59b] İki şāhıñ böyle ħāli emr-ile tebşir olup
Ĥikmet-ile Fāţma aña göñlü ħasretle tı olup
Ĥük-m-i ħallāġ-ı ezel icrāsına teslīm olup
Tañrı arslanı ʿAlīyi inleden mātem gelen

V

Ĥasret-ile cümle-i zī-rūhu ol dem aġladıp
Evliyāya emr-ile dergāhına el baġladıp
ʿIşġ-ı sūzān içre Aġmed cān göñülden taġladıp
Derd-ile her dem seni ħan aġladan mātem gelen

11^a olacaġ: olacak

12^a Aġmedī: Fetġüʿd-dīn Aġmedīn

12^b sırrıñ: sırrıña

I-2 mātem: mātemdir (Murabbaʿın diġer bendlerinin son mısraʿ ları da aynı durumdadır.)

III-3 şāh: şāhın

V-3 Aġmed: Fetġüʿd-dīn Aġmedī

43 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Nokça-1 zātın gönlümüñ içre bir 'ummān olur
Bir nazār kılsañ kamu derdlilere dermān olur
- 2 Çün şalāt-1 pākiñi kıl-ile evrād eyleyen
Ol kişiye nūr-1 vechiñ görmege bürhān olur
- 3 Derd-i 'ışkıñla yanan 'aşıklarıñı görseler
Münkiriñ inkārı artar mü'mine imān olur
- 4 Yandırır hasret odu 'aşıklarıñ her rüz [u] şeb
Gözü giryān sīne 'uryān cigeri biryān olur
- 5 Zāt-1 pākiñ sevgisiyle cān [u] baş[1] terk idip
'Ālem içre saña her dem kul olan sulṭān olur
- 6 Yā Resūla'llāh meded kılsañ bu Aḥmed bendeñi
Zāhir ü bāṭında anıñ her işi āsān olur

44 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' lün

- 1 Saña ey şūfi bu ḥāl-ile şafā virmezler
Böyle şala şarıla derde devā virmezler
- 2 Yürü 'ibret-ile şafā-baḥşın[1] cāndan gör kim
Degme bir ehl olana nūr [u] ziyā virmezler
- 3 Kāmiliñ kabza-1 kudretle işi her ānda
Aña karşı ṭurana bunda ğinā virmezler
- [60a] 4 Bu yola kim ki girer faqr-ile faḥr itmez ise
Geyecek egnine bir köhne 'abā virmezler
- 5 Ki Ḥaḳıñ miḥnetini rāḥat idenler her ān
Dü cihānda aña her ḥālde cefā virmezler
- 6 Şuretā elin alıp şeyḥine ikrārında
Bī-vefālıklar iden cāna vefā virmezler
- 7 Bırağıp rāḥatı her gāh seḥer vaktinde
Uyanık olmayana bād-1 şabā virmezler

43/2^a kıl-ile: kīle

6^a Aḥmed: Fetḥü'd-din Aḥmedin

- 8 Hırş-ı ma' nâda Fethü'd-dîn Aḥmedin irişen maḥremdir
Yoksa ḥulyâ ile ' irfân-ı Hudâ virmezler

45 [Gazel]

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

- 1 Ey Allâhım ne sırdır bu seniñ ' ışkıñda her iller
Cihâkı kaplamış bir Hû seniñ zikriñde hem diller
- 2 Yir [ü] gök ' ışık-ile tolmuş ulu dergâha yol bulmuş
Özün toğrı saña tutmuş boyun egmekde sünbüller
- 3 Yuyup içmez olup şâ'im seniñ ' ışkıñ ile kâ'im
Ḥabîbiñ dostuna dâ'im serin virmekde ol güller
- 4 Rızâda olduğun anı bilip her dem ider zârı
Tuyup ol yüce dildârı görüp virdikde bülbüller
- 5 İrenler vaḥdet-i sırra girip devrân-ile zikre
Görüp ' uşşâkı derd içre duḥul itmekde câhiller
- 6 Çün uymaz nefsiñ eline açılmış kalbde âyine
Ḥabîbiñ ḥâk-i pâyine yüzün sürmekde ' âmiller
- 7 Olanlar Ḥaqq-ile sâ'il yolunda kalmayıp ḥâ'il
Bulup bir mürşid-i kâmil özün bilmekde ' âķiller
- 8 Bulup evṭâ[nı] gurbetden neler çekdi bu fūrkatden
Tuyup ' irfân[ı] Aḥmedden gönül virmekde kâmiller

46 [Murabba']

Mefâ'ilün mefâ'ilün

Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün

I

- [60b] İlähî luṭfuña irmek
Ne devletdir ne devletdir bu ' izzet
Bu ' ışkıñ yoluna girmek
Ne devletdir ne devletdir bu ' izzet

II

- Çekerken derd-i fūrkatden
Yanarken nâr-ı ḥasretten
Görünmek rüy-ı kudretten
Ne devletdir ne devletdir bu ' izzet

44/8^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

8^b Aḥmedden: Fethü'd-dîn Aḥmedden

III

Çekip el dār-ı dünyādan
Alıp her meyli eşyādan
Çün açmak perr ü bālādan
Ne devletdir ne devletdir bu ʿizzet

IV

Varıp dergāhıñı bulmak
Saña dā'im boyun burmak
Yoğ olup anda var olmak
Ne devletdir ne devletdir bu ʿizzet

V

Bu Aḥmed cūd baḥiriñden
Toyunmak ḥavfı vaşlıñdan
Hem içmek cām-ı ʿışkıñdan
Ne devletdir ne devletdir bu ʿizzet

47 [Gazel]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ehl-i ʿışkı ḥalk-ı ʿālem kendüne aḡyār görür
Ḥaḡḡa ʿāşıklar ise aḡyār içinde yār görür
- 2 Cām-ı ʿışkı nüş iden abdālları mestdir müdām
Ḳanda baksa ḡayrı yok zāt-ı Ḥaḡḡı var görür
- 3 Bātınında kim ki çalmışdır *ene'l-Ḥaḡ** nevbetin
Zülf-i dostda kendü[nü] Mañşürveş ber-dār görür
- 4 Derd-i ʿışka düş olanlar şanmañız keşrettedir
Baḡdığınca cümle yüzden bir yüzü tekrār görür
- 5 ʿİşk eri dünyā vü mā-fi-hāya kılmaz iʿtibār
Anıñ-içün bunda zāhid ʿāşığı bīmār görür
- 6 ʿĀşıkāñıñ ʿaḡl u fikrin dost hevāsı kaplamış
Ḥaḡḡ-içün bu kā'inātı vāḡıf-ı esrār görür
- 7 Her kimiñ rāh[1] Ḥaḡadır ʿışqdır sermāyesi
Bir nazımla zevḡ-i dilden cān ilin her yār görür
- 8 Bir güneş toḡmuş tolanmaz cān ilinden dā'imā
Aḡmedī āḡāh olanlar vaḡdet-i didār görür

V-1 Aḡmed: Fethü'd-din Aḡmedin

* "Ben Hakk'ım." Hallāc-ı Mansūra isnād edilen meşhūr söz.

47/5^a dünyā: dünyāy

7^a kimiñ: kimiñi

8^b Aḡmedā: Fethü'd-din Aḡmedin

48 [Gazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- [61a] 1 Dost ilin her kim diler gelsin ziyâret bendedir
Ehl-i derd olanlara Hâkdan icâzet bendedir
- 2 Râh-ı Hâkka gitmege bir dil ki telkînim ala
El ele el Hâkka ta' bîr-i inâbet bendedir
- 3 ' Âlemiñ fahri Muhammedden özüm ayurmadım
Naql-ile geldi baña sırr-ı siyâdet bendedir
- 4 Terk-i terk itmek gerek bu sırra vâkıf olmağa
Derd-i Hâkdan gayrıya ' ilm-i ferâgat bendedir
- 5 Resm olunan rüyum üzre Fâtihâ âyâtıdır
Çün ezelden kenz-i maḥfiyim emânet bendedir
- 6 Ger dilerseñ yüregiñ zaḥmına merhem urayım
Ben ki Loḥmânım bu derde çün şadâkat bendedir
- 7 ' Arş [u] kürsî nüh felekler dâ'im eylerler tavâf
Cümle ' uşşâk Ka' beyim dâr-ı selâmet bendedir
- 8 Açılan dergâha şol mihrâb benim vechimdedir
Tapşırır her kim özün bilsin emânet bendedir
- 9 ' Âşıka ma' şük tecellî kılsa mir'âtı benim
Sırr içinde görünen gizli velâyet bendedir
- 10 Derd-i ' ışkda kim dilerse kenz-i mübhemden haber
İste yi gel câna cânândan hikâyet bendedir
- 11 Kıl itâ' at eyleyem ben vâkıf-ı esrâr seni
Sırr-ı ' ışkdan ' âlem-i gayb [u] şehâdet bendedir
- 12 Cân ilinden da' vet eylerseñ gelir Aḥmed saña
Eyleyem dil mülküne cândan icâbet bendedir

7^a ' Arş: ' Arşı

12^a Aḥmed: Fethü'd-dîn Aḥmedin

49 [Tercî' -i Bend]

Me'ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe'ülün

I

[61b] 'İşkıñla özüm sür' at idip geldi penâha
Sürdüm yüzümü mu' terifim küll-i günâha
Luţf ile 'uyüb setr idici kurb-ı ilâha
Yâ Rab mürüvvet dilegim 'afv-ı haţâdır
Bir kez nazariñ derdime biñ dürlü devâdır

II

Vaşlıña iren dergâhıña kıldı dilekler
Zikriñde kamu arz u semâ devr-i felekler
Cândan acıyıp derdime maqbül-i melekler
Yâ Rab mürüvvet dilegim 'afv-ı haţâdır
Bir kez nazariñ derdime biñ dürlü devâdır

III

Hâlimde benim kalmadı tedbîr ü te'emmül
'İşkıñla gönülden de güzâr kıldı ta' allül
Şâniñda eyledi hemân dil 'azm-i tevekkül
Yâ Rab mürüvvet dilegim 'afv-ı haţâdır
Bir kez nazariñ derdime biñ dürlü devâdır

IV

Her kanda nazâr eyler-isem yok baña hem-dem
Cânım vireyim olsa benim derdime maħrem
Ancağ sana kaldı ki bulam yarama merhem
Yâ Rab mürüvvet dilegim 'afv-ı haţâdır
Bir kez nazariñ derdime biñ dürlü devâdır

V

Ben eylemişim hażrete tefvîz-i umûrum
Evķât mürür oldu kamu cürm-i 'ubûrum
Ol şâh-ı Rüsül hakkı için 'afv-ı kuşûrum
Yâ Rab mürüvvet dilegim 'afv-ı haţâdır
Bir kez nazariñ derdime biñ dürlü devâdır

VI

[62a] Nefsikle cihâd eyler-iken bükdü gümânım
Havfım sebebi tire-demim hâl-i zebânım
Hiç kimse benim diñlemedi küll-i amânım
Yâ Rab mürüvvet dilegim 'afv-ı haţâdır
Bir kez nazariñ derdime biñ dürlü devâdır

III-3 Mısra'da vezin aksamaktadır.

VII

Ahmed kuluñuñ qalmanı taħmili ŧabürda
Nisyān-ile me'luf oluban bezm-i ħamülda
Ĥazretde amānım ola mı ħayr-ı qabülde
Yā Rab mürüvvet dilegim 'afv-ı ħaṭadır
Bir kez nazariñ derdime biñ dürlü devādır

50 [Ėazel]

Mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün

- 1 Bu cānım ićre cānımdan gelen emri Muħammeddir
Olur zāhir beŧāretden bu gün devri Muħammeddir
- 2 Anıñ zātıñ gören 'aşıqlarıñ kevn ü mekān ićre
Tekellüm eyleyen dillerde ol sırrı Muħammeddir
- 3 Ezelden zübde-i ādem olan ħalk-ı 'azım üzre
Ĥaqa mü' min olan cāna göñül varı Muħammeddir
- 4 Be-küllü 'ālemiñ cānı vücüd iqliminiñ ŧāhı
Ṭutan eflāk-ile ŧems ü qamer nūrı Muħammeddir
- 5 Yolunda cān fedā olsun diyenler zāhir ü bātın
Ebū Bekr ü 'Ömer 'Oŧmān 'Alı yarı Muħammeddir
- 6 Eħādīs-i nübüvvetle buyurmuş faħri kim aña
Bu remziñ bātınıñ añla ġinā baħri Muħammeddir
- 7 Göñülde mevc uran deryā-yı ħikmetdir ħaċċatden
ŧadefdir on sekiz biñ 'ālemiñ dürri Muħammeddir
- 8 İriŧmiş luṭfuna Ahmed ŧefā'at vāŧılı olmuş
Dü 'ālemdede qamu 'aşıqlarıñ faħri Muħammeddir

51 [Ėıı' a]

Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- 1 Açıldı on sekiz biñ 'ālem 'ilmi
Göründi luṭf-ile seyrān benimdir
- 2 Qomuŧum baŧ [u] cānım dost yolunda
Gelen gelsin bu gün meydān benimdir
- [62b] 3 Görünen ŧüretā hep cümle aġyār
O aġyār ićre yār miħmān benimdir

VII-1 Ahmed: Feṭħü'd-din
50/8^a Ahmed: Feṭħü'd-din Ahmedi
51/1^a 'ālemiñ: 'ālem

- 4 İhāt'itmiş beni bir sırr-ı a'zam
İçünde dürrüyüm 'ummān benimdir
- 5 Baña mir'āt olur zerrāta bakşam
Görünen cān içinde cān benimdir
- 6 O ān içre dağı bir ān görürüm
Dirim anıñ için her ān benimdir
- 7 Yir-ile gök arasında ne kim var
Çü virdi hükümün ol Yezdān benimdir
- 8 Anıñla kapmışım tevḥīd topunu
Göñülde ḥāl olan çevgān benimdir
- 9 Ben oldum cümleñiñ pīr-i muḡānı
Ne kim var 'ışık-ile mestān benimdir
- 10 Kuyūdātdan olan ḡāzī havāşdır
Özün fark eyleyen insān benimdir
- 11 Süleymān mülkünüñ şāhı ben oldum
Elimde mührü var sulṭān benimdir
- 12 Bugün Loḡmānıyım bu bārgāhıñ
Cemī' -i eşyādan reyḥān benimdir
- 13 Dilersem cümle mevtāyı dirildem
Ḳamuya nefḥ olan ol cān benimdir
- 14 Olan cārī-yi emr Aḡmed dilinden
Ḥudādır ḥüküm-ile fermān benimdir

52 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 'Işık odu düşdü ki göñlümüñ işin efgān ider
Rūz [u] şeb ezkārı anıñ bülbülü ḡayrān ider
- 2 Ġam yükün yüklen yürü Ya' ḡubveş 'āşık iseñ
Bil seni kim ḡüsn-i Yūsuf mālīk-i Ken' ān ider
- [63a] 3 Çünkü ma' şūḡ derdi eyler şeş cihātıñ tārmar
Rūḡ-ı ḡudse emr-i ḡaḡḡāniyyeti iḡsān ider

51/4^a İhāt'itmiş: İḡāta itmiş

14^a Aḡmed: Fethü'd-dīn Aḡmedīn

52/3ª Tārmar: tāremār

- 4 Zāt-ı vaḥdet baḥrine mülḥaḳ olur ḥālîñ o dem
Baḥş idip ḥükm [ü] rızāsîñ cānını cānān ider
- 5 Derdini dermān bilen añlar bu remziñ ḥālîni
Pîr yüzünden zātın ikrār zübde-i insān ider
- 6 ‘Āşîka ma‘ şūḳunuñ hem luṭf baḥri cūş idip
Maḥv idip bir ḳaṭre iken Aḥmedî ‘ummān ider

53 [Ġazel]

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 Gelip bir murğ dile aḥvāl-i ekvāndan ḥaber söyler
Nice devrān idip her varı seyrāndan ḥaber söyler
- 2 Ezelki ḥānmānından cüdā düşdügünü bilmiş
Ḥudāniñ emrini şımaḳla ‘ işyāndan ḥaber söyler
- 3 Çıḳıp cennet serāyından niçe biñ dürlü keyfiyyet
Neler çekmiş ġarîb başında tūfāndan ḥaber söyler
- 4 Yanıp şol nār-ı ḥasretle ḳamu eşyāyı devr itmiş
Selāmet dārınıñ evşāfın insāndan ḥaber söyler
- 5 Bulup bir nüşḥa-ı kübrā bil anda bāġbān olmuş
İrişmiş çün bahār içre gülistāndan ḥaber söyler
- 6 Ne kim mevcūd-ı ‘ālemde görüp her mişlin ādemde
Daḥı Ḥaḳḳa bulup ikrārın imāndan ḥaber söyler
- 7 Muḳadder dersini görmüş ararken *levḥ-i maḥfūzda**
Olup u olacaḳ der-kār ḥakīmāndan ḥaber söyler
- 8 Geçip andan öte sulṭān-ı ‘ışḳıñ dāmenin tutmuş
Anıñla *ḳābe ḳavseyni ev ednādan*** ḥaber söyler
- 9 İrişmiş lā-mekān şaḥnında yüz dergāhına sürmüş
Görüp her varı hem şol ‘arş-ı Raḥmāndan ḥaber söyler
- 10 Kerem baḥrine ġarḳ olmuş cemālu’llāhı gördükde
Geyip dost varlıġıñ her luṭf [u] iḥsāndan ḥaber söyler
- [63b] 11 Elinden cezbe-i feyziñ şarābın nüş idip Aḥmed
İle ayılmayıp her anda sulṭāndan ḥaber söyler

52/6^b Aḥmedî: Fetḥü’ d-dîn Aḥmedî

*“(O) korunmuş bir levhadır.” (Burûc, 85/22)

**“(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az (oldu).” (Necm, 53/9)

53/11^a cezbe-i cezbe-i//Aḥmed: Fetḥü’ d-dîn Aḥmed

54 [Kıta]

Müfte' ilün müfte' ilün müfte' ilün müfte' ilün

- 1 Emr-i Hudādan virilen rüz-ı ezel bahş olunan
‘Işk-ı ilāhī dinilen hilkat-i insāna gelir
- 2 Bulduğu tevfiķ kişiniñ ehl-i dile ma‘ lüm olur
‘Işk odu kim cāna düşer himmet-i şeyhāna gelir
- 3 Gör anı kim yüreginiñ yarasını bildi ise
Teslīm olur mürşidine hikmet-i Loķmāna gelir
- 4 Merhem-ile yarasını bulur anıñ çāresini
Pāk ide dil-hānesini hāzret-i mihmāna gelir
- 5 Viridi Hudā feyz-i tarīķ dost Muḥammed ‘aleyh
Lā’iķ olan feyz-i Hāķa hizmet-i pīrāna gelir
- 6 Evvel[i] ikrār idüben soñrası inkār ideni
Seyf-i tarīķ kesdi anı meyyiti meydāna gelir
- 7 Sırr-ı tarīķi buluna dost yoluna cān virene
Ölmeden evvel ölene nefḥa-ı rūhāne gelir
- 8 Maḥv-ı vücūd eyleye ol kalmaya hīç sağ-ile şol
Mażhar-ı tevḥid ile ol zāt-ile bir dāne gelir
- 9 Gör ne virir Hāķ kuluna kim ola qurbān yoluna
Her ne ki mevcūd buluna devr ile ol cāna gelir
- 10 ‘Āşıķa bürhān didigim şādıķa imān didigim
Sırr-ile ol cān didigim Aḥmedī cānāna gelir

55 [Gazel]

Müfte' ilün müfte' ilün müfte' ilün müfte' ilün

- 1 ‘Āşıķa iḥsān olunur luṭf [u]‘ aṭā vaķt-i seḥer
Tālibe furşat bulunur bezm-i şafā vaķt-i seḥer
- 2 Sür yüzünü tuta eliñ uğraya iḥsāna yoluñ
Olmaya güç gāfil diliñ fetḥ saña vaķt-i seḥer
- [64a] 3 Fer‘e baķıp itme gurūr aşıñna itmekle ‘ubūr
Hep uyanıķ hūş u tıyūr ‘arş u semā vaķt-i seḥer

54/1^b ilāhī: ilāhīdir

2^a tevfiķ: tevfiķiñ

10^b Aḥmedī: Fetḥü’ d-dīn Aḥmediniñ

55/2^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

- 4 ‘ Aql-ı ma’ āş bunda alır dost ousu anda gelir
Derd-i dile āre olur ‘ arz-ı recā vaqt-i seer
- 5 Kim ki uyanı buluna ol gide dostuñ yoluna
Her ne ki var ‘ afv oluna cürm [ü] haā vaqt-i seer
- 6 Cümle hiābdan giilir ‘ āleme ramet açılır
Zev-ile dilden aılır bāb-ı vefā vaqt-i seer
- 7 Sırr-ile erkān sürülür meyyit olan alb dirilir
‘ Aıa her ān virilir feyz-i Hūdā vaqt-i seer
- 8 Vaqt-i Bilāl-i Hābei ref‘ ola fūrat ātei
odu haā’ı günei bar-i ‘ alā vaqt-i seer
- 9 ‘ İlm-i ledün kef oluna müşkil olan hāl biline
Gel gidelim cān iline ‘ azm-i beā vaqt-i seer
- 10 Badı mübārek ademiñ Amedī ıldı keremin
Viridi baña dost haerin bād-ı abā vaqt-i seer

56 [azel]

Mefā’ ilün mefā’ ilün mefā’ ilün mefā’ ilün

- 1 Zuhūruñ kā’ināt erafına tefir-i in‘ amdır
Seniñ evāfıñı tarırde lev-ı har-ı alemdir
- 2 Haıat vech-i zātından felekler infikāk itmiş
arārı olmayıp her rüz [u] eb tedvır-i Elamdır
- 3 amu ‘ aılarıñ almı bu edvārı feleklerden
İderler ‘ i-ile cevlan murādı sırr-ı eramdır
- 4 Seniñ manzūruñ ‘ aks olmularıñ medinde ben ‘ āciz
Mübārek ademiñ badıı ha iksır-i a‘ zamdır
- 5 ademiñ badıı yerde müsāfirlik muarrerdir
Müerref ıldııñ āzād olur tefsır-i a‘ lemdir
- 6 Eger sinemdeki hae ounmusa udūmuñ kim
Daāyı bī-‘ aded haıl olur tefhım-i efhemdir
- [64b] 7 İiiñ haine rüyum sürüp kendüm virip anda
Cesāret ‘ arz-ı haātım ki dest zırā ekremdir
- 8 O āhiñ ulluunda müstedām olma diler her kim
Velī destinden itmek intisāb tedbır-i eslemdir

10^a Amede: Fetü’d-din Amedine
56/4^b ademiñ: mademiñ
5^a ademiñ: udūmuñ

- 9 Perīṣān gönlüne bir kez nazār kılsa eger Aḥmed
Şefā' at vāşılı olduñ diliñ ta' mīri bu demdir

57 [Ġazel]

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün

- 1 Dileyen vaşl-ı Hudā ' ışk-ile üstāda şorandır
Bulan ' ışkıñ yolunu derd-ile ol cāna kıyandır
- 2 Eli irmez gücü yitmez cigeri pārelenir
Saña vāşıl olamaz ' aşıkıñ aḥvāli yamandır
- 3 Ser-i zūlfüne ber-dār olanıñ hem çāhına talmış
Kiminiñ zerre görünmez gözüne maṭlabı andandır
- 4 Nice itsin bu bekā olmayan eşyāya nazār kim
Alamaz göñle anıñ şöhretini fānī cihāndır
- 5 Yedd-i kudret kime şunmuş ise peymāne-i ' ışk
Gelemez kendüne ' ışk derdine göñülü vīrāndır
- 6 Bu ne derddir şūfī şala sel-ile cāmi' a şanmaz
Giremez meclis-i ' irfāna anıñ ḥāli yamandır
- 7 Begenir kendüzini zevk [ü] riyā göñlüne tölmuş
Gice gündüz döğünür taşlar-ile fikri gümāndır
- 8 Bileyim dir ise zāhid bu erenler yine dirler
Yürüyüp sırr-ile lāhūta varıp Ḥaqqı bulandır
- 9 Didiler ḥaqqıña Aḥmed yüzü aq alnı açıkdır
Şoyunup terki daḥı terk ideli ḥaylī zamāndır

58 [Kıt' a]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Gülşen-i vaşlı açılıp gül cemālin gösterip
' Andelībi zār [u] giryān eyleyen dost derdidir

56/9^a Aḥmed: Fethü'd-din Aḥmedin

57/2^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

3^a ser-i: seriñe

3^b zerre: zerre

3^b, 5^a Mısralarda vezin aksamaktadır.

9^a Aḥmed: Fethü'd-din Aḥmedin

- [65a] 2 Görünüp Yūsuf yüzünden iñleden Ya' kūbu kim
Yūsufu hem važ' -1 zindān eyleyen dost derdidir
- 3 İbn-i Edhem māl u mülkūn tāc [u] tahtın terk idip
Derd ile teslīm-i pīrān eyleyen dost derdidir
- 4 Görünüp Leylā yüzünden iħtiyārsız göñlünü
Bağlayıp Mecnūnu hayrān eyleyen dost derdidir
- 5 Nūş idip maħbūb dehānından şarāb-ı *lem yezel**
Ol *ene'l-Haḳ*** sırrın i' lān eyleyen dost derdidir
- 6 Bī-tereddūd dost yolunda baş u cān kılan fedā
Bildi Manşūr anı pinhān eyleyen dost derdidir
- 7 Benligiñ bend ü belāsından ḫalāş iden seni
Varlığıñ şehrini vīrān eyleyen dost derdidir
- 8 Sırr-ı ' ışkından görünüp baħr-i zātı Aħmedī
Ḳaṭre iken anı ' ummān eyleyen dost derdidir

59 [Ḳıṭ' a]

Mefā' ilūn mefā' ilūn fe' ulūn

- 1 Ezel cāmın saña ben şunmadım mı
Virilen saña ' ışq peymānesidir
- 2 Nazar kıll ' ālem-i ervāḫa bir kez
Kamu ol bādeniñ mestānesidir
- 3 ' Anāşır görünüp bu ' ālem içre
Beş on gün dünyāniñ miħmānesidir
- 4 Bilirsin kim n' içündür ḳurı ğavġā
Bu ḫalkı gezdiren bir dānesidir
- 5 Ḳanı yā itdigiñ ol ' ahd ü mişāḳ
O ' ahde ṭurmamaḳ bī-gānesidir
- 6 Gülistān-ı vişāl-i yār açıldı
Bu dem mir 'āt-ı Ḳaḳ dil-ḫānesidir
- 7 Degül lā ' iḳ kişi zühde ṭayanmaḳ
Enbiyāniñ bu ' ışq vīrānesidir

* Yok olmaz, kalıcı, bâkî, ebedî, Allâh'ın sıfatlarından biri. (Parlatır, 2006: 967)

** "Ben Hakk'ım." Hallâc-ı Mansûra isnâd edilen meşhûr söz.

58/8^a Aħmedī: Fethū'd-dīn Aħmedīn

59/7^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

- [65b] 8 Tārīkatdır saña bundan murādım
Şerī' at cümleñiñ şehānesidir
- 9 Olur hāşıl şerī' atle haķīkat
Ķamunuñ kesb için kār-hānesidir
- 10 Kemāl izhār için şanma bu nuķku
Tekellümden nazār im'ānesidir
- 11 Bu mümkün bātına görmek görünmek
Görüşmedi zāhir imkānesidir
- 12 İderseñ luţf-ile teşrīf eger sen
Sitānbul 'āşıkıñ meydānesidir
- 13 Ki zīrā bundadır ol kuţb-ı aķtāb
Bütün dünyā anuñ seyrānesidir
- 14 Girersiñ 'ışķ-ile meydānesine
Göñüller her taraf çevgānesidir
- 15 Vücūduñ maĥv idip teslīm idersiñ
Ķabūliyyet bunuñ Ķurbānesidir
- 16 Haķīkat içre Aĥmed[i] şorarsañ
Bu Aĥmed Hātemiñ evzānesidir

60 [Ķazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Hālıkı zıkr eyleyen diller mezkūrun bulur
Haķķa dā'im ĥamd iden Ķalbinde Maĥmūdun bulur
- 2 Eyleyip teftiş tefahĥuş i' tikādı kāmiliñ
İsteyenler ol bī-'ilm ma'lūmun bulur
- 3 Dürlü istiġnā ile 'ışķın virip 'aķlın bulan
'Aks idip bu 'ışķ-ı Leylā bil ki Mecnūnun bulur
- 4 Zāhid iķrār idipde bu 'ışķı bilmediñ
Ta'n iden 'āşıklar[ı] cānında maţ'ūnun bulur
- 5 Ger Ķazāb tīr-i Ķazādan çıkısa dönmeñ lā-maĥāl
Ķayr[ı] te'sir eylemez illā ki maġzūbun bulur
- [66a] 6 Her kesī ider cihānda defter-i a' mālını
Der-kenār olduķda maĥşer içre mektūbun bulur

59/16^a Aĥmed: Fetĥü'd-dīn Aĥmed
60/1^a, 2^b, 4^a, 9^b Mısralarda vezin aksamaktadır.

- 7 Nefsin ıslāh eyleyip ma' nā yüzünden şübhesiz
Sırr ilin işbātı küll-i sırr-ı nāsūtun bulur
- 8 Rūh diler Mevlāyı her dem şeş cihetden sedd olan
Bî-cihet ' aşık olan elbetde ma' şūğun bulur
- 9 Nağş-ı şüret ' âlemine iltifâtı olmayan
Āşiyānı olanda murğ-ı lāhūtun bulur
- 10 Çünkü yokdur Hâkdan özge kâ'inatın şāhibi
Aḥmedî geçersen eger cümle mağşūdun bulur

61 [Ġazel]

Me' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 ' Işkıñ ğamını kim ki çeker ḥaqqı Yemendir
Vaşlıñ demine lā' iğ olan çünkü umandır
- 2 Öyle o ki rāḥat ideyim dir cihānda
' Āşıklara dünyā dinilen dār-ı miḥendir
- 3 Dünyā ile ' uqbāyı daḥı terk iden el-ḥaḥ
Ma' nā-yı ḥaḳıḳatde biten sırr-ı semendir
- 4 Şol zāt-ı mükerrem ḥarr-ı ma' nā-yı ğulāmı (?)
Veyse'l-Ḳarānī mevlūdu iḳlīm-i Yemendir
- 5 Çün ma' nā-yı ādem dinilen şān-ile san mı (?)
Āyīne-i dilden yoḥ-ise ki görünendir
- 6 Açılma ne ḥoş ḫālibe āyīne-i ' arşın
Zātın görünen cennet [ü] firdevs-i şemendir
- 7 Dost yoluna cān baḥş idici ' aşık u şādık
Zātınla bu Aḥmed ḥüsünün bildi ḥasendir

62 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Kāmiliñ her tarzı ḫavrı aḥsen-i tedbīr olur
Ḥükme rāzı olduḡuyçün her işi taḳdīr olur

60/7^a nefsin: nefsin

8^a şeş: şışe

10^b Aḥmedî: Fethü'd-dīn Aḥmedî tez

61/1^a ' Işkıñ ğamını kim ki: Ey dōst ' işkıñ ğamını her kim

2^b miḥendir: miḥnetdir

5^b görünendir: görünen midir

7^b Aḥmed: Fethü'd-dīn Aḥmed

- [66b] 2 Sāde-diller bilmediler kāmiliñ miqdārını
Anıñ-içün i' tiqādı zāhidiñ taqşır olur
- 3 Cān virip bu rāh-ı Hāqda kāmil ola bir kişi
Halk içinde bir zamān ilhādına tebşır olur
- 4 ' Ālem içre cān[a] raḥmet qalbe rāḥatdır velī
Kimseler kāmil yüzünden şanmañız tekdır olur
- 5 Dost yolunda cümle varın virdigiyçün anlara
Luṭf-ile mi' mār-ı ' ışqda sevgisi ma' mīr olur
- 6 Kendüzin maḥv eyleyip de sālikiñ her gördüğü
' Işq-ile ma' nā yüzünden bir ' aceb ta' bir olur
- 7 ' Işqla bir yüzden āgāz eylese çāre bülbülü
' Āşıkıñ kalbi içinde der-' aqab te' şır olur
- 8 Āh sīn çekdikçe ma' şūkuñ yolunda ' āşıkıñ
Büte-i ' ışq içre iksirini taqtır olur
- 9 Zāt baḥrinden tecellī eyledikçe Aḥmedā
Cümle vāşıllar diliñde bir ulu tekbir olur

63 [Murabba']

Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

I

Saña vaşf eyleyem o çehār-ı yārı
Ebū Bekr [ü] ' Ömer ' Oşmān ' Alīdir
Bī-şübhe Resülün yār-ı gārı
Ebū Bekr [ü] ' Ömer ' Oşmān ' Alīdir

II

Ezel faşlında gelmişler zuhūra
Tırup erkān-ile anda ḥuzūra
Sebeb onlar ola ' afv u kuşūra
Ebū Bekr [ü] ' Ömer ' Oşmān ' Alīdir

III

Ḳamu ḳullar gelir maḥşer yirine
Ki çāre eylemezler birbirine
Getiren anları luṭf-ı ḳarīne
Ebū Bekr [ü] ' Ömer ' Oşmān ' Alīdir

62/7^a āgāz: āgāze

8^b iksirini: iksirini

9^a Aḥmedā: Fetḥü'd-dīn Aḥmedā

IV
[67a] Bu ümmet hālını cāndan şoranlar
Füyūzātın ‘uşāt için virenler
Şırāt-ı müstaķim üzre tūranlar
Ebū Bekr [ü] ‘Ömer ‘Oşmān ‘Alīdir

V
Kāmu ‘āşiler için ağlaşanlar
‘Uşāt-ı mü’min[in[i] söyleşenler
Cürümler ‘afv[ı] için bekleşenler
Ebū Bekr [ü] ‘Ömer ‘Oşmān ‘Alīdir

VI
Açılır ol vaķit cennet kapusu
‘Aceb kudret ile olmuş birisi
İdenler cümleye cennet tapusu
Ebū Bekr [ü] ‘Ömer ‘Oşmān ‘Alīdir

VII
Adım Aḥmed gelir rūḥ-ı erenler
Resūlūñ pāyine yüzler sürenler
Ulu dergāh-ı Mevlāya varanlar
Ebū Bekr [ü] ‘Ömer ‘Oşmān ‘Alīdir

64 [Ġazel]

Müstef’ ilün müstef’ ilün müstef’ ilün müstef’ ilün

- 1 Ey dil bu cānlar fi’l-aşıl Ḥaķķ ‘ışķına mihmāneler
Seyyāḥ olup ol ‘ışķ-ile ayrılmayıp hemyāneler
- 2 Bu ‘āleme kim geldiler ger enbiyā’ ü evliyā
Maķşūd nedir bundan bilmedi ol bī-gāneler
- 3 ‘İlm-i ledün ta’līmīniñ oldu gönül ders-hānesi
Ṭāliblere feyz olmağa açdı yolu birāneler
- 4 Āḥirden açdım ben mūyı evvelden içdim ‘ışķ meyi
Kıldılar istiķbāl beni Ḥaķķı seven dostāneler
- 5 Yandım ezel ‘ışķ nārına o āteşiñ zevķi nedir
Bunda ḥaber virmeκlige geldim size pervāneler

VII-1 Aḥmed: Fetḥü’ d-dīn Aḥmede
64/1^b Seyyāḥ: Seyyāḥ/hemyāneler: ḥamyāneler
2^a evliyā: evliyālar
2^b Mısra’da vezin aksamaktadır.
3^a ta’līmīniñ: ta’ allūminiñ

- 6 Dost zülfüne ber-dâr olan düşdü *ene'l-Hak** baħrine
Baħnı şadef menzil olup hem düşmede devrâneler
- [67b] 7 Bir cezbedir ħalk[1] çeker cân gözünüñ sermâyesi
Çün muntazır cezbe itmede her güşede mey-ħâneler
- 8 Ol meclise dâħil olan varlığını Ĥakka virir
Ol dost şunar vaşlı için dolu dolu peymâneler
- 9 [Ey] Aħmed[î] vuşlat bulan nüş eyledi ' ışk câmını
Kim *men re 'âni*** sırrına irdi bu dem mestâneler

65 [Ėazel]

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Câm[1] nüş ideliden âb-ı ħayvân istemez
' Andelîb vaşl-ı didârîde gülistân istemez
- 2 Pertev-i nür-ı cemâliñ görmege müştâk olan
Olsa ikbâl cennet içre ħür [u] ğilmân istemez
- 3 İstemez illâ ki zâtıñ derdmendi pür-rızâ
Ol rızâ-yı kaħre olsa baħr-i ' ummân istemez
- 4 ' Aşıkıñ ancağ murâdıdır ħapuñda dâ'imâ
Ĥâl olup bulsa kıdem mülk-i Süleymân istemez
- 5 *Semme vechu'llâh**** vicdân-ile bir cân bulsa ger
İtseler ' arz-ı taşavvuf dilde ' irfân istemez
- 6 Şol ki ' irfân istemez didigime ta' n eyleme
Bir güher tekmiî olunca ebr u bostân istemez
- 7 ' Arz idip noğşâniñ ğam çekme Fethü'd-dîn Aħmed
Dil bulunca mağşûdun tekmiî-i noğşân istemez

* "Ben Hakk'ım." Hallâc-ı Mansûra isnâd edilen meşhûr söz.

64/7^b cezbe itmede: cezbe itmek

9^a [Ey] Aħmed[î]: Fethüddîn Aħmed

** "Beni gören (gerçekten Hakk'ı görmüştür)." (Buhârî, Tabir: 10; Müslim, Rüya: 2; Darimî, Rüya: 4)

65/2^b ħür [u]: ħürî

*** "(Nereye dönerseniz) Allâh'ın yüzü işte oradadır." (Bakara, 2/115)

6^b güher: gevher (Metin üzerinde harekelendirilmiştir.)

7^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

66 [Gazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Göñül katında ' anķāyım baña hergiz zevāl olmaz
' Aqıl fehm eylemez bülbülü ' ışķa hīç mecāl olmaz
- 2 Vücūd iķlimine hüküm eylemek maķşūdudur ammā
' Alā' iķ bendini çāk itmeden özge kemāl olmaz
- 3 Yürü var sen ' aqıl tedbiriñ eylemekligin şaķın
Meşiyetden haber bilsem diyü yañlış hayāl olmaz
- [68a] 4 Bu ' ışķ meydānıdır el-ħaķ geçenler baş [u] cānından
Olar vāsılıdır ammā vişālinden su 'āl olmaz
- 5 Bu tıfl-ı ma' nevī kimiñ ki çoğmaz idi geh bunda
Ĥaķiķatde aniñ ismi elif mīm ile dāl olmaz
- 6 Muħaķķaķ ādem-i ma' nā rumūzuñ fehm iden ' āqıl
Ki bundan özge Mevlāya daħı böyle kemāl olmaz
- 7 Bu Fetħü'd-dīn Aħmed bu sırıra vāķıf olmuş kim
Tālib-i şādıķ bundan özge ber-kemāl olmaz

67 [Gazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Gel ey tālib bu cān derdine kimse çāre-zār olmaz
Bu dūnyā fırsatı her demde bil tulu tırāz olmaz
- 2 Nedir bu bī-ħayāniñ devr-i merr-ile (?) vücūduñ çün
Ezelden kıymetiñ çok olmuş olsa [bile] az olmaz
- 3 Tevekkül tavrıniñ ta' rīfin itmek ĥalka müşkildir
Ne deñlü ifrā' (?) olsa iltifātıñ şāh-bāz olmaz
- 4 Yoluñda şādıķ ol dā'im ĥilāfından ĥazer eyle
Qabul itmez erenler rāh-ı Ĥaķda hīle-bāz olmaz
- 5 Kemāl-i şıdķ-ile şeyħe gerek teslim-i cān itmek
Ki her kim başın egmezse bu yolda ser-firāz olmaz

66/3^b Meşiyetden: Zāhid meşiyetden

5^a tıfl-ı: tıfla

7^a, 7^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

67/4^a ĥazer: ĥazer

5^a gerek: gerek ki

- 6 Eger kim *men* ‘*aref** sırrına irmek haqqıñ olmazsa
‘İyandır herkese esrār yapılan keşf-zār olmaz
- 7 Göñülde feyz-i Sübhānı maḥabbetle olur ḥāşıl
Bu ān-ile varıp ma‘ şūka ‘ aşıq bī-niyāz olmaz
- 8 Dilerseñ kendü ‘ aqlıñla vişāl-i dosta irmeklik
Direm anıñ-içün rāh-ı rızādan dürlü nāz olmaz
- 9 Murādıñ dosta irmekse yüzüñ sür yirlere yoḥsa
Budur āsār-ı nuḫkum cümleye üstād nāz olmaz
- 10 Kemāl-i şefqatiñ varsa mülke ey Fetḫü’d-dīn Aḥmedim her dem
Ki ḫadriñ bilmeyen ‘ indinde sa‘ yiñ āmiyāz (?) olmaz

68 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- [68b] 1 Derd-i ‘ işka düş olan ‘ ālemde iḳbāl istemez
Rüz [u] şeb zār eylemekden ğayr[ı] bir ḥāl istemez
- 2 Şöyle kim āvāre olmuş cān u göñlü dost-ile
Bī-riyādır ḫalk içinde ‘ araḫ u şāl istemez
- 3 İltimāsı yoḫdur anıñ cennet [ü] ḫūrī için
Bir rızādır maḫşūdu hicrān [u] işāl istemez
- 4 Ḥikmet-ile ḫaṭṭa ḫudret şādır olsa ḫaḫḫına
Anı icrā itmede bir zerre imhāl istemez
- 5 Bāṭınında mazḫar olmuş ma‘ nā-yı Ḳur’ān ile
Sırrını bulmuş özünde ḫīl ü hem ḫāl istemez
- 6 Lā-mekāndan şöyle toḫmuşdur ḫaḫīḫat güneşi
Ġarḫ olunmuş pertevine şems ü eşkāl istemez
- 7 Luṭf-ı Ḥaḫla bu maḫāmı ḫāşıl itmek Aḥmedī
Cān u dilden sa‘ yiñ olsun yoḫsa ihmāl istemez

69 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Ey göñül rüz-ı ezel geldi ise ol cānımız
Aşlını farḫ eylemez bildirmese cānānımız

*“(Kendini) bilen (Rabbini bilir).” (Yılmaz, 1992: 122)

67/10^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

68/3^a cennet [ü]: cenneti

4^b zerre: zerre

7^a Aḥmedī: Fetḫü’d-dīn Aḥmedī

- 2 Cümleye reh-ber için gönderdi Haḫ müşsidleri
Añlamazdıķ rāh-ı Haḫķı açmasa pīrānımız
- 3 Kim yumardı dünyede bāzār-ı keşretten gözün
Baħr-i vaħdetden füyüzāt virmese imānımız
- 4   Alem-i lāhūta  ayyār olmaĝa ķādir mi var
Murĝ-ı rūḥ[a] perr ü bāl açdırmasa miħmānımız
- 5 Nūr-ı zāt-ı kibriyāyı intisāb mümkün mi hīç
Feyż-i aķdesden bu dilde doĝmasa   irfānımız
- 6 Dost  apusun kim bulurdu çalsa hergiz başına
  Aleminñ faħri Muħammed olmasa bürhānımız
- 7 Ümmetiñ ħāli n’olurdu řūr  alındıķda hemān
Luţf-ile maħřer yirine gelmese sultānımız
- [69a] 8 Ĥalimiz efgān olurdu baş açık yalın ayak
Ol ħabībiñ ħürmetiyçün   afv ola noķřānımız
- 9 Tılam (?) Fethū’-d-dīn Aħmed yiriñ illā cemāl
Kim görürdü   arz-ı didār itmese Sübhānımız

70 [Ĝazel]

Fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilün

- 1 Biz ezelden cām-ı   ışķı dost elinden içmişiz
Ol zamāndan mest olup   ışķ-ı Ĥudādan  olmuşuız
- 2 Secde itmek Ādeme fermān-ı Haḫķ itdi zuhūr
Nūr-ı Yezdān sırrını Ādem yüzünden görmüşiz
- 3 Her ne var a’ lā vü esfel zāhir ü bātin  amu
On sekiz biñ   aleminñ sırrını   arşdan görmüşiz
- 4 Gelmişiz kevn-i mekāna emr olup devrān-ile
Bu fenāya   alem-i dār u beķādan gelmişiz
- 5 Fürķat-i āřār ile yanmışlarız abdālveř
Seyāħat itmeklige *ķālū belādan** almışız

69/7^a n’olurdu: ne olurdu

8^b ola: olmasa

9^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

70/3^b   arşdan:   arş üstünden

* “(Onlar da) ‘Evet, (şahit olduk ki Rabbimizsin)’ demişlerdi.” (A’rāf, 7/172)

5^b almışız: gelmişiz

- 6 Bir mu‘azzam h̄alvet oldu bu ‘anāşır hırkası (?)
Cümle mevcūd ‘aks idip mir’āt-ı dilden açmışız
- 7 Bu cihānıñ ğurbet içre ‘izzetin terk eyleyip
Almışız ol derd ü ‘ışk biz fenādan geçmişiz
- 8 Lā-mekāndan ‘azmimiz ancağ bizim şimden girü
Dosta Fethü’d-dīn Aḥmed cān içre cāndan bulmuşız

71 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Cānımıza feyz[i] iḥsān eyledi dildārımız
Perde olan dost yolunda kalmadı hiç varımız
- 2 *Ḥamdü li’llāh* luṭf-ı Ḥaḳḳa mazhar olduk biz bugün
Kendü bilen terk idip dost oldular aġyārımız
- 3 Yār ile yār olmağ için ‘ahd [ü] mīşāk-ı ezel
Pir yüzünden āşkār gördük ezel ikrārımız
- [69b] 4 Ġaflet-ile her ne deñlü işledimse ma‘şiyet
Cürmümüz çün maġfıretle eyledi Ġaffārımız
- 5 Nefs elinden ‘āciz olup ıztırāblar çekdigim
İnşirāḥ-ı şadra tebdil oldu hep efkārımız
- 6 Zāhir oldu kalb evinde bī-‘aded rūḥ ‘askeri
Yıkdı nefsiñ kal‘asını çünki vāh [u] zārımız
- 7 Kārbān-ı ‘ışk içinde rāh-ı Ḥaḳḳa gitmege
Menzil-i maḳşūda irmek ‘ışk-ile bāzārımız
- 8 Rāzıñı nādāna açma Fethü’din Aḥmed şaḳın
*Küntü kenzin** baḥrine irdi bizim esrārımız

72 [Ġazel]

Mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

- 1 Ḥaḳdan geliriz ‘āleme her dürlü i‘ṭāyız
Derdililere dermān-ile biz şadr-ı şifāyız

70/6^a h̄alvet: h̄alvet

7^b derd ü ‘ışk: derde ‘ışk

8^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

71/4^a ma‘şiyet: ma‘şiyet

8^a Fethü’din: Fethü’d-din

* “Ben (gizli) bir hazıneydim.” (Yılmaz, 1992: 98)

- 2 Birlikde olup dāmen-i ‘ ışık-ile dem-ā-dem
Āfāk-ile enfüsde dahı arz u semāyız
- 3 Bu zulmet ‘ anāşırda görüp bakma haķire
Ķudret-ile andan görünen vech-i beķāyız
- 4 Taşvır ile hem şüret-i Raĥmāniye lā’iķ
Sıretde hemān mażhar olan kenz-i ĥafāyız
- 5 Esmāyla tezekkür olunan zāt-ı müsemmā
Envār-ı başiretle tecellā-yı güşāyız
- 6 İķrār-ile teslim olana cennet-i dīdār
İnkār-ile me’lūf olana rüz-ı cezāyız
- 7 Biz ol mey-i ‘ ışıkıñ kadeĥin dostuñ elinden
Nüş eylemişiz biz ezel-i mest-i şaķāyız
- 8 Envār-ı hüviyyetden açıp perr ile bāli
Esrārı taĥķiķe iren sırr-ı Ĥudāyız
- 9 Bu Fetĥü’ d-dīn Aĥmed yoluna maţlab-ı a’ lā
Ķayrı ne gerek cānına biz sırr-ı beķāyız

73 [Ķazel]

Müfte’ ilün fā’ ilün müfte’ ilün fā’ ilün

- [70a] 1 Tālib iseñ Haķķa sen vir yoluna re’s
Bekle kemāl Ķapusun Ķayrıya meyliñi kes
- 2 Vaĥdet ilinden seni da’ vet iderler cānı
Dost yoluna bil anı gitmeye merkeb feres
- 3 Yegce koyup nefsiñe menzīl alıp nesliñe
Muntazır-ı Raĥmānıñ dilde Ķoma ĥār u ĥes
- 4 Cümle ricāl dirilip feyz-i Ĥudā virilip
Hep ulular dirilip eyleseler bir nefes
- 5 Gözden aķıtmaz yaşı başa Ķıķarmaz işi
Yolda Ķalır ey kişi nice olan kūh-res

72/6^a dīdār: dīdārını

7^b şaķāyız: şaķķāyız

8^a Envār-ı: Enver-i

9^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

73/1^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

1^b Ķapusun: Ķapusunda

2^b feres: ü feres

- 6 Nefsiñe virme amān albiñ uyandır hemān
Haı grnce ıyān almaya bu ten afes
- 7 Kesme aın zāriñi terk idip ayāriñi
Amed alıp yāriñi ımaa eyle heves

74 [azel]

Fāilātn fāilātn fāilātn fāiln

- 1 Talib iseñ gel aıldı sırr-ı Sbāndan bu ders
Hzır olmu hep erenler feyz-i Ramāndan bu ders
- 2 Hem mderris hem medd [hem] muzāf-ı mridiñ
Medrese albiñ durur añla irfāndan bu ders
- 3 Nr-ı esved zre ebyaz bu vcduñ aı hemān
Oıyan ua-ı Mevlā maz-ı Kurāndan bu ders
- 4 Harf[i] avtsızdır bunu oıyanlar b-zebān
Ma nāsıdır *semme vechu 'llāha** vicdāndan bu ders
- 5 Ar [u] krs nh felekler ayrı eyā cmleten
Dāil olmaz iye insāna brhāndan bu ders
- 6 Zahirā pertevdir evvel  ilim bir ems durur
Zahidā hi ke olunmaz gizli ummāndan bu ders
- 7 Evvel āir zahir  bāında ma dd her ne var
Zikr ide bar-i ezel ādemdir erkāndan bu ders
- [70b] 8 Pr yznden sen de irār eyler iseñ gel ber
Kim maardır anıñ in  ayn-ı imāndan bu ders
- 9 Hem mlāzım apusunda nie biñ ftādeler
Feth-i bāba muntazırlar bezl-i isāndan bu ders
- 10 Taşrasında msta id grnseler yok afā
İi āfi olmadıa aña pinhāndan bu ders
- 11 Derd-i fratde yanan yanmaya her rz [u] eb
Vāil olmak ābil olsa derde dermāndan bu ders

73/7^b Amed: Feth'd-dn Amed

74/2^a [hem]: Amed

*“(Nereye dnerseniz) Allāh'ın yz ite oradadır.” (Bakara, 2/115)

4^b vicdāndan: vicdanla esrārdan

5^b iye: iye

7^a Evvel: Evveli

11^b dermāndan: dermāndır

- 12 Kim ki girse bir dağı cihānıñ vārına
Aḥmed için kayd olunmuş fazl-ı iḥsāndan bu ders

75 [Ġazel]

Meʿülü mefāʿilü mefāʿilü feʿülün

- 1 Şol tālib-i Ḥaḳ dostunu nāgāhī bulurmuş
Derdlileri dermānına vallāhi bulurmuş
- 2 ʿİrfān-ı ḥaḳāʾiḳ demine irmege tālib
Telḳīn dileyen bir dil-i āgāhı bulurmuş
- 3 Şabr ile tevekkül ḳapusun bekleyen ʿāşık
Şol faḥr ile eyleyen ol şāhı bulurmuş
- 4 O şāha uyup nuḳkuna ḳurbān olan erler
Sultānım ile Ḥaḳḳa giden rāhı bulurmuş
- 5 Göz yaşlı ciger ḳan ola hem cān [u] gönülden
Aḥmed yürü var isteyen Allāhı bulurmuş

76 [Ġazel]

Müfteʿilün fāʿilün müfteʿilün fāʿilün

- 1 İbtidādan doġan nūr-ı Muḥammed imiş
Feyz-i beḳādan gelen nūr-ı Muḥammed imiş
- 2 Her ne ḳadar ıştıfā toġdu ḳamuya şafā
Cümleye şāhib-vefā nūr-ı Muḥammed imiş
- 3 İtdi çün ʿarz-ı Ḥudā ümmet için cān fedā
Eyleyen ol dem nidā nūr-ı Muḥammed imiş
- [71a] 4 Secde idip yüz süren cümlemizi dirgüren
Dosta bizi irgüren nūr-ı Muḥammed imiş
- 5 Şundu meyi cürʿasız oldu gözüm perdesiz
Gördüm anı şübhesiz nūr-ı Muḥammed imiş
- 6 Pertev-i nūr-ı Ḥaḳḳı seyr idelim bir dağı
Cāndan olan ey aḥī nūr-ı Muḥammed imiş
- 7 Fethüʾd-dīn Aḥmediye olan derdine timār olan
Zātına dīdār olan nūr-ı Muḥammed imiş

74/12^b Aḥmed: Fethüʾd-dīn Aḥmed// iḥsāndan: iḥsāndır

74/3^a, 4^a, 10^a, 11^a, 12^a Mısralarda vezin aksamaktadır.

75/5^b Aḥmed: Fethüʾd-dīn Aḥmed

76/1^a, 7^a Mısraʾda vezin aksamaktadır.

77 [Murabba‘]

Mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

I

Cemāliñ ‘āşığı bî-çāre kıldur
Biri bābıñ bulup ihsāna gelmiş
Seni bulmaq murādı doğru yoldur
Bilip ikrārını imāna gelmiş

II

Sivā-yı şavmların kılmış nedāmet
Habibiñden diler dā‘im şefā‘at
Gözü giryān ciger biryān temāmet
Özün teslim idip qurbāna gelmiş

III

Fedā itmiş cihānda cümle varın
Ki terk itmiş vücūd-ı hāk dāmenin
Virip ‘ışkıñ yolunda baş [u] cānın
Girip Mansūrveş meydāna gelmiş

IV

‘Acā‘ib tutmuş ola muhkem elinden
Diler her müşkiliñ Fethin dilinden
Bu Aḥmed kuluñ[u] yā Rab yüzinden
Umup vaşlın bu gün sulṭāna gelmiş

78 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Ey gönül ‘ışka düşen ülfetden olmuşdur ḥalāş
İstegi Ḥaḳ ḡayrıya minnetden olmuşdur ḥalāş
- [71b] 2 Şem‘-i zātında uyandırmış çerāḡ-ı göñlüne
Nüş idip āb-ı ḥayāt zulmetden olmuşdur ḥalāş
- 3 Kenz-i lā-yefnāya mālīk oldular şābir olan
Faḫr-ile faḫr eyleyen kılletden olmuşdur ḥalāş
- 4 ‘İşq nārı cāna düşmüş ki vücūdun terk idip
Derd-i dostdan zevḳ olan ‘illetden olmuşdur ḥalāş
- 5 ‘Āşık oldur istimā‘ itmez ki zāhid ṭa‘nını
Terk-i nāmūs eyleyen zilletden olmuşdur ḥalāş
- 6 Bāḳī olan salṭanatdan sırr-ile ‘ārif olan
Dünyā vü fānī olan ‘izzetden olmuşdur ḥalāş

- 7 Kendüñ için bil muḥaṣṣal mantıķıñ ihāmını
Aḥmedā vaḥdet bulan keşretten olmuşdur ḥalāş

79 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Cām-ı 'ıŝķ[1] nüş iden pīrāndan olmuşdur ḥalāş
Çün ezelden mest olan devrāndan olmuşdur ḥalāş
- 2 Pīr-i 'ıŝķıñ dāmenine nefsinı teslīm idip
Ķatrede gizli olan 'ummāndan olmuşdur ḥalāş
- 3 Ḥaķdan özge ḥākimi yoķ añlamış dil mülkünüñ
Fā' il-i muṭlaķ olan sultāndan olmuşdur ḥalāş
- 4 Baş eger her kim ki *mā-zāġa'l-başar** sultānına
Şer' -i pākin ḥükm iden fermāna olmuşdur ḥalāş
- 5 Ma' nāsın añlar göñülden *festekīm*** āyātınıñ
Emr-i istiḥdām iden Ķur'āna olmuşdur ḥalāş
- 6 Çün eḥādīşde şābitdir ki takrīr itdigim
Bunda 'irfānı olan bürhāna olmuşdur ḥalāş
- 7 Cāhil ü 'ālim daḥı 'āmil için vardır helāk
Ol helāk olmaz dili Raḥmāna olmuşdur ḥalāş
- 8 Her ne görse Ḥaķdan ayru görmez ol iḥlāş-ile
Hem ulü'l-ebşār olan her cāna olmuşdur ḥalāş
- [72a] 9 Derdmend Aḥmed bu yolda bulmadı ġayrı hüner
Ḥālınıñ içindeki cānāna olmuşdur ḥalāş

80 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Çün bahāristāna irmek āh [u] efġāndan ġarāz
Bülbülñ gül-rüy görmek hem gülistāndan ġarāz
- 2 'Āşıkānıñ 'ilm-i ḥikmetden ḥaberdār olsalar
Zāt-ı Ḥaķķı añlamakdır 'ilm [ü] 'irfāndan ġarāz

78/7^b Aḥmedā vaḥdet: Fethü'd-din Aḥmedā vaḥdetden

79/2^b Ķatrede: Ķatrelerde

* "Göz (gördüğünden) şaşmadı (ve onu aşmadı)." (Necm, 53/17)

** "(Öyle ise emrolunduğun gibi) dosdoğru ol." (Hud, 11/112)

9^a Aḥmed: Fethü'd-din Aḥmed

- 3 Kim ezel Ādem yüzünden zātını ikrār iden
Bunda işbāt eylemekdir vaşf-ı imāndan ğaraż
- 4 Ādemiñ vechinde yazılmış *hüva'llāh** āyeti
Gösterip mir'āt-ı vechi nefsi-ı insāndan ğaraż
- 5 Ol serāy-ı *lī ma'a'llāhdan*** gelir *hiṭāb-ı irci'i****
Eylemek diler tekellüm anı sulṭāndan ğaraż
- 6 Eylemiş insānı elest kudretin izhār için
Hükmi iden Kāfdan Kāfa mühr ü Süleymāndan ğaraż
- 7 Haḳḳı ister cümle eşyā aç gözüñ 'aşık iseñ
Bunları görmek durur dünyāya seyrāndan ğaraż
- 8 Dā'imā deryāya irmekdir murādı katreniñ
Dürr-i bī-hemtāyı bulmaḳ baḥr-i 'ummāndan ğaraż
- 9 Mün'akis olmaḳ için yokdur qarār [bu] zerrede
Ol haḳıḳat güneşidir şems-i tābāndan ğaraż
- 10 Baḳmayıp lezzāt-ı dünyādan elin kaṭ' eylemek
Cennetiñ zevḳini tuymaḳ hūr [u] ğılmāndan ğaraż
- 11 Cennet içre rāḫat itmez arz-ı dīdār isteyen
Şol cemālu'llāhı gör cezb-i insāndan ğaraż
- 12 Aḫmedā dost dergāhında maḥv olunmaḳdır murād
Haḳḳ-ile Haḳḳ olmaḳ ancaḳ ḳurb-ı Raḫmāndan ğaraż

81 [Ġazel]

Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

- [72b] 1 Ezelden 'ışḳ-ile dil yāra merbūṭ
Anıñ-çün cānımız dildāra merbūṭ
- 2 Cihāna gelmişiz gerçi Ādemden
İlin bulmaḳ bu dem envāra merbūṭ

*“(De ki:) ‘O Allāh’tır, (bir tektir).’” (İhlās, 112/1)

**“Benim Allāh ile (öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebî öyle bir yakınlığı elde edebilir).” (Yılmaz, 1992: 115)

***“(Sen O’ndan râzı, O da senden râzı olarak Rabbine) dön!” (Fecr, 89/28)

80/5^b diler: diller

9^a zerrede: zerrede

10^b hūr [u]: hūrī

11^b cezb-i: cezb-i

11^b Misra’da vezin aksamaktadır.

12^a Aḫmedā: Fetḫü’d-dīn Aḫmedā

- 3 Resüle ümmet olduğ luşf-ı Hıağla
Bi-đamdi'llāh göñül envāra merbūř
- 4 řabā zevķin dilermiş 'āřık-ı zār
O zevķ ancak begüm eřhāra merbūř
- 5 Bugün rāhat ıoķusun terk idenler
Olur yarın özü dīdāra merbūř
- 6 ıurulmuř dūnyāda bāzār-ı keřret
Göñül vađdet ile āvāre merbūř
- 7 Cihān işe bu ĥalkıñ kimi a' mā
Kimi cāndan görür her vara merbūř
- 8 Kimi emvāl ile her semti ma' mūr
Kimi mecrūĥ dil-i řad pāre merbūř
- 9 Cehennem kāfire rabş olduğuyçün
Ki cennet zevķleri ebrāra merbūř
- 10 Bu ' irfān işe esrārın dilerseñ
Yüzünden řeyĥiñe iķrāra merbūř
- 11 Yolunda cān virip cānānı bulmağ
Olan Manřurveř ber-dāra merbūř
- 12 Bu vağdet sırrını tuymağ göñülden
Özü maķbül olan bīdāra merbūř
- 13 Oñulmađ derdiñ isterseñ bu cāndan
Yed-i cānān-ile tīmāra merbūř
- 14 Gel ey Aĥmed cemāl-i dostu görmek
Ki cān iře ulü'l-ebřāra merbūř

82 [Tercī' -i Bend]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

I

[73a]

Olsa iķbāl[i] cihānıñ yoķ beķāsı n'idelim
Sa'y idip dergāh-ı Hıađķa bī-tereddüd gidelim
Ey ıarındaş gel seniñle Hıağ tekellüm idelim
Pehlevāndır ol kişi kim eyleye nefsini zabt

7^a bu: kimi bu

14^a Aĥmed: Fethü'd-dīn Aĥmed

II

Ten gözüyle görünenler cümlesi ağıyar iken
Niçisiniñ kendü hâli gice gündüz zâr iken
Her tarafdan fırsat olup elde vüs'at var iken
Pehlevândır ol kişi kim eyleye nefsinî zabt

III

Gör anı kim o şarâb-ı lem yezelden içmesi
'Âlem-i mülke gelip de anı işbât itmesi
Müstehağdır her günü 'id her gice kâdr olması
Pehlevândır ol kişi kim eyleye nefsinî zabt

IV

'Âr [u] nâmûsun bırakmış zâtı kılmış ihtiyâr
Eylemez kevn ü fesâdın şöhretine i' tibâr
Yüreginde derd-i 'ışkıdan gayrı yokdur iftihâr
Pehlevândır ol kişi kim eyleye nefsinî zabt

V

Her izâfât [u] kuyüdâtdan geçen mihmân bulur
Müşkil olmaz kimseye hiç cân viren cânân bulur
Hağ rızâsı üzre Ağmed şanma her insân olur
Pehlevândır ol kişi kim eyleye nefsinî zabt

83 [Murabba']

Mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün

I

Sür'at-ile 'amel izhâr idenler
Kemâl-ile olur luğfunda maḥfûz
Vecihi ictinâb tehî idenler
Kemâl-ile olur emrinde maḥfûz

II

Ṭarîkat fi'lini icrâ idenler
Bu ğurbet dârinı koyup gidenler
Rızâsıyla niçe zillet çekenler
Kemâl-ile olur 'izzetde maḥfûz

III

[73b]

Yürüyüp ma'rifet bâbın açanlar
Bu yolda Hağğ için cândan geçenler
Şunup 'ışkıñ şarâbından içenler
Kemâl-ile olur feyzinde maḥfûz

IV

Ḥaḳīqate her kim ki irdi
Ḳamu varın efendisine virdi
Cemāl-i pākini hem anda gördi
Kemāl-ile olur rü 'yetde maḥfūz

V

Ḳamu 'uṣṣāḳınıñ zikri dilinde
Kerem senden ne-var ḳuluñ elinde
Viren varın rızā 'u'llāh yolında
Kemāl-ile olur Aḥmede maḥfūz

84 [Ġazel]

Müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

- 1 Ṭālib olan 'ıṣṣ yolunu bilmek gerekdir ibtidā'
Vāşılığın ṭavriyyeti itmek gerekdir ibtidā'
- 2 Bilseñ ḥaḳīqat 'ilmini dün [ü] gün dost sırrını
Eşyād'olan Ḥaḳ zikrini itmek gerekdir istimā'
- 3 'Unşurdaki ḡaybiyyeti her şeyde Ḥaḳḳa niyyeti
Göñülde rüḥāniyyeti itmek gerekdir istimā'
- 4 Dost yoluna varın vire her kim diler Ḥaḳḳa ire
Biñ cān-ile Peyḡambere itmek gerekdir ittibā'
- 5 İrmez eli a' dāların terk-i cihān ḡavḡāların
Nefsiñ ḳamu sevdāların itmek gerekdir inḳıṭā'
- 6 Aḥmed bulunca bir eri vir yoluna cān u seri
Ḥaḳḳı bulup ḡayrılarını itmek gerekdir intifā'

85 [Tercī' -i Bend]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

I

[74a] Çarḡ-ı dünden irtihāl[e] geldiñ ey māh-ı şıyām
Ḥasretiñle kaldı 'ālem ḡitdiñ ey māh-ı şıyām
Yine teşriñle olsa bu göñüller şād [u] kām
Ḥasretiñle kaldı 'ālem ḡitdiñ ey māh el-vedā'

IV-1 Mısra'da vezin aksamaktadır.

IV-3 pākini: pākine

V-4 Aḥmede: Fethü'd-din Aḥmedîye

84/2^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

2^b Eşyād'olan: Eşyāda olan

3^a 'Unşurdaki: 'Anāşırdaki

6^a Aḥmed: Fethü'd-din Aḥmed

II

Ḥabs olunmuşdu şeyāṭin cümle-i şavmîñ ile
Bāb-ı cennet açılıpdı vaqt-i temcīdiñ ile
Şöyle tolmuşdu şafālar dilde tesbīḥiñ ile
Ḥasretiñle kaldı ‘ālem gitdiñ ey māh el-vedā’

III

Çün bürücāt içre taḥvīl vaqtine geldiñ tamām
Ḥālīñ olmuşdu ḵamunuñ zātına Ḥayrū’l-enām
İsterim senden şefā’ at cümlemiz yevmü’l-ḵıyām
Ḥasretiñle kaldı ‘ālem gitdiñ ey māh el-vedā’

IV

Cümle mü’minler gönülden çekdiler āh ḥasretā
Şānuñu terġīb idenler didiler āh fūrḵatā
Ḷadriñi bilmekde noḵşān eylediyse Aḥmedā
Ḥasretiñle kaldı ‘ālem gitdiñ ey māh el-vedā’

86 [Ġazel]

Fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilün

- 1 Emr olup dünyāya gelmek ḵıldılar cānlar yaraġ
Şandılar oldu bu cānlar ḵurb-ı cānāndan ıraġ
- 2 Gördüler ‘ārif olan Ḥaḵ ḵudretin izḥār için
Zulmet ‘anāşırda yaḵmış nūr-ı vechinden çerāġ
- 3 Ol çerāġıñ pertevine nefsim oldu çün ḥicāb
Urdular fūrḵat odundan sīneme dāġ üzre dāġ
- 4 Cān u dil bī-iḥtiyār ol ‘ālem-i farḵa düşüp
Çün ‘anāşır ol zamāndan cān [u] gönle oldu bāġ
- 5 Dem-be-dem budur dile ḥasret belāsın çekmeden
Maḥv olundu yüregimde ḵalmadı bir zerre yaġ
- 6 İftirāḵıñ āteşiyle gerçi yandım çok zamān
Didiler ey dil seniñ ḵurb-ı sulṭandır duraġ
- 7 Keşret içre vaḥdeti bulmaḵ ne müşkil ‘āşıḵa
Eylemek ister gönül ma’ şūḵ için cāndır ferāġ
- [74b] 8 Pek şaḵın varlık yüzünden virme fūrşat nefsiñe
Meyl-i dünyāyı tıraş it gitmesin elden bu çāġ

IV-3 Aḥmedā: Fethü’ d-dīn Aḥmedā

86/2^b ‘anāşırda: anāşırda

4^b ‘anāşır: anāşır

5^b zerre: zerre

6^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

- 9 ‘Āşıkta ta‘n itme zāhid ger perīşān olsa da
‘Işkıñ eṭvārında Hāḫḫı bulmağa vardır mesāğ
- 10 Bu ne devlet zāt-ı Hāḫḫa maḥrem olduḫda hemān
Ḥamdü li’lāh Aḫmediniñ ḫasta göñlü oldu sağ

87 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 İsteyen cān ‘ömrünüñ varında ider sa‘y belīğ
Hem beḫā için fenā dārında ider sa‘y belīğ
- 2 Bī-vefā dünyāya meyl itmek degül ‘āḫil işi
‘Āḫil oldur kim beḫāda hüner ider sa‘y belīğ
- 3 Dost odur dāmān-ı ‘ışḫa terk iden her varını
‘Āşık oldur ‘ışḫ-ı Hāḫ zımnında ider sa‘y belīğ
- 4 ‘Āşıkıñ ‘ışḫ-ile fikrin dost hevāsı ḫaplamış
Kāmil oldur her nefes ‘indinde ider sa‘y belīğ
- 5 Kāmiliñ (...) üzre kim ider teslīm-i dil
Anıñ-içün vāşıl-ı cānında ider sa‘y belīğ
- 6 ‘Işḫ-ı Hāḫla maḫşal-ı a‘lāya pervāz ide cān
Dermend Aḫmed için cānında ider sa‘y belīğ

88 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Ṭālibe lāyık mı Hāḫḫı bulmadan itmek ṭuzāğ
Kim erenler dergāhından olma şaḫın sen ırāğ
- 2 Vaḫtiñi gel ḫılma zāyi‘ tende cāniñ var iken
Furşatı fevt itme ey dil geçmesin eldeki çağ
- 3 ‘Āşık iseñ hiç şaḫınma cāniñi pervāneveş
Şem‘-i zātından seniñ çün üzre yandır bir çerāğ
- 4 Ḥizmet-i pīrān ḫılmaḫ iḫtiyār itmek neden
Ol Ḥudāniñ manzarında ola anuñ rüyı ağ

86/9^b eṭvārında: eṭvārında

10^b Aḫmediniñ: Fetḫü’ d-dīn Aḫmediniñ

87/6^a maḫşal-ı: muḫaşşıl

6^b Dermend Aḫmed: Dermendi Fetḫü’ d-dīn Aḫmed

88/3^b üzre: seniñ üzre

- [75a] 5 İsteyen dost vaşlını her kim esîr-i derd durur
İ^ç tişkādından sînesine odur her dürlü dâğ
- 6 Māyeniñ zevkine mālîk olaniñ hāli budur
Her izāfāt [u] kuyüddan olmaya cānından bağ
- 7 Hāğ rızāsın bil ki Aḥmed eyleyen cāndan taleb
Cān virip cānān bulan olmak gerekdir ḳalbi ṣağ

89 [Ġazel]

Fā^çilātün fā^çilātün fā^çilātün fā^çilün

- 1 Ey sālîkân bulmak isterseñ rāh-ı Hāğda şeref
Her ne nuṭḳ eylerse şeyḫiñ aç gözün itme telef
- 2 Nefsi ḳazriñ at ḳoşdurursa rūḫuña
Gir bu ^çışḳ meydānına anıñla sen ol ber-ṭaraf
- 3 Nefsiñi ḳurbān ile rūḫa açılır dost yolu
Zāt-ı Hāğḳı böyle buldu cümle pîrān-ı selef
- 4 Ger şunarsa ol zehir peymānesin şeyḫiñ saña
Sükkeri helvā gibi yud ḫāşıl olsun *men ^çaref**
- 5 Feyz olur deryā içinde ebr u nîsāndan velî
Yumadıḳça ḫāşıl itmez bil ki o dürr-i şadef
- 6 Ṭal bu vaḫdet baḫrine sen aç dehāndan ḳaddine
Luṭf-ı Hāğ zāhir olunca ḫāşılıñ dürr-i Necef
- 7 Lā-mekān sırrına vāşıl olduḡuyçün bu gönül
Fethü'd-dîn Aḫmediñ yanında dürrüdür seniñ ḫazef

90 [Ġazel]

Mef^çülü mefā^çilün mef^çülü mefā^çilün

- 1 ^çĀşıḳlara her zerre tābān[1] ider teşrîf
Kendünü bilen ḳaṭre ^çummān[1] ider teşrîf

88/6^b izāfāt [u] kuyüddan: izāfātı kuyütdan

7^a Aḫmed: Fethü'd-dîn Aḫmed

89/2^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

3^a dōst: dōstuñ

*“(Kendini) bilen (Rabbini bilir).” (Yılmaz, 1992: 122)

6^b ḫāşılıñ: ḫāşılıñdur

7^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

90/1^a zerre: zerre

- 2 'İlm-ile şerī' atden erkān-ı tarīkatden
Ol kān-ı ḥaḳīkatden 'irfān[1] ider teşrīf
- 3 İkrārını bildiñse cān yoluna viridiñse
Derd ehlini bulduñsa dermānı ider teşrīf
- [75b] 4 Gel yola 'inād itme sağ u şol[uiñ]a bakma
Da' vet oluban Ḥaḳḳa fermānı ider teşrīf
- 5 İbrāhīm [ü] İsmā' il emrine olup kā' il
Tekbīr-ile Cebrā' il ḳurbānı ider teşrīf
- 6 Sāyeñde bu keyfiyyet zāhir ola bī-minnet
Feth ola sekiz cennet ğilmānı ider teşrīf
- 7 Şeyhiñle olan 'ahdi mişāḳıñı bil şimdi
Her kim ki boyun egdi fehmānı ider teşrīf
- 8 Hem bāṭın u hem zāhir aḥvāle ola nāzır
Aḥmed bulunan ḥāzır sulṭānı ider teşrīf

91[Gazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey gönül aġyāra bakma sende olan yāra bak
Zāyi' itme vaḳitiñi gice gündüz zāra bak
- 2 Ḥaḳdan özge kimse maḥrem olmaz seniñ yaraña
Ḳıl teveccüh derde dermān eyleyen dildāra bak
- 3 Bir gürüh var tā-ezelden zātda isti' dād olur
'Ālem içre ḥāllerine ḳıldılar izḥāra bak
- 4 Zāhidā bilmez-iseñ 'āşıkıñ sen aḥvālini
Gerçi ḥ'āb-ı rāḥat içre derd-ile bīdāra bak
- 5 Gör anı kim dost ḥiṭābın cān ḳulaġı aḥz idip
Bī-tereddüd tācı taḥṭı terk iden ḥünkāra bak
- 6 Ḳorḳulardan cümle āzād olmaḳ isterseñ velī
Nūr-ı 'ālem Muşṭafānıñ virdiġi aḥbāra bak

90/2^a 'İlm-ile: Ey dōst 'ilmle

8^a aḥvāle: aḥvāliñe

8^b Aḥmed: Fethü'd-din Aḥmede

91/3^a zātda: zātında

4^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

6^a āzād: āzāde

- 7 Ağz-ı yārın nūş iden tabl-ı *ene'l-Haḳ** nevbetin
Çala ol dem ihtiyārsız geldiği ol dāra baḳ
- 8 Çünki bildiñ dost yolunda cān [u] başa baḳmayan
İreler maḳşūda anlar şübhesiz ol yāra baḳ
- 9 Toḡdu ol şems-i ḥaḳīḳat Aḥmediñ zātında kim
Gel rızāsın eyle taḥşil aç gözün dildāra baḳ

92 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- [76a] 1 Kenz-i maḥfiden virildi ḳullara iḥsān-ı ıḣḳ
Bil ḫabībīñ oldu dil derdlilere dermān-ı ıḣḳ
- 2 Sırr-ı zātīñ dergāhına varmağa reh-ber olan
Cāniñ vir kim yoluna bula[sın] cānān-ı ıḣḳ
- 3 Ṭālib iseñ baş [u] cāniñ sen fedā ḳıl ıḣḳ için
Zirā oldur dost yolunda cümleye bürhān-ı ıḣḳ
- 4 On sekiz biñ ʿālemiñ envāridir sırr-ı Resūl
Cümle eḣyā içre sırrın itdiren pīrān-ı ıḣḳ
- 5 Kibr ü kīn [ü] ʿucb ü riyā zevḳ [ü] ḫāʿ at derdini
Şöyle kim vīrān ider gör kim ʿaceb vīrān-ı ıḣḳ
- 6 Oldu maʿmūr sırr-ile açıldı bīmār-ḫānesi
Ḥasta-diller merhemidir şübhesiz Loḳmān-ı ıḣḳ
- 7 Her ne deñlü şādır olsa benden maḳbūl olur
Olsa tevfiḳ-i Ḥudādan zerrece miḫmān-ı ıḣḳ
- 8 Sāḳī-i bezm-i elestiñ ḫamrını nūş eyleyen
Cūş ider göñlü bahārından o dem ʿummān-ı ıḣḳ
- 9 Nuḫḳ iden Aḥmed dilinden hep erenler[dir] bugün
Luḫf-ile teḣrīf idip ḳalbindedir sulṫān-ı ıḣḳ

* “Ben Hakk’ım.” Hallâc-ı Mansûra isnâd edilen meşhûr söz.

91/9^a Aḥmediñ: Fethü’-d-dīn Aḥmediñ

92/1^b dil: ey dil

7^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

7^b zerrece: zerrece

9^a Aḥmed: Fethü’-d-dīn Aḥmed

93 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 ' İbret-ile cān gözüñüñ gördüğü aḥvāle baḳ
Dünyā için ḥalk-ı ' ālem düşdüğü eşgāle baḳ
- 2 Zāhidiñ zehr-i vera' ı perde olmuş kendüne
Nefsine ruḥşatla dā' im itdiği ihmāle baḳ
- 3 Eksigi yok şöyle düzmüş müttakīler şüretin
Aşşı virmez şüreti içindeki ızlāle baḳ
- 4 ' Āḳil iseñ nefse uyma sen cihād-ı ekber it
Semt-i Mevlādan seniñ-çün geldiği icmāle baḳ
- 5 Ol cihādñ ḥāşıla her kim velāyet tācını
Başın urdu her tarafda bulduğı iclāle baḳ
- [76b] 6 Şüretā görseñ anı bir derdmend ādem durur
Bāḫına kevn ü mekāññ kıldığı iḳbāle baḳ
- 7 Baş [u] cānından giçip teslīm olan ol kāmile
Ḳat' bulunca merātib bulduğı idḥāle baḳ
- 8 Fāriğ ü āzāde olup ger olursañ mütteḥal
Ol rızā-yı Ḥaḳḳa Aḥmed bulduğı işāle baḳ

94 [Ġazel]

Me' ulü mefā' ilü mefā' ilü fe' ulün

- 1 Ḳandan gelir emr-ile ol cānı bilen yok
İḳāz olunup ' ışḳ-ile cānānı bilen yok
- 2 Me' mūr oluban ' ālem-i mülke nice geldi
Cānında bürücāt-ile devrānı bilen yok
- 3 Dünyāda hemān bir yemege geymege mā' il
Yolun orucu nefis-ile şeytānı bilen yok
- 4 Ben eylemişim ḥāl-ile teftiş ü tefahḥuş
Nā-dānı degül fark-ile yārānı bilen yok
- 5 Bu kān u yekūn-ile fāzıl [u] alçaḳ çok
Ma' nā-yı ḥaḳīḳat ile Furḳānı bilen yok

^{8b} Aḥmed: Fethü'd-din Aḥmed

94/1^a bilen: bilir (Ġazelin 1^b ve 2^b mısralarında da durum aynıdır.)

^{3a} yemege: yemekle vü

- 6 Bildim ki hemān bir laqlaqa vü maqlaqa
Erkân-ı haqâ'ik-ile 'irfânı bilen yoq
- 7 Da' vâ-yı velâyet ana tek haddi bulunmaz
İsbâtı nedir hüküm-ile bürhânı bilen yoq
- 8 Bu sırra irip 'ışık-ile kimdir vire cānın
Haq yoluna tekbîr-ile qurbânı bilen yoq
- 9 Her miñnete râhat idiben cānını dostuñ
Derdine doyup zevq-ile vicdānı bilen yoq
- 10 Cānında olan dürr-i yetim maḥfazasında
Ol mecma' -ı baḥrân-ile 'ummānı bilen yoq
- 11 Esrâr-ı velâyet cürm-i mu' ayyene her dem
Cem' olmada birlik ile ol kâni bilen yoq
- [77a] 12 Qadriñ bilip ey Aḥmed[î] var ḥâliñ[e] şükr it
Sırrıñ gibi vicdân-ile sulṭânı bilen yoq

95 [Ġazel]

Mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

- 1 Ne mümkin 'aşığıñ kârı ser-firâz-ı cihân olmaq
Budur 'aşığılarıñ varı bu yolda der-miyân olmaq
- 2 Açıp yoqluq ile sancak budur taḥkik olan el-haq
Budur 'aşığılarıñ varı bu yolda der-miyân olmaq
- 3 Olur dergâh-ı haqqü'l-haqq aña dârü'l-amân olmaq
Sülük ehline nefisinden olur mı ısnân olmaq
- 4 Mürâ' at-ı şer' itmezken nefis inşâfa gelmezken
'Acebd.r Haqqı bilmezken nedir bu şadmân olmaq
- 5 Uyup mağz-ı Kur'ândan tuyup ol zevq-i 'irfândan
Ḥaber aldıñsa sulṭândan olur qalbe inân olmaq
- 6 Gelip her kim diler yârı ider her rüz [u] şeb zârî
Degül bi'llâh dosta dârı zemîn ü âsmân olmaq

94/6^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

7^a ana: anda

11^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

12^a Aḥmed[î]: Fetḥü'd-dîn Aḥmed

95/3^b Bu mısra "Cezâl-i rûḥa aşıldan 'anâşır-ı fânî neslinden" şeklinde iken der-kenârda değiştirilmiştir.

Mısra'da vezin aksamaktadır.

- 7 Keremlerle olur naşşı veliler sırrınıñ cezbi
Çamuya Aħmediñ ħalbi gerekdir āşiyān olmak

96 [Ġazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Ey Allāhım saña her var olan 'āşık-imiş el-ħağ
Dem-ā-dem derd-ile yanık olan pes yār-imiş el-ħağ
- 2 Ezelden 'ışğa düşenler durup derdiñi çekenler
Ĥayāl-i vaşlñ[a] cānlar ħamu ber-dār imiş el-ħağ
- 3 Yanarken nār-ı fūrkatde şabra fağr u zilletde
Ki cāna cism-i ġurbetde ġoñül bell'ār imiş el-ħağ
- 4 Bu cānlar cism-i ülfetden velī ma' nāda ħikmetden
Bu şekli nağş-ı şüretten ġör ne dildār-imiş el-ħağ
- 5 Olan Ĥağğ emrine kâ'ıl yolunda olmaya ħā'ıl
Hesābsız cennete dāħil olan ebrār imiş el-ħağ
- [77b] 6 Be-küllī sırr-ı mevcūda hem işbāt-ile nāsūtda
Mağām-ı ħuds-i lāhūtda iren bīdār imiş el-ħağ
- 7 Bu yolda Aħmediñ yarı dem-ā-dem eyleyip zārī
Çamu 'āşıklarıñ varı hemān dīdār imiş el-ħağ

97 [Ġazel]

Mef' ulü mefā' ilün mef' ulü mefā' ilün

- 1 Gel meclis-i sākīden nüş eyle şarāb-ı 'ışğ
Mestānesi ol dostuñ gelsin bu me'vā-yı 'ışğ
- 2 Ol bezm-i şafā-bağşa vir cānıñı 'āşıkıñ
Cānān yürü her dem ġörsün o cenāb-ı 'ışğ
- 3 Zāhirden evliyā gelmek örümcek ağına beñzetdim
'Arz itme yürü zāhid n'itsin o şabā-yı 'ışğ
- 4 (...) mey-i 'irfāna yüz sürerken derūnuñda
O ħubb-ı Ĥudāvendi yazsın o kitāb-ı 'ışğ

95/7^a cezbi: cezbi

7^b Aħmediñ: Fetħü'd-dīn Aħmediñ

96/7^a Aħmediñ: Fetħü'd-dīn Aħmediñ

97/3^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

4^b O: Ola

4^b o: ol

- 5 Ḥor baḳma ḥarābāta sen batma ḥarābāta
Tābūt-ı vüçüd fānī girmez bu ḳıbāb-ı ‘ ışḳ
- 6 Meyl itme fenādāra baḳ cümle olan vara
Yan āteş-i dildāra pervān (...) bāb-ı ‘ ışḳ
- 7 Çün Fethüddīn Aḥmediñ zātıñı dileyen ‘ aşıḳ
(...) müdām şādır olsun bu (...) ‘ ışḳ

98 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Ḥālīñ ey ṭālib seniñ evşāf[a] geldiñ añladıñ
Baş egip erkān-ile eslāfa geldiñ añladıñ
- 2 Nice bir ‘ aḳl-ı ma‘ āşıñ sözüne uyduñ ‘ aceb
Ol sebebden menzil-i a‘ rāfa geldiñ añladıñ
- 3 Çünki geçdiñ ol maḳāmı nuṭḳ-ı pīri diñleyip
Sen bu esrār[ı] henüz inşāfa geldiñ añladıñ
- 4 Cümle eşyādan ḥaḳā’iḳ dersini farḳ eyleyip
Anı taḥḳiḳ itmeg[e] eṭrāfa geldiñ añladıñ
- [78a] 5 Ṭālibe lāzım durur her mürşide dil virmemek
Anıñ-içün bī-cihet eşrāfa geldiñ añladıñ
- 6 Şol ‘ anāşırdan vüçüduñ nice terġīb olduġun
Kīmyā-yı nūn [u] ḳāfa geldiñ añladıñ
- 7 Añladıñ ‘ ilm-i ledünnüñ nuṭḳ-ı Ḥaḳ sermāyesi
Ol cevāhir baḥş iden şarrāfa geldiñ añladıñ
- 8 Duyduñ ey sālīk gönül ‘ anḳāsı Aḥmed[dir] bugün
Ol tecellī sırrına sen Ḳāfa geldiñ añladıñ

99 [Ġazel]

Müfte‘ilün fā‘ilün müfte‘ilün fā‘ilün

- 1 Cümle-i maḥlūḳ gelip bezmine dervīşleriñ
İrmedi çün hiç biri ‘ ilmine dervīşleriñ

97/6^a baḳ: baḳma

98/6^a Şol ‘ anāşırdan: Şol ki anāşırdan

6^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

7^b baḥş iden: baḥş andan

8^a gönül: ol gönül// Aḥmed[dir]: Fethü’d-din Aḥmed

- 2 Vaşf ideyim ben saña çün kulağın tut baña
Niceyi (?) Hâk[dan] yaña ‘azmine dervîşleriñ
- 3 Rûz-ı ezel[e] bakıp ‘ışkına dâ’im yaqıp
Kıfl-i haqîkat taqıp cânına dervîşleriñ
- 4 Sevdi Hudâ anları kodu niçe cânları
Dervîşe sevenleri ırkına dervîşleriñ
- 5 ‘İbret-ile bir bakın münker idemez yaqın
Kimse dayanmaz şağın darbına dervîşleriñ
- 6 Dil bula bu dem gibi ecele mübhem gibi
Vaşl ola Edhem gibi şânına dervîşleriñ
- 7 Halk-ı cihân bî-haber eyledi Mevlâ nazâr
İrmedi ‘aql-ı beşer hâline dervîşleriñ
- 8 Fethü’ d-dîn Aḥmed bir cânım ‘ışk-ile mihmânım
Ben daḥı ḥayrânım sırrına dervîşleriñ

100 [Gazel]

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

- 1 Tâlibâ sen râh-ı Hâkdan kâna geldiñ bilmediñ
Pîr yüzünden şoḥbet-i ‘irfâna geldiñ bilmediñ
- [78b] 2 Tâ-ezelden âşnâ-yı ‘ışk-idiñ n’oldu saña
Şadır olan Hâkqîña fermâna geldiñ bilmediñ
- 3 Zât-iken ol dem şıfâta eylediñ çün kim nüzül
On sekiz biñ ‘âlemi seyrâna geldiñ bilmediñ
- 4 Oldu çün cennet maḳâmıñ hevâya meyil idip
Ol sebebden fürkat [ü] hicrâna geldiñ bilmediñ
- 5 Evvel ‘ummânı nüh feleklerden eylediñ kim güzâr
Hem ‘anâşır menzilin devrâna geldiñ bilmediñ

99/3^b Kıfl-i: Kifle

4^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

6^b vaşl: vâşıl

7^a Mevlâ: Mevlâsı

8^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

8^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

100/2^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

5^a kim: bil kim// Mısra’da vezin aksamaktadır.

5^b ‘anâşır: anâşır

- 6 Niçe dem ma‘ den nebāt hayvān-ile me‘lūf olup
Fazl-ı Hāḡla ŗuret-i insāna geldiñ bilmediñ
- 7 Çün erenler dergehin bulduñ ma‘ ād u ‘ aḡl-ile
Ma‘ rifet bābında sen ihsāna geldiñ bilmediñ
- 8 Geldiñ *ene’l-Haḡḡ** *ene’llāh*** sırrınıñ dil-hānesi
Ol kelāmu’llāh hem a‘ yāna geldiñ bilmediñ
- 9 Cān [u] göñülden haḡā’iḡ sırrını fehm eylemek
Nefsiñi zebḡ itmege ḡurbāna geldiñ bilmediñ
- 10 Kendüñi maḡv eyleyip ol zāt-ı Hāḡḡı bulmaḡa
Ma‘ nā-yı vicdān-ile imāna geldiñ bilmediñ
- 11 Līk tevfiḡin refiḡ itdi ḡudāvendim baña
‘Iḡḡ-ile Aḡmed gibi bir cāna geldiñ bilmediñ

101 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Var ki ḡālib cān içinde gizli ‘ ilme irmediñ
Dersini Hāḡdan alan üstāda küllī uymadıñ
- 2 Ben dilerdim cām-ı ‘ iḡḡıñ ḡamrını nūḡ idesin
Sen ki ol sākīye boynuñ meclisinde egmediñ
- 3 Farḡ-ı ŗuret ‘ āleminde iddi‘ ā eyler iken
Cümleye reh-ber olan ‘ iḡḡ geldi ḡalbe duymadıñ
- 4 ŗuretā terk üzresiñ ma‘ nāda keḡretdir iḡiñ
ŗöyle bir ālūdesiñ hergiz fenāya doymadıñ
- [79a] 5 Bī-vefā dünyā ḡayāline ḡo derd-i ḡāliñi
Nefsiñ alıp ŗol ḡayālden zıkr-i Hāḡḡa girmediñ
- 6 İntisābıñ ḡāşılından imtinānıñ ḡoḡ seniñ
Bu yola boynuñ egip erkān-ı pīre gelmediñ
- 7 Derd-i Hāḡla sine ‘ uryān ciġeri biryān olup
Yüziñi ḡāk eyleyip de derd-i‘ iḡḡa doymadıñ
- 8 Ben ki ma‘ ŗūḡuñ yolunda ḡotalım sen ‘ āḡıḡ ol
Aḡmediñ maḡḡsüdü üzre baḡ [u] cāna kıymadıñ

* “Ben Hakk’ım.” Hallāc-ı Mansūra isnād edilen meḡḡūr söz.

** “Şüphesiz ben, evet, ben (ālemlerin Rabbi olan) Allāh’ım.” (Kasas, 28/30)

100/9^a eylemek: itmek

11^b Aḡmed: Fetḡü’d-dīn Aḡmed

101/8^b Aḡmediñ: Fetḡü’d-dīn Aḡmediñ

102 [Murabba‘]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

I

Kenz-i maḥfiden zuhūr-ı Faḥr-i ‘ālem luṭf-ile
Kā’inātı oldu ra’fet toğduğu sultānımıñ
On sekiz biñ ‘ālem içre sırr-ı zātı ‘ilm-ile
Cümle ḥalka oldu rif‘at toğduğu sultānımıñ

II

‘Ālem-i dünyāya teşrīf eylemek emr-i Ḥudā
Hem rikābı üzre gelmişdir cemī‘-i enbiyā
Reh-nümādır sırr-ı zātı buldu cümle evliyā
Cān [u] dilden oldu şefkat toğduğu sultānımıñ

III

Muntazırdır yirde gökde her ne kim mevcūd olan
Zātın ikrār eyleyip de ḥazretine yol bulan
Çün şefā‘at buldı bir kez dergāhına yüz süren
Cümlesine oldu ‘izzet toğduğu sultānımıñ

IV

İştıyākından açılmışdır gönülde yaralar
Cān fedā itmekte ḥāzır derd-ile āvāreler
Gelmesine muntazırken niçe biñ bī-çāreler
İns ü cinne oldu rahmet toğduğu sultānımıñ

V

Bā‘i iş-i rahmetle irsāl itdi Rabbü’l-‘ālemīn
Olmağ istediler enbiyā’ ü mürselīn
Evvelīne āḥirīne hem şefī‘ü’l-müznibīn
Derde dermān oldu Aḥmed toğduğu sultānımıñ

103 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- [79b] 1 Ġaflet-ile sen bu dünyādan bil neler çekseñ gerek
Gelmez ise başa ‘aqlıñ bil neler çekseñ gerek
- 2 Aldıđıñı rüz-ı ezel al emānet bir dağı
Aşlına irsāl olunca bil neler çekseñ gerek
- 3 Eksigi yok şöyle durmuş şanki şöhret ‘ālemiñ
Eksigin koyup gidince bil neler çekseñ gerek
- 4 Siretiñ taşra dönünce şöhretiñ kaldı içe
Sen anı taşra atınca bil neler çekseñ gerek

V-2 Mısra’da vezin aksamaktadır.

V-4 Aḥmed: Fetḥü’-d-dīn Aḥmed

2^a Aldıđıñı: Ol aldıđıñı

- 5 Hāşr u neşr için kurulmuşdur şırātü'l-müstaķīm
Yürüyüp andan geçmeyince bil neler çekseñ gerek
- 6 Hāzrete gitmeñe el virmez ise hāli gayrı
İrmez iseñ Fethü'd-dīn Aḥmed bil neler çekseñ gerek
- 7 Nūr-ı Yezdān esrārına vāķıf olmayan
Sa'y idip ol rāhı bulmazsañ bil neler çekseñ gerek
- 8 Bil bu rāhıñ cān ilidir sırr-ı Hāķ sermāyesi
Rāh-ı Hāķķa irmez iseñ bil neler çekseñ gerek
- 9 Bu Fethü'd-dīn vuşlat buldu Hāķķıñ rāhını
Sen aña el virmez iseñ bil neler çekseñ gerek

104 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Tāzelendi derdi göñlüñ oldu hāli iñlemek
Zıkr ü fikri zevķ [ü] küllisi müdāmī iñlemek
- 2 İñlemekden olsa fāriğ yok ķararı zerrece
Yine derdin bulmaķ oldu inşirāhı iñlemek
- 3 Bu cihānıñ ' izzet içre ' izzetin ' arz eyleseñ
İstemez bir ān ayılmaķ ḥānmānı iñlemek
- 4 Zāhidiñ zevķi riyāası ṭolmuş iken göñlüne
Ol ne ķābil sa'y idip de ķarı zārı iñlemek
- 5 Sen dilerseñ hem-dem olmaķ nice mümkindir aña
Ol boyanmış derde dost[uiñ] ķarı zārı iñlemek
- [80a] 6 Görmüşüm ben cümle eşyā boynunu egmiş Hāķa
Hālli ḥālince ķamunuñ ķarı zārı iñlemek
- 7 Görmedim bir zerreyi kim dost anıñla olmaya
Anlara olmuş ' ibādet her zamānı iñlemek

103/5^b bil: sen

5^b, 6^a, 6^b, 7^a, 7^b, 9^a Mısralarda vezin aksamaktadır.

104/2^a zerrece: zerrece

3^a ' izzet: ' izzeti

7^a zerreyi: zerreyi

- 8 Kendüñü sen noқта-ı sırdan haberdār eyle kim
Nār-ı ʿışkıñ kārı hāli iñlemek
- 9 Gör nice iñlemesin Fethü'd-dīn Aḥmed rüz [u] şeb
Yir [ü] gögüñ ʿarş [u] kürsüñ hāli şanı iñlemek

105 [Ġazel]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 1 ʿĀşık olan gice gündüz ism-i Ḥaqqı sürmek gerek
İsteyen cānānı kim cānını virmek gerek
- 2 Ṭālib olan zıkr-i Ḥakka gice gündüz saʿ y idip
Zıkr ile mirʿāt-ı qalbiñ pasını silmek gerek
- 3 Kalmaya aşlā küdüret fetḥ ola dil-ḥānesi
Her nefesde dost koşusu cānına gelmek gerek
- 4 Gel bu sırra maḥrem olmak diler-iseñ ey ḥoca
Dünyāda ölmezden evvel ḥāşılı ölmek gerek
- 5 Dünyānıñ yokdur beḳāsı sende bildik qāl-ile
Ḥāl ile bilmek odur kim anı terk itmek gerek
- 6 Ḥānemi taʿmīr idenler kendüler oldu ḥarāb
Kendüyü maʿmūr idenler andan el çekmek gerek
- 7 ʿĀlemiñ faḥri Muḥammed *faḥru faḥri** kim didi
Ehl-i ḥāl oldur ki faḥrı iḥtiyār itmek gerek
- 8 Bu sülūkuñ intihāsı añla bir deryā deñiz
El şalıp qaʿrına anıñ dürrüne irmek gerek
- 9 Zāt-ı Ḥaqqā maḥrem olmaḳ degmeniñ kārı degül
Luṭf-ı Ḥaqq olan Fethü'd-dīn Aḥmed Ḥaqqıñ qadrini bilmek gerek

106 [Murabbaʿ]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

- [80b] Derd-i ʿışkla zaḥmnāk sūz-ı dil ḥayrān iken
Şefḳat istimdādına irdim bugün Sübhānımıñ
Vaşl-ı sevdāsıyla yanmaḳdan bu cān pervāz iken
Ḥikmet istiḥsānına irdim bugün Sübhānımıñ

104/8^b, 9^a Mısralarda vezin aksamaktadır.

105/1^a, 1^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

6^a kendüler: kendüleri

* “Yoksulluk benim övüncümdür, (ben onunla övünürüm).” (Yılmaz, 92: 49)

9^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

II

Dost elinden hüküm olunduğu tokundu güşuma
Refrefî âşârda olan bu dil-i sırdaşıma
Sırr-ile oldum hakikat tâcî kondu başıma
Rif' at istignâsına irdim bugün Sübhânımıñ

III

Esdi bir bād-ı kerem kim maḥv olundu bu vücūd
Bir nazarla 'afv idip noḡşānımı luḡf issi cūd
Hem ḡayāt-ı cāvidān bulmaḡlıḡa emr-i ḡuyūd
Ḳudret istiḡkāmına irdim bugün Sübhânımıñ

IV

Gitdi ḡorḡu ḡalmadı iki cihān[ıñ] ḡayḡısı
Ḳubb-ı dilden zāt-ı Ḳaḡdan ḡayrınıñ yoḡ sevgisi
Cānda bir zerre yoḡ-iken ḡūr [u] ḡılmān ārzūsı
Cennet istiḡvāmına irdim bugün Sübhânımıñ

V

Perdeler ref' oldu cümle şundu cāmı furūş
Nūş idip oldu mu' aḡḡar cān dimāḡı mest [ü] hūş
Luḡf idip Fethü'd-dīn Aḡmede baḡr-ı zātı itdi cūs
Vaḡdet istiḡrāḡına irdim bugün Sübhânımıñ

107 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 İsteyen dost vaşlını anda şıdḡla imān gerek
Çün erenler dergāhında 'āşıḡa bürhān gerek
- 2 Ḳıl teccsüs kendüñü sen Ḳaḡ Resülünden saña
Rāh-ı Ḳaḡḡa gitmege bir emr ile fermān gerek
- 3 Ol yola gitmekliḡiñ hem derd durur sermāyesi
Derde düşmüş-iseñ eger aña [hem] dermān gerek
- 4 Derdiñe dermānı bulmaḡ gerçi āsāndır velī
Lākin ey ḡālib gözüñe mürşidiñ Loḡmān gerek
- [81a] 5 Yoluna vir başıñı öñüne ḡo [hem] cānıñı
Ġam şucun gidermek-içün sanlı Süleymān gerek
- 6 Ḳizmetinde maḡv-ı şarf ol tā bulunca sen seni
Andan içrü görünen bir gizlice sultān gerek
- 7 Zevḡ-i küllī bu remiziñ ma' nāsın fehm itmege
Zāt-ı Ḳaḡḡa mazhar olmuş kāmil ü insān gerek

IV-3 zerre: zerre/hūr [u]: hūrī

V-3 Mısra'da vezin aksamaktadır.

5^b şucun: şācın

- 8 Dā'imā cān içre cāndan ol saña mir'āt olup
Aḥmedā dil mülküne mālîk olan bir cān gerek

108 [Ġazel]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ey kemāl-i kudretiñ bî-çāreye yār eylediñ
Benligim maḥv eyleyip 'ışkıñ-ile yār eylediñ
- 2 Cezbe-i 'ışkıñ demi nefsiñ 'imārātın yaqıp
Ġaflet-i şul-ı emelden cānı bîdār eylediñ
- 3 Niçe bin vîrānı ma' mūr ide bir manzarlığın
Derd-ile vîrān olan qalbime mi' mār eylediñ
- 4 Bî-tekellüf ḥubb-ı sevdāñı taqıp gerdānıma
Göñülüm Maşūrveş zülfün[e] ber-dār eylediñ
- 5 İçerüden içerü[ye] bāba pervāz itdirip
Murğ-ı rüḥum 'ālem-i lāhūta tayyār eylediñ
- 6 Bu ġarîb bî-çāreyi maḥzūn iken şād eyleyip
Vāşıl olan qulların yanında serdār eylediñ
- 7 Ĥarf-i şavtdan fāriğ ü āzāde oldu Aḥmedā
Garq olup deryā-yı zāta vaşl-ı dîdār eylediñ

109 [Ġazel]

Me'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

Me'ülü mefā'ilü mefā'ilü mefā'ilün

- 1 Ḥamd eyleyelim Ḥaqqā küllî ey cān sen bulabildiñ mi
Zebḥ eyleyüben nefsiñe qurbān olabildiñ mi
- 2 Ne olduğunu şıdḳ-ile teslim-i rızānıñ
İqrār-ile dost vechine ḥayrān olabildiñ mi

107/8^b Aḥmedā: Fethü'd-dîn Aḥmedā

108/2^a cezbe-i: cezbe-i

3^a ide: iden

5^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

6^a bî-çāreyi: bî-çāreye

7^a Aḥmedā: Fethü'd-dîn Aḥmedā

109/1^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

1^b qurbān: qurbān ḥayrān

2^a Ne: Çün ne

- [81b] 3 Aḥlāk-ı zemīmede iken yaqdı bir āhıñ
Cān demine cennet ü rıdvān olabildiñ mi
- 4 Nūş eyleyip ‘ ışkıñ kadehin dostuñ elinden
Cāndan geçip ol ḥāl-ile mestān olabildiñ mi
- 5 Şol bādeyi ger saña şunan pīr-i muğanı
Şeyḥim diyüben emrine fermān olabildiñ mi
- 6 Evvelde özüñ maḥv idip ol zāt-ı şerīfe
Ḳulluḳda olup emir-i sulṭān olabildiñ mi
- 7 Gördüñ bu ḥaḳā’iḳ demi bir ḳaṭre-i mevcūd
Ol ḳaṭrede vicdān-ile ‘ ummān olabildiñ mi
- 8 Aldıñ o cemāl pertevini ḳaṭreden el-ḥaḳ
Her zerrede sen şems-i dıraḥşān olabildiñ mi
- 9 Aldı şu seniñ senligiñi Ṭūr-ı ḥaḳīḳat
Ol zevḳ-ile dil mülkine mihmān olabildiñ mi
- 10 Duyduñ ki bu dil ma‘denidir ‘ ilm-i ledünnüñ
Bu ‘ ilm-ile sen sırrına ‘ irfān olabildiñ mi
- 11 Bu Fetḫü’ d-dīn Aḥmed vuşlat buldı didi erenler
Dost vechine āyineyi soran olabildiñ mi

110 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Ey gönüller derdiniñ dermānı Allāh Hū demek
Var bu cānım sırrınıñ Sübhānı Allāh Hū demek
- 2 Gel berü gel şübhe itme bu kelāmu’llāh durur
*Fezḳurūni** emriniñ fermānı Allāh Hū demek
- 3 Çün ḥadış-i *küntü kenziñ*** ma‘nāsın[1] fehm idip
Resm-i cānıñ bu imiş mihmānı Allāh Hū demek
- 4 Ağladım dil mülkiniñ mihmānını görsem diyü
Çün ‘ ināyet oldu sır sulṭānı Allāh Hū demek

109/3^a zemīmede: zemīmeden

3^b, 11^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

8^b zerrede: zerrede

*“(Öyleyse yalnız) beni anın ki (ben de sizi anayım).” (Bakara, 2/152)

**“Ben (gizli) bir hazıneydim.” (Yılmaz, 1992: 98)

110/4^a dil: çoḳ dil

4^b sır: sırdır

- 5 Şundular cām-ı ʿiṣṣā fiṭrat-ı evvelde kim
Nūş iden ol cürʿ adan mestānı Allāh Hū dimek
- [82a] 6 Hū hüviyyet vāv velāyet sırr-ı tıfl-ı maʿ nevī
Bil ḥaḳḳikat mazḥar-ı Raḥmānı Allāh Hū dimek
- 7 ʿĀrif oldur zıkr-i Hūnuñ maʿ nāsın dilden duya
Eylemiş rüz-ı ezel iḥsānı Allāh Hū dimek
- 8 Cümle-i ʿuṣṣāka cāndan söylerim esrārını
Göster[ir]miş cānlara cānānı Allāh Hū dimek
- 9 Bu izāfāt [u] kuyūdāt ellerinden kırtulup
Lā-mekān ṣaḥnındadır seyrānı Allāh Hū dimek
- 10 Bil ʿıyāndır zāt-ı Ḥaḳḳıñ vāşılı olmaḳlıḡa
Kim ṭarīḳ-i Naḳşīdir erkānı Allāh Hū dimek
- 11 Ğayrı efkārı dilinden terk idip ey Aḥmedā
Şān-ı ʿuṣṣākī budur vicdānı Allāh Hū dimek

111 [Murabbaʿ]

Fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

I

Zāt-ı Ḥaḳḳa ṭālib ol mevt gelmeden
Aç gözüñ ğaflet yeter inşāfa gel
Bu ğanīmet fırsatı fevt olmadan
Aç gözüñ ğaflet yeter inşāfa gel

II

Sen ezel aldıñ emānet bārını
Ol emānetle bulursuñ yārını
Bunda refʿ itmek gerek aḡyārını
Aç gözüñ ğaflet yeter inşāfa gel

III

Bil bu dünyā āḫiret aḡyārıdır
Cümleñiñ nefsi ile ceng dārıdır
Rūḫa sedd olan bu dünyā varıdır
Aç gözüñ ğaflet yeter inşāfa gel

IV

Ḳalb-i müʿmin zāt-ı Ḥaḳḳı bilmeden
Rāḫat olmaz hergiz āḡāḫ olmadan
Ḳıl tedārik sen bu ilden ğitmeden
Aç gözüñ ğaflet yeter inşāfa gel

5^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

11^a Aḥmedā: Fetḫü'd-dīn Aḥmedā

V

[82b] Eylemezseñ bunda sen ‘ahd ü vefâ
 Âhiretde kanda bulasın şafâ
 Şâhib olmaz ol Muḥammed Muştafâ
 Aç gözün ğaflet yeter inşâfa gel

VI

Ey karındaş şıdķ-ile diñle beni
 Bunda fark it ķil-ile cān u teni
 Tıut elin terk itmesin Aḥmed seni
 Aç gözün ğaflet yeter inşâfa gel

112 [Ġazel]

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

- 1 Āh [u] zārılar eylemek ‘uşşāka ğurbetden degül
 Gice gündüz inlemek bildim ki ‘illetden degül
- 2 Çün görürseñ ‘ālem içre ‘āşık-ı şādıklar
 Ḥaḳdan özge istegi dünyāda devletden degül
- 3 Şol ezelden cām-ı ‘ışķı nüş idenler her zamān
 Bunda huşyār olmamaķ aşında hicretten degül
- 4 Çün olar yanında her dem vaşl [u] hicrān bir imiş
 Bu ‘anāşırılā görünmek bil ki fūrķatden degül
- 5 Ey gönül gel şūret-i insānda görseñ herkesi
 Açma sırrıñ sen āña kim bil ki ūlfetden degül
- 6 Pek şaķın nā-ehl olandan keşf-i esrār eyleme
 Ḥālīñ ‘arz eyleme kim erbāb-ı şefķatden degül
- 7 Sırr-ı tevḥīd maḥremi olmaķ için ey Aḥmedī
 Ġayrıdan kesdim ūmīdim fażl-ı raḥmetden degül

113 [Ġazel]

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

- 1 Derd-i ‘ışķ-ile müdām dildār[1] gözler cān u dil
 Sırr-ı a‘zam görmüşüm her varı gözler cān u dil
- 2 Bu ‘acībdir yārı aġyār içre mihmān görmüşüm
 Anıñ-içün dem-be-dem aġyār[1] gözler cān u dil

VI-3 Aḥmed: Fethü’-d-dīn Aḥmed

112/3^a her: hergiz

6^b Ḥālīñ: Ḥālīñi

7^a tevḥīd: tevḥīdīñ// maḥremi: maḥreme//Aḥmedī: Fethü’-d-dīn Aḥmedī

- [83a] 3 Rāḥat u baḥtla bu cāndan görmüşüm otağımı
Yüz sürüp dergāh[ına] ḥünkārı gözler cān u dil
- 4 Cümle noḡşānımla irdim luḡfunuñ deryāsına
Hep ʿ uyūbum setr idip Settār[ı] gözler cān u dil
- 5 Varlığım gitdi elimden küll[ī] vīrān olmuşum
Ol sebebden luḡ-ile miʿ mārı gözler cān u dil
- 6 ʿ İlm [ü] ʿ irfān baḥirinde istemekdir dāʿimā
Hem-dem olmak ʿ ışḡ-ile bīdār[ı] gözler cān u dil
- 7 Derd-ile bu Aḥmed[ī] mālīk dur[ur] ol sırra kim
Şıdḡ-ile bir şāḥib-i iḡrār[ı] gözler cān u dil

114 [Ġazel]

Fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 *Küntü kenze** maḡzen-i esrār olandır bu göñül
*Lī maʿ aʿllāh*** sırrına bīdār olandır bu göñül
- 2 Her ne kim çün münʿ akıdır sırr-ile ol zātına
Ehl-i derdiñ derdine tīmār olandır bu göñül
- 3 Murḡ-ı rūḡ zindān-ı çeşm içre ḡarīb olmuş-iken
Rāh-ı ʿ ışḡıñ şemʿ ine envār olandır bu göñül
- 4 Bu ʿ anāşır mülkünüñ miʿ mār[ı] olduñ zāt-ile
Anıñ-içün cān-ile sırdaş olandır bu göñül
- 5 ʿ Āşıka maʿ şūḡ yolunda şol muḡaddes sedd olan
Mā-sivāyı yaḡma [vü] pūr-nār idendir bu göñül
- 6 Şol *eneʿl-Haḡ**** sırrın iḡhār eyleyen serden geçer
O zamān zūlfüne ber-dār olandır bu göñül
- 7 Ḥasret ehli ḡanda varandan diler maʿ şūḡu hem
Bülbülüñ feryādına ḡülzār olandır bu göñül

113/3^a baḥtla: baḥt-ile

7^a Aḥmed[ī]: Fetḡüʿd-dīn Aḥmed

* “Ben (gizli) bir hazīneydim.” (Yılmaz, 1992: 98)

** “Benim Allāh ile (öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebî öyle bir yakınlığı elde edebilir).” (Yılmaz, 1992: 115)

114/1^b sırrına: sırrımı

4^a ʿ anāşır: anāşır

*** “Ben Haḡʿım.” Hallāc-ı Mansūra isnād edilen meşḡur söz.

6^b zūlfüne: Maşūra zūlfüne // Mısraʿda vezin aksamaktadır.

- 8 Gice gündüz nār-ı ḥasretle yanan ʿāşıqlara
Rāhına mālîk olup hem yār olandır bu gönül
- 9 Bāzgāhın (?) görmeden ancak ki Sultān Murād
Bu vücūd iklimine hünkār olandır bu gönül
- [83b] 10 Çün gelen Mūsāya dostdan *len terāniden* * ḥiṭāb
Hızırveş ʿāşıqlara serdār olandır bu gönül
- 11 Gösterir mir ʾāt[1] dāʾim dost cemālîñ Aḥmedî
Zāt-ı Hāḫḫı ʿaks idip dīdār olandır bu gönül

115 [Ġazel]

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

- 1 Kim ki nār-ı ʿışḫa düşmüş anda olmaz mı melāl
ʿĀşıka rāḫat mʾolur maʿşūḫ yolunda bî-viṣāl
- 2 Miḥneti rāḫat bilenler ġayr-ı sevdādan geçer
Baḫmaz anlar baş u cāna ʿışḫa eyler irtihāl
- 3 Cānını terk itmeden cānān[1] diler ʿaḫl-ile
Zāhidi bî-gāne eyler niçe biñ dürlü ḫayāl
- 4 Nefsine rāḫatla dostuñ ḫahr [u] luṭfun fark ider
Evliyādan dāʾimā ister cemāl mi bî-celāl
- 5 Ḫahr [u] luṭfun bir bilenden ʿāşıḫ-ı şādıḫ olan
Çün celāline taḫammül eyleyen buldu cemāl
- 6 Şanma anı ʿaḫl u tedbiriñle olur ey ḫoca
ʿĀşıḫānıñ zāt-ı Hāḫḫa olduġu ehl-i ʿıyāl
- 7 Şöyle teslīm ol ki şeyḫe cān [u] başıñla müdām
Beyt-i dil ḫizmetlerinde varıñı virmek ġılāl
- 8 Ḫıl taşarruf bu vücūduñ Mısrına şāḫ ol yürü
Her ṭarafdan olmasın ḫiç sīretiñde infīʿāl
- 9 Ḫalmasın aṣlā taʿaddüd birliğe irsin elin
Nūş idip vaḫdet şarābın bul rızā-yı lā-yezāl

114/8^b olup: eyleyip

9^a Mısraʾda vezin aksamaktadır.

*“(Allāh da), 'Beni (dünyâda) katiyen göremezsin.'” (Aʾrâf, 7/143)

11^a Aḥmedî: Fetḫüʾd-dîn Aḥmedî

115/1^b mʾolur: mı olur

4^b cemāl mi: cümlemi

- 10 Varlığıñ maḥv eyleyip ol dostā vāşıl olmağın
Duyalar ʿ irfān yüzünden cümle erbāb-ı kemāl
- 11 Gerçi yandıḡ ʿ ışḡ oduna niçe müddet bir zamān
Derd-ile maʿ şūḡa irdik luṭf-ı Aḡmed bī-zevāl

116 [Murabbaʿ]

Mefāʿ ilün mefāʿ ilün feʿ ülün (faʿ lün)

I

[84a] İlähî cümle ʿ uşşāḡın niyāzı
Tecellî nūr-ı zātınla kerem kı1
Cemāliñ pertevi nūru vişāliñ
Tecellî nūr-ı zātınla kerem kı1

II

Dilerim gelmeye nefis iʿ tibāra
Mecālim yoḡ efendim iktidāra
Taḡammül ḡalmadı hiç āh [u] zāra
Tecellî nūr-ı zātınla kerem kı1

III

Seni görmeyeniñ bir oldu derdi
Göñülde göreniñ artmaḡda virdi
Şükür bu cānım zātını gördi
Tecellî nūr-ı zātınla kerem kı1

IV

Çü sırrıñ rāhına düşdü bu cānım
Keremiñ baḡrine irgür çü kānım
Recāmdır kim sırr-ı zātın Sübhānım
Tecellî nūr-ı zātınla kerem kı1

V

Dilerim dāʿim[ā] cāndan o rāhı
Açıp bu dilden evvel şems [ü] māhı
Recāmı ḡabül eyle yā İlähî
Tecellî nūr-ı zātınla kerem kı1

VI

Benim bu dīdelerim Ḥaḡda giryān
Çü ḡubb-ı mā-sivādan itdik ʿ uryān
Ki zāt-ı pāk-i rāhında her ān
Tecellî nūr-ı zātınla kerem kı1

11^b maʿ şūḡa: şöyle bir maʿ şūḡa

11^b Aḡmed: Fethüʾd-dīn Aḡmed

III-3 Mısraʾda vezin aksamaktadır.

IV-3 Mısraʾda vezin aksamaktadır.

VI-1 Ḥaḡḡda: zār-ı Ḥaḡḡda

VII

Vişāliñ bāğımñ açılsa virdi
Ki bu cān sırriñ-ile kāna irdi
Bu Fethü'd-dīn Aḥmediniñ her ān bu dildi
Tecellī nūr-ı zātūña kerem kı

117 [Murabbaʿ]

I

[84b] ʿIşkıñla bu dil ḥayrān
Yā Rab mürüvvetle ʿināyet kı
Derdiñle bu cān sūzān
Yā Rab mürüvvetle ʿināyet kı

II

ʿIşkıñla düni zārım
Yok başıma bir çārem
Dā'im saña yalvarım
Yā Rab mürüvvetle ʿināyet kı

III

Yok ben gibi bī-çāre
Sırr-ı derdiñle āvāre
İrmeklik dil-i gülzāra
Yā Rab mürüvvetle ʿināyet kı

IV

Feryādımla dād eyle
Nūruñla ḳalbim küşād eyle
Luḫfuñla bir dem beni şād eyle
Yā Rab mürüvvetle ʿināyet kı

V

Meşakkat meşābīḥde
Āyāt u eḥādīşde
Faẓlıñla kerem dīde
Yā Rab mürüvvetle ʿināyet kı

VI

ʿAfviñla ḡufrāniñ
Hem cānıma cānāniñ
Her derdime dermāniñ
Yā Rab mürüvvetle ʿināyet kı

VII-3 Mısra'da vezin aksamaktadır.

III-2 sırr-ı: sırra

III-3 dil-i: dile

VII

Bu Fethü'd-dîn Aḥmed kıl
Dā'im ola Ḥaḳ yolda
Sırrıñ açıla bu dilde
Yā Rab mürüvvetle 'ināyet kıl

118 [Gazel]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ey cemāliñ pertevi nūr-ı hidāyet yā Resül
Ol yüzü her kim gören buldu hidāyet yā Resül
- 2 Bulmadı hergiz hidāyet görmedi vechiñ seniñ
Görmeyiser bunda hem rüz-ı kıyāmet yā Resül
- 3 Cümle-i zī-rūḥ olandan zātıñ ikrār itmeyen
Bulmadı hem bulmuyor her dem hidāyet yā Resül
- 4 Evveli āḥir seniñ ḥaḳḳına ḥaḳḳ-ı zātıña
Muḥtāc olduğun kıldı şehādet yā Resül
- 5 Böyle bir rāh-ı mu' azzam reh-güzār-ı evliyā
Şer' -i pākiñdir ḳabül itmez ibāḥat yā Resül
- 6 Cümleye ol zāt-ı pākiñ reh-ber-i a' zam durur
Ḥaḳḳı bulmaz almayan senden icāzet yā Resül
- [85a] 7 Zāt-ile şıfātıñ sırrına irmek rāh-ı ḥaḳıḳatdir
İrmeyen bulamaz selāmet yā Resül
- 8 Benim ol zāt-ile giryān benim yoluñda ser-gerdān
Benim ol zātıña ḥayrān saña ümmet yā Resül
- 9 Bu sırra olmuşum ḥayrān bu cānlar hep saña ḳurbān
Diriğ itme beni her ān kıl şefā' at yā Resül
- 10 Ḥaḳ virince didi gufrān miftāḥın saña
Aḥmed-i bīdār oldum kıl şefā' at yā Resül

11871^a Resül: Resülallāh (Gazelin diğerk beyitlerinin son mısraları da aynı durumdadır.)

3^b bulmuyor: bulmayısar

4^b, 7^a, 7^b, 8^a, 9^a, 10^a Mısralarda vezin aksamaktadır.

8^b ḥayrān: ḥayrān benim ol

10^b Aḥmed-i: Fethü'd-dîn Aḥmed

119 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 ' Āşıkıñ bil bu cihān varı degül
Bülbülün feryadı gülzārı degül
- 2 Bāğ-ı hüsñ içre gülü hem sırrını
Bulmaz ise lāzım olan hāze (?) zārı degül
- 3 Dost yolunda cānıñı virmek hüner
Virmeyenler nefsinı gāzı degül
- 4 Hāḡḡı ister nice bulsun ol kişi
Her izāfātđan özü 'ārı degül
- 5 'Işḡ virmez dost yolunda kendüne
Her kimiñ kim himmeti 'ālı degül
- 6 Gel bu şüret 'āleminde görünen
Nār [u] bādı āb u hem hāki degül
- 7 Bu 'anāşırla bürüñmüş zāt-ı Hāḡ
Şeş cihetden 'ārı [vü] sādı degül
- 8 Bı-dil [ü] bı-cānlıḡ ister dā'imā
Dergāhında 'āşıkıñ zārı degül
- 9 Gel bu Aḡmed derdmendin al ḡaber
Yoḡsa bu fırsat bize bākı degül

120 [Ġazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- [85b]
- 1 Hābıbiñ ḡāk-i pāyine yüzüm sürmek diler göñlüm
Murādımca ele girse neler itse neler göñlüm
 - 2 Üveysiñ göñlüdür Mi' rācda na' lın döndüren el-Hāḡ
Olundu manzar-ı ḡazret o burcu ārzūlar göñlüm

119/1^b gülzārı: gülzāra

2^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

3^b nefsinı: nefse

6^a Görünen: görüneñ

7^a 'anāşırla: anāşırla

7^b Şeş: Şişe

9^a Aḡmed: Fethü'd-din Aḡmed

120/2^b ārzūlar: arzūlar

- 3 Mertebe-i salṭanatdır bu Ḥudā da‘vet idip anı
Giderken ‘izz ü nāz-ile melekler gördüler göñlüm
- 4 Kemāl-i ‘arz [u] ḥacāta melekler oldular ḥāzır
Ki cümle ḥāk-i pāyine o dem yüz sürdüler göñlüm
- 5 Nebīlerle velīler cümle ervāḥı durup dīvān
Bu ilḥākda Muḥammed zātını bir bildiler göñlüm
- 6 Sa‘ādetle idip da‘vet şefā‘at cān fedā-baḥşım
Velīler vāşılın olmada me‘zūn oldular göñlüm
- 7 Ki her kim ḥāk-i pāyine sürüp yüz maḥv olunmuşsa
Açıldı rāh-ı sulṭānī ki Aḥmed buldular göñlüm

121 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Rāh-ı ‘ışka kimine vaḳti izāfāt itmezem
Ġayrıyı terk eyledim ‘ışkdan ferāġāt itmezem
- 2 ‘İşka meydānım şalādır derd-ile yanıklara
‘Āşıka ‘ışkım nişānın çün ḥıyānet itmezem
- 3 Meskenim cānān ilidir cānımı buldum beḳā
‘Ālem-i kevn ü fesāda cān emānet itmezem
- 4 Virseler tāc-ile taḥtı i‘tibārım yok aña
Ṭa‘n iden olursa bu sözden nedāmet itmezem
- 5 Kim erenler dergāhında yüz yire sürsün hemān
Yoksa nefsim meylīne hergiz i‘ānet itmezem
- 6 Şer‘-i pāk-i Muştafādır dost yolunda reh-berim
Bil ki zāhid bu sülūkda men ibāḥat itmezem
- 7 Niçe biñ dürlü maḳāmdan bunca da‘vet olsa ger
Şöyle kim insān-ı kāmilden icābet itmezem
- [86a] 8 Zāt-ı Ḥaḳka maḥrem olmaḳ ehl-i derdiñ kārıdır
Derd oduna yanmadan özge iḳāmet itmezem
- 9 ‘Ālem-i lāhūtdur ‘azmim bugün ‘abdālveş
Bir daḥı ol kenz-i maḥfiden seyāḥat itmezem

120/3^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

5^b bir: bir bir

7^b Aḥmed: Fetḥü’d-dīn

121/7^b Şöyle kim: Şöyle bil kim ben

- 10 Derd-i dostla Aḥmediñ ‘ahdi budur ‘āşıqlara
‘İşka ifşā itmeden gayrı beşāret itmezem

122 [Ġazel]

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 Cemāliñ nūrunu dillerde miḥmān olduğun bildim
Görünen şūretā bir қаtre ‘ummān olduğun bildim
- 2 Yetişmiş yol eriyiçün kimiler şaḥnına anıñ
Bu tevfiķ rūzgārı anda bürhān olduğun bildim
- 3 Hevā-yı ‘ışķ dūmendārı nişānı semt-i Mevlāya
Kemāl-i iştiyāk zātında mizān olduğun bildim
- 4 Derūn içre aḥlāķ-ı ḥamīde bī-ḥubāb (?) eyler
Gelen karşı o demde dāra pīrān olduğun bildim
- 5 Niçe müddet bulur enginde istimdāda tālibken
Gelen karşı o demde dāra pīrān olduğun bildim
- 6 Yakīn olduğda girdāba gerekdir diyyetin virmek
Bu erkān üzre nefsiñ anda ḳurbān olduğun bildim
- 7 Selāmet dārına irmek göründü rāh-ı ‘ışķ içre
Vişāl-i yāra cān virmekde erkān olduğun bildim
- 8 Vücūd-ı varlığın maḥv eyleyen iḳbāle mālिकmiş
Vücūd-ile bütün ḥālinde ‘irfān olduğun bildim
- 9 Bu rāh-ı Ḥaḳḳa kim girdi vişāliñ güllerin derdi
Ḥaḳiḳat [ü] ma‘rifet zātı nūrān olduğun bildim
- 10 Bu sırrıñ vāşılı olmaḳda isti‘dādıñı şanma
Anı Aḥmed kemāl-i luḫfla iḥsān olduğun bildim

123 [Ġazel]

Müfte‘ilün müfte‘ilün müfte‘ilün müfte‘ilün

- [86b] 1 Tālib iseñ dost yoluna gel gidelim ṭurmayalım
Luṭf u kerem Ḥaḳ yoluna itdigin unuṭmayalım
- 2 Ḥāk sürelim yüzümüzü farḳ idelim özümüzü
Ṭoḡrı ṭutup yüzümüzü saḡ [u] şola baḳmayalım

121/10^a Aḥmediñ: Feḫū‘d-dīn Aḥmedīñ

122/4^a Mısra‘da vezin aksamaktadır.

10^b Aḥmed: Feḫū‘d-dīn Aḥmed

123/2^a Ḥāk: Ḥāke

- 3 İstemez o cūd [u] cefā maṭlabıdır zevk [ü] şafā
Bulmaya yol nefis ü hevā āline aldanmayalım
- 4 Kesdirelim ṭākatini bozduralım ʿādetini
Nefse virip rāhatını hiç uzanıp yatmayalım
- 5 ʿAql-ı maʿāşıñ iline şāh-ı melek mevziʿine
Cümle cihān manşıbına şöyle dönüp bakmayalım
- 6 Evveli *ḳālū belādan** sırra varan bir veliden
Sırr-ı Muḫammed ʿAliden gayrı yola gitmeyelim
- 7 Terk idelim varımızı ḳurtaralım cānımızı
Dil bula cānānımızı fırsatı fevt itmeyelim
- 8 ʿIşḳ-ile ʿirfān yoluna sırr-ı Muḫammed biline
Reh-ber ola cān iline Aḫmedī terk itmeyelim

124 [Ġazel]
(5+5=10)

- 1 ʿIşḳıñla ṭoldum ey ulu Mevlām
Derdiñle yandım ey ulu Mevlām
- 2 Ölmeden öldür öldürüp dirgür
Vaşlıña irgür ey ulu Mevlām
- 3 Nāmūs u ʿārım ḳalmasıñ varım
Rüz [u] şeb zārım ey ulu Mevlām
- 4 Hālime maḫrem yarama merhem
Derdime hem-dem ey ulu Mevlām
- 5 Dün [ü] gün ḫayrān derd-ile sūzān
Ḳıl beni ḳurbān ey ulu Mevlām
- 6 ʿIşḳ-ile her bār ḳıl beni ey yār
Zülfüñe ber-dār ey ulu Mevlām
- [87a] 7 Derdiñ dilimde ʿışḳıñ yolunda
Ḫüsñüñ elinde ey ulu Mevlām

123/3^a o: ol

*“(Onlar da) ‘Evet, (şahit olduk ki Rabbimizsin)’ demişlerdi.” (A'râf, 7/172)

7^b Dil: Dile

8^a ʿIşḳ-ile: Gel ʿışḳ-ile

8^b Aḫmedī: Fetḫü'd-dīn Aḫmedī

- 8 Gidelim anda olayım bende
Çalayım sende ey ulu Mevlām
- 9 Al beni benden cānımı tenden
Ayırma senden ey ulu Mevlām
- 10 Aḥmediñ derdi ziyāde oldu
Dā'imā virdi ey ulu Mevlām

125 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bu fenā gülzārınıñ zevķine yoķdur istegim
Bī-vefā zümresiniñ luḥfına yoķdur istegim
- 2 Bu cihāniñ 'işreti [vü] 'izzeti şāhlık durur
Ḥānmān [u] tāc [u] taḥtına yoķdur istegim
- 3 Derdini koyam taşarruf kaydına düşmeklige
Derd-ile toldum Ḥudādan ğayra yoķdur istegim
- 4 Zāhidiñ zühd ü riyāsından geçilmez dostlar
Dervişiñ tekkede devrānına yoķdur istegim
- 5 'Āşıkā dost derdiniñ ğayrı olursa istegi
Evvelān-ı 'āşıkıñ 'ışķına yoķdur istegim
- 6 Cümle maḥlūkāt bilir kim buñca kādır olduğun
Yılda bir kez göreniñ ol kādre yoķdur istegim
- 7 Nice kim tāķat getirsin derdi olan fūrķate
Dostdan ayru olduğum bir āna yoķdur istegim
- 8 Oldu Aḥmed dost sen kim baḥr-ı zāta ğarķ idip
Şimdi şorsañ lafz u şüret ḥarfe yoķdur istegim

124/10^a Aḥmediñ: Fethü'd-din Aḥmediñ

125/1^a zevķine: hiç zevķine

1^b Bī-vefā: Bī-vefālar

2^b Ḥānmān: Ḥānmānı

3^a taşarruf: az taşarruf

4^b tekkede: hem tekkede

6^a kādır: kadr

8^a Aḥmed: Fethü'd-din Aḥmed

126 [Gazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Dost yolunda her ne deñlü eyledimse ihtirām
Hālimi [bir] şerh ideyim muhtaşar kıldım kelām
- [87b] 2 Şoyunup dünyā libāsından gey[in]dim bir ' abā
Vaşl-ı dost ārzūsı-ile ağladım her şubh [u] şām
- 3 Zühd ü taqvā ile hem-dem-i gūşe-i mescidin
Niçe müddet boynum egdim rüz [u] şeb kıldım kıyām
- 4 Ol kadar cihād-ı ekber hem riyāzāt u ta' ab
Çekdigimce varlığımdan ölmedim ki kırtulam
- 5 Terk-i cān itmeklige tevfiķini kıldı refiķ
Terk-i cān [u] ' ışķı hem-dem eyledi baña Hūdām
- 6 ' Işķ gelince zühd ü taqvā zevķ [ü] tã' at maħv olup
Dost[un] benden yaķın olduĝun bildim tamām
- 7 ' Işķ baña mey-hānesinden derd şarābın tıldurup
Aldı dostum şundu dost ben de içdim tolu cām
- 8 Bulmadım derdden büyük dermān bulmadım hemān
Derd-i ' aşıķlarıñ eglencesi dā'im müdām
- 9 ' Āşıķa dost derdidir terk-i ' alā' iķ itdiren
Mişl-i İbrāhīm-i Edhem cümle varım terk-i ' ām
- 10 Varlığım şehrin nālān eyledi ol dem luţf-ile
Geldi Hāķ varlığı ol dem cümleye oldum imām
- 11 Yoĝ olup hem var olanlar baħr-i vaħdetde nihān
Çekdi haţtı dest-i kudret anlara buldum devām
- 12 Zāhirimde kalmadı nāmım nişānım zerrece
Bā'tınımda Hāķķ ile Hāķķ Aħmed oldum ve's-selām

126/1^a ihtirām: ihtirām

5^b Terk-i cān [u]: Terk-i cānı

6^b, 7^b Mısralarda vezin aksamaktadır.

9^b cümle: cümleye

10^a şehrin: şehri

12^a zerrece: zerrece

12^b Aħmed: Fetħü'd-dīn Aħmedīn

127 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Derd-i ' ışk-ile gönülden zār [u] giryān olmuşum
Nüş idip ' ışkıñ şarābın mest ü hayrān olmuşum
- 2 Mā-sivāniñ meylini ħarq eyledi ol nār-ı ' ışk
Bu vücūdem ħükmünü almış perīşān olmuşum
- 3 Varlığım şehrini vīrān eyledi başdan başa
Ķurdular tevĥīd bināsın zikr-i Sübhān olmuşum
- [88a] 4 Nār u bād [u] āb [u] ħākıñ kudreti gitdi hemān
Ķalmadı bir zerre varlık dostda mihmān olmuşum
- 5 Cānımıñ içinde nūrdan ħurulmuş bir bārgāh
Taĥt iclās eyleyip ħükmümde sulţān olmuşum
- 6 Cümle yüzler içre bir yüz ' aks idip āyīnede
Her gönüller içre gizli cümle ' irfān olmuşum
- 7 Derdliler gelsin devāniñ ma' deniyim ben bugün
Zāhir [ü] bātında her derdlere dermān olmuşum
- 8 Bāṭinen kevn [ü] mekāniñ Aĥmed oldum ħākimi
Şuretā insān içinde şöyle pinhān olmuşum

128 [Ġazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Görenler zātıña cāndan ki hayrān olmuş Allāhım
Düşenler derdine her demde ' uryān olmuş Allāhım
- 2 Ķamuya reh-nümān kıldıñ Muĥammed Muştafā nūrun
Dem-ā-dem cümleniñ derdine dermān olmuş Allāhım
- 3 Cemāliñ görmege lā' iĥ kime tevfiĥiñ olmuşsa
Ki ' ışkıñ ħurb-ı dergāhiñda bürhān olmuş Allāhım
- 4 Yoluñda tāc u taĥtıñ terk iden İbrāhīm Edhemdir
Virip varım iki ' ālemde sulţān olmuş Allāhım
- 5 Seniñ ' ışkıñ hevāsiyla cihānı terk ider her kim
Derūnu toptolu ' ışkıñla ' irfān olmuş Allāhım

127/4^b zerre: zerre

5^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

8^a Aĥmed: Fethü'd-din Aĥmed

128/2^b derdine: derdinde

- 6 Gidenler rāh-ı ʿışkıñda buldular Kaʿbe-i kerbiñ
Bulanlar ḥaccı lezzātında ḳurbān olmuş Allāhım
- 7 Ṭarīkat içre mürşidler ḳamu ʿuṣṣāka luṭfuñdur
Rızā dergāhında giryān olmuş Allāhım
- 8 Kemāl-i ŧefḳatiñdir Aḫmed[ī]ye vuṣlatıñ yā Rab
Anıñ-çün luṭf u iḫsānında mihmān olmuş Allāhım

129 [Murabbaʿ]

Mefāʿilün mefāʿilün feʿülün

I

[88b] Erenler şundular bir cām içdim
Olundu luṭf-ile iḫsān efendim
Ki ben de oñulamaz derde düşdim
Baña derdiñ imiş dermān efendim

II

Umup vaşlıñ sivādan olsa ʿuryān
İder nefsinı terbiyyet bu devrān
Bulurmuş derdine her dürlü dermān
Bu derd-ile çeken ḳurbet efendim

III

Olup derdiñ derūnum içre mihmān
Fedā olsun yoluñda niçe biñ cān
Ne deñlü var ise cürm-ile ʿiṣyān
Alırmış ḳullara ŧefḳat efendim

IV

Vücūdun maḫv iden iḫyā olurmuş
Cemāli bā-kemāliñi görürmüş
O ḳula dürlü iḫsān[ı] olurmuş
Seni iḳrār iden elbet efendim

V

Ḥaber almaḳ degül mümkin o ilden
Cemāliñ vaş olunmaz ḳāl [u] ḳılden
Göründü lā-mekān sırrı bu dilden
Muvaffaḳdır bugün Aḫmed efendim

128/6^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

7^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

8^a Aḫmedīye: Fetḫü'd-dīn Aḫmede

IV-3 o: ol

V-4 Aḫmed: Fetḫü'd-dīn Aḫmed

130 [Gazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Hüdāniñ kenz-i esrārı zuhūru emr-i rabbānī
Be-küllī 'ālemiñ varı Muḥammed Muştafā gördüm
- 2 Odur Qur'ānıñ envāri daḡı envāriñ esrārı
Ḳamu 'aşıqlarıñ ġārı 'Aliyyü'l-Murtażā gördüm
- 3 Bilindi *ḳurretü'l-'aym* vücūdu şafāniñ dürrü
Muḥammed zātınıñ sırrı Ḥasan ḡulḳ-ı rızā gördüm
- 4 Hüdā emr eyleye ġufrān nice ağır gele 'işyān
Ṭutup pīrāhen-i mīzān Ḥüseyn-i Kerbelā gördüm
- [89a] 5 Dolaşdı ikisi ḡazre muḡibbi ağrımaz (?) vara
Şırāṭ-ı müstaḳīm üzre İmām Zeyne'l-'Abā gördüm
- 6 Ḳamu ma' denleriñ kānı tarīḳat içre erkānı
Ṭolu dillerde 'irfānı İmām Ca' fer Ziyā gördüm
- 7 İlāhī sırr-ı ḡazindir bütün 'irfānı ḡazimdir
İmām Mūsā-yı Kāzımdır bunu Şems [ü] Duḡā gördüm
- 8 Kerem kılmış aña Sübhān idemez münkiri tuġyān
Ki dā'im ṭa'nını 'uryān 'Alī Mūsā Rızā gördüm
- 9 Bu zātıñ sırrına irdim yoluna cānımı virdim
Bu yolda mütteḳī her kim Taḳī-i ittiḳā gördüm
- 10 Olunmuş ḡükm-ile fermān yolunda oluruz ḳurbān
Dilerseñ derdiñe dermān Naḳī-i reh-nümā gördüm
- 11 Bu nuṭḳumla olan 'āmil aña en'ām olur ḡaşıl
Ḥaḳīḳatde olur kāmīl İmām-ı 'Askerī gördüm
- 12 Bütün 'uşşāḳ dili āġāh zuhūruñ olmaya nāġāh
Muḥammed Mehdīyi ol şāh anı şāḡib-livā gördüm
- 13 Gel imdi Aḡmedī sen de olagör bunlara bende
Bile ḡaşr olsañ anda bunu maḳbūl-i Hüdā gördüm

131 [Gazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 'Aşıḳıñ nuṭḳu dilinde 'ilm [ü] 'irfāndır müdām
İsteġi ancaḳ ġönüldeñ ḳurb-ı Raḡmāndır müdām

- 2 Zāhidā sen rūz [u] şeb zār itdigim ʔaʕ n eyleme
İñleden ol derdmende derde Sübhāndır müdām
- 3 Kim ki Haḫḫa vāşıl olmuş cān ḫulaḡı açıla
Her ne nuṭḫ eylerse bī-şek maḡz-ı Kurʾāndır müdām
- 4 Çün virilir feyz *baṭnen baʕ de baṭnin* naḫl olup
Semʕ olan cānı ilinden sırr-ı pīrāndır müdām
- 5 ʕ Aḡl-ḫırāşın ol izāfātla muzāf itmiş o kim
Rūḫunuñ ḫādimleri hep ḫūr [u] ḡılmāndır müdām
- [89b] 6 Ol ḫaḫīḫat Kaʕ besin ʕ āşıḫ ṭavāf itse nʾola
Anıñ-içün dervīşiniñ işi devrāndır müdām
- 7 Hep erenlerdir dilinde nuṭḫ iden bu Aḫmediñ
Farḫ iden ʕ uşşāḫa ʕ ışḫ olsun ki sulṭāndır müdām

132 [Ġazel]

Mefʾülü mefāʕ ilü mefāʕ ilü feʕ ülün

- 1 ʕ Işḫıñla göñül cānda olan nālemi buldum
Her dün [ü] gün inlediḡi mātemimi buldum
- 2 Sermāyesi yoḫlukmuş anıñ ḫāk-i rāhında
Gel derdiñe dermān olan ʕ ālemimi buldum
- 3 Cānım ilin izn-ile rūşen eylediḡimde
Biʾl-cümle niyetine olan ḫātemi buldum
- 4 Bir baḫr-i ʕ amīḫ olmuş imiş dildeki zıkrım
Manzūr-ı şadef ḫāşıl-ı dürr-dānemi buldum
- 5 Cān aşlına ricʕ at eyleyecek ʕ ālem-i lāhūta
Sırrında olan rūz-ı ezel ḫānemi buldum
- 6 Bil ki budur Fetḫüʾd-dīn Aḫmed dost zātına lāʾiḫ
Ancaḫ ki kemāl ehl[i] olan ādemi buldum

131/5^b ḫūr [u]: ḫūrī

7^a Aḫmediñ: Fetḫüʾd-dīn Aḫmediñ

132/1^b dün: dünü

2^b dermān: dermānuñ

3^a ilin: ilini

5^a, 6^a Mısralarda vezin aksamaktadır.

6^b Ancaḫ ki: Anca ḫıl ki

133 [Gazel]

Mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

- 1 Göñül cānān ilinden cāna geldim
Cihān mülkünü ben seyrāna geldim
- 2 Temevvüc eyleyip ādem yüzünden
Şadef içre toğup dürr-dāne geldim
- 3 Hicāb oldu bu nefsim murğ-ı rūḥa
Anı iḳāz için ' irfāna geldim
- 4 Bu cān murğuna zindān olduğuyçün
' Anāşır mülkünü vīrāna geldim
- 5 Açılsın kalmasın aşlā hicābım
Derūnum şehrini nīrāna geldim
- [90a] 6 Baña bīmārınıñ düşdü hedīyi (?)
Bilip derdim bu dem Loḳmāna geldim
- 7 Җomuşum şabrımı şeyḫim öñünde
Anıñ Eyyübleyin dermāna geldim
- 8 O şeyḫ-i kāmiliñ pāyına cāndan
Sürüb[en] yüzüm[ü] dīvāna geldim
- 9 Göründü Aḫmede bir yüz mücellā
O yüzden göreniñ sulṭāna geldim

134 [Murabba']

Mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

I

Ey Allāhım ola zikriñ devāmı
Dilimdeki zātıñdır murādım
' Alā 'iḳden kesip meylim tamāmı
Her anda fikr-i şāniñdır murādım

II

Ferāğat mülkine sırdaş olanlar
Saña maḥv olmada yoldaş olanlar
Dem-ā-dem ḫālime ḫāldaş olanlar
Yoluñda ' aşıḳāniñdir murādım

3^b için: içre

9^a Aḫmede: Fethü'd-dīn Aḫmedīye

I-2 Mısra'da vezin aksamaktadır.

II-3 ḫāldaş olanlar: ḫāldaşlar

III

Bu cān[ım] *men* ‘*aref** sırrından āgāh
Doğup şems-i haqīkat dilde her gāh
Yoluñda cānımı virmekden ey şāh
Hayāt-ı cāvidāniñdir murādım

IV

Göñül pervāz idip arz [u] semādan
Bulup bürhāniñi şāhib-rızādan
Görüp āyine-i gīti-nümādan
Tecellī-i cemāliñdir murādım

V

Dem-ā-dem tırmayıp ‘anāşır ilinden
Girip dergāhiñ[a] ‘ışkıñ yolından
Su‘āl itseler bu Fetḫü’d-dīn Aḫmed kulından
İki ‘ālemde zātıñdır murādım

135 [Murabba‘]

Mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

I

[90b] Ferāgat eyleyip bu cān [u] dilden
Noḫşānıma ğufrāna geldim
Recālar eylerim yā Rab senden
Umup elṭāfiñi iḫsāna geldim

II

‘İyāndır ‘arz-ı ḫālim dergehiñe
Recām oldur ki şān [u] ‘izzetiñe
Bu dem vāşıl olunmaḫ ḫāzretiñe
Hemān bu derdime dermāna geldim

III

Yaḫarken cānımı şol nār-ı ḫasret
Delerken bağrımı bu derd-i fūrḫat
Bilirken ḫālini bī-çāre Aḫmed
Yine luṭfuñ umup sultāna geldim

*“(Kendini) bilen (Rabbini bilir).” (Yılmaz, 1992; 122)

V-1 ‘anāşır: anāşır

V-3 Mısra’da vezin aksamaktadır.

135/I-2 Mısra’da vezin aksamaktadır.

III-2 Delerken: Dilerken

III-3 Aḫmed: Fetḫü’d-dīn Aḫmed

136 [Gazel]

Meʿ ūlū mefāʿ ilū mefāʿ ilū feʿ ūlūn

- 1 Bir dürr-i yetimim güherim kânda viremem
Sen şanma ki ben sırrımı hayvânda viremem
- 2 ʿIşkıım benim kimiñ kendülük zerrece olsa
Esrārımı ben kalb-ile ʿirfânda viremem
- 3 Her kimde ki ʿirfân haḳâʾiḳ ola söz yok
Yoḳsa bu tende şüret-i insânda viremem
- 4 Sırrımda olan maḫhar-ı zâtımdaki vicdân
Şürette olan hüccet [ü] bürhânda viremem
- 5 Râḫat-ile vâşıl isteyen zaḫmet çekemez
Güçlük ğamı zevḳ olmaya insânda viremem
- 6 Vaşlım meyini nüş iden ol mest-i müdâmdır
Meczûb-ı Hudâ olmaya hayrânda viremem
- 7 Zülfüm teliniñ bendesi niçe yüz biñ
Zâtım demine irmeyen ol ḫânda viremem
- 8 Şalınma yürü zâhid başıñı daʿvâyı terk it
ʿIşḳ ḫâletini cennet ü rıdvânda viremem
- [91a] 9 Der içre şanma küfrüne bende olsada tersâ
ʿIşkıımdan olan küfrümü imânda viremem
- 10 ʿIşkıımda benim maḫv-ı vücūd itmeye bir cân
Minnetle viren cânını kurbânda viremem
- 11 Pervâne gibi nârıma yansın sır-ı pâki
Bülbül gibi teʾḫîr ile efḡânda viremem
- 12 Aḫmed yürü var sırrımı yoḳluḳla bulursañ
Varlıḳdan olan yoḳluḳu her cânda viremem

136/2^a zerrece: zerrece

3^a ola: olsa

5^b zevḳ: zevḳi

6^b olmaya: olmayan

7^b Zâtım: Zülfüm

2^a, 3^b, 5^a, 7^a, 8^a, 9^a Mısralarda vezin aksamaktadır.

12^a Aḫmed: Fethü'd-dîn Aḫmed

137 [Gazel]

Meʿ ūlū mefāʿ ilū mefāʿ ilū feʿ ūlūn

- 1 Ey diñle bu rûh firâķ olur kenz-i ʿ alādan
Fermān-ı Hūdādır gelir mülk-i beķādan
- 2 Gelmek ne ise niçün bildiñ ise kevn [ü] fesāda
Her hāl-ile ķalbiñ alınır dār-ı fenādan
- 3 Dünyā aña dirler ki ʿ aceb mekri tükenmez
Ālūde olan yol yañılır ʿ ışķ-ı fedādan
- 4 Fāniye nazar eylemeyip ʿ ışķ[a] uyanlar
ʿ Uşşāķı hemān ķurtula küllī cezādan
- 5 İrşād yoluna varını şarf eyledi her kim
Hāķ varlığı elbet virilir luţf [u] ʿ aţādan
- 6 Nefsini bilendir didiler Rabbi bilenler
ʿ İrfān-ı hāķā ʾiķ bilinir ʿ ilm-i kūnādan
- 7 Mefhūmda budur cümleye tevḥīd irişmek
ʿ Āşıķları cānım şaķınır vaşl-ı Hūdādan
- 8 Cānān iliniñ cünbüşünü tıydu bu göñlüm
Hem ṭabl-ı *ene ʾl-Hāķ** çalınır bezm-i şafādan
- 9 Baḥtım güneşi toĝdu benim bil ki tolanmaz
Her zerrede mevcūd görünür şad şifādan
- 10 Derd ehline açılır ḥikmet-i Loķmān
Derdlilere merhem urulur dürlü devādan
- [91b] 11 Sermāye budur ṭalibe şabr ile tevekkül
Faķr āteşi hem söndürülür baḥr-i ĝinādan
- 12 Cāndan dileyen dost yüzünü Fetḥüʾd-dīn Aḥmed
Her dem aña el mi çekilir ḥayr-duʿ ādan

137/1^a olur: olunur

4^b ķurtula: ķurtulur

7^a budur: bu durur

7^b cānım: cānımı

* “Ben Hakk’ım.” Hallāc-ı Mansūra isnād edilen meşhūr söz.

9^b zerrede: zerrede

1^a, 1^b, 2^a, 9^b, 10^a, 12^a Mısralarda vezin aksamaktadır.

138 [Gazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ey gönül baħr-i ezelden cānlara cāndır gelen
Ol haberdār ' andelībden hem gülistāndır gelen
- 2 Bir nazarla niçe biñ vīrāneyi ma' mūr iden
Gösterip dürrin şadefden baħr-i ' Ummāndır gelen
- 3 Çanda teşrīf eylese varını zāt-ı ' ışk alır
Yoğlugun üstünde varın hük-m-i sulţāndır gelen
- 4 Hağ gelip de bātıl gitmek āyetiñ maẓmūnudur
Toğdu gün baħr-i ' alādan nūr-ı Yezdāndır gelen
- 5 Pertev-i envār-ı tākāt kalmadı ağıyārda hem
' Azm-i yāriñ dostlugundan cāna cānāndır gelen
- 6 Çekme ğam ey derdli gönül hāzır u āmāde ol
Luţf-ile ma' nā yüzünden derde dermāndır gelen
- 7 Gitdi keşret geldi vaħdet zātı oldu çün ' ıyān
Hük-m idip Kāfdan Kāfa mühr-i Süleymāndır gelen
- 8 Birliğe irmek ne devletdir yürü dostdan yaña
Aħmed[i] kudret ilinden luţf [u] ihsāndır gelen

139 [Gazel]

Müfte' ilün fā' ilün müfte' ilün fā' ilün

- 1 ' Āşık olan cür' asız cāme şunandır gönül
Şādık olan şübhesiz cāna kıyandır gönül
- 2 Kim ki bilür aşlını rüz-ı ezel faşlını
Anda olan ' ahdini bunda bilendir gönül
- 3 Çat' ide cāndan elin bulmağa cānān ilin
Derd-ile ' ışkıñ yolun dilde bulandır gönül
- [92a] 4 Kā'im olup fikrine el şaluban ka' rine
Mālik olan dürrine baħre talandır gönül
- 5 Böyle gerek yol eri hem vire cān u seri
' İşkīñ olan serveri terki idendir gönül

138/3^a eylese: eyler ise

4^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

8^b Aħmed[i]: Fetħü'd-dīn Aħmed

- 6 Vaḥdet ilinde bulan zıkr-i Ḥaḳı söyleyen
Faḫr ile faḫr eyleyen şabra varandır gönül
- 7 ‘Işık-ile Ḥaḳkı bulan dergāhına yüz süren
Mürşidi ‘āmil olan maḫva gelendir gönül
- 8 ‘Aḳl-ı ma‘āş mezhebi cennet için mu‘idi
Ḥūrî olan maḫsadı zühde varandır gönül
- 9 ‘Ārif olanlar demi ‘ālî olur meşrebi
Ḥālîk olan maḫlabı ‘ışka tolandır gönül
- 10 Diñle beni ey aḫî girmez ele bir daḫı
Bunda bulanlar Ḥaḳı sonra görendir gönül
- 11 Cezb olunan vaḥdete sırra varan ḫazrete
Vāşıl olan ol zāta derde doyandır gönül
- 12 Çünkü varan birliğe ‘ışık-ile hem dirlige
Aḫmed iren birliğe zārî olandır gönül

140 [Ġazel]

Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

- 1 Bulunan dār-ı dünyāda ‘aceb ḡaflettedir insān
Yiriñ ḫāzır mı ‘uḫbāda ‘aceb ḡaflettedir insān
- 2 Şanır mısıñ gelen gitmez gidenler bir daḫı gelmez
Bu dünyāniñ işi bitmez ‘aceb ḡaflettedir insān
- 3 Bu ḫār içre ḫāk olmuş ‘anāşır-ile bile ḫurmuş
Ḳara toprak peşin şarmış ‘aceb ḡaflettedir insān
- 4 Degüldür bu ölüm şaklı görindi cümleniñ naḫli
Getürmez başına ‘aḳlı ‘aceb ḡaflettedir insān
- 5 Olan ‘āḳil alıp şatmaz bu ḫāristānda gül bitmez
Ölen mālın alıp gitmez ‘aceb ḡaflettedir insān
- [92b] 6 Gözüñ aç ḡaflete ḫalma özüñ āteşlere şalma
Bilirken sen de aldanma ‘aceb ḡaflettedir insān

139/6^b faḫr: faḫri

8^a ma‘āş: ma‘āşıñ

12^b Aḫmed: Fethü’-d-dīn Aḫmed

12^b Zārî: zāra yār

140/1^b ḫāzır: ḫāzır

3^a ‘anāşır-ile: anāşır-ile

- 7 Naşihat yoluna her cān niçün olmaz diyip qurbān
Görüp Aḥmed olup ḥayrān ‘aceb ğaflettedir insān

141 [Murabba‘]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

I

Dost yolunda ehl-i ‘irfān oldular
Dersini pīrim Buḥūrīden alan
Yüregi derdine dermān urdular
Zātını pīrim Buḥūrīden alan

II

Dervīşiniñ bil ki evvel rütbesi
Fānī olmuşdur ‘anāşır ırķası
*Men ‘aref** sırrına mażhar cümlesi
‘Işķını pīrim Buḥūrīden alan

III

Rāh-ı ‘işķda nefis atına bindiler
Sa‘y idip tevḥīd-i zāta irdiler
Hem ḥicābsız Ḥaķ cemālin gördiler
Feyzini pīrim Buḥūrīden alan

IV

Kime virse sırr-ı vaḥdet māyesin
Bir nazarla pāk ider dil-ḥānesin
Ḳahr ider bir nuṭķ-ile bī-gānesin
Ḥükmini pīrim Buḥūrīden alan

V

Şol rızāsı üzre kim teslīm olur
Meskenetde cān viren cānān bulur
Aḥmed[ī] dil mülküne mālīk olur
Sırrını pīrim Buḥūrīden alan

142 [Ġazel]

Mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 1 Olursañ Ḥaķ yola rāğıb gönüldeñ
Olagör şıdķ-ile tā’ib gönüldeñ
- [93a] 2 Gönüldeñ fetḥ olur bāb-ı ilāhī
İraķ olma şaķın tālib gönüldeñ
- 3 Cihād eyler bu yolda merd olunur
Bu nefis şu cāmına (?) ğālib gönüldeñ

140/7^b Aḥmed: Fetḥü’-d-dīn

*“(Kendini) bilen (Rabbini bilir).” (Yılmaz, 1992; 122)

V-3 Aḥmed[ā]: Fetḥü’-d-dīn Aḥmed

- 4 Olamaz maṭlabı dūnyā vü ‘uḳbā
Rızā ‘u’llāha kim rāğıb gōñülden
- 5 Eger bulduñ ise üstād-ı kāmıl
Zuhūr ider gelip nāşib gōñülden
- 6 Devām üzre olagör hizmetinde
Olur elbet saña şāhib gōñülden
- 7 Unut bildikleriñi hep hebā kııl
Haḳīḳat ‘ilmine zāhib gōñülden
- 8 Oḳı ‘ilm-i ledünnī mürşidiñden
Bilinür her ne kim gā’ib gōñülden
- 9 Bu halk içre ne işitse ḳulağın
Şaḳın şanma anı kāzib gōñülden
- 10 Delerse bagrıñı şabr it sözüne
Gedā bil sen şadā alıp gōñülden
- 11 Seniñ aḫvāliñi söyler bu diller
Anı fark it saña ḫāṭib gōñülden
- 12 Bu resm üzre olur terbiyyete ḫ̄ār
Ḳabūliyyet olur varıp gōñülden
- 13 Saña ḳarşu gelir cümle taşarruf
İdesiñ anları salıp gōñülden
- 14 Bu yolda cānı kim virdiyse Haḳḳa
Bu Aḫmed gib’olur cāzib gōñülden

143 [Murabba‘]

Mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ulün

I

[93b]

Bu cānım āteşine yandı Haḳḳıñ
Maḳām ‘uşşāḳda bir seyrān göründü
Daḳılmış boynuna zenciri ‘ışḳıñ
Yolunda niçe ser-gerdān göründü

14^b Aḫmed: Fethü’ d-dīn Aḫmed

14^b gib’olur: gibi olur

I-2 Maḳām: Maḳāmı

II

Açıldı sırr-ile ervāh-ı ʿālem
Göründü maẓhar-ı envār-ı ādem
Göñül Ya ʿkübveş aġlar dem-ā-dem
Bu cān-ı Yūsufi mihmān göründü

III

Gel ey ʿāşık şādık gezme yabanda
Bulursun kendüde Hakkı bul anda
Muḥammed Muştafā mevcüd bu cānda
Ki Mi ʿrācda ulu Sübhān göründü

IV

İriş bir nüşha-ı kübrā ne sırdır anda
Ola cānı vü hem diliyle bende
Görüne pertev-iseñ şanma tende
Özü Hakk şüreti insān göründü

V

Aña mürşid olur mir ʿāt anı
Tecellî cemālîñ anda kemālî
Kamunuñ bu Fethü ʿd-dîn Aḥmede oldu cānı
O mir ʿāt içre bir sulṭān göründü

144 [Gazel]

Mefā ʿilün mefā ʿilün mefā ʿilün mefā ʿilün

- 1 Dilā terbiyyet-i nefsiñ alınmış ihtiyār elden
Oñulmaz derde düşmüşsün alınmış intizār elden
- 2 Seni senden alınmaçlık murādın hüküm idip Mevlā
Gel ʿibretle nazar eyle alınmış inkişār elden
- 3 Saña nüş itdirip ʿışkıñ şarābın bezm-i ʿışk içre
Muḥaşşal ġayr-ı eşyāya alınmış i ʿtibār elden
- 4 Seni bir rütbe mest itmiş olunmaz vaşfi hiç kâbil
Degül derdine tedbiriñ alınmış kayd-ı yār elden
- 5 Vücuduñ varlığın maḥv eylemiş āşār-ı tevḥidiñ
Rızā ʿu ʿllāh yolunda şarf alınmış iştibār elden
- [94a] 6 Tecessüs eyleyen hālîñ görür āfākda kayd içre
Olunsun kim iştihādın alınmış i ʿtibār elden

IV-1 Mısra'da vezin aksamaktadır.

V-3 Mısra'da vezin aksamaktadır.

6^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

- 7 Hüdādan ğayrı aḥvālīñ kemālīñ kimseler bilmez
Ne mümkün biline ḥālīñ alınmış āh [u] zār elden
- 8 Xanı her rüz [u] şeb āhıñ nedir bu şimdiki ḥālīñ
Ne gülmek ne bükā' itmek alınmış ber-ķarār elden
- 9 Bülend āvāz-ile cānıñ bıkardı āh [u] efgānıñ
Xabūl itmiş ki cānānıñ alınmış iḥtiyār elden
- 10 Cihān bāğında ey Aḥmed ne deñlü var ise ' izzet
Virilse baḥt-ile devlet alınmış iḥtiyār elden

145 [Xıṭ' a]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Saña gönül murġu ' aceb feryādıñ idinmişsin
Açıldığıñ gülistāndan ḥaber almışa beñzersin
- 2 Çün aşlından cüdā düşmüş diyār-ı ğurbet illerde
Bu fūrķat nārına düşüp yanmışa beñzersin
- 3 Derūnuñ ' ışķ-ile tölmuş zebānıñ zıkr-i Sübhānda
Elest bezmindeki peymāneden içmişe beñzersin
- 4 Bu mestlikden gelir bu ' ālem-i kevn ü fesād içre
Niçe müddet bu çarḥ içre sitem çekmişe beñzersin
- 5 Ne ḥāletdir bu ḥālet kim fiğānıñ yaķdı ekbādı
Ki dost bāğı gülü[nüñ] issini bulmuşa beñzersin
- 6 Xarārıñ yok gice gündüz oñulmaz derde düşmüşsün
Yaķıp geldin sen ey bülbül cemāl görmüşe beñzersin
- 7 Muḥāṭab eylemeklikden murādıñ añlanır ey dil
Beni iķāz için dostdan henüz gelmişe beñzersin
- 8 Baña sen yār-ı ğār olduñ yoluñda cān nişār olsun
Bu Aḥmed yārına dostdan ḥaber virmişe beñzersin

144/10^a Aḥmed: Fetḥü'd-dīn Aḥmed

10^b baḥt-ile: nā-baḥt-ile

145/1^a, 2^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

4^a ' ālem-i: ' āleme

6^b cemāl: cemāli

8^b Aḥmed: Fetḥü'd-dīn Aḥmed

146 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün (fā' ilün)

- [94b] 1 İçmişim cām-ı ezelden mest [ü] hayrânım bugün
Kim gelürse dâldan ' ışqa meydânım bugün
- 2 Tâlib iseñ *men* 'arefden* toğmuşum dürr-i şadefden
' Andelibler her tarafından verd-i handânım bugün
- 3 Sırr-ile rûhum şafâda ' aql [u] gön'lüm Muştâfâda
' İd ile gön'lüm hafâda ' id-i gufrânım bugün
- 4 Kim bana olmuşsa hem-dem olmuşum derdine merhem
' Âşıkânım cümle mahrem derde dermânım bugün
- 5 Şöyle kim geldi kemâlât kalmadı arz [u] semâvât
Birlige irişdi hâlât ' ayn-ı ' irfânım bugün
- 6 Fer' içinde gizli aşlım hâl içinde geldi dostum
Toğdu mir 'ât içre şemsim nür-ı Yezdânım bugün
- 7 Dosta kırbân oldu cânım Haq bilir kim hâl ü şânım
Zâhire yok ad [u] şânım gizli sulţânım bugün
- 8 Kaşreyim deryâya irdim cümleye ben şöyle toldum
Dürrümü kendümde buldum baır-i ' ummânım bugün
- 9 Vâkıf olmaz kimse Aşmed bendedir gizli emânet
Eylemiş dostum i' ânet şöyle bir cânım bugün

147 [Ġazel]

Mef' ülü mefâ' ilün mef' ülü mefâ' ilün

- 1 A' mâl [ü] şerî' atle Kur 'âna uyan gelsin
Erkân-ı tarîkatle meydâna giren gelsin
- 2 ' Ahdine olup kâ'im şeyhine uyup dâ'im
İsmâ'îl gibi sâlim kırbâna gelen gelsin
- 3 Hîç dönmeye fermândan hem şıdık-ile imândan
O varlığını cândan sulţâna viren gelsin

146/1^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

*"Kendini bilen (Rabbini bilir)." (Yılmaz, 1992; 122)

2^b verd-i: vir

9^a Aşmed: Fethü'd-din Aşmed

147/2^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

- 4 Şöyle kim açmaya rāzın hīç kimseye ahvālin
‘İşk āteşine cānın pervāne kılan gelsin
- 5 Pīrān-ile ülfetden esrār-ı hākīkatden
‘İrfān-ı Muḥammedden Sübhāna iren gelsin
- [95a] 6 Derd ehline sermāye maḥbūb oluban māye
Tıfl-ı dil-i ‘anḳāya mey-ḥāne olan gelsin
- 7 Bulsun dem-i şefkatden içsin mey-i vaḥdetden
Her dem yed-i Aḥmedden peymāne şunan gelsin

148 [Ġazel]

Müstef’ ilün müstef’ ilün müstef’ ilün müstef’ ilün

- 1 Bülbül gülü görmüş gibi ḳandan gelip itdiñ fiġān
Dost bāġına girmiş gibi ḳandan gelip itdiñ fiġān
- 2 Derd ehliniñ sermāyesi tıfl-ı diliñ hem ṭayesi
Şirīnime Ferhād gibi ḳandan gelip itdiñ fiġān
- 3 Yaḳdıñ beni başdan başa nāmūsumu çaldıñ ṭaşa
Leylāya sen maḥbūb gibi ḳandan gelip itdiñ fiġān
- 4 Olmuşsuñ ‘ışkıñ ġālibi Hāk yolunuñ hem rāġıbı
Nūr-ı cemāliñ ṭālibi ḳandan gelip itdiñ fiġān
- 5 Vaḥdet meyin içmiş gibi cān gözünü açmış gibi
Dost vechini görmüş gibi ḳandan gelip itdiñ fiġān
- 6 Ma‘ şūḳdaki ülfet gibi cān içre ol ‘izzet gibi
Derdiñ tamām Aḥmed gibi ḳandan gelip itdiñ fiġān

149 [Kıṭ‘a]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Her ne kim mevcūd ma‘ dūm yek naẓar-ile cümlede
Varımı Hākdan ġayrı görmemek ister sırru’llāhdan
- 2 ‘Āşika dost cānibinden derddir dermān olan
Var mı ‘āşık dermān isteyen ‘ārif bi’llāhdan

147/4^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

6^b Tıfl-ı dil-i: Tıfla dile

7^b Aḥmedden: Fetḥü’d-dīn Aḥmedden

148/2^a tıfl-ı: tıfla

6^a ol: olan

6^b Aḥmed: Fetḥü’d-dīn Aḥmed

149/1^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

- 3 Kendünü odlara atan şol Hjalilu'llāh gibi
İsteyen o[n]dan selāmet var mı fenā fi'llāhdan
- 4 Cānını kurbān idenler 'id-i vasla irdiler
Geldi tekbiriñ şadāsı saķf (?) beķā bi'llāhdan
- 5 *Ḳābe kavseyni ev ednādan** dūrūc (?) itdikle rūḥ
Ḳabza-ı kudret zuhūr ider rızā'u'llāhdan
- [95b] 6 Her zamānda ol veliniñ sırrına sırdan doĝan
Fethü'd-dīn Aḥmedīye naķl olunmuş bunca vaşl ehlu'llāhdan

150 [Ĝazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Virdigim nuķ-ı emānet saña kenzu'llāhdan
Hiç ayırma 'ayniñi sen *semme vechu'llāhdan***
- 2 Muttaķin-i feth-i bāb-ı sultānu'r-rūsul
Mükrem olunmaķ dilersenñ giçme şer'u'llāhdan
- 3 Hġak-i pāyinden yüzüñ kaldırma eylemez nażar
Feyz alagör ol ḥabīb-i nūru 'arşu'llāhdan
- 4 Hem müsāfir olduĝuñdan maḥfi sırrını
Çün mücāvirseñ ḥaber aldıñ mı Beytu'llāhdan
- 5 'Ār [u] nāmūs yüzün[ü] ref' eyleyen 'uşşāķları
Lā-mekāna yol bulurlar bu fenā fi'llāhdan
- 6 Leylāya düş olması Mecnūn[luķ] āşārıdır
Cān nişār itmek ṭulū' eylemiş 'ışķu'llāhdan
- 7 Sen de mürşid yoluna cāniñ fedā eyler-iseñ
Levḥ-i dilden ders alırsañ bil ki sırru'llāhdan
- 8 Reh-berinñ olsun Muḥammed (...) ol 'ışķdır veli
Yüz çevirme 'aşıķ iseñ ol rızā'u'llāhdan
- 9 Başıña taş da yaĝarsa bil anı Hġak durur
Kimseye hiç her-dem ümid itme arzu'llāhdan
- 10 Bu ḥarāblıķlar içinde gizli ma' mürıyyetiñ
Çün 'imādiñ nuķ olundu bu velıyyu'llāhdan

149/3^b, 6^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

*“(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralıĝı kadar yahut daha az (oldu).” (Necm, 53/9)

150/1^b sen: sen var

**“(Nereye dönerseniz) Allāh'ın yüzü işte oradadır.” (Bakara, 2/115)

2^a, 4^a, 9^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

- 11 Her izāfāt kuyūdunu ‘ārīdir ol zāt-ı Hāḡ
Bī-dil [ü] bī-cānlık ister ‘ārifü bi’llāhdan
- 12 Mazhar olmuş luṭfuna Hāḡḡıñ ezelden tā-edeb
Vuṣlatıñ şem‘i uyanmış *şemme vechu’llāhdan* *
- 13 Ey kirāmī cānıñ içre gizlidir Aḡmed saña
Ol velāyet remzin añla var sırru’llāhdan
- [96a] 14 Kim ki cāndan sevgisin izhār iderse Aḡmedī
Anı her dem eylemez bi’llāh vişālu’llāhdan

151[Gazel]

Müfte‘ilün fā‘ilün müfte‘ilün fā‘ilün

- 1 Cümle cihān ḡalḡını *kün* diyüben yaradan
Yār yedimi (?) söylegil ben çıḡayım aradan
- 2 Bir ulu mürşid buluñ sırr-ı Hūdādan görüñ
Kör şaḡınır mı görüñ kendünü ol çāreden
- 3 ‘Işḡ-ile cān perdesi ‘ışḡ-ile terbiyyesi
Sırr-ı Hūdā nāresi silse yüzü ḡaradan
- 4 Şuyla yıḡasın seni āteş-ile yaksın teni
Yarañı pāk eylesin ḡāk-ile bu ḡāreden
- 5 Şemsi bulan zerrede baḡre iren ḡatrede
Dost görünür ey dede derd-ile āvāreden
- 6 Tıḡ-ı velīden şaḡın rāh-ı Hāḡa ol yaḡın
Fıkr ile Hāḡḡa baḡıñ olmayasın yaradan
- 7 Baḡr-i dile dalmayan ḡālī deryā olmayan
Mürşidini görmeyen ne bula kenāreden
- 8 Kim ki bu remzi yudur hem sırr-ı ‘ışḡı bulur
Cān [u] dilden ‘ışḡ budur sırr-ı vaḡdet yaradan

150/12^a ezelden: tā ezelden

12^b uyanmış: uyanmış nūr-ı

*“(Nereye dönerseniz) Allāh’ın yüzü işte oradadır.” (Bakara, 2/115)

13^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

14^a Aḡmedī: Fethü’-d-dīn Aḡmedī

151/1^a Cümle: Cümlede

3^a ‘Işḡ-ile: ‘Işḡıñ-ile

4^a, 7^a, 8^b Mısralarda vezin aksamaktadır.

5^a zerrede: zerrede

- 9 Ben bu sözü söyledim veche nazār eyledim
‘Işk demini boyladım zevrak-ı dil-pāreden
- 10 Fethü’ d-dīn Aḥmede vir cānıñı Muḥammede
‘Işk-ile sulṭānıñı iste o bī-çāreden

152 [Ġazel]

Mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 1 Gel ey ṭālib bu dünyādan gidersiñ
Geçe gör sen bu sevdādan gidersiñ
- 2 Göñül virme şaḡın sen bu cihāna
Var aldanma bu suḡrādan gidersiñ
- [96b] 3 Vefā itmez saña bu ten sarāyı
Ḥarāb olur o bünyeden gidersiñ
- 4 Eger sen bunda nefsiñ bilmez iseñ
Ḥaḡı bilmez ki feryāda gidersiñ
- 5 Ki bundan gitmeden üstād-ı kāmīl
Bulursuñ ‘ilm-i esmādan gidersiñ
- 6 Yoluñ kim *ḡābe ḡavseyne* açılır
Bu vech-ile *ev ednādan** gidersiñ
- 7 Seni da‘vet ola ol cān iline
Aña sen ‘arş-ı a‘lādan gidersiñ
- 8 Maḡām-ı ḡuds-i lāhū[t]dur çü maḡşūd
O dem tevḡīd-i kübrādan gidersiñ
- 9 Bulur Aḥmed o dem tevḡīd-i zātı
Hemān maḡv ol ki bālādan gidersiñ

153 [Ġazel]

Mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 1 Kıyanlar dost yolunda cāna gelin
Benim ‘āşık diyeñ meydāna gelsin
- 2 Bugün ‘arz oldu yārıñ cemāli
Açanlar cān gözün seyrāna gelsin

151/10^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

152/5^b Bulursuñ: Bulur saña

*“(Peygambere olan mesafesi iki yay aralığı kadar) yahut daha az (oldu).” (Necm, 53/9)

9^a Aḥmed: Fethü’ d-dīn Aḥmed

153/2^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

- 3 İçenler dost elinden cām-ı ışkı
O bezme cān viren mestāne gelsin
- 4 Erenler hāzır oldu ŝāf-ı pür-ŝāf
Olan birlik ile devrāna gelsin
- 5 Olundu Ka' be-i kūyunda tekbīr
Ne kutlu baş olan ıurbāna gelsin
- 6 İmāretin diler hem kim bu demde
Çoyup varın derdli vīrāne gelsin
- 7 Füyūzāt-ı ilāhīden diler kim
Hemān Fetḫü'd-dīn Aḫmediñ öñüne gelsin

154 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Derd-i Ḥaḫka ṭālib olsun ışk-ı sultān isteyen
Ġayrıdan meylini kessin ıurb-ı Raḫmān isteyen
- 2 Nuṭk-ı telkīnim alanlar ittiḫāz itsin baña
Cānımıñ içinde gizler vaşl-ı cānān isteyen
- 3 Bu ṭarīkiñ sırrına her varını terk eylesin
Cānını bir vāŝılıñ ı indinde ıurbān isteyen
- 4 Nār-ı ḫasretle yanarken nice baḫsın cānına
Kim ki ol Manŝūrveŝ ıŝk-ile meydān isteyen
- 5 Vāŝiliniñ rāh-ı Ḥaḫda derd imiş sermāyesi
Çün bu remzi añlasın derdine dermān isteyen
- 6 Luṭf-ile ma' nā yüzünden maḫv olurmuş birliğe
Sırrını āyīne-i ḫalbinde seyrān isteyen
- 7 Yüz sürüp dergāhına yā ḫāziyü'l-ḫācāt diyip
Her zamān bu Aḫmedīden luṭf [u] iḫsān isteyen

153/6^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

7^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

154/7^b Aḫmedīden: Fetḫü'd-dīn Aḫmedīden

155 [Murabba‘]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

I

Geldi eyyām-ı mürür ile ‘ibādet sebebi
Merḥabā şehri-şiyām mäh-ı mübārek ramazān
Oldu āsāyışim dillerde ferāgat talebi
Merḥabā şehri-şiyām mäh-ı mübārek ramazān

II

On bir ay üzre seni itdi Ḥudā şāh-ı emīr
Ḳurtulur ḥürmet-ile nefse olan bunca esīr
Sevdi zātında Muḥammed seni ey mäh-ı münīr
Merḥabā şehri-şiyām mäh-ı mübārek ramazān

III

Sende tesbīḥ [ü] temcīde şafālar virilür
Dilde āgāh olana nūr u ziyālar görünür
Vāşıl olmaḳ dileyen cānlarda ḳadriñ bilinür
Merḥabā şehri-şiyām mäh-ı mübārek ramazān

IV

[97b]

Bunca ‘āşilere olduñ sebep-i ‘afv-ı ḳuşūr
‘Işḳıñ virdi cümlemize cennet ü ḥūr
Çünki oldu şerefiñ Fetḥü’ d-dīn Aḥmedīye zuhūr
Merḥabā şehri-şiyām mäh-ı mübārek ramazān

156 [Gazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Cānımı şol nār-ı ḥasret yaḳdı sulṭānım amān
Baḡrımı ol derd-i fūrḳat deldi sulṭānım amān
- 2 Rūz [u] şeb cānım ilinden zār [u] efḡānlar idip
Çün açılsa ‘andelībiñ virdi sulṭānım amān
- 3 Āh [u] zārım gice gündüz rızāñı bulsam diyü
Zātımadır yüregimiñ derdi sulṭānım amān
- 4 Urmaḳ isterken bu nefsim bir ṭarīḳatle yolum
Şöyle bir el-ile mübrem oldı sulṭānım amān

I-3 Mısra’da vezin aksamaktadır.

II-2 ḥürmet-ile: ḥürmetiñ

III-1 Mısra’da vezin aksamaktadır.

III-2 nūr u: nūru

IV-2 Mısra’da vezin aksamaktadır.

IV-3 Mısra’da vezin aksamaktadır.

3^a rızāñı: şol rızāñı

- 5 Gitdi şabrım t̄aḳatim t̄aḳ oldu yā Rabb[ī] meded
Her ʔarafdan baḫr-i ʕ iṣyān ʔoldı sulṫānım amān
- 6 Ben dilerdim dost yolunda ola[yım] bir ser-bülend
Hiç çözülmöz oldu ʕ iṣyān bendi sulṫānım amān
- 7 ʕ Ālem içre bir günāhkār ben gibi hiç bulmadım
Baḫr-i ʕ iṣyānım nihāyet buldı sulṫānım amān
- 8 Benden ednā bulmamışken luṫfuña maḡrūr olup
Yüz sürüp dergāha Aḫmed geldi sulṫānım amān

157 [Ġazel]

Fāʕilātün fāʕilātün fāʕilātün fāʕilün

- 1 Ḥaḳḳı bilmez yüreginde derd-i hicrān olmayan
ʕ Aḳlı fikri cān [u] göñlü şöyle ḫayrān olmayan
- 2 Hiç ayılmaz dost elinden nūş iden abdālları
Bādeniñ keyfiyyetin añlar mı mestān olmayan
- 3 Mülk-i ʕ anāşırda zāhid her ʔaraf maʕ mūr iken
Sırr-ı ʕ iṣḳı nice bulsun külli vīrān olmayan
- 4 Beyt-i Ḥaḳḳı nice biñ kez eylese saʕ y [u] ʔavāf
ʕ Īd-ı ekber sırrına irmez ki ḳurbān olmayan
- [98a] 5 Bunca millet Muṣṫafāniñ muʕ cizātın gördüler
Bildiler mi ḳadrini hiç ehl-i imān olmayan
- 6 Ġam yükün Yaʕ ḳübveş yüklenmeyen ʕ aşık mıdır
Vaşl-ı Yūsuf nice olsun mişl-i Kenʕ ān olmayan
- 7 Aç gözün aldanma Aḫmed düzseler şüretlerin
Ḥaḳḳı bulmaz ḳalb içinde zāt-ı insān olmayan

158 [Ġazel]

Fāʕilātün fāʕilātün fāʕilātün fāʕilün

- 1 Ādem olmazmış cihānda kendü ḳadrin bilmeyen
Şanma ʕ aşıkdır anı kim aşl [u] ferʕ in bilmeyen

156/8^b dergāha: dergāhiña

8^b Aḫmed: Fethüʕd-din Aḫmed

157/2^b keyfiyyetin: keyfiyyetini

3^a ʕ anāşırda: anāşırda

4^b ki: kim ki

6^b vaşl: vāşıl

7^a Aḫmed: Fethüʕd-din Aḫmed

- 2 Nice kırtarsın ki cānın bu ‘alā’ıqden o kim
Cān üzre çār ‘anāşır kayd [u] bendin bilmeyen
- 3 Tıtalım pür-dāne olsun ‘ilm-ile a‘ māl-ile
Hakķı bilmez ğaflet-ile bunda nefsin bilmeyen
- 4 Kālb-i insān on sekiz biñ ‘ālemiñ ersāmıdır
Kā’inātıñ sırrını añlar mı zātın bilmeyen
- 5 Cān [u] dilden tutmadıkça kāmiliñ dāmānını
Nice bulsun vech-i zātıñ dilde vaşfın bilmeyen
- 6 Ger taşavvufdan ğaberdār olmadı zāhir-perest
Varamaz ‘ayne’l yakīne evvel ‘ilmin bilmeyen
- 7 Bu ‘ıyāndır fark-ı farka irmedikçe Aĥmedī
Olmaya hakķe’l yakīn ‘ayne’l yakīn[in] bilmeyen

159 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Bir ‘aceb esrāra irdim ‘ālem-i kübrāda ben
Cān [u] dilden zāt-ı Hakķa olmuşum üftāde ben
- 2 Oldu ħāşşü’l-ĥāşşa da‘ vet cem‘ -i cem‘ meydānına
Şaff-ı tālik tālib-iken şeyn-i a‘ lāda ben
- 3 Hem mu‘ allimdir Resūl kā’inātıñ eṭvārına
Nice kırbān olmayam ki böyle bir üstāda ben
- [98b] 4 Emr olundu rek‘atine iktidā itdim tamām
Kābe kavseyn oldu miĥrāb vech-i *ev ednāda** ben
- 5 Kim milletim cümleñiñ şol zāta taşurdım özin
Muĥtedī-i evliyā’u’llāh olup mu‘ tāda ben
- 6 Feth idip *seb‘ü’l-meşāni*** *kul huva’llāhu aĥad****
Çün zebānım ħarf-i şavtsız okuyup me’vāda ben
- 7 Açılıp mir’āt-ı ma‘nā dil bulup dildārını
‘Aks olundu çün cemāli sırrıma evĥāda (?) ben

158/2^b ‘anāşır: anāşır

7^a Aĥmedī: Fethü’d-dīn Aĥmedī

159/1^a ‘ālem-i: ilm-i

*“(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az (oldu).” (Necm, 53/9)

5^a milletim: milletim

**“(Andolsun, biz sana) tekrarlanan yedi (āyeti ve büyük Kur’ân’ı verdik).” (Hicr, 15/87)

***“De ki: ‘O Allāh’tır, bir tekdir.’” (İhlas, 112/1)

8 O cemālîñ pertev-imiş görünüp hep var olan
Kanda baqsam ol cemâli görmüşüm âmâde ben

9 Sâde-diller nice bulsun sırrıñı ey Aḥmed[î]
Eyleyip a' lāda pervāz görünen ednāda ben

160 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1 Bir 'aceb hey'etde gördüm 'âlem-i şuğrâyı ben
Anıñ-içün bulmamışım dünyāda lezzâtı ben

2 Yenice düşmüş hevâ-yı zülfünüñ sevdāsına
Görmüşüm mekr bendedir zencir olan dānāyı ben

3 'Akd-i zülfünden ḥalāş olmaḳ diler çok kimseler
Bilmişim tevḥid-i tevfiḳ olmayan da' vāyı ben

4 Cān diler cānān ilin ala ki koymaz nefsi şüm
Nefs-i rūḥuñ görmüşüm itdikleri ğavġâyı ben

5 Luḫf-ı Ḥaḳla çün *kanā' at kenz-i lā-yefnā** imiş
Çekmezim her vech-ile derd [ü] ğam [u] feryādı ben

6 Fānini terk eyleyip aldım beḳādan lezzeti
Bulmuşum hem bāṭnımda ' âlem-i kübrâyı ben

7 *Küllü şey'in hālikun illā* buyurdu *vechehü***
Eylerim bu ḥāl içinde her şeyde istiġnāyı ben

8 Vech-i Bāḳidir her dem meylim aldım ğayrıdan
Bu 'ıyāndır zāt-ı Ḥaḳḳa virmişim sevdāyı ben

[99a] 9 İki 'âlemde ne ğam şimden gir[ü] ey Ahmedî
Ḥamdü li'llāh cān [u] dilden bulmuşum Mevlāyı ben

159/9^a Aḥmed[î]: Fethü'd-din Aḥmed

160/4^a ilin: ilini

* "Kanā' at tükenmez bir hazinedir." (Yılmaz, 1992; 91)

** "O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır." (Kasas, 28/88)

7^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

9^a Aḥmedî: Fethü'd-din Ahmedî

161 [Murabba']

Müstef' ilün müstef' ilün

I

Ey kendünü şüfi diyen
Gelmez misin inşāfa sen
Da' vā ilen Hakkı bilen
Gelmez misin inşāfa sen

II

Rāgıb degülseñ şer' iñe
Şādık degülseñ kavliñe
Bir kez nazar kıl fi' liñe
Gelmez misin inşāfa sen

III

Dünyā için çekdiñ cefā
Hiç bulmadıñ andan vefā
Ömrün virip itdiñ hebā
Gelmez misin inşāfa sen

IV

Hakkın yolu açık durur
Her kim gider şādık durur
Hem kalbiñe mālİK durur
Gelmez misin inşāfa sen

V

Hāliñ erenler gördüler
İslāhıña nuḡk itdiler
Derdiñ devāsın buldular
Gelmez misin inşāfa sen

VI

Bilseñ ad-ile şanıñı
Cāniñ içinde cāniñı
Bulmaqlıġa sulṡāniñı
Gelmez misin inşāfa sen

VII

Aḡmed saña çok çok emek
Çekdi Haḡa kılıp dilek
Maḡşūduña irseñ gerek
Gelmez misin inşāfa sen

162 [Gazel]

Meʿ ūlū mefāʿ ilū mefāʿ ilū feʿ ūlūn

- 1 Aldım ezel dost haberin şāhān-ı ʿ Alīden
Açıldı yolum ʿ ışık-ile erkān-ı ʿ Alīden
- 2 Esrār-ı tarīkat ʿ ilim [ü] irsāna gelmiş
Ey tālib-i Hāḫḫ isteyen kān-ı ʿ Alīden
- 3 Çün *lahmūke lahmī** didi ḫaḫḫında Muḫammed
Hem şehri-ı ʿ ulūmuñ ḫapusu kān-ı ʿ Alīden
- 4 Bil cümle velī zātını cān içre görenler
Esrār-ı ezel ḫüccete bürhān-ı ʿ Alīden
- 5 Tālibleri her demde erkāna alırlar
Ḫālince ḫuyūdātını pīrān-ı ʿ Alīden
- [99b] 6 Ḫurbiyyet idip zātına bu dil-i maḫzūn
Dost ḫoḫusun almışdı gülistān-ı ʿ Alīden
- 7 Nefsim ile cihād eyledim luḫfuna irdim
İḫrārını bildi özüm iḫān-ı ʿ Alīden
- 8 Maʿ nā-ile açdım yolumu bāb-ı ʿ ulūma
Hem mazhar olup sırrına aʿ yān-ı ʿ Alīden
- 9 Diz çöküp o gün ʿ ālem-i maʿ nāda oḫudum
Maʿ nāsı ile Ḫāzret-i Ḫurʿān-ı ʿ Alīden
- 10 Derc itdi o dem Fātīḫada cümle-i maʿ nā
Hem besmele tefsīrini imkān-ı ʿ Alīden
- 11 Ol besmele taḫtında olan noḫḫa-ı sırrı
Bildim ki ḫaḫīḫat olan imān-ı ʿ Alīden
- 12 Ol demde zūḫūr eyledi çün rūḫ-ı izāfi
Buldum özüme mazhar ol insān-ı ʿ Alīden
- 13 İrgürdü bu dem āb-ı ḫayāt ḫavzına cānı
Kandırdı hemān ol dem ḫānedān-ı ʿ Alīden
- 14 Ol meclise dāḫil olana cām şunar imiş
Nüş eylemişim bādeyi destān-ı ʿ Alīden

1^a, 5^a, 6^a, 7^a, 13^b Mısralarda vezin aksamaktadır.

* “Etim etimdir.” (Yılmaz, 1992: 101)

8^a yolumu: yoluma

14^a şunar: şunarlar

14^b bādeyi: bādeyi zāt

- 15 Çün el ele el Hâkka dimek oldu 'ıyânım
Gösterdi Hudâm sırrını arslan-ı ' Aliden
- 16 Virdim yoluna cânımı ol zât-ı şerîfiñ
Gördüm ki o dem cânımı cânân-ı ' Aliden
- 17 Aḥmed görünüp bâb-ı ' ulūmuñ kademinde
Gelsin dileyen var ise ' irfân-ı ' Aliden

163 [Gazel]

Mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ulün

- 1 Baña bir hâl yöneldi cân ilinden
Ḥaber virem saña cânân ilinden
- 2 Ben andan ' aşık-ı şadıklar için
Getürdüm tuhfeler ḥandân ilinden
- [100a] 3 Kâmu zî-rûḥ olan iklîm âdemden
Merâtibce gelir devrân ilinden
- 4 O devr-ile gelir ' âlem mülk içre
Kimi insân kimi ḥayvân ilinden
- 5 Kiminiñ yolları şarpa ulaşmış
Kimi ṭurmaz gelir insân ilinden
- 6 Niçeler burc-ı Bârîden geçmezler
Virir diyyet gelir ḳurbân ilinden
- 7 Kiminiñ derk-i esfel yolları hep
Kimisi cennet-i rıḍvân ilinden
- 8 Veliler görünür cân içre cândan
Bular ancak gelir ḳurbân ilinden
- 9 Olar nüş eylemişler câm-ı ' ışkı
Ayılmaz tâ-ebed mestân ilinden
- 10 Eger görmüş iseñ dünyâda anı
Alıp şatmaz bu ḥâristân ilinden
- 11 Baḳar mı dünyâya ' âḳil olanlar
Umar mı fâ'ide zindân ilinden
- 12 Hâḳıñ ' indinde ol ma' mür imiş
Derün içre geçen vîrân ilinden

162/15^a el Hâkka: aḥâk

17^a Aḥmed: Fetḥü'd-dîn Aḥmed

163/4^a, 6^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

- 13 Kimiñ göñlünde nūr-ı ʿ ışk ziyāde
Kimi taqrīr ider her ān ilinden
- 14 Nice geçsin bu dünyā ziynetinden
Ki raṭb olmuş aña ḥüsrān ilinden
- 15 Şaḫın cānā nūrānīden gözüñ aç
Gelipdir dev perī arslan ilinden
- 16 Gelip teslīm olam derse inanma
Digil vaḫti gele bürhān ilinden
- 17 O nefsiñ ʿ askeri ḫabt olmaz anda
Boşanmışdır gelir tūfān ilinden
- [100b] 18 Aña saʿ y-ile terbiyye ne yapsın
O kim gelmiş ola şeyṭān ilinden
- 19 Bu nefs-ile günāhınca yanıp da
Gelürse pīrlere Yezdān ilinden
- 20 Ezel baḫrinde tevḫīke muḫārin
Meger olmuş ola iḫsān ilinden
- 21 Saña benden ḫaber bu derde çāre
Olur ancaḫ yūri īmān ilinden
- 22 Ki baḫma şūrete hep zāt birdir
Bu birlikdir ḫamu yeksān ilinden
- 23 Bu sırrıñ maḫremi olmaḫ dilerseñ
Saña mümkün olur insān ilinden
- 24 Ki zīrā on sekiz biñ ʿ ālem ādem
Yüzünden görünür pīrān ilinden
- 25 Seni senden alır tā maḫv olunca
Yine senden saña seyrān ilinden
- 26 Gider benlik ü senlik hep aradan
Gelir zāhir olur sultān ilinden
- 27 Saña müştāḫ olur arz [u] semāvāt
Ṭavāf eyler gelir cevlān ilinden

- 28 Ne kudretdir ne devletdir bu kudret
Cemî^c eşyâ gelür Yezdân ilinden
- 29 Kâmunuñ maṭlabı ol zât-ı Hâkđır
Diler kim çağrıla evṭân ilinden
- 30 Maḳâm-ı ḳuds-i lâhûta irenler
Görürler bunları dīvân ilinden
- 31 Budur[ur] Aḫmedî bu derde çâre
Budur şâfi cevâb ^cirfân ilinden

164 [Ġazel]

Fâ^cilâtün fâ^cliâtün fâ^cilâtün fâ^cilün

- [101a] 1 Baḫr-i ^cişḳıñ maḫremiydim mevc izḫâr olmadan
Dürri-i a^c lâ hem-demidir kimseye yâr olmadan
- 2 Dâ[’]imâ dergâh-ı dost vaşlı ile ḫandân idim
Rûḫ-ı a^c zam ḫalḳ olup tevḳîr-i envâr olmadan
- 3 Nürdan ḳandîl içinde zıkr iderdim Rabbi[mi]
On sekiz biñ ^câlemiñ taşvîr-i eş^câr olmadan
- 4 Cem^c [ü] tafşîl üzre taḳdîr enbiyâ[’] ü evliyâ
Ḫalḳ olundu cānlara ta^clim-i ezḳâr olmadan
- 5 Mest olup seyrân iderdim cān ilinden dâ[’]imâ
İns ü cin[ler] bu ḫalâ[’]iḳ cümlesi var olmadan
- 6 Girmiş-idim çün semâ^c yla zevḳ ü vicdân-ile ben
^cArş u kürsî nüh felekler daḫı devvâr olmadan
- 7 Nefḫ-i rûḫ olmazdan evvel bu ^canâşır mülkünü
Seyr iderdim çün melekler anda mi^cmâr olmadan
- 8 Bî-tereddüd her ne istersem olurdu luṭf-ile
Fürḳat âşâriyla her cān anda huşyâr olmadan
- 9 Bî-tekellüf Âdemiñ esrârına vâḳıf idim
Aña secde itmeyen merdüd [u] âbâd olmadan
- 10 Cennet içre ḫür [u] ḡilmân zâtıma müştâḳ idi
Şevḳ-i Ḫavvâya düşüp Âdem hevâdâr olmadan

31^a Aḫmedî: Fethû’d-dîn Aḫmedî
164/6^b ^cArş: ^cArşı
10^b hevâdâr: ḫavâdâr

- 11 Cem^ç ü tafşiliñ bu ^ç âlem içre iẓhâr itmege
Çıkmışım cennet içinden faẓl-ı ebhâr olmadan
- 12 Ol zâtıñ hânmanından cüdâ düşmüş kamu
Çâre olmaz ^ç âlem-i dünyâya esfâr olmadan
- 13 ^ç Azm idip iqlim-i ^ç ademden cümle zî-rûh olan
Gelmedi bu ^ç âlem-i dünyâya esfâr olmadan
- 14 Bu vücûdum rûyu ölmedi vü kandı (?) nebât
Dâne dâne hâke düşüp biraz emtâr olmadan
- 15 Ol ma^ç âdin hâşıl oldu göz yaşım hâk içre maḥv
Bu niçe demden de oldum kayd-ı dünyâ olmadan
- [101b] 16 Hem-dem içre feyz alırdım bulmadım bir dem vücûd
Gâh nebât u gâh hayvân gâh eşcâr olmadan
- 17 Niçe dem yaşım kesildi cümle eşyâ içre kim
Diyetim oldu temâmet vaẓ^ç -ı enbâr olmadan
- 18 Biñ belâ burcunda maḥbûs olmuşum haylî zamân
Kurtuluş yok ol ḥapisden rûh[u] muhtâr olmadan
- 19 Nâr [u] bād [u] âb [u] hâk cem^ç iyyeti dildir müdâm
Gül açılmaz ^ç âlem içre ibtidâ ḥâr olmadan
- 20 Ay [u] gün terbiyyesinden inbisât ister müdâm
Rengini hem zâhir itmez bülbül-i zâr olmadan
- 21 Gül-sitân-ı ^ç âlem içre bâgbân olmaḥ muḥâl
Ḥaḥ Ta^ç âlâ dest-girim luḥf[u] her bâr olmadan
- 22 Âdemiyyet hâşıl olmaz ḥükm-i Yezdân birliğim
Kudret-ile cümle eşyâ içre edvâr olmadan
- 23 Çok şüretlerden göründüm oldu yetmiş biñ tamâm
Şüret-i insân[ı] buldum devr-i tekrâr olmadan
- 24 Mezra^ç -ı dünyâya saçdım buluşur oldum o dem
Toḥm-ı âdem mişli üzre daḥı eşmâr olmadan

13^a, 14^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

19^a Nâr [u] bād [u] âb [u] hâk: Nâr [u] bâda âb [u] hâke

20^b zâr: zâre

23^b Şüret-i: Şürete

24^a Mezra^ç -ı: Mezra^ç a

- 25 Mişl-i Ādemle müzeyyen oldu bu kevn ü mekân
Zübde-i ādem göründüm kimse bīdār olmadan
- 26 Nūḥ olup Ḥaḳdan ḥaber virdim kamu zī-rūḥa ben
Şol daḫı ṭūfān necātından ḥaberdār olmadan
- 27 Düşmenim mekr itmek ister ben Ḥalīlu'llāḥ iken
Bilmedi Nemrūd maḳāmım nārı gülzār olmadan
- 28 İsmā' il oldum dosta ḳurbān olmağa
Emre teslim olmuşum bir zerre inkār olmadan
- 29 Eyyübüm tenimde şabr ile me'lūfdum me'lūf olup
Olmadı Ḥaḳdan 'ināyet inleyip zār olmadan
- 30 Ben ki Ya'ḳūb olmadım hiç çeşm-i giryāndan ḥalāş
'Işḳ-ı pīrāhen gelip meşmūm-ı dildār olmadan
- [102a] 31 Yūsufum ḥüsnüm şu'āyı ṭoldu bu 'ālemlere
Ḳul olup zindāna düşdüm Mışra ḥünkār olmadan
- 32 Mālik oldum bir 'aşāya hem Kelīmu'llāḥ olup
Olmadım Fir' avna ḡālib emr-i Cabbār olmadan
- 33 Ḥāşıl oldum ḳudretinden bī-peder māderde ben
Meryem içre çünki ṭoḡdum rub'-ı ebkār olmadan
- 34 Cem'-i cem'iden zūhūra geldi Sultānü'r-rūsül
Sırr-ı Mi' rāc zāhir oldu münkir aḡyār olmadan
- 35 Dā'im ol dergāha yüz sürmek dilerim derd-ile
Niçe dem gözyaş[1] dökdüm derde tīmār olmadan
- 36 Ḥaḳḳ[1] bir dürlü muḫālif itmez-idim [ben] ḳabūl
'Unşuriyyet içre ḥāşıl naḳş-ı 'izār olmadan
- 37 Geçmiş emmāreden levvāmeye terkīb ile
Mülhim[e] [vü] muṭma'inne ḳalbde āşḳār olmadan
- 38 'Aks idip āyīne-i 'ayne'l yaḳīn bī-iştibāḥ
İrmedim ḥaḳḳe'l yaḳīne maḥv-ı her var olmadan
- 39 Yırde gökde her ne kim var ḥükmünü virdi baña
Her taşaffinde maḥfī ḥalḳ-ı aḡyār olmadan

25^a Ādemle: Ādem ile

28^a, 29^a, 37^a, 39^b Mışra'da vezin aksamaktadır.

28^b zerre: zerre

37^b Mülhim[e]: Mülhim

- 40 Derd-ile meydān-ı ʿışk içre bu dem Maṣṣūr idim
Virmişim Ḥaḥdan ḥaber her cāna ber-dār olmadan
- 41 Ol ʿanāşır bendi ṭaḥılmışdı cānım boynuna
Görmedim dost vechini iḥrāk-ı bi'n-nār olmadan
- 42 Sāde-diller nice bulsun sırrıñı ey dost seniñ
ʿİşk yolunda İbn-i Edhem gibi deyyār olmadan
- 43 Nice olsun sırr-ı bāṭın maḥremi her isteyen
Pir yüzünden zātına imān[ı] ikrār olmadan
- 44 Gizli sırrı ṭuymadı çok kimseler cān içre kim
Āteş-i ʿışk-ile derde giriftār olmadan
- 45 Yā ilāhī alma cānım ol ḥabībiñ ḥürmeti
Zāhir ü bāṭında ʿuşşāk içre serdār olmadan
- [102b] 46 Bir ṭabīb-i ḥāzık oldum şimdi açdım bir dükān
Kimse gelmez yanıma ḥālinde nā-çār olmadan
- 47 Ṭoṭtolu tuḥfe bezistān olmuşum bu ʿarşada
Ṭuymadı reyḥānımı bir kimse ʿaṭṭār olmadan
- 48 Hem maḥādir bilinir bārī şarf idem varımı
Feth-i müşkil olmaz anıñ şıdḥ [u] işār olmadan
- 49 Bu ʿanāşır berzahından eyler iken bī-ḥabāb
Nice ḫurtulsun ki cānı luṭf-ı Ğaffār olmadan
- 50 Şol hevā-yı nefis-ile ālūde olmuşken özü
Ğayrıdan çekmez elin derd-ile bīmār olmadan
- 51 Olsa teslīm zāt-ı ʿışkıñ şeyḥ yüzünden görmege
Baş açık yalın ayak ḥizmetde der-kār olmadan
- 52 Zāt-ı Ḥaḥḥa ṭālib olmaḥ ʿışk durur sermāyesi
Olmaz āsān evvelinde bil ki düşvār olmadan
- 53 Bildigin terk eyleyip üstāda uymazsa eger
Keff-i imān fark olunmaz ḫaṭʿ-ı zünnār olmadan
- 54 Ehl-i ʿirfān diyeler ʿilm-i taşavvuf ṭālibe
Keşf olunamaz ḫalb ʿaks-i müzmer olmadan

44^b, 48^a, 54^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

46^a dükān: dükkān

54^b müzmer: mızmar

- 55 Rāhat-ile vaşl-ı dostu isteyen bulmaz velī
Tā ki her vakti anıñ ‘ışk-ile yanar olmadan
- 56 Kim ki ‘āşıkdır bu yolda dostu vāşıl olmağa
Gelmedi Hāqdan tesellī dā’im ağla[r] gülmeden
- 57 Añla sülūkuñ şonuñda ‘āşıkıñ dil mülkünü
Evveli vīrān olur bil şoñra a‘mār olmadan
- 58 Cānda deryā-yı hāqīkat sırrını fark eylemez
Gördüğü her çatrede bī-ḥadd-i ebḥār olmadan
- 59 Tālib-i Hāksañ eger sen terke ikrār ile var
‘ışk-ile ālūde olmaz kimse bī-‘ār olmadan
- 60 Gicelerde feryādıñ artır bulasıñ bād-ı şabāḥ
Maṭla‘-ı şems olmak olmaz vakt-i eşār olmadan
- [103a] 61 Terk idip dār-ı fenāyı ḥazḏ-ı nefisden geçip
Dāḥil olmaz cennet içre bunda envār olmadan
- 62 Küllī ‘āşık anda olmaz ḥūr [u] ḡilmān ārzūsı
Cennet içre rāḥat itmez ‘arz-ı dīdār olmadan
- 63 Şol ki almaz dersini devriyye-i ‘arşıyyeden
Gizli sırta ırmez ol ma‘lūm-ı mişmār olmadan
- 64 Niçe biñ dürlü ta‘abler çekseler ey Aḥmedī
Zāt-ı Hāqqı bilmek olmaz maḥreme esrār olmadan

165 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Cān-ı cānān fūrkatine düşmüşüm yā Hū diyü
Nār-ı ‘ışkıñ ḥasretine yanmışım yā Hū diyü
- 2 Arayıp derd-ile cānānım[1] bulmaq kaşdına
Ugradım edvār-ı ‘arşa ḥalmışım yā Hū diyü
- 3 Çok şüretlerden göründüm gāh a‘lā gāh ḥaḳīr
Şüret-i insān[1] farqa gelmişim yā Hū diyü

55^a vaşl: vāşıl

57^a sülūkuñ: ey dil bu sülūkuñ

60^a, 64^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

62^a ḥūr [u]: ḥūrī

62^a ārzūsı: arzūsı

63^a Şol ki: Ölmeden şol ki

63^a dersini: dersini dersini

64^a Aḥmedī: Fetḥü’-d-dīn Aḥmedī

- 4 Raḥm-ı māder içre bunca erba‘ in oldu tamām
Ḥicret itmeklige naḳle irmişim yā Hū diyü
- 5 ‘ Aks olundum ḥalvet içre şundular demden şarāb
Sene biñ yüz yetmiş toḳuzda toḳmuşum yā Hū diyü
- 6 Vālideynim gice gündüz bilmedi efġānımı
Cānımıñ ārzūsı dostdan bulmuşum yā Hū diyü
- 7 Oḳuyup yazmaġla me’lūf gerçi oldum bir zamān
İstegim ancaḳ göñülden ḳılmışım yā Hū diyü
- 8 Bir zamān dünyāya ḫaldım rāzı olmazdı göñül
Vaḳtim irgürdi tamāma bilmişim yā Hū diyü
- 9 Oldu tevfiḳ-i Ḥudādan kendülük gitdi hemān
Derd-ile üstāda küllī varmışım yā Hū diyü
- 10 Meylimi kesdi hevādan nefsimi ḳaḫ‘ eyleyip
Rūḫ-ı ḳudsinde zuhūra gelmişim yā Hū diyü
- [103b] 11 Cānımıñ içinde gizli sırrını ḫuydu göñül
Ġayretinden zikri üzre olmuşum yā Hū diyü
- 12 Derdmend Aḫmed bu yolda yürü ki ḫāk ideli
Ḥazret-i Ḥaḳ dergāhına gitmişim yā Hū diyü

166 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Nefsime zehr itdigim iḳrārına gelsin diyü
Sırr-ı rūḫāniyyeye muzāf olup ḳalsın diyü
- 2 Zātını bildirmege ḫallāḳ-ı ‘ālem emr idip
Ādeme boynun[u] egip [hem] sücūd itsin diyü
- 3 ‘Ār [u] nāmūsun bıraġıp eylesin ḳaḫ‘ -ı hevā
Yüz sürüp dergāh-ı Ḥaḳḳa [hem] şefi‘ olsun diyü
- 4 Bir ġarībdir derd-i fūrḳat āteşi yaḳdı anı
El urup Loḳmān-ı ‘ālemden şenā bulsun diyü

165/5^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

9^b küllī: külle

12^b Aḫmed: Fethü’-d-dīn Aḫmed

166/1^b Rūḫāniyyeye: rūḫānīne

3^b şefi‘: Aḫmed şefi‘

- 5 Çünki ‘ışık mey-ḥānesine derd-ile girsin dimek
Cezbeyi feyz-i şarābından içip kıansın diyü
- 6 Şanmañız ‘özr eylemekdir dostlar murādım
Men ‘aref* sırrın duyup ‘irfān-ile tıolsun diyü
- 7 Gün gibi düşmüş-iken ol pertev-i nūr-ı cemāl
Cümle yüzden seyr idip vicdān-ile bulsun diyü
- 8 Hem yakīn olmuş o şūfi vaḥdetiñ deryāsına
Ben aña sa‘y itdigim Aḥmede maḥv olsun diyü

167 [Ġazel]

Mef’ ulü mefā’ ilün mef’ ulü mefā’ ilün
Müstef’ ilün müstef’ ilün müstef’ ilün müstef’ ilün

- 1 Tālib iseñ ger Ḥaḳka ikrār ile gel yā Hū diyü
Rāğib iseñ ger ‘ışka erkān-ile gel yā Hū diyü
- 2 Teklīf olan ‘aqlıñdır ol dost-ile ‘ahdiñdir
Ol kapu şeri‘ atdir a‘ māl-ile gel yā Hū diyü
- 3 Gir bu ulu meydāna irmeklige sultāna
Cān virmege cānāna ibrām-ile gel yā Hū diyü
- [104a] 4 Gündüzleri o[l] şā’im hem giceleri kā’im
Şeyḫ maḥzarında dā’im ma‘ nā-ile gel yā Hū diyü
- 5 Bir luṭf [u] ḡanīmetdir pīrān-ı tarīkatdir
Meydān-ı ḥaḳīkatdir ‘irfān-ile gel yā Hū diyü
- 6 Her varıñı vir ‘ışka derdiñ ile gir maḥva
Da‘ vet oluban şafḫa dermān-ile gel yā Hū diyü
- 7 Ḳalbiñde olan kāna irmek ulu Raḥmāna
Dost vechine seyrāna mir’āt-ile gel yā Hū diyü
- 8 Dillerde olan nāṭıḳ her derde olur ḥāzıḳ
Bu Aḥmed ey ‘āşık[ā] vicdān-ile gel yā Hū diyü

*“(Kendini) bilen (Rabbini bilir).” (Yılmaz, 1992: 122)

8^b Aḥmede: Fethü’-d-dīn Aḥmede

167/2^b şeri‘ atdir: şeri‘ atıñdır

4^a kā’im: ol kā’im

4^b, 5^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

7^a ulu: olur

8^b Aḥmed: Fethü’-d-dīn

168 [Ġazel]

Mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

- 1 Durulmaz ey gönül devrāna karşı
Çonulmaz zühd-ile ' irfāna karşı
- 2 Gidip keşret gönül vaḥdet bulunca
Ṭayanmaz bil ki derd dermāna karşı
- 3 Ḥudādan bir kula tevfiḳ olunca
Bugün gelsin kef-i imāna karşı
- 4 Bugün Eyyüb benim bu ' ālem içre
Ḥayāt geldi bu dem efgāna karşı
- 5 Bu ten Ya' kūbunuñ çeşmi açıldı
Göründü Yūsufum Ken' āna karşı
- 6 Ölenler ḥaşr u neşr olsa ki cümle
Gelirler baş egip ' irfāna karşı
- 7 Ki zīrā rahmeti çoḳdur Ḥudānıñ
Boyun egmek gerek dīvāna karşı
- 8 Kerem bahri taşarsa bunca ' işyān
Çalır mı zerrece iḥsāna karşı
- 9 Vay ey Aḥmed ' uşāt-ı mü ' minini
Lisāna alma var sultāna karşı

169 [Murabba']

Mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

I

[104b] Uyup nefse ne kim ben işledimse
Nedāmetler aña *estagfiru'llāh*
Eger ğafletle kendüm bilmedimse
Peşimānlar aña *estagfiru'llāh*

II

Ḥulūş olmaḳ dur[ur] ' ahdim ezelden
Nedir ḥāl[i] ḳabūl olmaz ' amelden
Ḥayāl-ile olan tül-ı emelden
Olur mı hīç vefā *estagfiru'llāh*

168/7^a rahmeti: rahmete

8^b zerrece: zerrecesi

9^a Aḥmed: Fetḫü'd-din Aḥmed

III

Ne deñlü çok ise ‘abdiñ günāhı
 Silinip ‘afv ile rüyum siyāhı
 amu derdli beliyyāt-ı ilāhı
 Őıgındım ben saña *estagfıru’llāh*

IV

Yüzüm döndürmüşüm fānı cihāndan
 Rızāñ için giçip baş-ile cāndan
 Alıp meylim dağı hūr [u] cināndan
 Gidem senden yaña *estagfıru’llāh*

V

Bu Amed[ı] gidince derdle amla
 Bu nefsim üstüne dolı sitemle
 Bi-amdi’llāh Őuçum ‘afv oldu cümle
 Diyince ben gedā *estagfıru’llāh*

170 [Murabba‘]

Mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

I

Gel ey alib udāyı kim severse
 Bulur cāndan eser *el-amdü li’llāh*
 Dem-ā-dem rāh-ı ‘ışkında giderse
 Gelir dostdan aber *el-amdü li’llāh*

II

Bu dünyādan olan her Őıklet-içün
 Çekip ül-i emel bir ‘izzet-içün
 Bu tāc u taht [u] devlet fırsat-içün
 Gönül çekmez keder *el-amdü li’llāh*

III

[105a] Erenler dergāhında cān fedānıñ
 abül oldu recāsı ben gedānıñ
 Gönül cānān ilini ol udānıñ
 Rızāsıyla gezer *el-amdü li’llāh*

IV

Elin çekmek gerek fānı cihāndan
 Özün geçmek gerek baş-ile cāndan
 Bu cān içre olan bir gizli kāndan
 Cemālin seyr ider *el-amdü li’llāh*

169/III-3 beliyyāt-ı: beliyyātuñ

IV-1 cihāndan: alā’ıdan cihāndan

IV-3 hūr [u]: hūrı

V-1 Amed[ı]: Fetühü’d-din Amed

V

Kemāl ehli olan bellü sözünden
İrağ görmez k̄amu varı özünden
Ma‘āniyle bu ednāniñ yüzünden
K̄amu müşkil biter *el-ḥamdü li’l-lāh*

VI

K̄amu ednālarıñ ednāsıyım ben
Virir neler istersem andan
Ne deñlü rü siyāh Aḥmed k̄ulum ben
Beni rabbim sever *el-ḥamdü li’l-lāh*

171 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fa‘lün

- 1 Rüz-ı ezel kendümü gördüm ki bāğ içinde
K̄udret-ile cānımı buldum o bāğ içinde
- 2 Bir altmış üç yüz tamar degme şaḳın k̄an tamar
Çār ile olmuş ‘imār bildim o bāğ içinde
- 3 Eylemişim çok şavaş ğayrıyı dilden tırāş
Ḥikmet-ile bir ferāş gördüm o bāğ içinde
- 4 Yedd-i k̄udret eylemiş gör bu ne devlet imiş
Aldı beni cezb idip girem o bāğ içinde
- 5 Baḥr oluban tırmuşum k̄atrelere talmışım
Dürlü ma‘ānilerim dirdim o bāğ içinde
- 6 On sekiz biñ ‘āleme rūḥ oluban ādeme
Tılsım olup ḥānım şığdım o bāğ içinde
- [105b] 7 ‘Arşa diyyetim alıp levḥ[i] önüme koyup
Āyine-i ‘aks olup taldım o bāğ içinde
- 8 Taldım ezel baḥrine cān şadefiñ dürrüne
Bāyezīd[iñ] sırrına irdim o bāğ içinde
- 9 Cümlede mir’āt olup sırr-ile zātım görüp
Aḥmed[i] ḥayrān olup kaldım o bāğ içinde

VI-2 Mısra’da vezin aksamaktadır.

VI-3 Aḥmed k̄ulum: Fethü’-d-dīn k̄uluyum

3^b ferāş: ferrāş

4^a Yedd-i: Ol yedd-i

9^b Aḥmed[i]: Fethü’-d-dīn Aḥmed

172 [Ġazel]

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün
Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Getir ol ğaflet-i dilden yürü var yār seherlerde
Diler kim güllerini ğoncanıñ esrār seherlerde
- 2 Virelim naqd idelim ' ışkıımız işbāt idelim
Alalım vaşlı için hüccet-i ikrār seherlerde
- 3 Yürü var ' ālem-i dünyā ğamını çekmeyelim
Çekelim bendini ' ışkıñ nice ağyār seherlerde
- 4 Yüzümüz hāke sürüp ' arz idelim derdimizi
Derün şuyun bey' idelim ' ışkla bāzār seherlerde
- 5 Bu deme t̄alib olan rāhatı terk eyler ise
Aña ' aşık diyenler olmaya bī-zār seherlerde
- 6 Niceler derde düşüp derd arayıp bulmaz iken
Kerem-i dostu muķārın vaķit gelir seherlerde
- 7 Çalınıp tabl-ı *ene'l-Haķ** yürüyüp bunca ' ālem
Görünür meķş-i dilde nice-i ber-dār seherlerde
- 8 Ol ki āyine-i Hūdādır kerem cūş[a] gelip
Budur el-ħaķ görünür Aħmed[ī] dīdār seherlerde

173

Dostdan virildi ni' met yenildi
Şükrü dinildi *el-ħamdü li'llāh*

' Aħdim geldim ebedden sırr-ı Aħmedden
Nūr-ı aħaddan *el-ħamdü li'llāh*

[106a] Sırr-ı maħabbet kenz-i mü'eyyed
Nūr-ı Muħammed oldum muķayyed
Sırr-ı ' Alīden ' aħdim belīden
*Ķālū belīden** el-ħamdü li'llāh*

172/1^a yār: hān-ı yār

2^a naqd: naqde

4^a derde: derdimizi

4^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

* "Ben Hakk'ım." Hallâc-ı Mansûra isnâd edilen meşhûr söz.

8^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

8^b Aħmed[ī]: Fetħü'd-dīn Aħmed

** "(Onlar da) 'Evet, (şahit olduk ki Rabbimizsin)' demişlerdi." (A'râf, 7/172)

Geldik cihāna irdik nihāna
Bir gizli kāna günden ʿiyāna *el-ḥamdü li'llāh*

Zikrinde dā'im fikrinde (...)
Şüküründe kā'im *el-ḥamdü li'llāh*
Luṭfunda cānım *el-ḥamdü li'llāh*

Dārü's-selāma vardık maḳāma
Uyduḳ imāma *el-ḥamdü li'llāh*
İrdik tamāma *el-ḥamdü li'llāh*

Pirim Buḫārī buldum buḫūru
Dilde zuhūru ʿafv it kuşūru *el-ḥamdü li'llāh*

Geldi ʿināyet kıldı füyüzāt
Oldu zuhūrāt *el-ḥamdü li'llāh*
Açıldı mir'āt *el-ḥamdü li'llāh*

Geçdik zevālin irdik kemālin
Gördük cemālin *el-ḥamdü li'llāh*

Vişāle irdim ne sırdır bildim
Dīdārınız gördüm Ḥaḳ nedir bildim *el-ḥamdü li'llāh*

Bulduḳ rızāsın bu sırıñ ḥāşşın
Aldık rızāsın Tāhā vü Yāsın *el-ḥamdü li'llāh*

Cānım ilinden pirim yolundan
Bu Fetḫü'd-dīn Aḫmed dilinden *el-ḥamdü li'llāh*
el-ḥamdü li'llāh el-ḥamdü li'llāh

174 [Murabbaʿ]

I

ʿIşkıñla meydāna girdim
Yā Resūla'llāh meded
Luṭfuñla iḥsān[ı] gördüm
Yā Resūla'llāh meded

II

Āh [u] zārıñla ṭurdum
Derdiñle düzene girdim
Vişāli gülüñü dirdim
Yā Resūla'llāh meded

III

Açık baş sînem ʿ uryân
Göz yaşlı ciger biryân
Kıl cânım yoluña qurbân
Yâ Resûla 'llâh meded

IV

Zikru'llâhîñ âşârı
Terk itdirir ağıyarı
ʿ Āşık-ı şādıklar yarı
Yâ Resûla 'llâh meded

V

[106b] Zâtiña toğrı özüm
Açılmışdır cân gözüm
Hâk-i pâyîñe yüzüm sürem
Yâ Resûla 'llâh meded

VI

Luţfuñdur her dem aña
Kim gide Hâqdan yaña
Cümle muhtâc ihsânîña
Yâ Resûla 'llâh meded

VII

Qalb bir özge kânmış
Zâtiñda bürhânmış
Sırrıñ gören sulţânmış
Yâ Resûla 'llâh meded

VIII

Bir ulu kâna irdim
Vaşlıñ gülünü dirdim
Ben bu nûr-ı zâtiñda buldum
Yâ Resûla 'llâh meded

IX

Benim ʿ âşî bî-nevâ
Zâtiñ bürhândır buña
Getiren Hâqdan yaña
Yâ Resûla 'llâh meded

X

Bildim ezel ikrârım
Buldum cânâ dildârım
Dâ'im yanıp ağlarım
Yâ Resûla 'llâh meded

XI

Ben bülbül-i gülzârem
Zâtında hem yârem
Yok derdime hem çârem
Yâ Resûla'llâh meded

XII

Fethü'd-dîn Aḥmedî bî-çâre
Dâ'im arzûlar yâra
Sensiñ derdime çâre
Yâ Resûla'llâh meded

175 [Gazel]

Mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

- 1 Bu cânım istegini (...) yâ Resûla'llâh
Çamu derdiñ devâsı şefqatiñdir yâ Resûla'llâh
- 2 Sürüp dergâhına yüzler keremler itmesi-ile
Çamu derdiñ devâsı şefqatiñdir yâ Resûla'llâh
- 3 Cemî'-i enbiyâ' ü evliyâ tahtında dâhildir
'Alemdârîñ 'Aliyyü'l-Ḥaydarîñdir yâ Resûla'llâh
- 4 Çü sensin ravza-ı dilden toğan şems-i ḥaḳîḳat kim
Nebîlerle velîler perteviñdir yâ Resûla'llâh
- 5 Kılınca da' veti Mevlâ şırâṭ-ı müstaḳîm üzre
Selâmet-i ümetiñ sünnetiñdir yâ Resûla'llâh
- 6 Ne kim mevcûd-ı 'âlem zâhir [ü] bâṭın saña muḥtâc
Ki her ḥükmün saña virmiş seniñdir yâ Resûla'llâh
- [107a] 7 Bulup deryâ-yı 'irfâna ṭalanlar bir daḫı çıkmaz
Olar zâtında maḥv olmuş gerekdir yâ Resûla'llâh
- 8 Çuluñ Aḥmed şefâ' at yâ Muḥammed ilticâ eyler
Ezelden bir ğarîb-i kemteriñdir yâ Resûla'llâh

176 [Gazel]

Mef' ülü mefâ' ilün mef' ülü mefâ' ilün

- 1 Ol zâhid-i bî-gâne söyler imiş efsâne
'İbretle naẓar kılsa ḳâ'il idi 'irfâna

XII-2 arzûlar: arzûlar

175/1^b şefqatiñdir: bir şefqatiñdir

5^b ümetiñ: ümmetiñ

8^a Aḥmed: Fethü'd-dîn Aḥmed

- 2 Edeb tarīkat nesli Hāqdır olarıñ aşlı
 udretle elest faşlı şunmuş-idi peymāne
- 3 Bir kerre ien cāndan gemiş idi cānından
 Ol iqlim-i   adenden gelmiş-idi mestāne
- 4 Gel tende oma cānıñ alb ire bulup kānıñ
 İqrār ile imānıñ mab l o[la] sultāna
- 5 Var ise saña müşkil fet ide anı bülbül
 Hep dil Muamede g l meşm m ola reyhāna
- 6 Bulmalıa hālā ten amış ola mir ʾatın
 G rmeklige ol zātıñ teslīm ola bir cāna
- 7 Emir idip   izzet-i nefsiñe virip zillet
   Uşsaa budur fırsat hi virmeye d řmāna
- 8 Dost yoluna ey sā ʾil hi olmaya bir hā ʾil
 İrmek olunur ābil derdiñ ile dermāna
- 9 Bir c z ʾi naşihatdır bildiñse faziletidir
 M rřid saña ni   metdir olduñ ise ř krāne
- 10 Āyine-i albinden tomuş ola h sn mden
 Amed baña cānımdan irmiş idi cānāna

177 [ış   a]

- 1  n hayāt-ı cānımıñ emridir Sübhānımıñ
 Luřfudur sultānımıñ *lā-ilāhe illa ʾllāh**
- [107b] 2 Nuřkudur iqrārımıñ resmidir imānımıñ
 Zikridir sultānımıñ *lā-ilāhe illa ʾllāh*
- 3 Faqr-i   ālem Muřtafā   ālem-i ramet bā-řafā
 Kāfire k fr  aā *lā-ilāhe illa ʾllāh*
- 4 Faqr-i   ālem serveri kerem-i H dā serveri
 C mle zikriñ maremi *lā-ilāhe illa ʾllāh*
- 5 Faqr-i   ālem serveridir g n lleriñ n rudur
   Āřıqlarıñ varıdır *lā-ilāhe illa ʾllāh*

176/2^a olarıñ: anlarıñ

5^b Muamed: Muammed

10^b Amed: Fet 'd-d n Amed

* "Allāh'tan başka tapacak yoktur." (Muhammed, 47/19)

- 6 Ol Muḥammed ḥürmeti ümmetiniñ ‘ izzeti
İderler aña şefkati *lā-ilāhe illa ’llāh*
- 7 Dünyāda olan ‘ izzet uḥrāda bulan raḥmet
Ol selāmet *lā-ilāhe illa ’llāh*
- 8 Benim ḳarīb-i bī-çāre derdiñ-ile āvāre
Her derde bulur çāre *lā-ilāhe illa ’llāh*
- 9 ‘ Işkıñla ‘ uryānım hem cigeri biryānım
Derdime budur çārem *lā-ilāhe illa ’llāh*
- 10 Sırr-ı Ḥudā maḥremi yaralarıñ merhemi
Erenleriñ reh-beri *lā-ilāhe illa ’llāh*
- 11 Dār-ı cihān ni‘ meti budur ḳullar ‘ izzeti
Bu ümmetiñ zımmeti *lā-ilāhe illa ’llāh*
- 12 Cānıma cānān olan sırrıma bürhān olan
Dāreynde ‘ izzet bulan *lā-ilāhe illa ’llāh*
- 13 Bu rāhıña cānım fedā her ‘ ilmden muḳtedā
Budur Ḥaḳḳa reh-nümā *lā-ilāhe illa ’llāh*
- 14 Ben bilirim bürhānım budur derde dermānım
Dā’im ‘ işḳdır cānım *lā-ilāhe illa ’llāh*
- 15 Enbiyāniñ sacıdır evliyāniñ tācıdır
Mü’miniñ Mi‘ rācıdır *lā-ilāhe illa ’llāh*
- 16 Dünyāda rāḫat bulan vaşlı gülünü diren
Seni Ḥaḳḳa irgüren *lā-ilāhe illa ’llāh*
- [108a] 17 Sırr-ı Ḥudā nürudur gönülleri sürüdür
Günāhları eridir *lā-ilāhe illa ’llāh*
- 18 Ḥüccet olur raḥmete sebeb olur ‘ izzete
Seni irgüren ḫazrete *lā-ilāhe illa ’llāh*
- 19 Bulan bunu terk itmez ḫavf olan yola gitmez
Düşmānları itmez *lā-ilāhe illa ’llāh*
- 20 Gelsin bu rāha ṭālib nefsine olan gālib
Görür bu sırdan ‘ acib *lā-ilāhe illa ’llāh*
- 21 Bu ‘ irfān-ı Ḥudādır bilmeyenlere cüdādır
Bilen[ler]e fedādır *lā-ilāhe illa ’llāh*

- 22 Bilenleriñ zātıdır hem sırr-ı hayātıdır
Cānınıñ necātıdır *lā-ilāhe illa 'llāh*
- 23 Gel berü gel ey şūfî eyle qalbiñi şāfî
Budur derdiñe kâfî *lā-ilāhe illa 'llāh*
- 24 Ey şūfî bunu bilen derd-ile ' uryān olan
Sırr-ile Hāqıqı bilen *lā-ilāhe illa 'llāh*
- 25 Sırr-ile Hāqdan ' atā seni irgürür zāta
Cānıñ bülbülü öte *lā-ilāhe illa 'llāh*
- 26 Dört kitābıñ aqđemi yaralarıñ merhemi
Qurtaran Hāzret-i Ādemi *lā-ilāhe illa 'llāh*
- 27 Dört kitābıñ (...) erenleriñ sırrıdır
Göñülleri eridir *lā-ilāhe illa 'llāh*
- 28 Cümle eşyānıñ zātı erenleriñ sür' ati
Bunuñla buldular zātı *lā-ilāhe illa 'llāh*
- 29 Şırāt-ı müstaķim yolu erenleriñ yol bülbülü
Direnler vaşlı gülü *lā-ilāhe illa 'llāh*
- 30 Tarīķ-i Hāqqa giden Mevlāsını zıkr iden
Kāfiri İslām iden *lā-ilāhe illa 'llāh*
- 31 Hāqdan gelip pīrimiz qalbimizde nūrumuz
İki ' ālem seyrimiz *lā-ilāhe illa 'llāh*
- [108b] 32 Kim gelirse tevḥide toğrulup Hāqqa gide
Ėayrı sevdāyı n'ide *lā-ilāhe illa 'llāh*
- 33 Virdi zıkrin dillere zārını bülbüllere
Raḥmetidir qullara *lā-ilāhe illa 'llāh*
- 34 Toğrıdır Fethü'd-dīn Aḥmed sözü dā'imā budur sözü
İrgüren Hāqqa bizi *lā-ilāhe illa 'llāh*

178 [Ėazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Göñüldeñ fetḥ-i bāb oldu irişdim seyr-i pīrāna
Baña reh-ber ki ' ışq oldu irişdim qurb-ı Raḥmāna
- 2 İrip dostun vişāline tecellî eyledi baña
Qılıp cānım fedā anda irişdim luḥf [u] iḥsāna

- 3 *Seḳāhum rabbuhum** hamrın içip gūş eyledi emrim
Fenā olup beḳā buldum irişdim ḥükm-i sultāna
- 4 Bir özge açılıp meydān girip başımı top itdim
Şunuldu dest-i ḳudretle irişdim top [u] çevḡāna
- 5 Virildi bize bu meydān göründü sırr-ile ‘ irfān
Görüp andan bir özge kān irişdim sırr-ı sultāna
- 6 Bulup bürhānını cānım Ḥudām virdi baña a‘ nım (?)
Budur ‘ āşıḳlara ‘ aynım irişdim ḳurb-ı cānāna
- 7 Bu sırra olmuşum ḡayrān dīdelerim ciḡer biryān
Benim bu meydāna bir cān irişdim ḳuds-i reyyāna
- 8 Ḳurub-ı Raḡmāna irdim bu sırra cānımı virdim
Cemāl-i pākini gördüm irişdim ‘ afv [u] ḡufrāna
- 9 Göñül maḳşūduna irdi ki cānānını buldu
Ḥüseyn pīri ḡabs oldu irişdim bunda bir ra‘ nā

179 [Ġazel]

Mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Ḳanı bir gerçek ‘ āşıḳ kim taḡammül eyleye āha
Muḡammed nūrudur reh-ber aña *naşrun mina ‘llāha***
- 2 Şerī‘ atle ‘ amel idip tarīḳat ḳavlini tutup
Ḥaḳīḳat [ü] ma‘ rifet kenzi tolar *ḡubbu li‘llāha****
- [109a] 3 Sülūk ehline lā‘ıḳdır ḳamu varını terk itmek
Degüldür ḡayrınıñ kārı yürüye rāh-ı fi‘llāha
- 4 Yeter inşāf idip ey dil gözün aç ḡaflete talma
Alaḡör kendünü ḳalma düşüp fānī olan çāha
- 5 Bütün dünyā seniñ olsa bilirsñ dost ele girmez
Ne luḡf oldu görürsün tāc [u] taḡtın terk iden şāha
- 6 İşigine ḳoyup başın olanlar mürşide teslīm
Bilip bād-ı şabā vaḳtın irişmişdir seḡerḡāha

*“(Seveceḡiniz başka bir kazanç daha var:) Allāh’tan bir yardım (ve yakın bir fetih).” (İnsān, 76/21)

178/5^b sırr-ı: sırra

7^b meydāna: meydānda

9^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

**“Biz Allāh’ın yardımcılarıyız.” (Saff, 61/13)

***“Sevmek (ve sevmemek) Allāh (rızası) içindir.” (Yılmaz, 1992: 70)

7 Ne feyze mālîk olduñsa Hüdānîñ luţfudur Aḥmed
Seni vāşıl iden ʿ işkdır muḥakkaḳ ulu Allāha

180 [Tercîʿ -i Bend]

Mefāʿilün mefāʿilün feʿülün

I

Nice bir ülfet-i dünyāya taldıñ
Dayanıp çāhına ğafletde kaldıñ
Ne bulduñsa soñu vîrān içinde

II

Cihāna gelmeden maḳşūd bu mudur
Varıp dergāha yüz urup (...)
Ḳalır cānıñ bu ḥāristān içinde

III

Ḥaḳı bilmege meʾmürsuñ gözüñ aç
Bu yolda ʿ işkdur[ur] derdiñe ʿ ilāc
Buyurdu *festeḳîm** Kurʾān içinde

IV

Olursuñ sırr-ile bāġ-ile bostān
Gel ey ḳardaş şaḳınma cānı dostān
İraḳ menzil irilmez bu ḥāristān
Ḳalırsıñ ḳorḳarın ʿ işyān içinde

V

Bilirsıñ bu cihān fānīdir hebā
Viren cānıñ alır cānān ne şübhe
Olur Mañşūr gibi iḥsān içinde

VI

(...) bu dünyāda sırr-ile (...)
Kerem ḳılmaḳ murād itdikde Mevlā
Bizi vāşıl ider bir ān içinde

[109b]

VII

Teveccüh eyledim dost iḳlîmine
Göründü bir noḳta o dergāhda
Ki gördüm şeyḫimi seyrān içinde

7^a Aḥmed: Fetḫüʾd-dîn Aḥmed

7^b vāşıl: vaşl

*“(Öyle ise emrolunduĝun gibi) dosdoĝru ol.” (Hûd, 11/112)

IV-2 cānı: cānıñı

V-1 Mısraʾda vezin aksamaktadır.

VI-3 vāşıl: vaşl

VII-2 Mısraʾda vezin aksamaktadır.

VIII

Ṭulū' itdi yüzünden zāt-ı Raḥmān
Götürdü hemān bir nevvār ü hem ān
O dem kıldım hemān vicdān içinde

IX

Saña şerḥ itdigim Hū ma' nāsıdır
Evveli zātu'llāh seyrānesidir
Bellü olan fāniden' irfān içinde

X

Bu ism-i Hū müsemmasın ararsañ
Erenler sırrıdır yola girersen
Alır elbet seni bir ān içinde

XI

Bu ḥalk bilmez bu meydānda olanı
Bildim diyü söyler yalanı
Gerçek ola bilir Ḥaḳḳı bileni
Fethü'd-dīn Aḥmed olur bu cān içinde

181 [Ġazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa iren bulur faḥr-i fenāsından
Tevekkül dürrünü derdi ṭalan baḥr-i ğınāsından
- 2 Ṭarīḳat sırrını görsün ḥaḳīḳat baḥrine girsin
Ma' rifet nūrunu bulsun bulan pīri ğınāsından
- 3 Bu sırrıñ maḥremi olsun Muḥammed sırrını bulsun
Ma' rifet nūrunu görsün ma' rifetiñ ziyāsından
- 4 Bu rāh sırr-ı ḥaḳīḳatden girenlere ma' rifetden
Bunuñ zevḳi şafāsından kesenler meyl[i] dünyādan
- 5 Ġınā-yı ḳalbe mālīkdir benim bu söz[ler]im ḥaḳdır
Fenāyı terk iden āḥir irer Ḥaḳḳa beḳāsından
- 6 Çü sen ' āşıḳ iseñ dosta gider sāle süfül elden
Riyā' ü ' ucb-ile olmaḳ degül Ḥaḳḳıñ rızāsından

VIII-1 yüzünden: yüzünden ol

VIII-2 Mısra'da vezin aksamaktadır.

IX-2, 3 Mısra'da vezin aksamaktadır.

X-2 yola: o geçip fāniden yola

XI-2, 3, 4 Mısra'da vezin aksamaktadır.

1ª Mısra'da vezin aksamaktadır.

- [110a] 7 Bu yolda bî-ezeliñdir ʿibâdet daʿvâsın itmek
ʿUbûdiyyetde var maḥv ol Ḥudâ luṭf [u] ʿaṭâsından
- 8 Bu meʿmûrunuñ Ḥaḳdan ne sırdır olduğu aña
Nefis Firʿavnına ġâlib olan Mûsâ ʿaṣâsından
- 9 Eger ʿıṣṣı diler iseñ ʿalâʿiḳde gez [ü] ara
Bulunur saña dost ʿıṣṣı cihâniñ mâ-verâsından
- 10 Dökülmüş her şatu bâzâr hemân cân beyʿ olur anda
Viren cânın alır cân[1] ḳalır günün fedâsından
- 11 Düşenler derdine yârîñ diler mi derdine dermân
Derûnlarda ʿucub gizli Ḥaḳıñ derdi devâsından
- 12 Göñül bir dâra irmişdir cihân varını görmüşdür
Ki cân cânâna irmişdir bunuñ sırrı beḳâsından
- 13 Özün farḳ eyleyeler cennet-i ʿirfâna dâḳildir
Bu dem içre olur Aḳmed göñül bezmi şafâsından

182 [Ġazel]

Fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün

- 1 Sırr-ı bâṭın farḳ olunmazdı (...) gelmese
Ḥalvet-i cism içre toḡmazdı kim ânem gelmese
- 2 Bunca rûḳlar gelmez-idi bu ʿanâşır mülküne
Emr-i Ḥaḳla ʿâlem-i dünyâya Âdem gelmese
- 3 ʿÂşıḳâniñ vâşıl olmaḳ reh-nümâsı zâtıña
Ya nice mümkün olurdu Faḳr-i ʿâlem gelmese
- 4 Sırr-ı Miʿrâc zâhir olmazdı bu ṭavr içre velî
Evveli Âdem soñunda Mûhr-i Ḥâtem gelmese
- 5 Şerḫ şerḫ açılıverdi yüreginiñ yarası
Belki Aḳmed sana dostdan luṭf her dem gelmese

181/8^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

9^a ʿalâʿiḳde: ʿalâʿiḳden

13^b Aḳmed: Fethü'd-dîn Aḳmed

182/1^b Ḥalvet-i : Ḥalvet-i

4^b Âdem: Âdeme

5^b Aḳmed: Fethü'd-dîn Aḳmed

183 [Murabba‘]

Mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

I

[110b] Yine ben bî-nihāyet lutfā irdim
Didim ez-cān u dil el-ḥamdü li’llāh
Bulur şıḥḥat demin bir cāme geydim
Didim ez-cān [u] dil el-ḥamdü li’llāh

II

‘ Aceb ḥālet zuhūr itmişdi sırra
Ṭabībler ‘ āciz olmuşdu bu derde
‘ İnāyet birle ref‘ oldu [bu] perde
Didim ez-cān [u] dil el-ḥamdü li’llāh

III

Mecālim yok iken el-bāb[1] daḳḳa
Açıldı toğrı yol dergāh-ı Ḥaḳḳa
Refiḳ oldum bu dem sultān-ı ‘ işḳa
Didim ez-cān [u] dil el-ḥamdü li’llāh

IV

Ḳamu müşkillerim oldu tamāmet
Be-küll[ī] maḥv olup gitdi tamāmet
Olunca dergāh-ı Ḥaḳdan ‘ ināyet
Didim ez-cān [u] dil el-ḥamdü li’llāh

V

Şalāt-ile selāma aç dehāniñ
Budur āsān olan ancaḳ recāniñ
Yürü buyurmuş efzal-i du‘ āniñ
Didim ez-cān [u] dil el-ḥamdü li’llāh

VI

Bulup cānından bir rāhı anı
Gelip meclise rüy bu cem‘ -i kānı
Ḥaber aldım bu demde rāhı kānı
Didim ez-cān [u] dil el-ḥamdü li’llāh

VII

Bilirseñ sırr-ı Ḥaḳdır bunca emlāk
Yaradıldı yer [ü] gök cümle eflāk
Ḥudā lutfuyla buldum sırr-ı muğlāk
Didim ez-cān [u] dil el-ḥamdü li’llāh

V-3 Yürü: Yürü budur

VI-1 Mısra’da vezin aksamaktadır.

VII-2 yer: yeri

VIII

Maḳāmiñ meclisi cāndan tedārik
Didiler insāna taḳvīm tebārik
Bu gün Fetḫü'd-dīn Aḫmed ʿīdiñ mübārek
Didim ez-cān [u] dil el-ḫamdü li'llāh

184 [Ġazel]

Müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün müstef' ilün

- [111a] 1 İren diyen gelsin berü [bu] ṭarīḳiñ esrārına
Gördüm diyen gelsin berü bu ṭarīḳiñ varına
- 2 Bu bir ʿaceb seyrān-imiş gören bunu ḫayrān-imiş
Bilir-ise ʿirfān-imiş bu ṭarīḳiñ envārına
- 3 Bu sırrı cāndan bilseler döner mi baḡrın delseler
İrişmedi çok kimseler bu ṭarīḳiñ esrārına
- 4 Bileydi hem sırrı ʿıyān ḳoyup ḳamu varın hemān
Virirdi hep şāh-ı cihān bu ṭarīḳiñ envārına
- 5 Bil ki bahā olmaz buña vaşf ideyim cümle saña
Ṭut ḳulaḡiñ benden yaña bu ṭarīḳiñ envārına
- 6 Cāndır bunuñ sermāyesi feyz-i Ḥudādır māyesi
Maʿmūr olan dil-ḫānesi bu ṭarīḳiñ esrārına
- 7 Velī bilir ancak bunu birlik ile dün [ü] günü
Terk eylemiş cān u teni bu ṭarīḳiñ esrārına
- 8 Bu bir envār-ı Ḥudādır hep ʿilmden muḳtedādır
Ṭāliblere hep āşnādır erenleriñ esrārına
- 9 Bu Aḫmediñ cān u dili erenlere dimiş belā
Luṭf-ı Ḥaḳa ırmış eli bu ṭarīḳiñ esrārına

185 [Ḳıṭʿa]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Göñül tesbīḫ[i] bil sırr-ile hem bürhāndadır dā'im
Ḥaḳıḳat baḡrine ānım varıp ḫālī oturma

VIII-3 Mısra'da vezin aksamaktadır.

184/1^a ṭarīḳiñ: ṭarīḳatiñ (Gazelin diğeri beyitleri de aynı durumdadır.)

2^b Bilir-ise: bilebilirse

2^b, 8^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

9^a Aḫmediñ: Fetḫü'd-dīn Aḫmediñ

9^b Luṭf-ı Ḥaḳa: Bir luṭf-ı Ḥaḳḳa

185/1^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

- 2 Yüzüñ yirlere sür ayt (?) bu sıra irgüren Allāha
Görüp cān içre cānāniñ bulup rāhiñ[1] sen urma
- 3 Yüzüñ döndürme ašlā bu Bāriniñ meşcid-i ʿışkdan
Girip me ʿzūn olursañ bī-edeb bil ki şaşın tırma
- 4 Mü ʿezzin rāh-berinidir nuṭkunu zāyi ʿ eyleme bir dem
Düşüp ʿalbi telvīne cehennemden zarar görme
- 5 Cemā ʿ at çün velīlerdir küdürāt olmaya anda
Bu cem ʿ [e] dāhil ol luṭf it küdürāt sen de gösterme
- [111b] 6 Hıtaıbiñ ğavş-ı a ʿ zamdır anıñ kavline uy her dem
İmām ʿaṭb-ı ʿ ālemdir ihtiyāriniñ ğayra tapşurma
- 7 Bu yolda Fetḫü ʿd-dīn Aḫmed fuzūli olmaya tavriñ
Kerem kıl hem niyāz-ile bu sırra ḫalkı üşürme
- 8 Bu sırdan açılır meydān bulur baḫirde dürrān
Bu rāha olmuşum ḫayrān bunuñla ol ğayrı görme

186 [Ġazel]

Mef ʿülü mefā ʿilün mef ʿülü mefā ʿilün

- 1 ʿ İşkiniñ yoluna gönüm zabtıñla meded eyle
Bezmiñ demine cānim iḫsāniñla şād eyle
- 2 Açıldı bugün meydān iḫsāna gelir her cān
Aḫbāblarımı her ān maḫbül [u] ābād eyle
- 3 Dünyāda olan ḫārdan maḫşer günü hem zārdan
Hep dostlarımı nārdan luṭfuñla āzād eyle
- 4 İstekleri duyalar hep ḫāli baña söyler
Her kim ki taleb eyler maḫşüdları yād eyle
- 5 Vaşlıñ yolunu selbden geçmiş olalar şarbdan
Münkirlerimiñ ʿalbden inşāfına dād eyle
- 6 Toğrı olamazsañ tevfiķiñi kılamazsañ
İnşāf ana viremezseñ rüyunu sūd eyle

185/4^a, 7^a, 8^a, 8^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

6^b İmām: İmāmıñ

186/1^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

4^a İstekleri: İstekleri gönül

4^a ḫāli: ḫālini

4^b maḫşüdları: maḫşüdlarımı

5^a şarbdan: ol şarbdan

- 7 Dünyā ğamına şa'ım her dem olalar kâ'im
Tâliblerimi 'aqlın dâ'im mi' mād (?) eyle
- 8 Zātın bulalım kanda hem maḥv olalım sende
Sâliklerimiñ bunda sa'yını cihād eyle
- 9 Luṭfuñla ola merhem derdimize çäre hem
'Āşıklarımıñ her dem ḳalbini küşād eyle
- 10 Dilden açılıp mekteb 'irfāna gelirler hep
Ahmed[i] ḳuluñ yā Rab ḫālını ziyād'eyle

187 [Ġazel]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- [112a] 1 Hem 'ubūdiyyet idip 'irfānımız tevḫīd ile
İns ü cinni ister ol sulṭānımız tevḫīd ile
- 2 Zātını iḳrārımızdır tā-ezelden tā-ebed
Bī-şerik [ü] bī-naẓir imānımız tevḫīd ile
- 3 Enbiyā' ü evliyā ervāḫını fark eyleyip
Yine da' vet eyledi Sübhānımız tevḫīd ile
- 4 Evvel [ü] āḫirde gelmiş cümleye zī-rūḫ olan
Müşkil işler olduĝu āsānımız tevḫīd ile
- 5 Çā[r] 'anāşır içre ḫalvet eyleyip kesb-i kemāl
Feth idip cennet ḳapusun açavuz tevḫīd ile
- 6 *Ḥamdü li'llāh* maḥrem esrār olalıdan cānımız
'Arz-ı didār eyledi bu cānımız tevḫīd ile
- 7 Bu maḳāma var mıdır ṭālib olan gelsin berü
Ḳalb içinde gelsin ü miḫmānımız tevḫīd ile
- 8 Zāt-ı sırrıñ arzūsuyulan ṭālib olan cānlara
Çā[r] 'anāşır içre miḫmānımız tevḫīd ile
- 9 Derd-i Ḥaḳ dermānını bulmaḳ yolunda ḫāk olup
Buldular tevḫīd-i zāt pīrānımız tevḫīd ile

186/9^a ola: derdimize ola

9^a hem: budur hem

10^b Ahmed[i]: Fethü'd-din Ahmed

10^b ziyād'eyle: ziyāde eyle

187/2^b şerik: şeriki

5^a ḫalvet: ḫalvet

8^a arzūsuyulan: arzūsuyulan

8^b 'anāşır: anāşır

8^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

- 10 Gel berü gel nuṭḡ-ı pīrden al ḡaberiñ zātınıñ
Görmek olur sırr-ile seyrānımız tevḡid ile
- 11 Ben şanırdım bulurum bu ʿilm-ile aʿmāl-ile
Vāḡıf olduk ledüne her ānımız tevḡid ile
- 12 Fethü'd-dīn Aḡmede var pīr yüzünden gördüğüñ
Ḥaḡḡıñ çün Ḥudādır ʿirfānımız tevḡid ile
- 13 Biz bu sırra maḡrem oluban bugün meydān bizim
Münkiri āḡāh ider seyrānımız tevḡid ile
- 14 Ṭālib iseñ Ḥaḡḡa [sen] bul bu yolda mürşidiñ
Yoksa bu rāhiñ yolu bürhānımız tevḡid ile
- 15 Cān ilinden sırrımı gördüler hep ehl-i ʿışḡ
Didiler hep *bāreka'llāh** aḡyārımız tevḡid ile
- [112b] 16 Cān ilinden cümle mevcūd zāta bir ān ölmüşüm
Luṭf-ı Ḥaḡḡdır Aḡmed[ī] iʿlāmımız tevḡid ile

188 [Ġazel]

Mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün

- 1 Gel ey insān-ı kāmilseñ şaḡın aldanma dünyāya
Bugün Ḳurʿān[ı] ʿāmilseñ derūnuñ virme şerāya
- 2 Bu dünyāya gelen bende düşürüp cānını tende
Eger ʿāḡil iseñ sen de başıñ uğratma ḡavḡāya
- 3 Buña her kim göñül virdiyse ʿaceb ḡurbete irdi
Şoñunda berzaḡa irdi düşen cümle bu sevdāya
- 4 Olunsa ʿalleme'l-esmā** görür mi bī-başar āʿmā
Bilirseñ ḡadrini ammā ḡidince cāniñ ʿuḡbāya
- 5 Bu Ḳurʿān [u] eḡādişden özüñ fark eyle ḡādişden
Ḥaber al kim ḡavādişden nazār ḡılma bu şuḡrāya
- 6 Vücūduñ bendini añla ki şeyḡiñ nuṭḡunu diñle
Dün ü ḡün āh idip iñle irişince bu kübrāya

187/11^b ledüne: ledünniye

12^a, 12^b, 14^a Misra'da vezin aksamaktadır.

13^a oluban: olup

13^b ider: ideriz

* "Allāh mübārek etsin." (A'rāf, 7/54; Mü'minün, 23/14; Gāfir, 40/64)

16^b Aḡmed[ī]: Fethü'd-dīn Aḡmed

** "(Allāh Ādem'e bütün varlıkların) isimlerini öğretti." (Bakara, 2/31)

188/6^b Dün: Dünü

- 7 Derūnuñ baħr-i ʿ iŝk yaqsın bu birlik baħrine aqsın
Cemālin görmege baqsın bu mir ʾāt-ı mücellāya
- 8 Bu derde çāre bulmağa gice gündüz idip efġān
Bulup bir mürşid-i kāmil ʿ ibretle sırr-ı aħfāya
- 9 Gerekdir aña rām olmağ hem andan zātını bilmek
Varıp anda ölüp qalmağ sen irgür dürr-i hem-tāya
- 10 Ki mürşidiñi Hağ bilmek hağīkat baħrine varmak
Bu dünyādan gönülün almağ irgürür seni Mevlāya
- 11 Eger kendünü bildiñse alıp gönülün bu dünyādan
Olup hem zıkr [ü] fikriñ-ile irgür sırr-ı dūnvāya (?)
- 12 Bu Aħmedden bu esrārı görür-ise eger yārın
Virirsen cümle varın ayırırısñ zāt-ı a ʿ lāya

189 [Ġazel]

Mefā ʿ ilün mefā ʿ ilün mefā ʿ ilün mefā ʿ ilün

- [113a] 1 Ezelden baħr-i vaħdetden olan sırrım nihān içre
Temevvüc eyleyip cānım düşürdü bu mekān içre
- 2 Niçe on sekiz [biñ] ʿ ālemiñ irsāmını
Niçe dem eyledim devrān zemīn [ü] āsmān içre
- 3 Ğamunuñ zübdesidir şūret-i insānı bulduğda
Bilip ħabs olduğun ol murğ-ı rūħum āşiyān içre
- 4 Birer ħāl-i ṭabī ʿ at eylemiş her dürlü eşyādan
Anıñ terki için vağtim geçirdim çün fiğān içre
- 5 Be-küllī mā-sivā ħubbunu iħrāc eyledim dilden
Görünmek vech-i sulṭānım muğarrer oldu cān içre
- 6 Geçirdi *len terān*den* açıp bālāya pervāzım
İrişirdi yed-i ħudret ħayāt-ı cāvidān içre

8^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

9^b ölüp qalmağ: mahv olmağ (Metin üzerinde değıştirilmiştir.)

10^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

12^a Aħmedden: Fethü'd-din Aħmedden

12^b cümle: hep cümle

189/2^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

*“(Allāh da), 'Beni (dünyāda) katiyen göremezsın.'” (A'rāf, 7/143)

- 7 Açıp mir 'āt-ı Raḥmānım sevindirdi dil-i zārım
Göründü ḳuds-i ḳudretten baña dostum 'ıyān içre
- 8 Göñülden ṭavr-ı sultānı tekellüm tercemān ancak
Dem-i 'İsāya hem-demdir bu cān zamān içre
- 9 Olaldan 'ışḳ-ile anı *ene'llāh** sırrına vāḳıf
Anıñ-çün ḳanda baḳsam görünür cümle[si] ān içre
- 10 Hılāfet sırrına maḫhar olup zāt [u] şıfātımla
Süleymān-ı zamān oldum be-küllī 'āşıḳān içre
- 11 Ulu dergāha reh-ber olmuşum her cāna ḫālince
Ḳamuyu irgüren Ḥaḳḳa benim ol kārban içre
- 12 Muḫaḳḳaḳ vaḫdetiñ şanı saña her dem ey Aḫmed[ī]
Görünmek mümkin olmuşdur ki ma' dende [o] kān içre

190 [Gazel]

- 1 Ben irdim bir 'ilm-i nihāna vaşf ideyim cümle cāna
Anıñ-ile irirsen sırr-ı nihān içre nihāna
- 2 Bu bir şafā-baḫşına 'ışḳ-ile irmek olur ancak
Meyl ola anıñ 'aceb riyā ile terk-i cihāna
- [113b] 3 İrmek olur ancak anıñ-ile ḳurb-ı Raḥmāna
Ancak irilir ḫubbu'llāh ile vaşl-ı cināna
- 4 Biz ol kim her şey'e şükr ile ideriz hem temennā
Çün Ḥabību'llāh buyurmuş *el-ḳanā'atü kenzün lā-yefnā***
- 5 Ola 'āşıḳ ile ma' şüḳ aña lā'ıḳ
Hiç sende şedīd olmaya bil cān[a] ḳıyana
- 6 Bildikleriñi terk eyle mürşid naḫarında
Her nuṭḳa anıñ olmaya hiç 'özü-i bahāne 'ilm-i gümāna
- 7 Her varını mürşid öñüne ḳoduḡu demde
Hem ḳābil olur irmesi ol günden 'ıyāna
- 8 Teslīm [ü] tevekkül eyle vü rızā bābında olan er kim
Şıḡmaz imiş anıñ ḫubbla 'ışḳa ḳamu kevn ü mekāna

189/7^b ḳuds: aḳdes

8^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

*“Şüphesiz ben, evet, ben (âlemlerin Rabbi olan) Allâh'ım.” (Kasas, 28/30)

12^a Aḫmed[ī]: Fetḫü'd-dīn Aḫmed

**“Kanâ'at, tükenmez bir hazinedir.” (Yılmaz, 1992: 90)

190/8^b Ol dōstu bulana bu ḫalḳ görür anı bī-gāne (Metinde gazelin 8. beytinin 2. mısra'ına tercih olarak eklenmiştir.)

- 9 ‘Işık da‘ vāsını eyleyenin haddi bulunmaz
Bu Fethü’ d-dīn Aḥmed buluna ‘ilm-i ma‘āna

191 [Gazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Çün ezelden ‘ışıkla tolmuş Naḫşiler dirler bize
Ḳudret-ile sırra irmiş Naḫşiler dirler bize
- 2 Biz ezelden dost elinden cām-ı ‘ışkı nūş idip
Ol baḫirde mevc urmuş Naḫşiler dirler bize
- 3 ‘Ālemiñ faḫri Muḫammed ḫatm-i cem‘ ü’l-enbiyā
Cem‘ine pervāz urulmuş Naḫşiler dirler bize
- 4 Hem Ebū Bekr [ü] ‘Ömer ‘Osmān [u] ‘Alī Ḥaydarı
Nuḫḫu vaḫde[t]-ile bilmiş Naḫşiler dirler bize
- 5 Feyzimiz ol zāt-ı Ḥaḫdan reh-nümādır cümleye
Hem Ḥasan Ḥüseyn [ü] ‘Aliye irmiş Naḫşiler dirler bize
- 6 Seyyid Fethü’ d-dīn Aḥmed bildir cümleye erkānı
Pirlerimize irmiş Naḫşiler dirler bize

192 [Kıta]

- [114a] 1 Meylimiz kesdik ḫamudan biz gürüh-ı ‘āşıklarız
Varını ol dosta virmiş biz Naḫşilerdeniz
- 2 Vaḫdet içre rāh-ı Ḥaḫkı açuban sırr-ile ‘irfān-ile
Ol ulu dergāh[1] görmüş biz Naḫşilerdeniz
- 3 Fenā fi’llāh beḫā bi’llāh olup ‘avn-i Ḥudā birle
Ulu dergāha yol bulmuş biz Naḫşilerdeniz
- 4 Görüp dostuñ cemālin sırr-ile cāndan maḫv olmuş
Her sırr-ile dosta irmiş biz Naḫşilerdeniz
- 5 Dilde Fethü’ d-dīn Aḥmed söyleyip esrārını
Dost mir’āt görmüş biz Naḫşilerdeniz

191/5^b, 6^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

6^b Pirlerimize: Hem pīrlerimize

193 [Murabba‘]

Müstef‘ ilātün müstef‘ ilātün
Müstef‘ ilātün müstef‘ ilātün müstef‘ ilātün

I

Ey destînde bî-çâre zikriñle anlar *estağfiru’llāh*
*Tübtü ila’llāh enheytü qalbî ‘ammā siva’llāh**
‘ Afvîñ diler kim yüz kere eyler *estağfiru’llāh*
Tübtü ila’llāh enheytü qalbî ‘ammā siva’llāh

II

Geldim kapuña luḡf-ı penāhım
Derdime dermān ey pādşāhım
Her hālde bildim cürm [ü] günāhım *estağfiru’llāh*
Tübtü ila’llāh enheytü qalbî ‘ammā siva’llāh

III

Derdime çâre olmazsa senden
Geçmek güç olur cān [ile] tenden
Yā Rab kesme luḡfuñ[u] benden *estağfiru’llāh*
Tübtü ila’llāh enheytü qalbî ‘ammā siva’llāh

IV

Dergāhıña ben nice varayım
Yarama kimden merhem şorayım
‘ Afv it kuşurum qurbān olayım *estağfiru’llāh*
Tübtü ila’llāh enheytü qalbî ‘ammā siva’llāh

V

Hükme elde diliñ ğafletde qaldım
Şol qara yüzüm destime aldım
Hem yüz sürüben kapuña geldim *estağfiru’llāh*
Tübtü ila’llāh enheytü qalbî ‘ammā siva’llāh

VI

[114b] Derdli kullarıñ dermānı sensiñ
Cümle ‘ uyūbuñ fermānı sensiñ
Ehlu’llāh cümle esrārı sensiñ *estağfiru’llāh*
Tübtü ila’llāh enheytü qalbî ‘ammā siva’llāh

I-1, VI-1/3 Mısralarda vezin aksamaktadır.

* "Kalbimi Allāh'tan başkasına yasaklıyorum. Allāh'a tövbe edip ondan af diliyorum."

VII

Ḳalbimde fikriñ dilimde zikriñ
Her yirde şükriñ *estağfiru'llāh*
Tübtü ila'llāh enheytü ḳalbī 'ammā siva'llāh

VIII

Yā Rab birsiñ yoḳdur şerikiñ
Evvel [ü] āḫir yoḳ hem naziriñ
Fethü'd-din Aḫmed sensiñ ḫāzırıñ *estağfiru'llāh*
Tübtü ila'llāh enheytü ḳalbī 'ammā siva'llāh

194 [Murabba']

Mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

I

İlāhī ḫazretiñden bu recāmız
Bizi luḫfuñla gerçeklerden eyle
Bizim bu 'ālem içre yoḳ beḳāmız
Bizi luḫfuñla gerçeklerden eyle

II

Erenler meclise ḳalbe gelince
Bize vāşillığıñ rāhıñ şorınca
Yerindirme kemāl ehlin görince
Bizi luḫfuñla gerçeklerden eyle

III

Varınca maḫva ḳudret şāhibiyiz
Gelince maḫva maḫvıñ tālibiyiz
Hemān ancak rızānıñ 'āşıkıyız
Bizi luḫfuñla gerçeklerden eyle

IV

Görünsün 'ālem içre mā-verāsı
Fuyūzātıñla ḫolsun şafā dil arası
Fedā olsun ki zātıñ mā-'adāsı
Bizi luḫfuñla gerçeklerden eyle

VII. bendin bir mısra'ı eksiktir.

VIII-2 Evvel [ü] āḫir: Evvelde āhirde

VIII-3 Mısra'da vezin aksamaktadır.

194/II-3 ehlin: ehlini

IV-2 Mısra'da vezin aksamaktadır.

V

Gelirler Aḥmede zār-ı ʿamele
Fırākıña cānımız kıldı ḥamle
Ḳapuña gelmişiz yā Rab cümle
Bizi luṭfuñla gerçeklerden eyle

195 [Ġazel]

Müstefʿ ilün müstefʿ ilün müstefʿ ilün müstefʿ ilün

- 1 Ṭālib olan cān derdiniñ devrānını sürmiş ola
Sālik olan dost rāhınıñ miḥmānını bilmiş ola
- [115a] 2 Mürşidleriñ her emrine rām olmayan dervīş midir
Dervīş odur derd ü elem miḥmānını bilmiş ola
- 3 Dost bāğını ārzū idip her zār iden bülbül müdür
Bülbül odur dostuñ gülü raʿ nāsını dirmiş ola
- 4 Maʿ şūḳ için ḥayāl ile āḥ eyleyen ʿ aşık mıdır
ʿ Aşık odur maʿ şūḳına bir cānını virmiş ola
- 5 Farḳ itmeyip noḳşānını daʿ vā iden kāmīl midir
Kāmīl odur ḳalb yolunuñ paslarını silmiş ola
- 6 Ey Aḥmed[ī] ḥiç açmayan dost ḳapusın vāşıl mıdır
Vāşıl odur āyīnede sultānını görmüş ola

196 [Ḳıṭʿ a]

- 1 Ben ol sırta vāşıl oldum cān ilinden ḥaber şordum
Rūḥānda bir baḥre irdim irmeyenler ʿ ārif midir
- 2 ʿ Ārifleriñ budur kārı ararlar hem dāʾim anı
Hem bulmaḳdır anlarıñ şānı bulmayanlar kāmīl midir
- 3 Sen bu rāhı bildiñ ise hem ehlinden gördüñ ise
Erenlerden şorduñ ise bilmeyenler ʿ āḳil midir
- 4 Var Fetḫüʾd-dīn (...) mübārek dir aña
Varıp Ḥaḳda ḳarār iden itmeyenler ʿ āmil midir

197 [Ġazel]

Mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün

- 1 Ezel baḥrinde baḥş olmuş hidāyet yā Resūlaʾllāḥ
Seni iḳrār iden bulmuş saʿ ādet yā Resūlaʾllāḥ

V-1 Aḥmede: Fetḫüʾd-dīn Aḥmedīne

V-2 cānımız: cānımıza

195/2^b odur derd ü elem: ol derd eleminiñ

6^a Aḥmed[ī]: Fetḫüʾd-dīn Aḥmed

- 2 Çamu ervāh-ile ecsām nice tefrīk olunmuşsa
Yine vāşılığın seniñ bidāyet yā Resūla'llāh
- 3 O demde münāsib(?) saña her kim dü 'ālemde
Bulur ümmet olan el-ħağ selāmet yā Resūla'llāh
- 4 Ĥağın 'indeinde mağbūliyyetiñ vaşfinda dil 'āciz
Nihāyetsiz olunmuşken dirāyet yā Resūla'llāh
- [115b] 5 Saña mağbūl olan Ĥağğa olur mağbūl bilā-şübhe
Budur ancağ velilerde 'alāmet yā Resūla'llāh
- 6 Çudūmuñ pākine her dem yüzün izniñle sürmekle
Ĥayāt-ı cāvidān buldu bu Aħmed yā Resūla'llāh

198 [Ėazel]

Müfte' ilün fā' ilün müfte' ilün fā' ilün

- 1 Şadr-ı güzine şafā *şalli ve sellim 'aleyh**
Bedr-i münir Muştafa *şalli ve sellim 'aleyh*
- 2 Vāşıl olan şanıña irir ser-i kaniña
Hem zāt u hem pakiñe *şalli ve sellim 'aleyh*
- 3 Her ne kadar enbiyā geldi dile evliyā
Cümle budur reh-nümā *şalli ve sellim 'aleyh*
- 4 Ĥağğın ulu devleti virdi aña 'izzeti
İki cihān devleti *şalli ve sellim 'aleyh*
- 5 Şıdğ-ile divān durup nūr-ı cemālin görüp
Pāyına yüzler sürüp *şalli ve sellim 'aleyh*
- 6 İdicek çün şalavāt buldu bu cānım ĥayāt
Cümleye budur necāt *şalli ve sellim ['aleyh]*

197/2^a ecsām: ecsāma

3^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

4^a Ĥağın: Ki Ĥağğın

6^b Aħmed: kemter Aħmed

* "Ona salāt ve selām olsun."

198/2^a, 6^a Mısralarda vezin aksamaktadır.

3^b Cümle: Cümleye

6^b budur: bu durur

199 [Gazel]

Mef'ülü mefâ'ilün mef'ülü mefâ'ilün

- 1 Şol 'aşık-ı āvāre irmecliğe dildāra
Üstāda olup teslim aldanmaya aġyāra
- 2 Her kim ki diler Hakkı cānda ola hem 'ışkı
Dost feyz[i] seher vaḡti baḡş oluna ol cāna
- 3 Her varını terk itmiş Hakk yoluna ol gitmiş
Bülbül oluban ötmüş kona ol gül dalına
- 4 Hīç baḡmaya ol cāna dā'im 'ışkında yana
Açdıḡça şifā-hāne dermān ola bīmāra
- 5 Ol Hakkā düşen cānlar maḡv olur ḡalkdan anlar
'Āşıkā budur kānlar derdin bula dermāna
- [116a] 6 Var mı cihāndan geḡmiş beḡā mülküne göḡmüş
'İşk-ı ezeliden iḡmiş oḡıya bugün cāna
- 7 Gel 'aşık iseñ bunda ḡoma cānıñı tende
Ancaḡ maḡbül o bende Hakkla eḡaḡḡ olana
- 8 Bu Aḡmed[i] vuşlatdan mir'āt ola ḡudretten
Yüz göstere ḡikmetten lā'ik ola dīdāra

200 [Gazel]

Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün

- 1 Āh eyledi cām 'ışk-ı Hudādan dolınınca
Çoḡ cefālar çekdi göñül cihāndan şoyınınca
- 2 'İşkıñ ḡamını çekdi göñül bir niḡe eyyām
Birlik deminiñ himmeti pīrān olınınca
- 3 Raḡm eyledi şāhım getirip aḡvālim ol dem
Efḡān iderek cān-ile tenden yunınınca
- 4 Zār iderek yürü var dergāh-ı Hakkā
Ol cān iliniñ sır-ı ḡāli görünince

199/3^b, 4^a, 5^a, 6^a, 7^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

4^b bīmāra: peymānına

5^b dermāna: dermānına

8^a Aḡmed[i]: Fetḡü'd-dīn Aḡmed

200/1^b, 4^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

3^b yunununca: yununca

4^b cān: cān u cānān

- 5 [Ç]aldım kapuyu darb-ile derbân-ı Hüdâdan
Sürdüm o sırra perde gözden dolınca
- 6 Geçdim ben o vādîleri kim bende belâdır
‘Azm itdiği cân maṭlabı dâldan bulunıca
- 7 Şabr-ile tevekkül kapusın bekle[ye] el-ḥaḳ
Cânâna bu cân vaşlına birden sevinince
- 8 Maḥv oldu kamu benlik ü senlik aradan
Dost vechi çün âyîne-i sırdan görinince
- 9 Aḥmed saña vuşlat[1] ḥaber virdi eyâ cân
Ol dost bulunur cân-ile serden geçinince

201 [Kıt‘a]

Mef‘ülü mefâ‘ilün mef‘ülü mefâ‘ilün

- 1 Her kim ki diler Ḥaḳḳı cânında ola ‘ışkı
Dost feyzi seḥer vaḳti baḥş oluna bîdâra
- [116b] 2 Her varını terk itmiş dergâh[a] yüzün tütmuş
‘Âşık oña dirlermiş dâ‘im ola bî-kâra
- 3 Hîç baḳmaya ol câna derdim ile dîvâne
Açdıḳça şifâ câna dermân ola bîmâra
- 4 Bu Aḥmede vuşlatdan mir’ât ola ḳudretten
Yüz göstere ḥikmetden lâ‘iḳ ola dîdâra

202 [Gazel]

Mef‘ülü mefâ‘ilün mef‘ülü mefâ‘ilün

- 1 Ey sâlik-i Mevlâ ile pür-şâfiñ olunca
Çekdim ḡamıñı ḳalile insâfiñ olunca
- 2 Esrâr-ı ma‘ânî ile erkânımı bildiñ
Nuṭḳ eyledigim cümle eslâfiñ olunca
- 3 Her şübheñ[i] ḥal eylemişim zâhir ü bâtın
Dil mülküne iclâs iden eṣrâfiñ olunca

200/5^b, 8^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

6^b ‘Azm: ‘Azme

9^a Aḥmed: Fethü’-d-dîn Aḥmed

9^b geçinince: geçince

201/2^b dirlermiş: dirler imiş

4^a Aḥmede: Fethü’-d-dîn Aḥmede

202/1^b Çekdim: Çok da çekdim

- 4 Cānānı bulur baña teslīm olan el-ḥaḳ
Sırrım sırrı nūn-ile hem kāfiñ olunca
- 5 Şüretde hemān maḥfazadır şer^ç -i pür-envār
Ağyār eli irmez seniñ aşdāfiñ olunca
- 6 Pīrān-ı tarīkat didiler sırrıñı el-ḥaḳ
Sırr it yoksa bu şafā ḳalbe eşrāfiñ olunca
- 7 Mülk itmedigiñ ḥāli şaḳın ḳāle getirme
Ḥall ehili duyar gizlenir lāfiñ olunca
- 8 Pek tut diliñi söyleme nā-maḥreme tā kim
Bi'l-cümleye hoşdur belde-i eṭrāfiñ olunca
- 9 Ḥaḳ toğrı dur[ur] toğrı durup toğrıyı söyle
İşḳ ehli seniñ belde-i eṭrāfiñ olunca
- 10 Dostun[u] dileyen ḳulluğun eyleye her dem
Derdilere her vech-ile elṭāfiñ olunca
- 11 Ben bu işḳ yoluna vir de rāzıñı şanalım (?)
Buluna saña bu vechle her gāhiñ olunca
- [117a] 12 Bu esrāra irem dirseñ sezāvārdır
Sırr ehliniñ esrārına sen vāḳıf olunca
- 13 Taḳrīr-i kelāmım sañadır evel ü āḥir
Aḥmed seniñ olsun seniñ evşāfiñ olunca

203 [Murabba^ç]

Fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilātün fā^ç ilün

I

Çün mātem geldi gözyaşı döndü sellere
Mātemiñe yandı cānım ey şehīd-i Kerbelā
Ḥasretiñle zıkr-i hicrān oldu tekrār dillere
Mātemiñe yandı ālem ey şehīd-i Kerbelā

6^b, 8^a, 12^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

13^a evel: evvel

13^b Aḥmed: Fetḥü'd-dīn Aḥmed

I-1 Mısra'da vezin aksamaktadır.

II

Bir yire cem' oldu cümle Hakk'a 'aşık kulları
Hüseyniñ fūrkatı yaqdı yine külleri
Tañrı arslanı 'Alī Hāzretleriniñ gülleri
Mātemiñe yandı 'ālem ey şehīd-i Kerbelā

III

Eşkıyādan içdi zehri ol Hāsan Hāzretleri
Gör ki n'oldu Fātma Ana baqçası sünbülleri
Çana boyandı Hüseyniñ ol siyāh kân gülleri
Mātemiñe yandı 'ālem ey şehīd-i Kerbelā

IV

Cedd-i a' lāsı Muḥammeddir o šāhāniñ velī
Enbiyā' ü evliyāniñ inledi cān u dili
Cümle pīrān-ı tarīkat hem daḥı Aḥmed ḡulı
Mātemiñe yandı cānım ey şehīd-i Kerbelā

204 [Ġazel]

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Kim ki Hakk'a viridi cānın ol daḥı cānān bula
Terk-i tecrīd iḥtiyār iden yolu āsān bula
- 2 'Āşık-ı şādık iseñ kıl bu 'alā'ıqden kezā
Varlıgın terk eyleyenler sa'yımı vicdān bula
- [117b] 3 Hāq rızāsın bulmaq için ḡulluğa bel bağlayan
Ḥul iken bir vaqt ola kim kendünü sulṭān bula
- 4 Maḥv ola şuḡl-ı dü 'ālem vaḥdetiñ sırrın bulup
Ṭop ile çevgān elinde bir ulu meydān bula
- 5 Yüreginde derd-i 'ışk olan müdām dā'im āh idip inler
Farḡ-ı farḡ[a] irişince derdini dermān bula
- 6 'Āşıka ism-i Ḥudā itdiyse senden intisāb
Ḥā'il olmuşdur müsem mā zātını her ān bula
- 7 'Aḡl-ı külle irişenler özünü farḡ eyleyip
Rūḡ-ı sulṭāniyyeniñ edvārını insān bula
- 8 Bil ki mir'āt içre vechiñ yine bir mir'āt olur
Her nāzar kıldıqça andan vechini Raḡmān bula

II-2 Mısra'da vezin aksamaktadır.

IV-3 Aḡmed: Fethü'd-dīn Aḡmed

204/1^a Kim: Ey dōst kim

5^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

5^b Farḡ-ı farḡ: Farḡa farḡ

- 9 Çurbetinden görünen elṭāf-ile ülfet iden
Zerresini ṣems-i tābān ḳurbuñ[u] ‘ummān bula
- 10 Cümle mevcūd ülfet içre her görünen bir cemāl
Her ne yüzden nuṭḳ olursa şeyḫini bürhān bula
- 11 Ehl-i derdiñ ictihādın her kes añlamak muḫāl
Sırr-ı ‘ışḳdır şanma ey ṭālib anı ḫayvān bula
- 12 Başını ṭop eyleyip de dost yolunda şıdḳ-ile
Kim giderse ictihādıñ resmini a‘ yān bula
- 13 Ol emānet sırrın aldıḡıñ gibi virmek gerek
Kāmil oldur zāt-içün bil ki yolu erkān bula
- 14 Kim ki ṭālibdir diler hem ‘ahdiniñ işbātını
Şādıḳ olur cān[1] içre Aḫmedī miḫmān bula

205 [Tercī‘ -i Bend]

Mefā‘ilün mefā‘ilün

I

Evelden bī-mekān idim
Çamu cānlara cān idim
Ḥaḳıḳat sırrı kān idim
Seniñ ‘ışḳıñda yā Mevlām

II

Zuhūr-ı emr-i Rabbānī
Düşürdü fürḳate cānı
Yine bulmaḡa cānānı
Seniñ ‘ışḳıñda yā Mevlām

III

[118a] Cenābıñdan olup imdād
Ḥāşıl oldu isti‘ dād
Bilip bir kāmili üstād
Seniñ ‘ışḳıñda yā Mevlām

9^b Zerresini: Zerresini

13^a sırrın: sırrını

14^b Aḫmedī: Fetḫü’-d-dīn Aḫmedī

I-1 Evelden: Evvelden

I-2 yā Mevlām: ey yā Rabb Mevlām (Kit‘anın diğeri beyitlerinde de durum aynıdır.)

IV

‘ Anāşır bendine düşdüm
 Gehī yandım gehī bişdim
 Ğarīb aĥvāle irişdim
Seniñ ‘ışkıñda yā Mevlām

V

Ķamu eşyā-ile cevlan
 Niçe müddet idip devrān
 Ki buldum şüret-i insān
Seniñ ‘ışkıñda yā Mevlām

VI

Bu cānibden olup seyrān
 Bu sırr-ile bulup erkān
 Ķamu eşyā baña ĥayrān
Seniñ ‘ışkıñda yā Mevlām

VII

Varıp ben mürşidim buldum
 Yolunda cān fedā kıldım
 Sırr-ile zātımı bildim
Seniñ ‘ışkıñda yā Mevlām

VIII

Özüm ol pīre tapşurdum
 Tarīkat yoluna girdim
 ‘ Alā’iķ bendini çözdüm
Seniñ ‘ışkıñda yā Mevlām

IX

Ķatı korķulu yolları
 Geçerdi yüce bālları
 Göründü beytiñ illeri
Seniñ ‘ışkıñda yā Mevlām

X

Ĥabībiñ şehrine vardım
 Eşigine yüzüm sürdüm
 Daĥı vechin ‘ıyān gördüm
Seniñ ‘ışkıñda yā Mevlām

XI

Bulundu nefsiñ işbātı
 Oķındı ĥüsnüñ āyātı
 [Bu] Aĥmed buldu ĥālātı
Seniñ ‘ışkıñda yā Mevlām

VIII-3 çözdüm: kırdım

XI-3 [Bu] Aĥmed: Fetĥü’ d-dīn Aĥmed

206 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Yā ilāhī kudretiñ cāndan beyān olsa n'ola
Sırr-ı tevḥid cāna cānāndan 'ıyān olsa n'ola
- 2 Kudretiñle sen bilirsñ 'aşıkānıñ ḥālını
'Arz-ı ḥācātında dā'im bī-ziyān olsa n'ola
- 3 Cümle 'uşşākıñ dem-ā-dem vaşlınıñ sevdāsına
Varımı bezl eyleyip terk-i cihān olsa n'ola
- 4 Ölmeden evvel ölüp kabir ü hem ḥaşre çıkan
Rüz [u] şeb şoḥbet-i ḥūr [u] ğılmān olsa n'ola
- 5 Kim ki 'ārifdir özü devriyye-i 'arşiyeden
Cümle-i zī-rūḥ cānı āşyān olsa n'ola
- [118b] 6 Hük-m-i Yezdān birle dā'im kendünü maḥv eyleyip
Öyle 'aşık Mālikü'l-mülk kevn ü mekān olsa n'ola
- 7 Cān [u] dil rüz-ı ezelden Ḥaḫdan ayru olmağın
Hem libās-ı ferruḥ-ile bī-nişān olsa n'ola
- 8 Halk görür ednādan ednā ḥaḫḫ anı itmiş kabül
Böyle bir qarīb-i ḫuṭubü'z-zamān olsa n'ola
- 9 Didiler sırr[ıñ] ilinden ictimā' -ile baña
Aḫmed[in]iñ cānı her dem gizli kān olsa n'ola

207 [Kıt'a]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Hūdā gencīne-i dilden olunca luṭf-ile hādī
'Anāşır ṭab' demine yidir-iseñ bula mu' tādı
- 2 Devām it keşret-i zikre derūnuñ olmaya ḥālī
Niçe gice nihāne hem-demin eyle āh u zārī

206/1^b cānāndan: canāndan

4^b ḥūr [u]: ḥūrī

4^b, 6^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

8^a görür: görür anı

9^b Aḫmed[in]iñ: Fetḫü'd-dīn Aḫmed[in]iñ

9^b her: hep

207/2^a zikre: zikri

- 3 Bu derdiñ çāresi ancağ yed-i bī-çāre olmaqlık
İderler dād-ı ehlu'llāh dem-ā-dem luṭf-ile dārı
- 4 Bu cān da' vet olunca *kābe kavseyni ev ednāya**
Anı farğ itmek isterseñ şaḡın terk itme üstādı
- 5 Ki zīrā reh-nümāsız hīç gidilmez rāh-ı sultāna
Bulur böyle bu almışdır o bezme künc-i destārı (?)
- 6 İdip esrārına anıñ geçip bāb-ı ' ulūmundan
Girip meydān-ı ' ışğ içre idersiñ anda eşhādı
- 7 Bu ten ' aql-ı derūnuñ hem çıkarıp ism-i resminden
Üstād-ı kāmilden ola tevḥīd ile bünyādı
- 8 Xamu fikr [ü] ḡayālātı gidip Ḥağ ṭola her cānib
Şafā ile kurulmuşdur derūnuñ resm-i Bağdādı
- 9 Özüñ[ü] ṭoğrı ṭutup ' amīğ ola sırr-ı Yezdāna
Doğunca ' aql-ı küll olsa muvāfiğ ola her bādı
- 10 Dalıp ol baḡr-i esrāra şoyunup cürmle varlıqdan
Bunu bil ' ışğ-ı refreḡdir o bezmiñ cezb-i şayyādı
- [119a] 11 Açıp mir'ātını gör kim bulunur ḡalb-i insānı
İkilikten birlikdir tecellīniñ ki mirşādı
- 12 Bu bezmiñ vāşılı her kim olur cānānı her cānı
Ebed ' aşıqlara ḡağḡe'l yağından söylenir adı
- 13 Görüp bu nuṭḡu ancağ dileyenler cümle ' ārifdir
Dil-ile remz-i ḡāğānı ' aceb ta' bīre ḡoş va' di
- 14 Didiñ ḡağ dürr-i bī-hemtā ' acā'ib sırr-ı a' zamdan
Yine bezl itdiñ ey Aḡmed ḡamu ' uşşāğā irşādı

208 [Ġazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Ey dost göñül kenz-i maḡfīniñ yine bāzārılığın buldu
Gelince ' ālem-i mülke anıñ bīdārılığın buldu

*“(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığ kadar yahut daha az (oldu).” (Necm, 53/9)

207/7^b, 11^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

10^b cezb-i: cezb-i

14^a Didiñ ḡağḡ: Ḥağḡ didiñ

14^b Aḡmed: Feṭḡü'd-dīne

208/1^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

- 2 Gelip a^ç lā-yı ^ç illiyyīn serābından bu esfele
 amu esfelīn[i] ref^ç eyleyip ikrārılığın buldu
- 3 Kimi bu ^ç āleme geldi derūnu ḥubb-ı Mevlāda
 Kimi her dūrlū rengine dalıp addārılığın buldu
- 4 Ekenler toḥum-ı tevḥīd bugün ūstād-ı kāmilden
 Ki Ḥaqqı birlemek feyzi ile iṣmārılığın buldu
- 5 Bu toḥm-ı ma^ç nevī esrārını inkār idip zāhid
^ç Anāşır bend [ü] bağında derūn-ı darlığın buldu
- 6 Ḥaqqıkat ^ç ilmīni ikrār iden ^ç uṣṣākı gör kim
 Vücūdu ūhrini fetḥ eyleyip dildārılığın buldu
- 7 Ki ūḥīb ^ç ıṣkı sen ayra kıyās itme dil-i dāna
^ç Anāşır zūlmeti içre ^ç aceb envārılığın buldu
- 8 İdip ^ç ayne’l yakīninden daḥı ḥaqqe’l yakīn fer^ç i
 Maāmatıñ amusundan özü tayyārılığın buldu
- 9 *Ene’l-Ḥaqq** nevbetin her kim ki aldı sırr-ı aḥfāda
 O bezmiñ vāşılı dost zūlfüne ber-dārılığın buldu
- 10 Bu Aḥmed sırrını her kim dilerse kendü zātında
 Ezel sultānı lāhūtdan ebed ḥūnkārılığın buldu

209 [azel]

Mefā’ ilūn mefā’ ilūn mefā’ ilūn mefā’ ilūn

- [119b] 1 Bugūn vaşf ideyim ḥālīm saña ey cānımıñ cānı
 Nice biñ cān-ile dā’im dilerim urb-ı Raḥmānı
- 2 Baña bir ḥāl bulunmuşdur nazar kıldıqça her dā’im
 Görürdüm cümle eṣyāyı muḥaṣşal sırr-ı pinhānı
- 3 Ma^ç denden ki nebāt içre daḥı ḥayvān ü insāndan
 Maāmınca bulardan ben görürdüm resm-i insānı
- 4 Ne gūne mażhar olmuşsa ezelden cümle-i maḥlūq
 Nūmāyān oldu gönölümde amunuñ mevlūd-i kānı
- 5 Bu keşret vaḥdetiñ bulmaq recā eyler iken bir gün
 ulāmı ^ç aql-ı kāmilden getirdi emr-i Rabbānı

208/2^a ^ç illiyyīn: ^ç illiyyīnden

3^b addārılığın: devr-i addārılığın

7^b ^ç Anāşır: Bu ^ç anāşır

* “Ben Hakk’ım.” Hallāc-ı Mansūra isnād edilen meşhūr söz.

10^a Aḥmed: Fetḥü’ d-dīn Aḥmed

- 6 Baña ol reh-nümā oldu maḳāmātı gūzār itdim
Ki her güzelde seyr itdim ‘acā’ib dürlü seyrānı
- 7 Bu menzilde kemālātım ṭoludur ‘āleme dirken
Anı ḳurtarmamış gördüm o ilden ‘ilm [ü] ‘irfānı
- 8 ‘Aceb da‘vā-yı ‘irfānı idip maḥv eyleyip cānlar
Alā’iḳ var-iken dilde bulur mı cānda mihmānı
- 9 İrişdim özge bir kāna dūketdi ḳuvveti ‘aḳlım
Açıldı ‘aynımıñ ‘aynı görünce rūḥ-ı sulṭānı
- 10 İrince rūḥ-ı ḳudsiden ḥilāfet sırrına muḥkem
O demde gösterip rūḥa izāfī zāt-ı Sübhānı
- 11 Çün oldu āmāde meclis ḳuruldu cāme-i esrār
Göründü kāse-i sāḳī düzöldü bezm-i saḳḳānı
- 12 Sürüldü ba‘dehu vaḥdet ḳaçan nūş eyledim bir kez
O dem teslim-i cān itdim dil oldu mest [ü] ḥayrānı
- 13 Bu meclis böyle bir meclis ü ḥāli bī-miṣāl içre
Şifāt-ı behişt-ābādıñ ki yoḳdur reng-i elvānı
- 14 Vişāl-i Ḥaḳḳ[1] isterseñ budur maḳşūd olan ṭālib
Bu bezmiñ ḡayr[1] ne kim var olur bi’l-cümlesi fānı
- 15 Sülūkuñ intihāsından ḥaber virdi saña Aḥmed
Diseñ ṭālib olan cāna budur Mi‘rāc-ı rūḥānı

210 [Ġazel]

Mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- [120a] 1 Ḥaḳīḳatde diler her kim maḳāmı
Ḥudā ‘āşıḳı olsun ol müdāmı
- 2 Ḳamu vārın viren ‘iṣḳıñ yolunda
Bulur elbetde ol Ḥayru’l-enāmı
- 3 Ne deñlü sa‘y iderler rāh-ı Ḥaḳda
Bulur elbetde göñülde be-nāmı
- 4 Çeker dost derdileyin zār [u] āhı
Gelen pīr yoluna gördüm imāmı

209/10^b izāfī: izāfī

11^b saḳḳānı: ṣaḳḳānı

13^b Misra’da vezin aksamaktadır.

15^a Aḥmed: Fetḥü’d-dīn Aḥmed

- 5 Diler her kim bulalar derde dermān
Göñül farq eylemişdir hāşş [u] ‘āmı
- 6 Kimi dost koķusuyla mest [ü] sekrān
Kiminiñ duymadı būyu meşāmı
- 7 Bilem dirseñ kamunuñ hāl [ü] şānın
Her aħvālin beyān eyler kelāmı
- 8 Țarīķat içre yürür her maķāmda
Resūlu’llāh ola anıñ imāmı
- 9 Aña her kim uyarsa cān u dilden
Ĥaķīķatde bulur her iş tamāmı
- 10 Boyun egmezleriñ sa‘ yı hebādır
Țarīķ içre aña dirler merāmı
- 11 Aña maħv olduĝuyçün hep veliler
Resūlu’llāh ile söylendi nāmı
- 12 ‘İyāndır evvel ü āħir bu rāhiñ
Velilerle bulundu intizāmı
- 13 Ma‘āniyle bugün Ahmed ķulunda
Ĥudāniñ ĥükmü zāhir ve’s-selāmı

211 [Ĝazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 Çün ezel baħrinde her emvāc bir cān eyledi
Ķudretin izħār içün her cāna fermān eyledi
- [120b] 2 Ādeme baş egmeyenler oldu merdūd tā-ebed
Sırrını duyĝurmayıp anları şeytān eyledi
- 3 Ķudret-ile kimini ma‘ den nebāta gizleyip
Kimini ĥayvān iken fażl-ile insān eyledi
- 4 Kimini muħtāc idip bir ĥabbeye ķādir degül
Kimine ķudret virip ‘ālemde sulţān eyledi

210/10^a egmezleriñ: aña egmezleriñ

12^a evvel: evveli

13^a Ahmed: Fetħü’-d-dīn Ahmed

- 5 *Len terāni** menzilinde varlığın terk eyleyen
*Men re 'āni*** mevhbinden dostu seyrān eyledi
- 6 Kendünü mir 'āt içinde bīne kemend (?) seyr iden
 Bildirip bu kudretin ' uşşākı hayrān eyledi
- 7 Bāb-ı Hāḫda gözü giryān sīne ' uryān Aḫmedī
 Bir nazarla baḫr-i vaḫdet içre sultān eyledi

212 [Ġazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Bugün ' ışḫ-ı ilāhīye uyan fermāna gelmez mi
 Hāḫikat ' idine mazḫar olan ḫurbāna gelmez mi
- 2 Şadādır da' vet-i Hāḫka işiden cān ḫulağından
 Ḫurulmuş meclis-i ' ışḫı şunan peymāne gelmez mi
- 3 Göñülden derd ü āh-ile bu bezme irgüren cāniñ
 Bu ḫamrı dest-i kudretten içen mestāne gelmez mi
- 4 Bu bezmiñ dāḫil[i] her kim ki huşyār olmayıp dā 'im
 Vişāli derdine cānın viren cānāni bulmaz mı
- 5 Ḫamu varlığını dosta virip maḫv itse çü külli
*Ene'l-Hāḫ**** sırrını cāndan duyan meydāna gelmez mi
- 6 Açılıp perde-i *innī ena'llāh***** sırr[ı] fāş oldu
 Anı münkir daḫı olsa gören imāna gelmez mi
- 7 Hele inşāf idip söyle cemāli ' arz ola yāriñ
 Niçe biñ cān fedā olsun diyen seyrāna gelmez mi
- 8 Nişāni bī-nişānlardan duyanlar sırrıñı el-ḫāḫ
 Bugün Aḫmed yine meyin içen sultāna gelmez mi

213 [Ġazel]

Mefā' ilün mefā' ilün fe'ülün

- [121a] 1 Bu ' ālem āḫiret çāhı degül mi
 Göñül maḫşūd[u] Allāh[ı] degül mi

* "(Allāh da), 'Beni (dünyāda) katiyen göremezsın.'" (A'rāf, 7/143)

** "Beni gören (gerçekten Hakk'ı görmüştür)." (Buhārī, Tabir: 10; Müslim, Rūya: 2; Darimī, Rūya: 4)
 211/7^a sīne ' uryān Aḫmedī: ciğer biryān sīne ' uryān göñül hayrān Fethü'd-dīn Aḫmedī

7^b eyledi: sırrın ' ıyān nūru bürhān eyledi

*** "Ben Hakk'ım." Hallāc-ı Mansūra isnād edilen meşhūr söz.

**** "Şüphesiz ben, evet, ben (ālemlerin Rabbi olan) Allāh'ım." (Kasas, 28/30)

212/8^b Aḫmed: Fethü'd-dīn Aḫmed

8^b meyin: sırr-ı vaḫdetiñ meyin

- 2 Geçenler dünyā [vü] ‘ uqbā hevāsın
Sülūkuñ bil Hākıñ rāhı degül mi
- 3 Hākıñ zıkrin idip dā’im hayātda
Yüzüñ tutduğı dergāhı degül mi
- 4 Niçün taḥķir idersiñ bir za‘ife
Göñül Hāķķıñ nazargāhı degül mi
- 5 Derün ‘ aşıklarıñ her rüz [u] şebde
Kıran ağıyarını āhı degül mi
- 6 Muḥiṭ olsa göñülde nūr-ı esved
Sevdā içre doğan māhı degül mi
- 7 Tūlū‘itse o dem şems-i ḥāķīkat
Göñül anıñ seḥergāhı degül mi
- 8 Olanlar Hāķķ-ile her ānda Aḥmed
Ki dünyā āḥiret şāhı degül mi

214 [Ġazel]

Mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ülün

- 1 Ledünni ‘ilm mu‘ammasın dilerseñ
Dalıp deryāsına yüzmeklik oldu
- 2 Hücet-i dost-ile olmak müdāmī
Seviden gelesin bezmeklik oldu
- 3 Bugün şāhibiñ[i] bulmak demekden
‘Anāşır bendini çözmeklik oldu
- 4 Erenler işledi ol ḥāli bende
Bu nefsiñ gücünü üzmeçlik oldu
- 5 İrem dirseñ eger tayy-ı mekāna
Vücūduñ mafşalıñ yüzmeklik oldu
- 6 Fenā-ender-fenāda kâ’im olmak
Be-küllī varlığın üzmeçlik oldu
- [121b] 7 Yine ta‘mīrine mi‘mār[ı] bulmak
İçinde bir düzen düzmeklik oldu

213/3^b tutduğı: tutduğıñ

8^a Aḥmed: Fethü’-d-din Aḥmed

214/2^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

- 8 O bahre kim talar çıkmaz dimekden
Şadefden dürrünü süzmeklik oldu
- 9 Ki āfāka bir şey cümle enfüs
İçün seyir idip gezmeklik oldu
- 10 İrişmek hem dağı tayy-ı zamāna
Her isme resm-i Hāq çizmeklik oldu
- 11 Yürü ey Aḥmedī ıtlāk-ı ʿālem
Ki her dem sırrını sezmeklik oldu

215 [Ġazel]

Fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Kim ki derd-i ʿışka düşdi sīnesiñ çāk eyledi
Gösterip ʿışkıñ nişānıñ dīde ğam-nāk eyledi
- 2 Yağdı bu bāzār-ı keşret bağırını ʿāşıklarını
Virmeyip fırsat anıñçün nefsiñ ihlāk eyledi
- 3 Ehl-i ʿışkıñ derd-ile ālüde olduğun görüp
Ġaflet ehli bilemeyip her dem izḥāk eyledi
- 4 *Mā-rameyte iz [ra]meyte** remzini fark itmeyen
Kıl [ü] kālın baḥş [ü] nefsin[i] feraḥ-nāk eyledi
- 5 Cemʿ [ü] tafşil sırrını nuḥ eyledikçe ʿārifān
Zāhidā peykān-ı derd-ile o ğam-nāk eyledi
- 6 Maḥv-ı şarfdan itme cemʿ üʿl-bahre irmek kaşdına
Dergāh-ı Hāqda ʿāşıklar yüzünü ḥāk eyledi
- 7 *Ḳābe kavseyni ev ednā*** sırrına maḥzar olup
Her izāfāt [u] kuyūdātdan özün pāk eyledi
- 8 Cān gözüyle sīnesini yağdıyıçün Aḥmed[i]
Görünen mirʿāt içinde kimdir idrāk eyledi

214/9^a Mısraʿda vezin aksamaktadır.

11^a Aḥmedī: Fetḥüʿd-dīn Aḥmedīne

*“Attığın zaman sen atmadın (fakat Allāh attı).” (Enfāl, 8/17)

215/6^a cemʿ üʿl-bahre: cemʿ üʿl-bahrine

**“(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az (oldu).” (Necm, 53/9)

8^a Aḥmed[i]: Fetḥüʿd-dīn Aḥmed

216 [Gazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- [122a] 1 Çün ezelden sırr-ı ışkı eylemiş hayrân beni
Zâtımı görmeklige arz eylemiş her ân beni
- 2 Bunca dem ma' dende gizlenmiş emânet üzre kim
Ol ma' den üzre kim insân eylemiş devrân beni
- 3 Kaçreniñ ancağ murâdı baħr-i ummândır müdâm
Cümle mevcüd kaçrelerde eylemiş ummân beni
- 4 On sekiz biñ âleme beñzer vücūdu Ādemiñ
Ol vücūduñ taħt[1] üzre eylemiş sulţân beni
- 5 Nâr-ı ışka yanması aŝıklarıñ pervâneveş
Ŗem'-i zâtıñ resmi üzre eylemiş mihmân beni
- 6 Derd-i ışkla kimde varsa Hağkķı ister bu gönül
Ol gönüller derdi üzre eylemiş dermân beni
- 7 Çün ezel faşında dostuñ zülf-i bendi Aħmed[ı]
Zabţ idip emrinde dâ'im eylemiş her ân beni

217 [Gazel]

Mef' ulü mefâ' ilün mef' ulü mefâ' ilün

- 1 Her kim ki mülâzımdır luţfuñ demine cânı
Ol gördü başiretle âyine-i Raħmânı
- 2 Bu rāh-ı hağıķatde cân bağş idici her kim
Girmiş ulu meydāna şol tālīb-i Sübhānı
- 3 Vaħdet meyine irmiş ârif diler kim
Mır'āt idinir her dem ol sîret-i insānı
- 4 Bir zerresi olmuşum her kaçrede ummānıñ
Oldur behā ancağ cāndır bilirim anı
- 5 Ol nūrda vişāl ister gör zāhid-i ħod-bīni
Görmez gözünüñ nūru her kaçrede ummānı
- 6 Yā Rab ne ħāletdir ol dürrü diler kim
Bābında arar dâ'im cānında[ki] mihmānı

216/5^a nār-ı: nāre

7^a Aħmed[ı]: Fetħü'd-dīn Aħmed

217/3^a, 6^a Mısralarda vezin aksamaktadır.

4^a zerresi: zerresi

- 7 Hakk anı şühüd itmiş hem zâhir ü hem bâtın
Her emre boyun egmiş gör ' aşık-ı sultânı
- [122b] 8 Lezzet-i vişâlınden zevkin alalı Aḥmed
Buldu dil-i vîrânda gencîne-i pinhâni

218 [Gazel]

Mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

- 1 Didiler ma' nâda bi'd-dem baña Eyyüb-i Enşârî
Cemâliñ görmege geldim saña Eyyüb-i Enşârî
- 2 Gelince kurb-ı sultâna irişdim sırr-ı pinhâna
Ki çıkmış ' arş-ı a' lāya ziyâ Eyyüb-i Enşârî
- 3 Şefâ' at eylemek halka velî ta' ammüd olup şıdķ
Maķâmiñda geçer Hakkā recâ Eyyüb-i Enşârî
- 4 Recâñ dâ'im geçer dosta gönüller şıdķ-ile bende
Maķâmiñda geçer Hakkā recâ Eyyüb-i Enşârî
- 5 İrişmek tāk u bî-tākā doludur şâniñ âfâķa
Maķâmiñda olur Hakkā karîb Eyyüb-i Enşârî
- 6 Gönüldür kurbuñu bilmek kemâl-i luṭfuña irmek
Seni her yüzde seyr bilmek maķâm Eyyüb-i Enşârî
- 7 Seni her kim sever gâ'ib olurmuş nefsine gâlib
Resûlu'llâh aña şâhib vefâ Eyyüb-i Enşârî
- 8 Alan Allâh ' inâyâtı yâ yevm-i âḫirâtı
Eser vâv-ı velâyâtı şabâ Eyyüb-i Enşârî
- 9 Bu sır nuṭķu seniñ bâde nice takrîr idem yâda
Olanlar ḫâşş [u] âmâde Ḥudâ Eyyüb-i Enşârî
- 10 Cemâliñ görmege minnet gönülde var idi rikķat
Ki noķşân eyledim meded bula Eyyüb-i Enşârî
- 11 Ki noķşân eyledim ḫ'âba müsteḫaķ oldum ' itâba
Maķâmiñ ' uşşâķa Ka' be şafâ Eyyüb-i Enşârî
- 12 İdip tevfiķe ben sür' at olur zâtuñ-ile ' izzet
Bi-ḫamdi'llâh bulup Aḥmed ğinâ Eyyüb-i Enşârî

217/8^a Aḥmed: Fetḫü'd-dîn Aḥmed

218/2^b ziyâ: ziyâñ

8^a, 11^a Mısralarda vezin aksamaktadır.

9^b âmâde: âmâde âmâde

12^b Aḥmed: Fetḫü'd-dîn Aḥmed

219 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- [123a] 1 Bu vücūduñ şehrine dilden imām itsin seni
İ' tirāflar ile noqşāndan tamām itsin seni
- 2 Bir dil-i āgāha teslīm ol ki alsın qabzına
Hükümüne cān nefsiñ üzre ihtisām itsin seni
- 3 Aldığıñ telkīn seni taşdan taşu uramasın
Sāyesin ihzār ider yol iltizām itsin seni
- 4 Kāmil olan vech-i zātından kemāli bellidir
Nāqışa hükümünü virmez intikām itsin seni
- 5 Kuvvet-ile nefis atına şöyle ursun bir licām
Zabı idip mülk-i Hūdan iktimām itsin seni
- 6 Kıldığıñ rüz-ı ezelden 'ahdiñ işbāt itdirip
Cāna cānāniñ vişāli ihtirām itsin seni
- 7 Maḥv olup dergāha bir kez maḥv[a] gel kim cümleye
Maḥz haber olsun işiñ dār-ı selām itsin seni
- 8 Hep ulü'l-ebşār oldu Aḥmed[i] qadrin bilen
Sa'y idip bil zātını ḥayrū'l-enām itsin seni

220 [Ġazel]

Mef' ulü mefā' ilü mefā' ilü fe' ulün

- 1 Ol bezm-i ezel cām-ile bir bāde göründü
Nüş itmege biñ cān-ile fedāda göründü
- 2 Şunduqda hemān 'arz-ı cemāl eyledi sāķi
Derdililere dermān-ile āmāde göründü
- 3 Bülbülleriniñ zārına sen kılma ta' accüb
Güldeñ añā elvān-ile dildāre göründü
- 4 Şirinde olan cür' a-ı feyz-i ilāhī
Cān göz-ile elṭāf-ile Ferhāda göründü
- 5 Her cānda nihān olmuş-iken nūr-ı Muḥammed
Ümmetlere ihsān-ile dünyāda göründü

219/2^b cān: cāniñ

6^b cānānınıñ: cānāniñ

8^a Aḥmed[i]: Fetḥü'd-dīn Aḥmed

220/4^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

- 6 ‘Uşşâkları dünyâda nezzâr-ı pîr-ile görmüşdür
Kâmiller[i] ‘irfân-ile ‘uqbâda göründü
- [123b] 7 Telkîn demine irse tıyar sırrını ‘âşık
Tekmîl-i maķâm hâl-ile esmâda göründü
- 8 İkrâr ile zâhir ola tevḥîd-i bi’l-Ḥaķ
Zâtında olan mir’âtı esrârda göründü
- 9 Hep cümlesin izhâr görüp vaḥdet ilinden
Her şem‘-i bürhân-ile eşyâda göründü
- 10 Şuğrâda olan cümle Fetḥü’-d-dîn Aḥmed gözüne
Tevḥîd [ü] münâcât-ile kübrâda göründü

221 [Ġazel]

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

- 1 Ey gönül bil zât-ı Ḥaķķıñ dil tecellî-hânesi
Kim ki ‘âşıkdır bu yolda ‘ışık oduñ bi-gânesi
- 2 Gel şaķınma ‘ışık odundan cânıñı pervâneveş
‘İşık-ı zâtı kanda bulsa ol olur pervânesi
- 3 Şân-ı isti‘dâdı bu kim bezl ide tâb [u] tevân
Vâşıl olmaķ dosta kâbildir diyip imkânesi
- 4 Öyle bir dergâh-ı a‘zam deverân gitmez girü
Kim ider elbetde maķbûl baḥş olur iḥsânesi
- 5 Pîr yüzünden eyleyip ikrârlarıñ işbâtını
Dest urup peymâne-i vaḥdet-i ‘irfânesi
- 6 Redâsı Ḥaķ luḫfunuñ baḥrinden olmuş bir tavâf
Zâhir olmuş cümle diller içre ol bir dânesi
- 7 Maḥv [u] şarf olmuş vücûdı zât-ı envârdır o kim
On sekiz biñ ‘âlem içre olmuş ol büt-hânesi
- 8 Zâhidâ görseñ perişân şanma ol mağzûb-ı Ḥaķ
Bunca iḥsân eyler imiş ‘âşıkıñ öz ânesi

220/6^a, 9^b, 10^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

8^b mir’âtı: mir’âtıñı

9^a cümlesin: cümlesini

221/1^b odunuñ: oduñ

3^a bu: budur

5^a ikrârlarıñ: ikrârlarınıñ

6^a Redâsı: Redâsını

- 9 †Iřk-ı Hıaqla bu baħirde dűrrűne irdik bugűn
Dűrr-i hem-tā ile birdir hem daħı sultānesi
- 10 Zāt-ı †ışqa cān virip tutsun †āřık olan
†Ayn-ı cem† den bir nazarla pāk ide dil-hānesi
- [124a] 11 †Iřk-ı Hıaqla her izāfāt kıuyűdātđan kıurtulup
Aħmed olmuş çeşm-i zātın dā ’imā imkānesi
- 12 Gel berű sen sırr-ı †ıřkıñ ħarf[i] nedir gűrmege
Ol Muħammed kevřerinden nűř idip hem kıanası
- 13 Bildiler sırr-ı Muħammeddir bu yolda reh-berim
Ulu dűvānda duran hem Muħammed rűhānesi

222 [Ėazel]

Fā’ ilātűn fā’ ilātűn fā’ ilātűn fā’ ilűn

- 1 Sālik-i Hıaqqı erken buldum evvel bir eri
Dem-be-dem †ışk yolunda perd idip cān u seri
- 2 Āřyān-ı rűħuna gűyende āgāh olmadım
Rāh-ı †ıřqda bulmadıkça pűr-perver reh-beri
- 3 řűyle urdu řıdık-ile mir ’āt-ı kıalbim amaġa
Nűr-ı himmetle silindi mā-sivānıñ defteri
- 4 űnki ekdirdi riyāzāt ta’ abların nefisim
Gezmiřim fānű cihānda post bulunca serseri
- 5 Virdiler postum erenler sırrını insān imiş
Anda sākın dost gűrűnce olam †ālem serveri
- 6 *Len terānűden** geçip ħāzrete yoldař olduġum
Zűlmet içre gizli envāriñ olup Ėskenderi
- 7 Nűr-ı zāt-ı kibriyādan űn tesellű bulmuřum
Dest-i kıudretđen řunulur nűř idince kevřeri
- 8 Luřf-ile ma’ nā yűzűnden zātını †arz eyleyip
Cānımıñ içindeki cānānıñ oldum maźħarı

221/10^a, 13^b Misra’da vezin aksamaktadır.

11^a izāfāt: izāfātđan

11^b Aħmed: Fethű’ d-dűn Aħmed

222/1^b Misra’da vezin aksamaktadır.

5^b Anda: Ey dűst anda

*“(Allāh da), ’Beni (dűnyāda) katiyen gűremezsın.” (A’rāf, 7/143)

6^a ħāzrete: ol ħāzrete

- 9 Cānım aldı dilde ʿ irfānım irince vaḥdete
Aḥmedim oldum ḥaḳīḳat pīre ʿ ışkıñ pertevi

223 [Ġazel]

Mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün mefāʿ ilün

- 1 Ey dostum dost gönülden fiṣrat olan fermānı bildiñ mi
Bu cānlı cism gelmekligiñ niçündür anı bildiñ mi
- [124b] 2 Murād zuhūrundan sefer itmek bu dünyāya
Gelip ʿ ibādetiñ işbāt idip Sübhānı bildiñ mi
- 3 Seniñ ḥaḳḳıñda nāzildir Ḥudādan emr-i *kerremnā**
Kelāmıñ maʿ nāsın fehm eyleyip sen anı bildiñ mi
- 4 Oḳuyup ʿ ilm-i ledünden lügātın aḥz idip dilde
Maʿ ānī baḥrine ḡavvāş olup ʿ irfānı bildiñ mi
- 5 Virirler nuṭḳ-ı cāniñ görmek için vech-i dildārı
Erenler cān mezād itdikleri dükkānı bildiñ mi
- 6 Muşaffā enbiyā ʿ ü evliyā esrār[1] cemʿ olmuş
O cemʿ e cümle baş egmiş ulu dīvānı bildiñ mi
- 7 İrişdiñ zāt-ı tevḥīde bugün mir ʿāt-ı ʿ ālemdir
Görünen Fethüʿd-dīn Aḥmed sen ol sulṭānı bildiñ mi

224 [Ġazel]

Fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

- 1 Dost yoluna cānı ḳurbān virmeyen bilmez bizi
Dā ʿimā derd-ile ḥayrān olmayan bilmez bizi
- 2 Niçe dem zindāna cism içre olup şehā ḡarīb
Bu vücūd Mısrına sulṭān olmayan bilmez bizi
- 3 Cemāl-i şemʿ -i zāta yanmışız pervāneveş cānım
Derd-i ʿ ışkla böyle pinhān olmayan bilmez bizi

222/9^a Cānım: Ey dōst cānım

9^b Aḥmedim: Fethüʿd-dīn Aḥmedim

223/1^a, 1^b, 2^a, 7^b Mısrāʿda vezin aksamaktadır.

*“(Biz yücelttik, şereflendirdik,) kerim kıldık.” (İsrā, 17/70)

4^a lügātın: Mantıḳuʿt-ṭayrıñ lügātın

5^b cān: cāna

224/1^a Dōst: Ey dōstum dōst

3^a Mısrāʿda vezin aksamaktadır.

3^b Derd-i: Derde

- 4 Zāhid urduñ zühd [ü] taqvā ‘ışkı hem dost derdine
Kim bu bābda ehl-i ‘irfān olmayan bilmez bizi
- 5 Dört yanıñ ma‘mūr iken sen añlamazsıñ zāhidā
Her tarafından küll[ī] vīrān olmayan bilmez bizi
- 6 Bir bāb[1] açdıķ ki cāndan murğ-ı lāhūtda müdām
Bu cihānda kāmīl insān olmayan bilmez bizi
- 7 Aḥmed[ī] sırrıñ kamunuñ gevherine kān imiş
Çatrelerde baḥr-i ‘ummān olmayan bilmez bizi

225 [Ġazel]

Fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilātūn fā‘ilūn

- [125a] 1 Ḥaḳķı iste kırtarır bu tende miḥnetden seni
Çün ḥalāş eyler maḥabbet cānda zaḥmetden seni
- 2 Gel ṭarīkat içre zillet iḥtiyār it nefsiñe
Yoķsa nefsiñ aldırır çāh-ı devletden seni
- 3 Mürşidiñ tūt dāmenin aşlını şor bu illeriñ
Bildirip cāniñ ḥalāş eyler bu ğurbetden seni
- 4 Cān [u] dilden sen ki teslīm olur-iseñ şeyḥiñe
Himmat-ile kırtarır her dürlü kılletden seni
- 5 Hem tevekkül eyle Ḥaḳķa ḥāşıl olsun bir ğınā
Ol ğınā-ile alır faķr u zilletden seni
- 6 Dā’im olsun maḳşadıñ tevḥīd [ü] ‘irfān-ı Ḥudā
Sırrıñ ikāz eylesin bu ‘ilm [ü] ḥikmetden seni
- 7 Çünkü fūrkat nārına yandıñsa gerçi zāt-ı Ḥaḳ
Bil ki maḥrūm eylemez Aḥmed ‘izzetden seni

226 [Ġazel]

Me‘ūlü mefā‘ilū mefā‘ilū fe‘ūlūn

- 1 Bir gevher-i ḥālīşdir özüm bilme beyānı
Destūr-ı mūkerremliğine kıoydular ānı

224/7^a Aḥmed[ī]: Fetḥü’-d-dīn Aḥmed

7^a imiş: olmuş

225/2^a zillet: zilleti

2^b, 5^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

7^b Aḥmed: billāh Fetḥü’-d-dīn Aḥmed

- 2 Ḥor baḳma baña ūret-i zāhirīyim ammā
Bāṭın iliniñ serveridir aña bu cānı
- 3 Yoḥsa saña bir gözdü (?) mina'llāh (...)
Bir anda ḳamu varlığını eyleye fānı
- 4 ‘ Arz itme baña var ḳoru ‘ irfānını zāhid
Şorsam saña zātında ne vesneñi nirānı (?)
- 5 Ḳurd olmadan evvel ḳapayım münşiyi dersin
Sen bilemeseñ var çobanıñ gizli şabanı
- 6 Tekdir (?) edeb it nice ururum cānıñ ūimdi
Ḳılarım gözüñ aç saña ḥarām bu cihānı
- 7 Zirā ki benim zātım[1] sen fark idemezsin
Ḳāfdan Ḳāfa ḥükm eyleyen oldur bu zamānı
- [125b] 8 Cān içre ‘ ıyān toḡmadadır nuṭḳ-ı ḥaḳıḳat
Sālūs kişiler bilmediler iş bu lisānı
- 9 Vechimde yer[i] bellü durur sırr-ı velāyet
İḳrār ile her dem görünür sırrım ‘ ıyānı
- 10 Ḥaḳ virdi benim vuşlatı Aḥmedde bu maḥlaş
Her kim ki diler gösteririm cānda nişānı

227 [Murabba‘]

Mefā‘ ilün mefā‘ ilün

I

Budur ‘ aşık saña pendim
Hemān sen iste Mevlāyı
Dime ben ‘ ışık-ile yandım
Hemān sen iste Mevlāyı

II

İñildiñ ‘ āleme tolsun
Nefs-i Fir‘ avn ḡarḳ olsun
O rāh-ile Ḥaḳa irsin
Hemān sen iste Mevlāyı

226/6^a, 6^b Mısralarda vezin aksamaktadır.

8^b sālūs: sālüse

10^a vuşlatı: Fethü’ d-dīn vuşlatı

II-2 Mısra’da vezin aksamaktadır.

III

Göñül bir özge hâletdir
Aña girmek sa'âdetdir
Bu bir baħr-i nihâyetdir
Hemân sen iste Mevlâyı

IV

Tesellî vir nikât-ile
Tecellî var şîfât ile
Bulunca sırr-ı zât-ile
Hemân sen iste Mevlâyı

V

Kerâmet şâhibi olsañ
Çamuya cân olup tolsañ
Şaķın aldanma 'aşıkısañ
Hemân sen iste Mevlâyı

VI

Der-iseñ 'aqla danışma
Rızâdan ğayra yapışma
Taşarruf kaydına düşme
Hemân sen iste Mevlâyı

VII

Çün olsun himmetiñ 'âlî
Geçirme mâh-ile sâli
Dün [ü] gün tırma hiç hâlî
Hemân sen iste Mevlâyı

VIII

İçip mey dest-i kudretten
Hayât bul bezm-i vahdetden
Haber al nuṭṭ-ı Aħmedden
Hemân sen iste Mevlâyı

228 [Gazel]

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Cümleñiñ var saña ey Şâh-ı risâlet hevesi
Virmeyen yoluña cân [u] meclisiñe kellesi
- 2 İztirâb virme ki ola qalbinde müdâm
Umulur mu Bū Leheb cân-ı hidâyet bulası

VII-3 Dün: Dünü

VIII-3 Aħmedden: Fethü'd-din Aħmedden

228/2^a Misra'da vezin aksamaktadır.

2^b Bū: Ebū

- [126a] 3 Dāhil-i bezm-i sa' ādet olıcağ Fāruğ ' Ömer
Ol zamān çıkdı Bilāl-i Hābeşiniñ cüssesi
- 4 Geldi taħrık-i ħarāret ü Kureyšden çü saña
Ne güzel şundu ' Alī vaḳtı ile āb u taşı
- 5 Pır-i muğāniñ ebr-i sa' ādetiñe tolup mu' cizā ile
Oḳıdıp āb-ı vīrānı tıyurup bu nicesi
- 6 Kim seniñ zāt-ı şerīfiñden ümīd kat' eyleyip
Ebū Leheb gibi tağıla anıñ her dem ḳafesi
- 7 Görünen vech-i şerīfiñde Ḥaḳıñ nūru iken
Eyledi nefse uyup zātıñ ile ' arbedesi
- 8 Şıdḳ-ile cümle-i Aşḫāb-ı kirāmiñ o zamān
Oldular zāt-ı münevver nazarıñ meş' alesi
- 9 Meclis [ü] bezme girip bir kerre vechiñ göreniñ
Yek nazar ḳıldığı cāna oldu cihān ulusı
- 10 Hey ne kuvvetli kişidir Ḥālīd ol ibn-i Velīd
Gelmedi bābı önüne zāt-ı mükrim devesi
- 11 Ümmetiñ bezm-i ziyāretle şefā' at bulalar
Rūz-ı evvelde ḳurulmuş işige hendesesi
- 12 Ğā'ibāne seni kim şıddıḳ ü şudeḳā seve
Tutar āfāḳ-ı cihānı o kesik ğaflesi
- 13 Sevmeyen nefse uyup da ol kişi ebleh imiş
Cümle sevdi dağı maḳlūḳ-ı Ḥudāniñ Mekkesi
- 14 Ben ki bir derdli ğarībim ki Ḥüseyn [ü] Ḥasaniñ
' Işḳına bendelige eyle ḳabūluñ bu pesi
- 15 Yüz sürüp bāb-ı sa' ādetde tıran Aḫmediniñ
Gönlüne baḫr-i sa' ādet keremiñle tılası

228/5^a, 6^b, 12^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

11^b işige: işigine

12^a şudeḳā: şudeḳā ile

13^a ebleh: eblehi

15^a Aḫmediniñ: Fetḫü'd-dīn Aḫmediniñ

229 [Gazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Serāy-ı *li-ma' a** bakınır bugün cāna haber geldi
Bu ten tahtında hākim rüḥ-ı sulṭāna haber geldi
- [126b] 2 Maḳām-ı ḳuds-i lāhūta bu cānım sırr-ile da' vet
İrip şems-i haḳīḳat māh-ı tābāna haber geldi
- 3 İrāde ḳalmadı aṣlā bu ten aṣdāfınıñ ḥükmü
Ki vaḥdet dürrünüñ emriyle 'ummāna haber geldi
- 4 Açılısın perde-i 'aynım cemāl-i dost[u] gördükde
Hıramān eyleyip āyīnede ana haber geldi
- 5 Dilerim zülfünü dostuñ kemend ola bu gerdāna
Ṭaḳıldı boynuma zenciri dīvāna haber geldi
- 6 Gidem 'arz-ı vişāline fedādır cümle-i varım
Bu teşrif iḥtirām-ı cānı ḳurbāna haber geldi
- 7 Olup maḥviyyetiñ maḳbül yine gel maḥva ey Aḥmed
Vücüduñ Mısrına da' vetle mihmāna haber geldi

230 [Gazel]

Mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Göñül 'azmiñ olan her dem gülistāndan haber geldi
Bu cān bülbülünüñ meşmüm[u] reyḥāndan haber geldi
- 2 İrip dostuñ şafāsına sürüp yüz dergeh[e] ol dem
Şafā eyle bu dil mülküne sulṭāndan haber geldi
- 3 Bugün Ya' ḳüb ḳalbine Yūsuf sırr-ı Hudā viridi
Ḳamusu pür-nesim ile o cānāndan haber geldi
- 4 Ḳamu müşkilleriñ meftūḥ olur dostuñ vişālinden
Ḥayāt-ı cāvidān için zülālinden [haber geldi]
- 5 Bu Fethü'd-dīn Aḥmede dildār-ile māhı bulup ol rāhı
Elinden tā-ebed ḥükm-i Süleymāndan haber geldi

* "Benim (Allāh) ile (öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebî öyle bir yakınlığı elde edebilir)." (Yılmaz, 1992: 115)

229/1^a bugün: ne bugün

7^a Aḥmed: Fethü'd-dīn Aḥmed

7^b mihmāna: mihmāndan

230/3^a Ya' ḳüb: Ya' ḳūbuñ

4^b için: bulmak için iç ol

5^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

231 [Gazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Cümle ervāhıñ beḳādandır mahrem-i rāhları
Anıñ içündür bu ilde evliyā dergāhları
- 2 Baş açık yalın ayak aslından olmuşlar cüdā
Geldi bu vech-ile emrimden biliñ seyyāhları
- [127a] 3 Emr-i Hāḳḳ-ile dolaşdılar 'anāşır bendine
Āteş-i 'ışḳ-ile yandırdı cihānı sırla oldu māhları
- 4 Devlet-i dünyāya anlar kılmadı bir kez nazār
Hāḳḳa irşād olmağ[1] edvar-ı ḥāne ḳāhları
- 5 Buldular mürşid-i 'ālem yüz sürüp dergāhına
Aşlını bulmağ içündür bunlarıñ dil-ḥ'āhları
- 6 Hızmet-i pīrāna her dem yandılar pervāneveş
Tığdu ol dem iki ḳaş arasında sırr-ı maḥrem rāhları
- 7 Kārbān-ı 'ışḳ yolunda yedi mürşid ile hem
Ol gürūhuñ Hāḳ ḥabībdir ki pādşāhları
- 8 Rāh-ı 'ışḳda bir ulu dergāha vāşıl oldular
Ḳapusunda nice yüz biñ var cihānıñ şāhları
- 9 Ol ulu dergāha Aḥmed kim ki vāşıl olsa ger
Maḥv ider deryā-yı vaḥdet nice vaşlu'llāhları

232

Meḥ'ülü meḥ'ilü meḥ'ilü fe'ülün

Cān bülbülünüñ 'ışḳa temennāsı göründü
Dost rāhınıñ yolunda olan māhı göründü

Derde düşen dermān arar bulmağa merhem
Yār baḳçasınıñ gül-i ra' nāsı göründü

Ol Nūḥa necāt olduğuna ḳalması şübhem
Eyyübe ḥayāt şerbetiniñ ḫası göründü

231/1^a, 6^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

1^b evliyā: bürhān-ı evliyā

2^a Baş: Ey dōst baş

2^b Geldi: Geldi iḳlīm/seyyāhları: seyyāhları

3^a dolaşdılar: dolaşdılar bunlar

3^a 'anāşır: anāşır

3^b sırla: sırr ile

8^a Rāh-ı 'ışḳda: Ey dōst rāh-ı 'ışḳda

9^a Aḥmed: Feḫḫü'd-din Aḥmed

9^b vaşlu'llāhları: vāşılı'llāhları

Ya' kûb gibi feryādıma yir gök inler-iken
Bulduğ o rāhı bilen cāna gedadır
Cān Yūsufunuñ tahtına iclāsı göründü

Ṭālib oluban kim ki başiret gözün açdı
Ola ol sırr-ile bu kim rāhı geçdi
Ḳalbiñ aña mir'ātla mücellāsı göründü

[127b] Bir kimse ki dertli aña dermān irişirmiş
Ol sırra maḥrem oluban u hem-dem
Tevḥid-i *ene'l-Ḥaḳda** miḳyāsı (?) göründü

Dil tahtına ḥālāt ḳuşadıp ḳudret eliyle
Mürşid ile birlik oluban u hem dileyen
Ol dem Aḥad ismine müsemması göründü

Lāhūta bakıp sırrına bürhān[1] ararken
Buldu cānına cānān bulur kim
Fethü'd-din Aḥmed ḳuluna maḥfile a' lāsı göründü

233 [Murabba']

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

I

‘Işḳıña düşen bulur ‘irfān Muḥammed Muştafā
Derdiñe düşen bulur dermān Muḥammed Muştafā
Gice gündüz fūrḳatiñ dā'im yaḳar bu cānımı
Cismim içre cānıma cānān Muḥammed Muştafā

II

On sekiz biñ ‘ālemi Ḥaḳ seniñ-içün ḥalk ide
Sende maḥv olmazdan evvel dost yoluna kim gide
Saña ümmet olmağ-içün teslim olan mürşide
Her ḥuşūsda gördüler bürhān Muḥammed Muştafā

III

Ümmetiñden bir kişi tutsa yüzün dergāhına
Mağfiret ḳılıp ṭālibe hep cürüm günāhına
Faḥr-i ‘ālem ḥürmetiyçün dise kim Allāhına
Ḳatre itsin bunları ‘ummān Muḥammed Muştafā

* “Ben Hakk’ım.” Hallâc-ı Mansûra isnâd edilen meşhûr söz.

I-1 ‘Işḳıña: ‘Işḳa

III-2 cürüm: cürmüne

IV

Hālet-ile ben de gördüm ol Resūl-i ekremi
Hem Ebū Bekr [ü] ‘Ömer ‘Osmān [u] ‘Alī Haydari
Bu[nu] Aḥmed kıldı qabūl iki cihān serveri
Ḥamdü li’llāh olmuşum mihmān Muḥammed Muştafā

234 [Ġazel]

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- [128a] 1 Var mıdır bir zerre kim zıkr itmeye Mevlāsını
Cān qulağın kim açarsa işidir esmāsını
- 2 Pertev-i nūr-ı cemāli toptolu ‘ālemlere
Kim dilerse rü’yetini sile qalbiñ pasını
- 3 Şūretā ‘āşık olan ednādan ednā görünür
‘Ārifü bi’llāh olan bilir anıñ a‘lāsını
- 4 ‘Ālem-i nāsūta bakşañ birbirinden fark[1] yok
Vāşıl-ı esrār olanlar fark iderler ḥāşşını
- 5 Qatre görünür cihānda o kemālāt şāhibi
Ḥazm idip bunca kemāli yuddular deryāsını
- 6 Dünyā [vü] ‘uqbā olar yanında bir zerre degül
Bunca ‘izzetler birağıp aldı dost sevdāsını
- 7 Bunlara ‘arz itseler dermānı itmezler qabūl
İstediler derd-i ‘ışkıñ buldular ‘uzmāsını
- 8 Bu ‘anāşır ‘āleminde rūḥları Mi‘rāc idip
Vaşlı için yaşlanırlar lā-mekān şahrāsını
- 9 Ol serāy-ı sırr-ı vaḥdet (...) Fethü’d-dīn Aḥmed gibi
Niçeler bülbül gibi gözler gül-i ra‘nāsını

IV-3 Aḥmed: Fethü’d-dīn Aḥmed

1^a zerre: zerre

6^a zerre: zerre

9^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

9^b gözler: gözlere

235 [Murabba‘]

Mefā‘ilün mefā‘ilün

I

Kemāl-ile recām senden
Amān yā Rabbi yā Allāh
Benim al benliğim benden
Amān yā Rabbi yā Allāh

II

Göñül hāli yaman oldu
Çatı haylî zamān oldu
İşim āh u figān oldu
Amān yā Rabbi yā Allāh

III

Gice gündüz bu cān sūzān
Çamu eşyā baña hayrān
Çarārım kalmadı bir ān
Amān yā Rabbi yā Allāh

IV

Bu nefsimde olan hālet
Hilāfi kılmāsın ‘ādet
Rızāña eyleyip ālet
Amān yā Rabbi yā Allāh

V

Boyun egsin kemāl-ile
Fenā bulañ zevāl-ile
Yola gelsin amān-ile
Amān yā Rabbi yā Allāh

VI

[128b] Ezelden itdigim ‘ahdi
Yolunda kılmış[ım] seddi
Muḥammed Muştafā Ḥaḳḳı
Amān yā Rabbi yā Allāh

VII

Alınsın varlığım elden
Geçirip cān-ile tenden
Baña ancağ meded senden
Amān yā Rabbi yā Allāh

I-2,4 yā Allāh: yā Allāh yā Mevlām (Gazelin diğeri beyitlerinde de durum aynıdır.)

VIII

Muvaḥḥid baḥrine ṭalsun
Bu cān cānānını bulsun
Ḳuluñ Aḥmed emīn olsun
Amān yā Rabbi yā Allāh

236 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün
Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün

- 1 Tā-ezelden kenz-i maḥfi oldu cānım vaḥdet-ile Naḳşbende
Rabṭ olunmuş sırr-ı zātım vaḥdet-ile Naḳşbende
- 2 Emr-i Ḥaḳ geldim zuhūr[a] murğ-ı rūḥum pervāzına
‘Ālem-i mülke açıldı āşyānım vaḥdet-ile Naḳşbende
- 3 Çünki seyyāḥ olmağa me'mūr olup destūr ile
Ol zamāndan baġladı gayret miyānım vaḥdet-ile Naḳşbende
- 4 Fürḳati varken gönülde oldu ġālib ġayretim
Bī-‘aded ‘ālemler oldu baḥr-i zātım vaḥdet-ile Naḳşbende
- 5 Şūret-i insānı kim [ki] iltimās itdi hemīn
Raḥm-ı māder oldu ol demde bahānem vaḥdet ile Naḳşbende
- 6 Ḥoşça bir ‘ālem göründü bu zemīn [ü] āsmān
Bir zamān dünyāda oldum mihrībānım vaḥdet ile Naḳşbende
- 7 Cümle pīrān-ı ṭarīḳat aldılar hep varını
Gösterip baḥr-i ezelden sırr-ı ānım vaḥdet ile Naḳşbende
- 8 Naḳl olundu hep erenler feyż-i cem‘ ü'l-cem‘ -ile
Fethü'd-dīn Aḥmediñ cānı oldum vaḥdet ile Naḳşbende

237 [Ġazel]

- 1 Baş egip rāh-ı rızāya virdiler veş velī (?)
Eylemiş rüz-ı ezel cāmımı nūş velī
- 2 Şöyle mest olmuş ki anıñ cānı huşyār olmaz
Sırr-ı ‘ışḳ-ile müdāmī olamaz hūş velī

VIII-3 Aḥmed: Fethü'd-dīn Aḥmed

236/1^b Rabṭ olunmuş sırr-ı zātım: Sırr-ı zātım rabṭ olunmuşdur

2^b ‘Ālem-i: ‘Āleme

3^a seyyāḥ: seyyāḥ

8^a Naḳl: Ey dōst naḳl

8^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

237/1^a veş: uş

- [129a] 3 ‘ Āleminñ faħri Muħammed görünüp ‘ıyān añā
Bağlı ola bāṭınında hemān bir ola baş velī
- 4 Ol Ebū Bekr ü ‘ Ömer hem daħı ‘ Osmān ze’n-nūreyn
Çün ‘ Alī şāh-ı velāyet eyledi cūş velī
- 5 Ne ki emr olsa Ĥudādan añā teslīm olalar
Gerçek olsa daħı ƙalb olur ĥoş velī
- 6 Sırra me’ mūr olunur cümle-i zī-rūħa müdām
Eyleyen ĥükm ƙamuya çok olur cünbiş velī
- 7 Bu cihān içre anıñ olduğu fermān iledir
Biliñiz dünyā için olmaya bir iş velī
- 8 Şanmañız anı bu ‘ ālemde beyhüde gezer
*Limeni’l-mülk** nidāsın işidir gūş velī
- 9 Dimeñiz dünyāya meyli bu Fetħü’d-dīn Aħmediniñ
Bu fenā mālī için olmaya ser-ħoş velī

238 [Ġazel]

Mef’ ulü mefā’ ilün mef’ ulü mefā’ ilün

- 1 Her dünü günü zārım nārıñla yanan var mı
Ġafleti ƙoyup dā’im ‘ ışķıñla yanan var mı
- 2 Bülbül gibi efgānım her vaķt-i seħer zārım
Dā’im ārzūlar cānım derdine doyan var mı
- 3 Ol zā’ir-i rūħānım ‘ ışķ dur[ur] olan cānım
Dil mülküne miħmānım luṭfuna iren var mı
- 4 Mey-ħāne-i ‘ ışķından nūş eyleyen aşlından
*Ķālū belā*** faşlından ‘ irfānı duyan var mı
- 5 Seyyāħ oluban gezdım cānımda anı sezdim
Nefs eṭvārımı bozdım cengine duran var mı

237/4^b şāh-ı: şāh u

4^b cūş: cūşu

6^b cünbiş: cünbişi

7^b iş: iş

* "(Bugün) mülk (hükümranlık) kimindir?" (Mü'min, 40/16)

8^b gūş: gūşu

238/1^b Ġafleti: Her Ġafletin

1^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

2^a Vaķt-i seħer: seħer vaķti

2^b Mısra’da vezin aksamaktadır.

** "(Onlar da) ‘Evet, (şahit olduk ki Rabbimizsin)’ demişlerdi.” (A'râf, 7/172)

- 6 Rūḥ eṭvārına kā'im nefis aḥvāline şā'im
Düşmen boyununa dā'im seyfin uran var mı
- 7 Dünyādan ümīd kesdim dost zātı dur[ur] kaçdım
Dil vīrānımı açdım yoḫluḫla olan var mı
- [129b] 8 Aḥvāl-ile hem kā'il teslīm oluban sā'il
Ḳurbānlığına kā'il cānını viren var mı
- 9 Ey Aḥmedīne ne güzel olmuş-ise taḫdīr
Dil vīrānıma ta' mīr yoḫluḫla bilen var mı

239 [Ġazel]

Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Cūşa geldi ḫudret-i baḥr-i ezel dürr-dānesi
Ḥalḫ olundu çünki *mā-zāğa'l-başar** sultānesi
- 2 Farḫ olundu baḥr-i a' zamdan bu deñlü ḫa' reler
Ḳudret ile sen de olduñ ḫaṭreniñ bir dānesi
- 3 On sekiz biñ 'ālemi gezdiñ mürūr eyyām ile
Emr-i sultān ile olduñ peder [ü] miḫmānesi
- 4 Naḫl olunduñ ḫalvet içre şundular demden şarāb
Çünki geydi rūḫuñ ol demde 'anāşır cāmesi
- 5 'Ālem-i mülke gelince zār [u] efgānlar idip
Şem' -i zātıñ olmaḫ isterdiñ yine pervānesi
- 6 Tıtuḫguñ ol zamān-ı ünsiyyeti ecsām-ile
Anıñ-içün olduñ ey dil 'ahdiniñ biḫānesi
- 7 Ḳaṭresiñ 'ummāniña irmeklige mürşid gerek
Cān [u] başıñ-ile teslīm fetḫ ola dil-ḫānesi
- 8 Ḳaṭre 'ummānın bulunca bir ulu bayrām olur
Dem-be-dem olmuş o 'idiñ Aḫmed[ī] ḫurbānesi

238/7^b Dil: Dā'imā Ḥaḫḫdır kaçdım dil

8^b Ḳurbanlığına: Dōst ḫurbānlığına

9^a Aḫmedine: Fetḫü'd-dīn Aḫmedine

* "Göz (gördüğünden) şaşmadı (ve onu aşmadı)." (Necm, 53/17)

239/3^b sultān: sultānı

4^a ḫalvet: ḫalvet

7^b fetḫ: ol fetḫ

8^b Aḫmed[ī]: Fetḫü'd-dīn Aḫmedin

240 [Ġazel]

Fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Şorayım ħālīñi ' aşık saña meydān olanı
Alabildiñ mi ele top-ile çevgān olanı
- 2 Bırağıp dār-ı fenā şöhretini şıdķıñ ile
Bulabildiñ mi saña mürşid [ü] pīrān olanı
- 3 Aña teslīm cān idip ħavf [u] recādan geçūben
Sürebildiñ mi o nefsiñdeki şeytān olanı
- [130a] 4 İrişip bezm-i şafā luṭf eyleseñ
Sorabildiñ mi kıamu derdlere dermān olanı
- 5 Dü cihān faḥrı Muḥammed işiğīñ bekleyūben
Virebildiñ mi seniñ cismiñe o cān olanı
- 6 Niçe biñ dürlü resmini ' işķdır geçiren
Sezebildiñ mi seniñ güheriñe kān olanı
- 7 İdüben maḥv-ı vücūd zātıñ[a] āyīne olup
Görebildiñ mi kıamu cānlara cān olanı

241[Ġazel]

Fe' ilātün (fā' ilātün) fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Ey gönül derd-i Hudāyla saña dermān olalı
Ten sarāyında vefā kıalmadı kıurbān olalı
- 2 Bilemeyip kendüzin şöyle ħumār-ı ' işķdan
Mest [ü] lā-ya' kıil olup ' işķ-ile ħayrān olalı
- 3 İtdi deryā-yı ħaķā' iķda olan mevc-i zuhūr
Luṭf-ı Mevlā ile dil sulṭān olalı
- 4 Cümle ' ālem dilerim vāşıl-ı dergāh olalar
Her kıışide ne ki var ħāl ile seyrān olalı
- 5 Ġarażım yok kimseye zerre kıadar şey' iķün
Raḥm ider oldu kıamuya özüm insān olalı

240/2^a Fenā: fenādan

4^a, 6^a Mısra' da vezin aksamaktadır.

5^a bekleyūben: bekleyip de

241/2^a ' işķdan: ' işķdan ey dōst

3^b Mısra' da vezin aksamaktadır.

5^a Ġarażım: Ey dōstum ħarażım

5^a zerre: zerre

- 6 Cümle ‘ālī himmetim-ile olurum dün [ü] gün
Aḥmed[ī] luṭfla Ḥudā zātıma mihmān olalı

242 [Tercī‘-i Bend]

Meṣ‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün

I

- [130b] Ey ‘āşık-ı şeydā yürü var giçme ‘aṭādan
Döndürme yüzüñ şādık iseñ cevr [ü] cefādan
Dostuñ ğamını çek ola sermāye bu yolda
Dil zevkine mālīk olunur faqr [u] fenādan
Biñ cān-ile sevdikleri ber-dār-ı fenādır
Hiç umma vefā ‘āķil iseñ sen bu fenādan
Çün kısmetimiz rüz-ı ezel eyledi taķrīr
Ḥallāķ-ı cihān luṭf-ile baḥr-i ğınādan
İrdimse n’ola devlete ben kudret-i Ḥaķla
Ol zāt-ı aḥad dergāhına şükr [ü] şenādan
Geymişim içerden yaķasız köhne ‘abāyı
Göründümse n’olur şimdi ḳabādan
Birlikde olan derdli dili bula şafādan
Dür eyleme yā Rabbī bizi rāh-ı rızādan

II

Bir pīre boyun egmeyeniñ cāna zuhūru
Hiç olmaya bir ḥāl-ile cānāna vuşūlu
Kāmil işigin beklemeyen olmadı şūfi
Evḥām [u] ḥayālāt-ile sultān[a] duḥūlu
Ol fiṭrāt-ı evvelde olan ‘ahdini bunda
İşbātıñ iden cān-ile her āna vuşūlu
Tuymuş ola şeyḥinde olan ma‘dene sırdan
Bir ḥāl-ile görmüş ola ol kān-ı sülūku
Rāha yoksa niçe biñ devr-i fūnūn fennine
Olmuşsa aramaz yürü ‘irfān [u] ‘ulūmu
‘Işķ-ile fedā eylemişim cümle-i varım
Başdım ki bugün derd-ile meydān[a] ḳudūmu
Gel gidelim dost iline dilde şafādan
Dür eyleme yā Rabbī bizi rāh-ı rızādan

6^a Cümle: Cümleye

6^a dün [ü] gün: dünü günü

6^b Aḥmed[ī]: Ey dōstum Fethū’d-dīn Aḥmed

I-5 Biñ: Ey dōst biñ

I-6 ‘āķil: miḥnetden ‘āķil

I-10 şükr: şükrü

I-11 içerden: içerüden

I-14 Dür eyleme yā Rabbī bizi rāh-ı rızādan: Dür eyleme yā Rabbī rāh-ı rızādan Muḥammed Muştafādan (Tercī‘-i bendin diğerktekrar mısralarında da durum aynıdır.)

II-9, 13 Mısra’da vezin aksamaktadır.

III

[131a] Ol Şāh-ı Resūl dergāhına cümle-i pīrān
 Destūr ile hūccet idip geldi kāmı cān
 Cūş eyledi şefkatimi ol zāt-ı ‘azamdan
 Bir nuṭṭ-ı sa‘ādetle idip dilleri şādān
 Hāzır idi Ebū Bekr [ü] ‘Ömer hem daḥı ‘Oşmān
 Arslan ‘Alī ‘ilm şāhib-i ‘irfān
 Bir ‘āşık tekbīr meydāna getirdi
 Hıl‘at geyüb[en] virdi o dem ṭop-ile çevgān
 Kıldı anı her dürlü taşarrufla müşerref
 Kuṭbiyyet-ile virdi cihān hūkmünü sulṭān
 Ol meclisiñ evşāf-ı şifātında dil ‘āciz
 Dāḥil olan ancak ki görür kudret-i Raḥmān
 Luṭf-ile teraḫḫī bulalım dilde şafādan
Dūr eyleme yā Rabbī bizi rāh-ı rızādan

IV

Bir gülşene varam ki anıñ ḥadd ü kenārı
 Yokmuş aña ḡāyet olacaḫ ḫa‘r-ı biḫārı
 Gördüm ki şafā-baḫş olunur keyf [ü] yeşā‘u
 Hūkm-ile anıñ olmuş imiş faşl-ı baḫārı
 Her kim ki aña dāḥil olur bezm-i şafādan
 Bildim ki anıñ olmuş imiş leyl ü nehārı
 Bir zerrece keder ü elem görmedim anda
 Dost vaşl[ı] hemān bil ki ḫomaz dilde ḡubārı
 Didim aña ḫādım oluna ḫāli tamāmen
 Mevcūd olanıñ olmaz imiş āh-ile zārı
 Ol bezm (...) ‘āşık dünyāda cefādan
 Bir ḫāl-ile cān daḥı itmişse ḡüzārı
 Dervīş geçemez olsa daḥı dilde şafādan
Dūr eyleme yā Rabbī bizi rāh-ı rızādan

V

[131b] Gördüm ki bu Fethü’ d-dīn Aḫmed şafā-baḫşına varmış
 Dostdan ne hediyye gelir ol şadr-ı şifādan
 Yoḫluḫda ḫarār eyleyip ol şabr ile me’lūf
 Hem baḫr-i ḫanā‘atde olan dürrüne irmiş
 Çün faḫr-ile faḫr eylemegi Şāh-ı rūsülden
 Almış anı cān içre daḥı faḫrine gelmiş
 Ol rāh-ı rızāda eylemiş işbāt-ı vücūdu
 ‘Āşıkdır o kim zāt-ı Hūdā ḫarīne varmış

III-5 Hāzır: Hāzır

III-6, 7 Mısra’da vezin aksamaktadır.

IV-7 zerrece: zerrece

IV-9 Didim: Hāḫḫ didim

V-1, 7 Mısra’da vezin aksamaktadır.

Şüretde anıñ kudret[i] yok zerrece elde
Siretde hemān kudret-i Haq baħrine talmış
Çok görme benim mazhar-ı tām olduğum kim
Ĥallāq-ı ezel (...) sırrına bulunca yarmış
‘İrfān-ı haqā’iķ demini dilde řafādan
Dür eyleme yā Rabbī bizi rāh-ı rızādan

243 (Tercī-i Bend)

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

I

‘Āřıķ-ı řadıķ iseñ ol derdime merhem gibi
Pendimi gūř eyle lāzımdır saña her dem gibi
Ĥıtiyārıñ şarf idip gel eyle teslim qalbiñi
Gafleti fetħ ideyim künc ĥāne-i mübhem gibi
Hem ĥicābsız cāna cānānıñ viřālin gösterip
Eyleyem bezm-i ezelden ‘ıřķına maħrem gibi
Çāresi ‘ıřķdan bulunur bu oñulmaz yaranıñ
‘Āřıķa derd-i ilāhīden olan merhem gibi
Nār [u] bād [u] āb u ĥākiñ ĥükmü külli qalmayıp
Cānıñ olsun rūħ-ı sultāniye munazzım gibi
‘İřķa maħrem ol yürü var sırr-ı insān añlana
Mürřidiñ qalbi durur gencīne-i a‘zam gibi
‘İřķ yolunda baş [u] cānıñ cümle varıñ terk idip
Kāmiliñ gönülüne girdiñ ise Edhem gibi
[132a] *Çıķma cennet içre ‘iřyān eyleyip Ādem gibi*
Cāna cānān sırr içinde mühr olup ĥātem gibi

II

‘Ālem-i ĥaybdan Ĥudā ol emrin izħār eyleyip
Ol maķām-ı ĥamseden cānıñ ki seyyār eyleyip
Hem mevālīd-i şülüşden şöyle itdikde güzār
Şulb-ı insāna gelince bunca envār eyleyip
Raħm-ı māder içre ĥalvet-i erba‘in olduķda tamām
‘Ālem-i mülke gelince kendüñ aĥyār eyleyip
Dār-ı dünyānıñ ‘aceb çekdi cefā rencini sen
Pertev-endāzıñ olan qalbiñi bīmār eyleyip
Çün devā isterseñ ey tālib oñulmaz derdiñe
Furşatı rüşen bilirseñ cānı bīdār eyleyip
Bilmediñ mi sen bu tevfiķ-i muvāfiķ olduĖuñ
Bu řarīķat sırrına mürşidin iķrār eyleyip

V-9 zerrece: zerrece

V-11 Mısra’da vezin aksamaktadır.

I-1 ‘Āřıķ-ı řadıķ: Ey dōst ‘āřıķ-ı řadıķ/merhem gibi: merhem ü hem-dem gibi

I-16 sırr: ol sırr (Tercī’-i bendin diğer tekrar mısralarında da durum aynıdır.)/Cāna cānān sırr içinde mühr olup ĥātem gibi :

Cāna cānān sırr içinde mühr olup ĥātem gibi/ Şefī‘ ola saña Muħammed Muřtafā ol zāt-ı mükerrrem gibi

II-3 şülüşden: Selāşeden

II-5 Mısra’da vezin aksamaktadır.

II-7 cefā: ve cefā

Girmiş-iken kāmiliñ ƙalbine *min külli'l-vücūh*
Feyz-i āfākda hevā-yı nefsi tekrār eyleyip
Çıkma cennet içre 'ișyān eyleyip Ādem gibi
Cān[a] cānān sırr içinde mühr olup hātem gibi

III

[132b] Fıtrat-ı bezm-i ezelden nice gelmişdir özüñ
Yine ol 'ahde ferāmūş itmelikdir o sözüñ
Gel bu sırdan diler-iseñ şıdķ [u] ikrār vir baña
Cān ƙulağıñ tūt aña bir hoş naşihat[dir] yüzüñ
Nice cāniñ 'azm idip geldi ir geç hānede
Eyle teftiș [ü] tefahhūş geldiğini yoldan izüñ
Dostdan ayru olduğuyçün çok libāslar geye cān
Ol hicāblar ref' olunmak semtine döndür yüzüñ
Şöyle teslim ol[a] kim bir emr-nümāya cān-ile
Baħr-i vaħdetden tūlū' itsin sa' ādet yıldızuñ
Bir güneş toğmuş tölunmaz cān gözüñ görsün anı
Şöyle kim hāetle olsun gice ile gündüzüñ
Maħv [u] şarf ol vaħdet içre ƙalmasın senden eșer
' Āķil [ü] kāmil diñle pendim gāfil olma aç gözüñ
Çıkma cennet içre 'ișyān eyleyip Ādem gibi
Cāna cānān sırr içinde mühr olup hātem gibi

IV

Bir 'acā'ib sırr-ile buldum bu derdiñ çāresin
Baş egip bir pīre her dem ƙadrini bildüñ ise
Gör o pīrden cümle derdiñ çāresin[i] alıver
Her ne yüzden hüküm iderse emre rām olduñ ise
Her taşarrufdan biri ol yüz[ü] sür dergāhına
Zevķ-i vicdān-ile 'ıșķiñ derd-ile töldüñ ise
Şoyunup şöhret libāsın bir 'abā geydiñ ise
Baħr-i 'ıșķ[a] baş [u] cāniñla eger taldüñ ise
Cāniñı (...) cānāniña bu cihāndan şöyle 'uryān eyleyip
Yolda var arslan pelengi dev peri bildiñ ise
Cānı teslim eyleyip de sırr-ı vaħdet kāmına
Cezb olunup biz 'ıșķiñ nārına yandıñ ise

II-13 ƙalbine: ƙalbine ƙabzına

II-14 nefsi: nefsinı

II-16 Cān[a] cānān sırr içinde mühr olup hātem gibi: Cān[a] cānān sırr içinde mühr olup hātem gibi/ Ol Muħammed nūru olsun sırrıña maħrem gibi

III-14 Mısra'da vezin aksamaktadır.

IV-4 Terci'-i bendde IV. bendin 3. ve 4. mısraların yeri değiştirilmiştir.

IV-5 Her: Yürü her

IV-9 bildiñ: şeytān anı bildiñ

IV-10 Mısra'da vezin aksamaktadır.

IV-11 Cezb: Cezb

IV. bendin 9 ile 10 ve 11 ile 12. mısralarının yerleri kafiye uygunluk açısından değiştirilmiştir.

Meclis-i e'azz meyde cām-ı 'ışığına kandıñ ise
'İlm-i ezelde olan sırrıñı [sen] bildiñ ise
Farq-ile 'ilme'l yakinde Haqqıñ eyleyip
Cān-ile 'ayne'l yakinden perteviñ şaldıñ ise
Emr-i Haqla bu cevāhir kānını gördüñ ise
Yine bul şarba ulaşmak muttaşıl duyduñ ise
Çıkma cennet içre 'ișyān eyleyip Ādem gibi
Cāna cānān sırr içinde mühr olup hātem gibi

V

[133a] Hoşca ta' bīr eyledim Aḥmed saña ben bu düşü
Nefs-i āfāk birle añladıñ ise [sen] bu işi
Her murāda iriştirseñ çekme ğam derdli kişi
İhtiyārıñla virirseñ yoluna cān u başı
Bulasıñ bir sırr-ı a'zam ḥayr ola cümle işiñ
Ġayrıdan kes meyliñi bi'l-cümle varıñ dosta vir
Dost-ile eyle müdāmī sırr içinde cünbüşü
Bu izāfāt [u] kuyūdāt illerinden kudret virip
'İşq-ile şevk-ile hem-dem olasıñ mātem gibi
Bāğ-ı vaḥdet içre cevlān eylesin bu cān kuşu
Çünkü fānīdir vücūduñ ir fenā fi'llāha sen
Tārmār olsun 'anāşır çarkınıñ hergiz dişi
Bu fenā zevkine düşme bulmaz-iseñ sen başı
'Ālem-i ğayb-ı şehādet bulduğuñca gör kamu
Māverā-yı 'ışq serde dosta mazḥar olmuş
Zāt-ı bahre ğarq olup cānān ilinden kal[k] yürü
'Azm idip cānıñ ilinden duyduñ ise ey kişi
Çıkma cennet içre 'ișyān eyleyip Ādem gibi
Cāna cānān sırr içinde mühr olup hātem gibi

244 (Tercī' -i Bend)

Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

I

[133b] Ey gönül gel her ne dilerseñ saña Haq rāhından olur
Menziliñ fırsatı cānlara hem-rāhından olur
Eylemek 'ilm-i ledünnī sırrına dürlü 'iyān
Keşf-i 'irfān-ı ḥaqqīkat daḥı gāhından olur
Kim ki cāndan dileyip gitmesi Haqqıñ yoluna
Sa'y idip nefsine ibrām-ile ilḥāddan olur

IV-13, 15, 20 Mısralarda vezin aksamaktadır.

V. bend kafiye açısından sorunludur.

V-1 Aḥmed: Fethü'd-dīn Aḥmed

V-3 derdli: ey derdli

V-8 Mısra'da vezin aksamaktadır.

V-12 Tārmār: Tāremār

I-1, 2 Mısralarda vezin aksamaktadır.

I-3 dürlü: her dürlü

I-4 gāhından: dil ḥāne gāhından

Sālikiñ şādika her cevre taḥammüldür işi
Mürşidiñ kimiñi sālîklere hem-rāhdan olur
Fazl-ı Hāḡ baḡş oluna tevfiḡe muvāfiḡ olunur
Hem şefā‘at kerem [ü] luḡf-ile o şāhdan olur
Gerçi sa‘y itmegi inkār idemez ‘āḡil olan
‘Āşıḡiñ vāşıl-ı Hāḡḡ olması Allāhdan olur
Bezm fırsatını bu şanma bu efvāhdan olur
Müşkiliñ fethine ancaḡ meded Allāhdan olur

II

Yürü var ‘āşıḡ iseñ nefsiñe virme hiç āmān
Niyyetiñ[i] ḡayra idip işiñ[i] itme ḡümān
Şıdḡ-ile buña yapışıp dāmenin maḡşūd müdām
Bekle şeyḡiñ işigin derd-ile sen niçe zamān
Her işiñde ḡāfil olma diḡḡat eyle bir zamān
Derde düşdüñse derdine tiz ola dermān
Bil ki sermāye bu yolda ola dost derdi tamām
Vāşıl olmaḡlıḡa fırsat bu imiş elde hemān
Cümleniñ manzarı meydān-ı maḡabbetde odur
Vaşıl-ı cānān irer-imiş yürü var cāna kıyan
Terk idip rāḡatıñı cāniñi iḡyā ideḡör
Her umūrunda ḡöñül şıdḡ-ile Allāha ḡayan
Cāniña ‘ayn-ı şifā şanma [bu] efvāhdan olur
Müşkiliñ fethine ancaḡ meded Allāhdan olur

III

Ey Fethü’ d-dīn Aḡmed bu yolda sırı varmaḡa
Ol ālüde dīvāna durup sırı-ı zātıñ ḡörmege
Şirk-i zü’n-nāriñ ḡurup sen Hāḡḡa yalvarmaḡa
Sır-ı bürhāniñ bulmaḡa şanma ki efvāhdan olur
Müşkiliñ fethine ancaḡ meded Allāhdan olur

IV

[134a] Bu fenā dārına iḡlīm-i ‘ademden seferiñ
Ol ezelki ‘ahd ü mişāḡıñdan var mı ḡaberiñ
Bunca demdir ki firāḡ oduna yandı ciḡeriñ
Nice müddet ‘ışḡ oduna yandıñ ise cān-ile

I-9 Mısra’da vezin aksamaktadır.

I-10 kerem: keremi

I-12 Allāhdan: derdine dermān Allāhdan

II-5, 6 Mısra’da vezin aksamaktadır.

II-8 Terci’-i bendde 7. ve 8. mısraların yeri deḡiştirilmiştir.

III. bend tamamlanmamıştır.

III-1, 2, 3, 4 Mısra’da vezin aksamaktadır.

IV. bend mısraların sıralanışı, mısra sayısı ve kafiye açısından sorunludur.

IV-2 Mısra’da vezin aksamaktadır.

Çünkü bu ‘ âleme gelmege ‘ ibâdet idesiñ
Bulup bir rāh-ı hidāyet varıp anda gidesiñ
İmtişāl itmeklige zerrece var mı eşeriñ
Bu fenāya meyl idenler bilmediler kārını
Görmediñ mi niçeler bu dār-ı fenādan gider
Var mı hiç fā’idesi elde olan sīm [ü] zeriñ
Mevt elinden yaķañı kırtaramazsañ gözüñ aç
Olsa kıdret dağı (...) evķati çalmaz (...)
Var mı ĥaberiñ rāh-ı Ĥudādan esrik ü hem serde nazarıñ
Furşatiñ elde iken ‘ aķlıñı düşür başıña
Bir rızā ĥāşıl içün vir yoluna cān u seriñ
Kimseden kimseye yok fā’ide (...)
Herkesiñ başına yok çāresi olsun ĥaberiñ
Her işiñ bitmesi şanma bu efvāhdan olur
Müşkiliñ fetħine ancaķ meded Allāhdan olur

V

[134b] Gel bu yolda reh-beriñ bul yoksa ĥayr-iden işiñ
Bulup bu rāh-ı Ĥudādan bir mürşid virsin ĥaberiñ
Fethü’ d-dīn Aĥmed terk-i tecrīd eyle ra‘ nā olalım
Atalım derdle ġamı ‘ aķıl [ü] dānā olalım
Bu dil içre bulup bir dil irelim
İşe ‘ işret ü hem ‘ izzet vire varımızı
Şıdķ-ile Ĥaķķıñ bu dil ol bu ĥaķķikat
Anda bürhān buluna ‘ ilm-i esmāya nihāyetle müsem mā olalım
Çekelim dāmenimiz ‘ âlem-i süflīde ne-var
Şıdķ-ile olan bu derde devāsın arar
Seyr idip baĥr-i ‘ amīķ ‘ âlem-i bālā olalım
Ölmeden evvel ölüp kıabre girip ĥaşre çıkıp
Manzar-ı nūr-ı tecellī ile ihyā olalım
İrāde kıalmaya hiç zerrece varlık eşeri
Ola mektüb-ı Ĥudā yoluna hem āh [u] zāriñ
Ĥābe kıavseyni ev ednāya * ‘ urūc eyleyüben
Dağı andan içerü ‘ âlem-i ma‘ nā olalım
Maĥv [u] şarfa olduğumuz anda dağı şābit olup
Baĥr-i vaĥdetde müdām sırr-ile ‘ anķā olalım
Ĥaķķ-ile Ĥaķda manzar-ı ‘ âlem olalım
Bil esrār dağı şanma bu efvāhdan olur
Müşkiliñ fetħine ancaķ meded Allāhdan olur

IV-5 gelmege: gelmeklige

IV-6 Mısra’da vezin aksamaktadır.

IV-9 gider: gidiyor

IV-13 Mısra’da vezin aksamaktadır.

V-2/3/5/6/7/8/10/18/20/21 Mısra’da vezin aksamaktadır.

V-14 hiç: hiç bir

*“(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az (oldu).” (Necm, 53/9)

VI

Bulduñ mu gönül esrârîñ sırr-ı Hudâdan
Bildiñ mi gönül envârîñî râh-ı Hudâdan
Çek eliñi virme sen ol râh-ı fenâya
Añla ne gönül derdiñ ile sırr-ı ğıyâba
Uyanur bu gönül devrân ile derd-i Hudâdan

245 [Mesnevî]

Fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Ey gönül var sende izhâr-ı kemâl
Var gönül sende hüviyyetden cemâl
- 2 Hâmd olsun ey gönül bî-ḥadd ğāye
İrgürdi cânım ol Muḥammed Muştafāya
- 3 Olsun şalâtım rûḥ-ı şafāya
Maḥbûb-ı Mevlâm ol cânım Muḥammed Muştafāya

Müstef' ilâtün müstef' ilâtün

- 4 Hem âl-i aşḫâb bi'l-cümle şādân
Aşḫâb-ı sultân ervâḥ-ı şādân
- [136a] 5 Evvelde geçmiş peygamberîniñ
Ervâḥ[1] şādân ol aşfiyânîñ
- 6 Gel gûş-ı cân it ey Haḫḫa ṭâlib
Ol bunda aniñ 'ışkına ṭâlib
- 7 Dünyāya geldiñ nedir murâdiñ
Ḳurduñ mu dosta gitmege şırâṭiñ
- 8 İtsem su 'âl [sen] ḳandan gelirsîñ
Bu ders-i 'ışkı kimden alırsîñ
- 9 Açdıñ mı bir kez cân[iñ] gözüñü
Gördüñ mü 'aşık ma'şûḳ yüzünü
- 10 Haḫ bizi n'icün dünyāya şaldı
'Ahdîñ ezelden maḥfi mi ḳıldı
- 11 Yoḳsa bu dünyā zevḳine ṭaldîñ
O zevḳi dâ'im ḳalır mı şandıñ

VI. bend tamamlanmamıştır.

1^b sende: sendedir var

2^b, 3^a, 3^b, 7^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

5^b ol: ola

7^a geldiñ: niye geldiñ

- 12 Bā' iş ne oldu bu nazm-ı nuṭkuñ
Dersiñ budur ki 'ahdiñ unutduñ
- 13 Fıṭrat ezelden iḳaz olunsun
Cānlar o 'ahde maḥrem bulunsun
- 14 Baḥr-i ezeldir ta' bīr [ü] ta' rīf
İtmek murādım bir tuḥfe te'līf
- 15 Zīrā bu dünyā bir köhne ābād
Meyl eyleyenler olmaḳda ber-bād
- 16 Ey niçe cānlar bu nazm-ı pāke
Baḳmaḳ sebebdır medīd-i çāke
- 17 'Āşıḳ ḥulūşla giçmek o seddi
Dilden sevāba meylin dūketdi
- 18 Ğayb itdiñ ise gitdiñ bu rāhı
İş başa düşse ḳalmaz irāhı (?)
- 19 Burada nuṭḳla göñül küşāde
'Ahdiñ ezelden bulsun i' āde
- [136b] 20 Sen biz yoğ-iken var idi Allāh
Ḥükmünde dā'im şāyetde ol şāh
- 21 Bu ḳadr-i şerīk dā'im aḥaddır
Hem yoḳ nazīri zāt-ı ebeddir
- 22 Bir gizli kāndı ol ulu Mevlā
Çün vaḥdāniyyet olduḳda imlā
- 23 Bir nūr-ı a'zam ḥalk itdi andan
Hem görmek için zātın o cāndan
- 24 Ḳandīl-i nūra ḳoydu o cānı
Duyurmaḳ için ol gizli kānı
- 25 Ta' līmin itdi ol rūḥ-ı zikriñ
'Abdiyyet üzre her dürlü fikriñ

14^a ta' bīr: nuṭḳumla ta' bīr

16^a nazm-ı: nazma

17^a ḥulūşla: ḥulūş-ile

19^a nuṭḳla: nuṭḳumla olsun

21^a şerīk: şeriki

25^a Ta' līmin: Ta' allūmin

- 26 Ol rūḥ her dem ʿarż-ı cemālî
İtdikçe buldu ol nūr kemālî
- 27 Nūra tecellî olduḡça buldu
Doğdu andan bir rūḥuñu maḥrem oldu
- 28 Nebîler hep toğdu andan
Rūḥ-ı velîler sırr-ile cāndan
- 29 Kıldı ʿibādet her rûz [u] şāmı
Andan uyardı hep ḥāşş [u] ʿāmı
- 30 Bi'l-cümle mevcūd ervāḥ-ı ʿālem
Oldu tamāmet gül gözlü nālem (?)
- 31 Hep cānlar-ile mevcūd idik biz
Hiç anda yokdur sen [ü] ben [ü] siz
- 32 Ben sen dimeklik yok [durur] anda
Birlikde mevcūd olmuşdu cānda
- 33 Her neyi murād iderse ber-dil
Ḥāşıldı cümle maḥşudumuz bil
- 34 Maḥv ile baḡsam kimse görünmez
Farḡ-ile baḡsam cümle dirilmez
- [137a] 35 Çün emir-i Ḥaḡḡ-ile göründüm
Ervāḥ-ı ʿarşa taʿyîn olundum
- 36 Ol dem melāʾik tesbîḥ [ü] tehlîl
Eyler idim ben her emre taʿcîl
- 37 Zikr ile oldum çünkü muʿazzam
Fermān-ı Ḥaḡḡa her dem müsellemler
- 38 Ol esmā ne kim zikrimle toldu
Arz üzre anıñ fermān göründü
- 39 Gördüm ʿacāʾib ben āsmānda
Emr oldum ey dil gezdim hevāda
- 40 Bārān-ı raḥmet taşvîr olundu
Cānım anıñla bile bulundu

27^a buldu: her dem buldu

27^b, 28^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

33^a iderse: itse

38^b fermān: fermānı

- 41 İndim semādan ben rŭy-ı arza
Cezb-i ma'adin gālib bu tarzda
- 42 Cezb itdi ma' den cān oldum
Anda gel gör ki hālî düşdüm
- 43 Onu da rütbe muhkem her yanım aldı
Bu cānım anıñ cinsinde ıaldı
- 44 Cān düşdü çünkim berzah 'azıme
'Arz itdi hālin andan 'alıme
- 45 Hem geldi hıtab sırıra 'alimden
Ayrılma var sen zıkr-i kerimde
- 46 Hıllāk[1] zikre oldum müdāvim
Taħalluş cānım her demde mülāzım
- 47 Başıma geldi çok dürlü hāller
Zıkr ile geçdi çok māh [u] sāller
- 48 Yüz urdum āhir dergāh-ı zāta
Yüz tutdu ol dem ma' den nebāta
- 49 Aldım füyüzā[t] bitdim bu arzda
Göründü cānım anda bu tarzda
- [137b] 50 Gāh bitdim anda bitdim ey cān
Bir niçe müddet böyle kemā-kān
- 51 Çün ıztırābla cānım kemāli
Buldu diler kim tebdil-i hālî
- 52 Dergāh-ı Hāķķa kıldım niyāzı
Diñletdi ey dil bu rāz [u] sāzı
- 53 Bî-çāre cānı bir hālet almış
Gördüm ki nevbet hayvāna gelmiş
- 54 Taħrīk-i ebdān oldu bu hālde
Gezdim bu arzda çok māh [u] sālde
- 55 Çekerim o hālde çok cefāyı
Ķanda bulur cān zevķ [ü] şafāyı

41^b Kelimenin aslı tarz şeklidir. Kâfiyeye uygun olması için müstensih bu şekilde yazmıştır.

42^a, 42^b, 46^b, 50^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

45^b zıkr-i: dir zıkr-i

49^b Kelimenin aslı tarz şeklidir. Kâfiyeye uygun olması için şair bu şekilde yazmıştır.

- 56 Bi'l-cümle evkāt olsun ḥalāşa
Emr oldu Ḥaḫdan hep ʿāmm [u] ḥāşa
- 57 Bir pehlevāndır meydāna şaldı
Bildim ki cānım ḫurbāna geldi
- 58 Keşf oldu güyā bu cāna ol dem
Teslīm-i Ḥaḫḫ ol gitsin ḫamu ḡam
- 59 Evkāt-ı zebḫe oldum müheyyā
Şandım ki cānım nūr-ı mücellā
- 60 Tekbīr-i Ḥaḫḫı gūş itdi cānım
Bildim ki aʿlā ola bu şānım
- 61 Zebḫ itmek ister bir merd-i ḥāşıl
Baḫdım yüzüne insān-ı kāmīl
- 62 Bir rütbe teslīm oldum ki cāndan
Bi'l-cümle geçdim ol dü cihāndan
- 63 Ol merde diyyet cānımı virdim
İnsān demine ol anda irdim
- 64 Ol yār [u] cāna oldum muvāfiḫ
Taḫrīk [ü] temkīn her ān muṭābıḫ
- [138a] 65 Ben bī-nevāyı sevmişdi ol merd
Cānında gizli bilmezdi bir ferd
- 66 Eyyām-ı mürūr buldu nihāyet
Bir ʿiṣa taḫrīk itdi be-ḡāyet
- 67 Bir nāzenīniñ ʿışḫla meʿlūf ḫıldı
Taʿbīl (?) ol ʿışḫı meḫşūf cezb itdi
- 68 Āḫir ol tāze cānı
Mesrūr idim dir pīr-i muḡānı
- 69 ʿĀşıḫla maʿşūḫ bir cāme geydi
Ḳalbden ḡubārı bi'l-cümle sildi
- 70 Çün geldi bir ḫāl cemʿ oldu bunlar
Ol ʿiṣret içre ditrerdi cānlar

58^b, 67^a, 67^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

59^b nūr-ı: bir nūr-ı

67^b cezb: cezb

68^a, 71^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

- 71 Ol şevk içinde ben derdmendi
Bağış itdi aña bu fendi
- 72 O bağışa ma' şük gâyet sevindi
Cezb itdi muhkem cāndan geyindi
- 73 Çün naql olundum evden eve ben
Bir taze cāme geydim ki ol ten
- 74 Çok dürlü mi' mār ta' yīn olundu
Ersām-ı insān demden kōnıldı
- 75 Ol emre ḥallāk üstāde nāzır
Bir iş ki lāzım ol anda ḥāzır
- 76 Çün dest-i kudret aldı alındım
Yā ol yā bu içere yapıldım
- 77 Ḥalvet-serāyım dōşendi gâyet
Zevk ile aña kıldım ' ibādet
- 78 Bir şehir-i a' zam oldu vücūdum
Dilden Ḥudāya ancak sücūdum
- 79 On iki kapu hem iki anda
Birisi ma' nā birisi tende
- [138b] 80 Yüz yigirmi beş mişli tapanlar
Resm-ile dizmiş bir hoş yapanlar
- 81 Hem üç yüz altmış şat oldu cārī
Bi'l-cümle iklīm olmağda sārī
- 82 Kuvvetle toğuz dürlü cevāhir
Kılmış özünü anıñla zāhir
- 83 Hem dağı koydu on dürlü genci
İklīm [ü] kānı ref' oldu renci
- 84 Bir şems-i ḥāver maşrıqda kānı
Mağribde kōndu bir rūḥ-ı şānī
- 85 Çün üç bölükde kavm-i sirişte (?)
İkisi ins cin biri firişte

71^a ben: beñ

72^b Cezb: Cezb

74^b demden: deminden

81^b iklīm: iklīme

82^a Kuvvetle: Kuvvetlen

- 86 Bir bekçi koydu var haṭme ḥāhiṣ
Bir kethudā kim hem ʿaql ü dāniṣ
- 87 Ol ūehr içinde bir taḥt-ı kũbrā
Tezyīn olunmuū envār-ı isrā
- 88 Mevcũd içinde hem ʿarū u aʿlā
Ḥũkmũnde dāʾim ḳalb içre Mevlā
- 89 Bir pādiūāha reh-ber yā nāzır
Yoḳ anda gizli biʾl-cũmle ḥāzır
- 90 Cennet maḳāmı gizlidir anda
Ḥũrī [vũ] ğilmān ḥızmetde bende
- 91 Gũyā ki cennet rũḥ olmuū ey dil
Biʾl-cũmle ol rũḥda durur bil
- 92 Baḳ cāna bir kez in cemʿ -i cemʿ e
Mālik durur ol ebūar u semʿ e
- 93 Cũmle nebīler rũḥ-ı velīler
Sırr-ile cānda mevcũd dururlar
- 94 Keūretle baḳsañ hep baūka dur[ur]
Vaḥdet yũzũnden bir gizli sırdır
- [139a] 95 ũn nũh felekler devrānda dāʾim
Cũmle melāʾik zıkrinde ḳāʾim
- 96 Dũrt yanı aniñ biʾl-cũmle bostān
Gũller aılmıū olmuū gũlistān
- 97 Bũlbũller anda feryād iderler
Ol zũlf-i dostu hem yād iderler
- 98 ūũretde baḳsañ bir ten serāydır
Maʿnā yũzũnde ḥoū mā-verādır
- 99 Nām eyleyeyim bu mā-verāyı
Cāniñ ten oldu ḥalvet serāyı
- 100 Ḥalvet serāyımdoūendi ğāyet
Zevḳ-ile dāʾim ḳıldım ʿibādet

91^b Misra'da vezin aksamaktadır.

100^a Ḥalvet: Ḥalvet

- 101 Bir niçe müddet ḥalvet serāda (?)
Olmak göründü bālī (...)
- 102 Çün ḥalvetimden da‘ vet olundum
İzn-i Ḥudādan me‘zūn olundum
- 103 Ol demde taldum dem dem be-ḡāyet
Doğdum anadan bir kutlu sāl‘ at
- 104 Gördüm oturur bir niçe nisvān
Şüretde bunlar gūyā ki dostān
- 105 Bir birine eyler[ler] tekellüm
Çü hizmetimde eyler ta‘ allüm
- 106 Bunlar bu mişle meşḡūl olurlar
Aḥvālīm andan ḳandan bilirler
- 107 Gördüm ki dünyā fānīdir ey dil
Cümle‘hlī olan meşḡūl-imiş bil
- 108 Fürḳatle efḡān ider bu cānım
Hiç kimse bilmez bu gizli ḥālīm
- 109 Feryād [u] zārım artdı bu cāndan
(...) şunarlar cism-ile tenden
- [139b] 110 Gördüm ki bunlar ḥāl añlamazlar
Feryād [u] zārım hiç diñlemezler
- 111 Hiç añlamaz bu aḥvālī düşdü
Yiyip içirmek ḳaydına düşdü
- 112 Bunlarla bildim baş ḳoşmak olmaz
Çün ḥasb-ı ḥālīm ta‘ bīre gelmez
- 113 Bunlar sevinir bir kerre gülsem
Cānlar ḥoş olur ḡafletle talsam
- 114 Çünkü bu rāzım olmaḳda meḳşūf
Oldum olarla dünyāya me‘lūf
- 115 Bir niçe müddet geḳdi çü vaḳtim
Meyl eyleyip ben her yana aḳdım
- 116 On yaşına sinn-i vaḳt oldu
Ḥadd-i bülūḡ[a] ol demde irdi

111^a bu: bunlar bu

- 117 Nefsimle ‘ aqlım oldu muvāfiķ
Tābi‘ hevāya ġāyet muṭābıķ
- 118 Nefsim mecāzı ‘ ışķa ulaşdı
Her dürlü fışķ-ı muḥkem bulaşdı
- 119 Kalmadı başa gelmedik ḥāller
Geçdi sitemle çok māh [u] sāller
- 120 Işlāḥ-ı nefse meyl itdi cānım
Şerr ile me‘ lūf her ḥāl [ü] şānım
- 121 Evķāt-ı ḥamsda vaķt-i teheccüd
Her dem namāza kıldım tevassuṭ
- 122 Gündüzlerini olmaķda şā’ım
Hem giceleri kıılmaķda ķā’ım
- 123 Gel ġuş-ı cān it bu rāz-ı sāza
Cāndan müdāvim oldum niyāza
- 124 Kālbimde bir zevķ ḥāşıl kıılınmaz
Bu ḥāl [ü] şānım hiç fark olunmaz
- [140a] 125 Yaķdı bu āteş bi’l-cümle varım
Her rüz [u] şeb [hep] zār oldu kārım
- 126 Cānıma oldu ‘ ışķ tāri sārı (?)
Kıldım anıñ-çün terk-i diyārı
- 127 Ğurbet ilinde yandım yaķıldım
Bir rütbe ġamla ġāyet şıķıldım
- 128 Çok memleketler gezdım āvāre
Her rüz [u] şebde artmaķda yara
- 129 Çün Üsküdāra geldi bu rāhım
ġüyā ki dilden emr itdi şāhım
- 130 Bir niçe müddet eyelendim anda
Zerre liyāķat kıılmadı bende

119^a Mısra’da vezin aksamaktadır.

120^b ḥāl: ḥāli

128^a memleketler: memleketleri

130^b Zerre: Zerre

- 131 Günlerden bir gün buldum bir âdem
Şandım ki dolmuş gūyā ki ʿâlem
- 132 Bir hoş muşāhib şahşıyla dervîş
Cānān ilinden hāḡ ḡiṣṣe almış
- 133 Yār oldu ol dem bu bī-nevāya
Gönlüm düşürdü zevḡ [ü] şafāya
- 134 Çün bildi derdim dervîş-i şādık
Cānımı bildi maʿşūḡa ʿāşık
- 135 Virdi tesellī şoḡbetle cāna
Meylim düşürdü bir ulu kāna
- 136 Bir şeyḡ-i kāmīl vaşfin diliyle
Bir oldu gūyā bülbül gül-ile
- 137 Gūş itdi cānım andan bu rāzı
Zāra ne ḡācet itmek dırāzı
- 138 Ol oldu reh-ber ben bī-nevāya
Cānıma cāndır ten oldu sāye
- 139 (...) şevḡ oldu cānda
Bir şeyḡ-i kāmīl bulduḡda kānda
- [140b] 140 Gül yüzü beñzer doğmuş bir aya
Sürdüm yüzümü ol ḡāk-i pāye
- 141 Bir kerre manzar ol pīr-i aʿzam
Ḳıldıkda oldu her ḡāle aʿlem
- 142 Zevḡ-ile ḡıldı bir kez işāret
Çökdüm önüne buldum leḡāfet
- 143 Telḡīn-i tevḡīd itdi o kāmīl
Āşārı ile cān oldu ḡāmīl
- 144 Nuḡkun ḡabūle tenbīh ü teʿkīd
Ḳıldı tesellī hem cān[1] teʿyīd
- 145 Emr itdi ol dem ḡizmetde ḡāʿim
Olsun bu ʿāşık şıdḡında dāʿim

131^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

138^a reh-ber: reh-berim

139^b kānda: o kānda

141^b ḡāle: ḡālime

- 146 Cāndan açıldı bir ulu dergāh
Ġayr[1] yok oldu maqşūdum Allāh
- 147 Çün cānım irdi bu pīr ü hāşa
Aḥvāl-i dervīş olsun ḥulāşa
- 148 Terbiyye için kıldı ḥelāli
Göstermedi hiç bir dem cemāli
- 149 Eyyām-ı mürūr oldu bu ḥālde
Yokdur ki şoḥbet hiç kıl ü ḳālde
- 150 Gün günden arttı efgānı cānıñ
Bulmaq diler kim dil mihrībānıñ
- 151 Cāndan ki ʿışḳdan āvārelendi
Sırr-ı müsem mā āşkārelendi
- 152 Her dürlü ḥāle oldum mücāhid
ʿAynım açıldı oldum mücāhid
- 153 Çünkü göreydim ervāḥ-ı ʿālem
Zāhir olurdu ol mühr-i ḥātem
- 154 İrsem şeyḫ cānım boyandı
Diḳḳatle iderdi himmet bulundu
- [141a] 155 Bir gün içinde gördüm ki seyrān
Olmaz taḥammül dil oldu ḥayrān
- 156 Bir rāh-ı aʿzam gördüm ki bī-ḥad
Çekmiş ʿacāʿib medd üzre bir med
- 157 Ol rāh içinde ḥāk olmuşum ben
Birlikle ḳalmış maḥv olmuş o ten
- 158 Ol dem göründü sancaḡ-ı ʿālem
Budur önünce Ḥazret-i Ādem
- 159 ʿAzm itdi bunlar ben ḥāk-i pāye
Ḳurmuş alayın cümle nebīler
- 160 Manzar-ı ḥālim āyīne-süzda
Cümlesi girdi tertīb üzre

150^a Gün: Güne

154^a, 154^b Misra'da vezin aksamaktadır.

- 161 ‘Azm itdi bunlar ben ḥāk-i pāye
Her biri beñzer bunuñ yeñi ʔoğmuş aya
- 162 Ādem nebīdir cümle öñünde
Zāt-ı Muḥammed aḥir şoñunda
- 163 Çün sīnem üzre başdı ḳudūmun
Cān içre bildim bunlar zuḥūrun
- 164 Hep enbiyālar bu rāh-ı düzde
Başdı ḳudūmun [çün] sīnem üzre
- 165 Yüz yigrimi dört biñ rūḥ-ı nebīler
Bi’l-cümle geçdi sırr-ı velīler
- 166 Çün reybü’l-yede (?) gördüm ki pür-nūr
Cān nefḥ idici luṭf-ile bir şūr
- 167 Yanında dört yār olmuş mü’eyyed
Ol seyyidü’l-kevneyn[i] Muḥammed
- 168 Cümle sa‘ ādet eṭrāfın almış
Aşḥāb u āli envāra ṭalmış
- 169 Yürür öñünce sancağ-ı ‘ālem
Teşrīf idince gūş itdi nālem
- [141b] 170 Çün sīnem üzre başdıḳça
Buldu cānım leṭāfet
- 171 Cāndan şarıldım ben ḥāk-i pāye
Bir kez naẓarla naḳl oldu māye
- 172 Ol dem işāret ḳıldı ‘Alīye
İḥyām içün ol sırr-ı velīye
- 173 Bāb-ı ‘ulūmdur ṭutdu elimden
İḥyā olunduḳ söyler dilinden
- 174 Ben bī-nevāyı ḳaldırdı ḥākden
Fermān olundu ol nuṭḳ-ı pākden

161^b, 166^a, 170^a, 170^b, Mısra’da vezin aksamaktadır.

165^b sırr-ı: sırta

167^a yār: yāri

168^a Cümle: Bi’l-cümle

172^b sırr-ı: sırta

- 175 Koyuvirme destîñ bu cānun
(...) bulsun mekānîñ
- 176 Ben derdmendi aldılar andan
Sırr-ı velāyet sevmişdi cāndan
- 177 Çün buldu cānım ol dem selāmet
Bir bahre geldi ol yol nihāyet
- 178 Bunlar yürürler deryā yüzünde
Yoğdur nişānı aşlā yüzünde
- 179 Geldi Sitānbul içinde bunlar
Sür^ç atle ey dil tırmaz[a] bunlar
- 180 İrdiler āhir bir dil-güşāya
Bi'l-cümlesiyle Maḥmūd Paşaya
- 181 Gördüm girerler cāmi^ç içinde
Bir şāf virmiş şol cānibinde
- 182 Kıldı kararî şāhib-risālet
Evvel şaf içre doldu leṭāfet
- 183 Hāzırdır anda ol āhir
Esrār-ı mekşūf bāṭın u zāhir
- 184 Ol güşe içre bir post-ı erkān
Yapdılar ol dem tekbirle ol ān
- [142a] 185 Tekbîr-i Ḥaḳḳa āğāz olundu
Bi'l-cümle ervāḥ hāzır bulundu
- 186 Nuṭḳ itdi ol dem Ḥazret-i ^ç Alīye
İrgür bu cānı sırr-ı velīye
- 187 Bu derdmendi postuñ yanına
Getirdi ol dem ḥazret öñüne
- 188 Bağdı yüzüme cān sırr[ı] duydu
Dutdu elimden post üzre koydu
- 189 Nuṭḳ-ile viridi aḥkām-ı devlet
Baḥş oldu ol dem vuşlat-ı Aḥmed

175^a, 183^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

189^b vuşlat-ı Aḥmed: Fetḥü'd-dīn vuşlat-ı Aḥmed

- 190 Ol dem ḥalifenîñ cān iline
İkrār idene sırrım biline
- 191 Nuḫḫ itdi ol dem ey Şeyḫ Fethü'd-dīn Aḥmed vuşlat
Baḥşîş[i] olsun bu sırra devlet
- 192 Ol dem du'āda gösterdi şānı
Birlik okundu *seb'ü'l-meşāni**
- 193 Oldu vücūdum bir şehr-i a'zam
Ḳapusu açık ġāyet mu'azzam
- 194 Bi'l-cümle ervāḥ ol şehre girdi
Yirliyirine zevḳ-ile irdi
- 195 Hāzırmiş anda çok dürlü iṭ'ām
Oldu tenāvül zevḳ-ile ikrām
- 196 Maḥv-ile baḳsam yokdur görünür
Farḳ-ile baḳsam cümle dirilir
- 197 Hāşıl budur kim yok ġayrı Ḥaḳdan
Bir şey görünmez ḳaradan aḳdan
- 198 Hüküm eylemekde n'idem Yaradan
Maḥv oldu benlik çıḳdım aradan
- 199 Kendüme geldim gördüm bu rü'yā
Ma'nā imiş ol şuḡrā vü kübrā
- [142b] 200 Şeyḫime zāhir oldu bu aḥvāl
Ḳıldı sülūku bu işde der-ḥāl
- 201 Gel saña olsun benden icāzet
Diyüben itdi her neyse 'ādet
- 202 Geydirdi baña ol tāc [u] ḥırḳa
Çün itdi dāḫil pīrān-ı 'ırḳa
- 203 Çok dürlü itdi iḥsān u himmet
Dir kim bula[sın] dārında 'izzet
- 204 Hem rāzı oldu ben derdmenden
Her vechle dünyā vü āḫiretten

191^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

192^b Birlik: Birlikle

*“(Andolsun, biz sana) tekrarlanan yedi (âyeti ve büyük Kur'ân'ı verdik).” (Hicr, 15/87)

202^b dāḫil: daḫl

- 205 Buldurdu ol dem vaḥdet maḳāmiñ
Didi Sitānbul olsun mekāniñ
- 206 Erkān-ı pīrde buldum nihāyet
Ersām-ı şeyḫi geydim tamāmet
- 207 Bu derdmend Maḥmūd Paşaya
Göründü āḫir ol (...)
- 208 Tārīḫ biñ yüz yetmiş toḳuzda
Zi'l-ḫiccenīñ hem āḫirinde
- 209 Çün 'īd-i aḏḫā dördüncü yevmi
Tekbīr [ü] teşrīf āḫir rūsūmu
- 210 Vardım maḳāmım buldum görüşdüm
Dā'im mücāhid oldum dürüşdüm (?)
- 211 Terbiyyetu'llāh geldi zūhūra
Her işde biñ ḫāl başlar 'ubūra
- 212 Çün Ḥaḳ rızāda şabr ile durdum
Her gizli sırrı āşkāre gördüm
- 213 Her kim bu yolda sābit-ḳademdir
Bāḳīdir Allāh ḡayrı 'ademdir
- 214 Çünki bu rāzı kıldım ki taḳrīr
'İrfān-ı Ḥaḳdır ma' nāyla tefsīr
- [143a] 215 Şüretde nazmım gerçi ḫavādiş
Ma' nā ḫaḳīḳat Ḳur'ān eḫādiş
- 216 'İbretle nuḳkum gel diñl[e] cānım
Ḳalbiñde rüşen olsun bu şānım
- 217 Birlik deminden vaşfım sañadır
Bir yol ki açdım Ḥaḳdan yañadır
- 218 Gel dost içün bul bir şeyḫ-i kāmīl
'İrfān-ı sırrıñ 'ilminde 'āmil
- 219 Bil bağla dā'im sen ḫizmetinde
Bir merd-i kāmīl ol devletinde

207^a, 208^b Mısra'da vezin aksamaktadır.

218^a şeyḫ-i: şeyḫe

- 220 Bildikleriñi vir kim hebāya hemdir
Küfrine imān itmek şafādır
- 221 Bi'l-cümle varlık gitsin göñülden
Doğru[l]t özüñü geç sağ u soldan
- 222 El kavşurup tur dā'im öñünde
Hiç dime hālin n'olur şoñunda
- 223 Emmārelikten nefsiñ geçirsin
‘Aql-ı ma‘ nāniñ ābın içirsin
- 224 Levvāme-i nefis olduḡda kā'im
Levme baḡam rüy-ı şeyḡe dā'im
- 225 Mülhimme olsa nefsiñ nişānı
İlhām [u] ilhāḡla farḡ eyle anı
- 226 Çün muṡma'inne bulsun maḡāmiñ
İşitdiñ mi Manşūr kelāmiñ
- 227 Ölmezden evvel ölmek burada
Bunda gerekdir senden irāde
- 228 Rāziyyelikde şābitse nefsiñ
Marziyyelikde olmaya seddiñ
- 229 Şāḡiye ey dil şāfi gerekdir
Unutma anı saña gerekdir
- [143b] 230 Zātiyye ile ‘ilme'l yaḡinden
Terbiyye-i bi'l-‘ayne'l yaḡinden
- 231 Rūḡiyyeyi bil ‘aşrīn sāliḡe
On dördüncü aḡliyye bürde
- 232 On beşincisi *men ‘aref** nūrda
On altıncısı bil anı serde
- 233 On yedinci perver-i yārda
On sekizinci mevlūda erde
- 234 On toḡuzuncu manḡar-ı nūrda
Yigrimincisi Rabbe

220^a, 225^b, 226^b, 231^b, 232^a, 232^b, 233^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

222^b n'olur: ne olur

224^b Levme: Levmine

227^a burada: bu arada

*“(Kendini) bilen (Rabbini bilir).” (Yılmaz, 1992: 122)

234^b, 235^a Mısra'da vezin aksamaktadır.

- 235 Nutq ile *fekad 'arefe Rebbehu** añladır bu arada
Farqdır maqāmıñ gerek irāde
- 236 (...) aranda Haqqıñ diqqatine
Haqqıñ u hem sen riqqatine
- 237 Haqqe'l yaqın[e] irmek murādıñ
Bil anı cāndan 'ısqdır şırātıñ

*“(Kendini bilen) Rabbini bilir.” (Yılmaz, 1992: 122)
236^b sen: señ

KAYNAKLAR

- Akün, Ö. F. (1994). “Divan Edebiyatı”. *TDVİA*. C. IX. İstanbul: İSAM.
- Annemarie von Gabain (çev. Mehmet Akalın) (2003). *Eski Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yay.
- Aynur, H. (2001). *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları*. İstanbul: Bayrak Matbaası.
- Banarlı, N. S. (2001). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Meb Yay.
- Bayburtlugil, N. (1985). “Fahredden Irâkî Istılâhât-ı Ehl-i Tasavvuf”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S. 3. İstanbul.
- Bursalı Mehmet Tâhir. (1917). *Osmanlı Müellifleri I-III*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Ceylan, Ö. (2007). *Tasavvufî Şiir Şerhleri*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Coşkun, M. (2012). *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Develioğlu, F. (1997). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (2004). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: TDK Yay.
- Dilçin, C. (2011). *Divan Şiiri ve Şairleri Üzerine İncelemeler*. İstanbul: Kabalcı Yay.

Ebu'l-Hasan En-Nedvî (çev. Yahya Eriş) (2008). *Kur'ân'da Adı Geçen Peygamberlerin Hayatı*. İstanbul: Risale Yay.

Elmalılı Hamdi Yazır (1970). *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Hisar Yay.

Eraydın, S. (1994). *Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: MÜİF Vakfı Yay.

Ercilasun, A. B. (2011). *Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yay.

Erdoğan, K. (2008). *Niyâzî-i Mısrî Dîvânı*. Ankara: Akçağ Yay.

Erdoğan, M. (2011). *Bursalı Rahmî ve Dîvânı*. İstanbul: Dergâh Yay.

Güzel, A. (2012). *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yay.

Hayta, N., Uğur Ü. (2003). *Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri (XVII. Yüzyıl Başlarından Yıkılışa Kadar)*. Ankara: Gazi Kitabevi.

İbnül Emin Mahmud Kemal İnal (1988). *Son Asır Türk Şairleri C. I-IV*. İstanbul: Dergah Yay.

İpekten, H. (2008). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergah Yay.

İpekten, H., İsen, M., Toparlı, R., Okçu, N. ve Karabey, T. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

İsen, M. (1998). *Sehi Bey Tezkiresi. Heşt Bihişt*. Ankara: Akçağ Yay.

İsen, M. vd. (2009). *Şair Tezkireleri*. Ankara: Grafiker Yay.

İpekten, H. (2004). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergah Yay.

İz , F. (1966). *Eski Türk Edebiyatında Nazım, Metinler*. Ankara: Akçağ Yay.

- Kahraman, M. (1996). *Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar*. İstanbul: Beyan Yay.
- Kanar, M. (2003). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say Yay.
- Kocabaş, Ş. (2002). *İfadelerin Gramatik Ayırımı*. İstanbul: Küre Yay.
- Köksal, F. (2009). Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 3*. İstanbul. 63-86
- Köksal, M. A. (2010). *Peygamberler Tarihi*. Ankara: TDV Yay.
- Kurnaz, C., Çeltik, H. (2010). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Ankara: H Yay.
- Levend, A. S. (1973). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Maas, P.; Bordalejo B.; Witkam J. (der. Murteza Bedir) (2011). *Stemmatik Tenkitli Metin Neşrinde Soy-Ağacı Yaklaşımı*. İstanbul: Küre Yay.
- Macit, M. (1996). *Divan Şiirinde Âhenk Unsurları*, Ankara:Akçağ Yay.
- Mengi, M. (2013). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Mengi, M. (1984). “Türk Edebiyatı, Eski”, *Türk Ansiklopedisi*, C. XXXII, Ankara: MEB Yay.
- Mengi, M. (2000). *Divan Şiiri Yazıları*. Ankara: Akçağ Yay.
- Muallim Naci. (2010). *Lûgat-ı Nâci*. İstanbul: Çağrı Yay.
- Muallim Naci. (Haz. M. A. Yekta Saraç) (1996). *Edebiyat Terimleri, İstilahat-ı Edebiye*, İstanbul: Risale Yay.
- Mütercim Âsım Efendi (2009). *Burhân-ı Kâtı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.

Okumuş, S. (2007). *Nebzî Divanı (İnceleme-Metin)* (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Onay, A. T. (2000). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*. Ankara: Akçağ Yay.

Onay, A. T. (haz. Cemal Kurnaz) (2007). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Birleşik Yay.

Osmanzâde Hüseyin Vassâf (haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz) (2006). *Sefîne-i Evliyâ, C. 1-5*. İstanbul: Kitabevi Yay.

Pala, İ. (2010). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yay.

Parlatır, İ. (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yay.

Saraç, M. A. Y. (2001). *Klâsik Edebiyat Bilgisi: Belâgat*, İstanbul: Bilimevi Basın Yay.

Seyyid Mustafa Râsim Efendi (Haz. İhsan Kara) (2013). *Tasavvuf Sözlüğü*. İstanbul: İnsan Yay.

Süreyya, M. (1996). *Sicill-i Osmânî*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.

Şemseddin Sâmî (2004). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yay.

Şeyhülislam Mehmet Esad Efendi (1999). *Lehçe-i Osmânî*. Ankara: TDK Yay.

Tanpınar, A. H. (1992). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Dergâh Yay.

Tanyeri, M. A. (2005). *Dîvânlar Üstüne Eleştiriler*. İstanbul: Turkuaz Yay.

Tanyeri, M. A. (2009). *Dîvânlar Üstüne Eleştiriler 2*. İstanbul: Sahhaflar Yay.

Tarlan, A. N. (2004). *Şeyhî Dîvânı'nı Tetkik*. Ankara: Akçağ Yay.

Tatçı, M. (2008). *Yûnus Emre Dîvânı Tenkitli Metin*. İstanbul: H Yay.

- Tolasa, H. (2001). *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*. Ankara: Akçağ Yay.
- Tökel, D. A. (2000). *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar/Şahıslar Mitolojisi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Tuman, M. N. (2001). *Tuhfe-i Naili*. Ankara: Bizim Büro Yay.
- Türk Atasözleri ve Deyimleri* (1000 Temel Eser) I-II (1971). Haz. Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü. İstanbul.
- Derleme Sözlüğü*. (1963 -1982). C. I-XII, Ankara: TDK Yay.
- İmla Klavuzu*. (1996). Ankara: TDK Yay.
- Tarama Sözlüğü*. (1963-1972). C. I-VII, Ankara: TDK Yay.
- Türkçe Sözlük*. (1998). Ankara., TDK Yay.
- Uludağ, S. (2001). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yay.
- Unat, F. R. (1988). *Hicrî Tarihleri Miladî Tarihe Çevirme Kılavuzu*. Ankara: TTK Basımevi.
- Ünver, İ. (1993). “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, İLESAM’ın 17-18 Ocak 1992 Tarihinde düzenlediği I. Eski Türk Edebiyatı Kolokiyumu’nda Okunan Bildirilerin Genişletilmiş Şekli, Ankara Üniversitesi DTCF Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl., *Türkoloji Dergisi*, C. XI, S. 1, s. 51-89, Ankara.
- Üstüner, K. (2007). *Divan Şiirinde Tasavvuf*. Ankara: Birleşik Yay.
- Üzgör, T. (1995). “Klasik Şiirimizin Anlaşılabilmesi ve Miftahü'l-Ebrâr”, *Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları*. Vol. 19. Harvard University.
- Üzgör, T. (1991). *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvânı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.

Yazıcı, T. (1994) “*Derviş*”. TDVİA, C. 9. İstanbul: İSAM.

Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler*. İstanbul: Enderun Yay.

METNİN DİZİNİ (Kişi ve Yer Adları)

A

Âdem, 9, 33, 44, 46, 47, 63, 92, 182, 189, 244, 251, 253,
271, 319, 320, 321, 334, 335
‘Alî, 59, 62, 146, 168, 225, 279, 287, 307, 311, 314, 318
‘Aliyyü'l-Murtażâ, 61, 225
Allâh, 24, 38, 43, 54, 74, 96, 98, 114, 144, 148, 155, 209,
210, 295, 299, 312, 313, 325, 334, 338
‘Askerî, 62, 225

B

Bilâl-i Hâbeşî, 22, 60, 172

C

Ca‘fer Ziyâ, 62, 77, 225

E

Ebû Bekr, 43, 59, 67, 68, 146, 152, 168, 177, 178, 279,
311, 314, 318
Ebû Leheb, 60, 307
Edhem, 108, 115, 174, 202, 222, 254, 319
Enşârî, 44, 61, 299
Eyyüb, 44, 49, 61, 258, 299

F

Fâtma, 61, 126, 128, 162, 287
Ferhâd, 118, 238
Fir‘avn, 118, 305

H

Hâk, 7, 30, 36, 40, 133, 136, 138, 139, 143, 148, 152,
157, 165, 171, 174, 179, 182, 186, 187, 190, 191, 192,
193, 194, 195, 197, 199, 201, 202, 205, 207, 212, 216,
217, 219, 222, 230, 231, 233, 235, 237, 238, 239, 252,
256, 261, 262, 275, 277, 284, 286, 287, 291, 292,
295, 297, 301, 304, 305, 309, 310, 313, 319, 321, 322,
324, 338
Hâlid, 61, 307
Hâlîlu’llâh, 48, 150
Hasan, 55, 60, 61, 119, 128, 162, 225, 279, 287

Hudâ, 141, 145, 158, 161, 162, 164, 171, 172, 173, 184,
186, 202, 204, 218, 225, 229, 240, 243, 265, 266, 271,
272, 279, 287, 290, 293, 299, 304, 308, 317, 318, 319,
323
Hüseyn, 60, 62, 119, 225, 307

İ

İbrâhîm, 48, 196
İskender, 118
İsmâ‘îl, 48, 196, 253

K

Ka‘be, 66, 135, 224, 242, 299
Kelîmu’llâh, 49, 106, 253
Ken‘ân, 48, 49, 169, 244
Kerbelâ, 44, 60, 61, 62, 119, 128, 225, 286, 287

L

Leylâ, 118, 174, 175
Loqmân, 51, 197, 207, 230, 256

M

Manşûr, 98, 107, 108, 157, 174, 253, 269, 339
Mecnûn, 118, 239
Medîne, 119, 156
Mekke, 61, 119
Mevlâ, 136, 144, 148, 185, 202, 235, 264, 269, 285, 316,
325, 330
Mîsrî, 8, 82, 109, 137
Muhammed, 15, 19, 20, 31, 32, 33, 34, 40, 42, 43, 44, 45,
47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 67, 74, 75, 76,
78, 81, 82, 93, 109, 119, 127, 134, 149, 151, 154, 155,
156, 158, 160, 171, 182, 186, 206, 211, 218, 220, 223,
225, 235, 239, 243, 248, 261, 264, 266, 268, 270,
279, 300, 302, 310, 311, 312, 314, 316, 317, 319, 320,
324, 335
Mûsâ, 49, 53, 62, 106, 225, 271
Muştafâ, 52, 134

N

Naķî, 62, 225
Necef, 45, 119, 195
Nemrûd, 48, 118, 253

Nūḥ, 48, 253

O

‘Osmān, 43, 59, 63, 67, 68, 146, 152, 168, 177, 178, 279,
311, 314, 318

Ö

‘Ömer, 43, 59, 60, 63, 67, 68, 146, 168, 177, 178, 279,
307, 311, 314, 318

R

Rabb, 32, 38, 39, 43, 46, 50, 67, 68, 75, 76, 78, 83, 107,
120, 121, 140, 141, 142, 167, 168, 187, 215, 216, 224,
228, 243, 275, 280, 281, 282, 288, 298
Raḥmān, 154, 242, 270, 287, 318
Resūlu’llāh, 112, 145, 294, 299
Rizā, 62, 84, 146, 224, 225

S

Sitānbul, 6, 119, 175, 336, 338

Sulṭān Murād, 118, 213

Sübhān, 38, 52, 62, 64, 69, 134, 146, 152, 223, 225, 235
Süleymān, 50, 169, 179, 207, 278

T

Takī, 62, 225

Ṭūr, 33, 49, 50, 118, 119, 120, 141, 150, 209

V

Veyse’l-Ḳarānī, 108, 176

Y

Ya’ ḳūb, 8, 49, 253, 308, 310

Yemen, 108

Yūnus, 8, 82, 109, 137

Yūsuf, 8, 48, 49, 169, 174, 244, 308

Z

Zeyne’l-‘Abā, 62, 68, 225

Dîvânın Yazma Nüshasından Örnek Sayfalar

دوستی بری از کورن نور حق اینی	جفا ایوب یوز کورن جملدی در کورن
کوری ای شیکه نور حق اینی	صوفی چه چو پست اوز ای کورن برده
جاننا اولای ای ای نور حق اینی	پرتوی نور حق سیرا یون برده
جانی اولای ای ای نور حق اینی	فتح الدنیه احد سیرا اولای در دینیه سیرا اولای
بری با یلی بولوی احسا نه کلشی	جاکل عاشق بیچاره قوردر
پیلوب اقل سیر سیر ای ای کلشی	سختی بویلق ملایق دوروی بولدر
چیکدره دیر لایخ شفاست	سحای صومله قلیش تلاست
اوز برین تسبیح ایوب قس با کلشی	کوزی کیر یان جکر بر یان قامت
کر سکت اینی وجود خاک دانتی	فلا انش جهانه جلد وارینتی
کریب منصور و شری حدیث کلشی	وروی عنقار بولدره بجای جان
دیر هر شکر کلک فخرین دیندن	بجای بیج طلوعش اوله حکیم الدنن
سلطان کلشی	بوفی ایوب احد قورلیک باب یوز کورن
دینک حق خدیج پستینه اطلال کلشی	اصوب وصلین بولوی سلطان کلشی
	ای کورنک و شرف و شرف اوله کورن اوله کورن

کرم مشردر ایکن ایوب عینی اینان بولور	بیر یوز کورن سینه اقل ایوب سیر کل بولور
فتح باب به منتظر بیدار احسا نه بولور	همه ملایق جومرک بیجه بیک افتاد لر
ایوب صافی اوله ججه ای کورن بولور	طنز سینه مستعد کورن سیر بولور
داصل اوله قالی اوله در دهره ما بولور	در وقتقه ما شت با شیب هر روز شیب
ملکه کورن بر دین جهانه نیک وارینه	ملکه کورن بر دین جهانه نیک وارینه
در سیر لری در ما نده هاله ای بولور	فتح الدنیه احد ایوب قورلیک قورلیک
تلقین دینیه بر دین ای کورن بولور	شولان صافی دینیه ای کورن بولور
شولان صافی دینیه ای کورن بولور	سلاطین ایوب ای کورن بولور
سلاطین ایوب ای کورن بولور	کوزر با شیب حکم قالی اوله کورن
فتح الدنیه احد ایوب قورلیک قورلیک	فتح الدنیه احد ایوب قورلیک قورلیک
ای کورن بولور	ای کورن بولور

